

*TARTU
ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU*

**AASTARAAMAT
2001**

TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU

AASTARAAMAT

2001

Tartu 2002

Koostanud, toimetanud, tekstitöötlus: Rein Saukas
Tõlkinud: Marika Liivamägi
Kaanekujundus: Maarika Tang
Kirjastuskolleegium: Malle Ermel, Sergei Issakov, Maare Kümnik,
Toomas Liivamägi, Mare Rand, Rein Saukas,
Hain Tankler

© Tartu Ülikool

Tartu Ülikooli Raamatukogu
W. Struve 1, 50091 Tartu
ISSN 1406–0892

Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda
Tiigi 78, 50410 Tartu. Tellimus nr. 546.

ACADEMIA GUSTAVIANA
KAISERLICHE UNIVERSITÄT DORPAT

370
200

SISUKORD

Saateks	8
T. Liivamägi. Teadusinformatsioonist ja teadusraamatukogudest	9

A a s t a a r u a n n e

Aastaaruanne 2001	11
I. Üldist	11
II. Eelarve	12
III. Töötajad	13
IV. Struktuur	14
V. Komplekteerimine	14
VI. Kataloogitöö, elektronkataloog ESTER	17
VII. Bibliograafiatöö	21
VIII. Töö kogudega	23
IX. Referentide süsteemi rakendamine	26
X. Lugejateenindus	27
XI. Lugejakoolitus	31
XII. Teadustöö	32
XIII. Kirjastustegevus	34
XIV. Koostöö Eesti raamatukogudega	34
XV. Rahvusvaheline koostöö	36
XVI. Raamatukogu nõukogud, toimkonnad, kolleegiumid, ajutised töögrupid	37
XVII. Töötajate enesetäiendamine	42
XVIII. Suhtekorraldus	43
XIX. Eurodokumentatsiooni Keskus (EDK)	44
XX. NATO teabekeskus	45

Lisad

I. Arenduskogu otsused.....	46
II. Kogud (ISO 2789–1991 järgi)	51
III. Komplekteerimine 1997.–2001. a. (ISO 2789–1991 järgi)	52
IV. Komplekteerimisallikad 2001. a. (ISO 2789–1991 järgi)	53
V. Komplekteerimine 1999.–2001. a. (arvandmeid)	53
VI. Komplekteerimissummade kasutamine 1999.–2001. a. (tuh. kr.)	54
VII. Raamatuostusummade jaotus 2001. a. (kinnitatud TÜ eelarvekomisjoni poolt 8.12.2000)	55
VIII. Raamatukogu teatmestu täiendamine 1999.–2001. a.	56
IX. Teavikuid elektronkataloogis ESTER (%-des) 31.12.2000 ja 31.12.2001	58
X. Raamatukogus loodud andmebaasid (31.12.2001)	59
XI. 2001. a. korraldatud arhiivifondid	60
XII. Lugejateenindus 1999.–2001. a. (arvandmeid)	65
XIII. Laenutused (raamatukogutöötaja vahendusel)	67
XIV. Peakogu külastused (sept.–dets. 2001)	67

SISUKORD

XV.	Peakogu laenutused, tagastamised, piletite pikendamised (sept.–dets. 2001) ...	68
XVI.	EBSCO andmebaaside kasutamine 2000.–2001. a.	68
XVII.	Hooldus- ja köitetööd, restaureerimine ja konserveerimine 1999.–2001. a. (arvandmeid)	69
XVIII.	Raamatu ja raamatukogu varade tutvustamine 1999.–2001. a. (arvandmeid) ...	69
XIX.	Näitused	70
XX.	Väljaanded	72
XXI.	Artiklid, bibliograafianimestikud, sõnumid, magistritööd, raamatud	73
XXII.	Elektronilised publikatsioonid	78
XXIII.	Bibliograafilised lühinimestikud	79
XXIV.	Ettekanded	79
XXV.	Loengud ja esinemised	80
XXVI.	Konverentsid, seminarid, ettekandepäevad	82
XXVII.	Väliskomandeeringud ja -sõidud	82
XXVIII.	Väliskomandeeringute aruandeid	84
XXIX.	Struktuur ja töötajad (1.01.2001 – 31.12.2001)	86
XXX.	Teaduskraadi omavad töötajad (31.12.2001)	88
XXXI.	Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu liikmed (31.12.2001)	89
XXXII.	Teaduslike organisatsioonide liikmed (31.12.2001)	89
XXXIII.	Kroonikat	89
<i>Fotod</i>		92
<i>Personaalia</i>		
Juubilarid		
Linda Visberg 75	95
Ludmilla Eeber 60	95
Kadri Tammur 50	97
Lia Urba 70	98
Elju Kallas 75	99
Liivia Albert 50	100
Ilmar Vene 50	100
Kärt Miil 50	101
Viive Kasumets 70	103
Sirje Tammoja 60	103
Vaike Leek 75	105
Lilia Külv 50	106
<i>In memoriam</i>		
Laine Peep 30.06.1932 – 23.10.2001	107
Aino Luning 28.09.1917 – 28.11.2001	109
<i>Annetuste register</i>		
Liber daticus Bibliothecae Universitatis Tartuensis 2001	110
Käsitõlkide ja haruldaste raamatute osakonnas registreeritud annetus	116
Muid toetusi	117

A j a v i i t e k s

R. Kask. Üchs Luggo Rozi=Kunningast	118
---	-----

U r i m u s i

T. Stäcker. Raamatukoguteadur — ühenduslülili raamatukogu ja teaduse vahel ..	121
A. Pintsaar. Hugo Kapp (1826–1887)	130
E.-L. Jaanson. Otto Freymuth: <i>Estica/Baltica</i> kataloogi looja ja Tartu varasema ajaloo uurija	136
N. Vorobjova. Gdański vanaraamat Tartu Ülikooli Raamatukogus	151
R. Michelson. <i>Estica/Estonica/Baltica</i> määratlemisest	162

Lühendid	172
----------------	-----

S u m m a r y

Tartu University Library Yearbook 2001	173
Foreword	175
Annual Report 2001	175
Research	
T. Stäcker. Library Researcher — a Connecting Link Between Library and Science	189
A. Pintsaar. Hugo Kapp (1826–1887)	189
E.-L. Jaanson. Otto Freymuth — the Creator of <i>Estica/Baltica</i> Catalogue and a Scholar of the Early History of Tartu	190
N. Vorobjova. Old Books from Gdańsk at Tartu University Library	191
R. Michelson. On the Specification of <i>Estica-Estonica-Baltica</i> Research	192

SAATEKS

Raamatukogu 200. juubeli aastal lugejateni jõudev aastaraamat on säilitanud oma traditsioonilise sisujaotuse ja kajastab seetõttu 2001. aasta tegevust. Täna on tähtpäevaüritustest avalikkuseni jõudnud ulatuslik Lääne-Euroopa vanagraafika näitus, rida teisi näitusi, trükiseid, konverents on alles ettevalmistava sagina staadiumis, nendest kõigest tuleb kindlasti juttu aasta pärast valmivas aastaraamatus...

Ei osanud aasta tagasi arvata, et Ruth Michelsoni mahuka artikli “Wolfgang Schlüter...” avaldamine eelmises aastaraamatus oli tegelikult avalöökö siin vihikus alustatavale ja pikemaks planeeritud rubriigile: *UURIMUSI ENDISTEST TÖÖTAJATEST*.

1980-ndate aastate algul hakati oma raamatukogu ajalugu plaanipärasemalt uurima. Ellu kutsuti ajaloopäevad, millest viimane kandis järjekorranumbrit 7. Iga päeva kava koondus ühe kindla teema ümber: I, 23. juunil 1983 — endised töötajad; II, 13. juunil 1984 — endised töötajad; III, 15. mail 1985 — endised töötajad; IV, 23. aprillil 1986 — raamatukoguhoidja ja lugeja; V, 5. mail 1988 — raamatukogude koostööst; VI, 26. aprillil 1989 — raamatukogude ajalugu tänapäeval; VII, 6. juunil 1991 — erialaraamatukogud. Esimesel kolmel erialapäeval jõuti kõnelda 17 raamatukogutöötajast. Nende päevade kavade koostajaks, uurijate otsijaks, innustajaks ja juhendajaks oli Kaja Noodla. Kõikide ettekannete tekstid arhiiviti tookord, mis andis võimaluse, silmas pidades just raamatukogu juubelit, kavandada nende süstemaatilist trükis avaldamist. Peale eelpoolnimetatud Schlüteri loo on varem trükipressi alt läbi käinud veel kaks artiklit: K. Noodla. Udo Ivask Tartu Ülikooli Raamatukogus // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1997. Tartu, 1998, lk. 162–174; A. Laumets. Karl Weltmann ja tema raamatukogu // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid XI. Tartu, 2000, lk. 117–125.

Ettekannete trükiks ettevalmistamine tõi ja toob edaspidigi hulganisti erinevaid probleeme: paljud autorid ei tööta enam raamatukogus, mõni ei taha uuesti teema juurde tagasi pöörduda, on manalateele läinud. Vahepeal toimunud riigikorra muutus on avanud arhiive, sõja ja okupatsiooni jalust Läände suundunud inimeste saatusest on võimalik nüüd palju rohkem teada saada kui tookord.

Kommentaariüks selles aastaraamatus avaldatavatele käsitlustele võiks lisada järgmist.

Asta Pintsare Hugo Kapi käsitluses (ettekande käsikiri TÜR KHO, f. 4, nim. 3, s. 1317^a, l. 19–30) on tehtud vaid toimetajapoolseid parandusi.

Ene-Lille Jaanson täiendas oma Freymuthi ettekannet (TÜR KHO, f. 4, nim. 3, s. 1272^c, l. 46–59) üsna oluliste andmetega vahepeal Eesti Ajalooarhiivi jõudnud Freymuthi isikuarhiivi, samuti Internetist kättesaadava info baasil.

Seekord on lugejale pakkuda ka ühe välisautori, Hertsog Augusti Raamatukogu Wolffbüttelis vanaraamatu osakonna juhataja dr. Thomas Stäckeri töö “Raamatukoguteadur — ühenduslüli raamatukogu ja teaduse vahel”, mille ta esitas raamatukogus Eesti-Saksa akadeemilise nädala *Academica V* raames 19. septembril 2001.

Hääd lugemist, kallid lugejad!

Suurel neljapäeval anno 2001

Rein Saukas

TEADUSINFORMATSIOONIST JA TEADUSRAAMATUKOGUDEST

Toomas Liivamägi

Ühe korraliku ülikooli juurde kuulub kindlasti ka üks korralik teadusraamatukogu. See on heaks tavaks ja standardiks vähemalt selles osas maailmast, mida me endale eeskujuks tavatseme seada.

Väikeses riigis, kus ressursse niigi napib, tuleb teadusliku uurimistegevuse ja ülikoolihariduse arendamisel iseäranis läbimõeldult tegutseda. On selge, et kohapeal peab olema kättesaadav piisav kogus teadus- ja arendustegevust toetavat informatsiooni — see on riigile strateegilise tähtsusega. Sellise, Eestit katva teadusinformatsiooni nivoo hoidmine on raamatukogude ülesanne ja väga suures osas just Tartu Ülikooli raamatukogu ülesanne. Kui me räägime teaduse infrastruktuuri rahadest, siis investering ülikooliraamatukogusse kui teaduse infrastruktuuri on igal juhul hea investering. Selles osas tuleb tunnustada Haridusministeeriumi, mille 2002. aasta eelarvekavas on üle viie aasta uuesti 3 miljoni kroonine sihtsumma ülikooli raamatukogule kui teadusraamatukogule. Tegelik vajadus on mitu korda suurem — hea teadusraamatukogu ei ole kindlasti odav. Ilma raamatuosturahata ei ole raamatukogu tõsiselt võetav partner ühelegi kirjastusele ega infovahendajale. Arvestava infohulga suudame me praegu Eestisse osta vaid elektroonilisel kujul, tegelikkuses tähendab see perioodilist juurdepääsu rentimist andmebaasidele.

Eestisse tellitud ajakirjade põhjal saab öelda, et ca 90% STM (*Science, Technology, Medicine*) väljaannetest on olemas ka elektrooniline versioon ja humanitaar- ning sotsiaal-teaduslikel ajakirjadel on see protsent lähedal 70-le. Mitteinglisekeelsetest väljaannetest on e-versioon kaasas umbes pooltel.

Elektrooniliste andmebaaside ja muude materjalide kasutus on Eestis juba välja kujunenud ja küllaltki intensiivne. Võrdlevaid arve saab tuua alates 1998. aastast Eestisse ostetud EBSCO andmebaasi kohta, mis sisaldab 3000, valdavalt sotsiaal- ja humanitaar-teadustealast täistekstajakirja, ajalehte, teatmeteost ning samuti mitme uudisteagentuuri uudiseid ning meditsiinalase andmebaasi *Medline*. 1999. aastal kasutati Eestis EBSCO-st 40 876, 2000. aastal 101 319 ning 2001. aastal 128 226 artiklit. Toodud arvud on suuremad kui Leedus, Lätis, Tšehhis, Ungaris või Sloveenias, rääkimata Horvaatiast või Bulgaariast.

2001. aastal oli nelja Eesti ülikooli arvutivõrgus avatud juurdepääs eelkõige loodus-teaduslike ajakirju sisaldavale ja maailmas enim hinnatud elektrooniliste ajakirjade pakatile *Science Direct* kirjastuselt *Elsevier*. Aasta jooksul salvestati või trükiti Eestis välja 155 000 nimetatud andmebaasi artiklit, sellest 122 000 ehk 80% Tartu Ülikooli liikmete poolt. See arv on võrreldav lääne ülikoolide vastavate näitajatega, kuid riiki ostetud andmebaase on muidugi tunduvalt vähem. Tinglikult võib öelda, et ligi kaks kolmandikku Eestisse ostetud teadusinformatsiooni kasutusest tehakse Tartu Ülikooli poolt ülikooli raamatukogu kaudu.

Elektrooniline informatsioon on kasutaja töölaual 24 tundi ööpäevas, selle kättesaadavust ja kasutusmugavust on raske alahinnata, ometi ei ole e-informatsiooni plahvatuslik kasv oluliselt vähendanud traditsiooniliste infokandjate ja raamatukogu kui vaimse töö tegemise koha tähtsust.

Erinevate teadusvaldkondade inimestele on trükitud raamatu ja raamatukogu tähendus erinev. Loodusteadlane loeb oma ajakirja laborinurgas läbi või salvestab elektroonilisest versioonist mõne artikli ja nii läbi vaadatud materjali rohkem ei tarvitagi. Humanitaarile on aga raamat või raamatukogu ise selleks laboratooriumiks, millega ta töötab.

Eriti kiiresti arenevates teadusharudes nagu biomeditsiinis või mitmes tehnoloogia-valdkonnas võib artikkel vananeda mõne nädalaga. Teinekord läheb siiski tarvis näiteks Novosibirski ülikoolis 1956. aastal väljaantud toimetisi. Heas teadusraamatukogus on need olemas. Kogu, olgu see siis elektrooniline või paberil, terviklikkus ja järjepidevus on kindlasti teadusraamatukogu üks väärtustest.

Samavõrra raske, kui täita mitmekümne aastaga tekkinud tühikut kogude osas ja suuta osta rahuldavat hulka kaasaegset teaduskirjandust, on taastada usaldust kogude vastu. Raske on igal erineval puhul öelda, milline on see kriitiline hulk teaduskirjandust, mida iga teadlane või õppejõud otsib kõigepealt Eestist ja alles siis kaugemalt. Üsna sageli on välis-lähetuse üheks eesmärgiks ka töötamine mõnes heas ülikooliraamatukogus, kuigi need kolm raamatut, mida siis lõpuks ikkagi kasutatakse, on tunduvalt odavamad kui lähetus ise. Raskesti on mõõdetav see kasu, mis saadi neid kolme väljaannet hästi komplekteeritud raamatukogust otsides. Samas tekib rahastajatel ikka kahtlus, milleks need ülejäänud kolmsada raamatut seal riulis seisavad, kui tegelikult ainult kolme tarvis läks.

Usalduse taastamine kogude vastu on lähiaastate olulisemaid eesmärke. Peame jõudma selleni, et välisuuriija või õppejõud võiks kirjutada oma lähetusaruandesse "... ja töötamine Tartu Ülikooli Raamatukogus".

AASTAARUANNE 2001

I. Üldist

1802. a. asutatud Tartu Ülikooli Raamatukogu tegutseb 1997. a. kinnitatud põhikirja järgselt rahvus- ja riikliku universaalse teadusraamatukoguna. Tartu Ülikooli struktuuris oli ta rektor prof. Jaak Aaviksoo vastutusallas.

Raamatukogu juhtisid direktor Toomas Liivamägi, teenindusdirektor Mare-Nelli Ilus ja majandusdirektor Heiki Epner.

Traditsiooniliselt anti raamatukogu aastapäeval kätte aastapreemiad ja tänukirjad, seekord arenduskogu otsusega. Aastapreemiad anti M. Meltsasele, P. Zetturile ja T. Šahhovskajale. Tänukirjad said M. Ostrovskaja, O. Einasto, B. Tšernjavski, J. Kala, K. Jentson, S. Pärsimägi, L. Tatrik, M. Liivamägi, M. Burenkov, V. Selge, T. Tarkpea, M. Pikk. Eripreemia pälvis Ü. Treikelder. TÜ Raefondi preemia anti E.-L. Jaansonile ja M. Rannale "Tartu ülikooli trükikoda 1632–1710 : ajalugu ja trükiste bibliograafia" (Tartu, 2000) eest. Seoses iseseisvuspäevaga ja Eesti riigile ja rahvale osutatud teenete tunnustamiseks andis EV President Eesti riiklikele autasusid ka TÜR-i töötajatele: Valgetähe IV klass A. Teringule, Valgetähe V klass I. Venele, Valgetähe medal K. Lepikule ja E. Looritsale.

Raamatukogu tegevusele, mis on eelkõige suunatud oma *alma mater*'i õppe- ja teadustegevuse toetamisele, laekus ka tagasisidet. 26. nov. 2001. a. TÜ nõukogu istungil avaldas 45 liiget arvamust (kirjalik ankeet) haldus- ja tugiüksuste töö kohta. Hinnati senist tegevust ülikoolis kehtivas hindamisskaalas, avaldati arvamust finantseerimise kohapealt, hinnati arengut ja tehti ettepanekuid edaspidiseks. Raamatukogule anti keskmiseks hindeks 2,9, kõrgeim — 3,8 — oli AHHA keskusele, madalaimad hinded pandi IT teenustele — 1,9 — ja õppeinfosüsteemile — 1,6. Arvati, et raamatukogu areng on liikunud paremuse poole, sooviti finantseerimise suurendamist, 16 vastanut arvas, et juhtimist tuleks tugevdada, sama palju oli neid, kes pidasid vajalikuks seda mitte muuta. (Küsitluse tulemuste kohta vt. lähemalt: I.-I. Saarniit. Ülikooli nõukogu hindas administratsiooni tegevusvaldkondi // *Universitas Tartuensis*. 2002. 1. veebr., nr. 2.)

Analoogse küsimustikuga ankeedi täitsid ülikooli valitsuse liikmed 19. sept. 2000. a. istungil. Tookord oli hinnang raamatukogu tegevusele 1,9 (üksuste keskmine 2,4, kõrgeima hinde — 3,4 — pälvis toona kommunikatsioonitehnika osakond). Finantseerimist soovitati suurendada, arenguhinne kandus negatiivse poole peale ja juhtimise tugevdamist soovis 15 vastanut. (Vt. lähemalt R. Mägi. Ülikooli valitsus hindas keskadministratsiooni tööd // *Universitas Tartuensis*. 2000. 17. nov., nr. 37.)

Aruandeaastat võiksid jääda iseloomustama järgmised märksõnad: referentide süsteemi täielik tööle rakendamine 1. märtsist, raamatukogu uue struktuuri, personaliliigituse ja palgagruppide põhimõtteline paikapanemine (rakendus alates 01.01.2002), INNOPAC-i põhise andmebaasi "Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolarne isikuarhiiv" valmimine, segadused ja ebamäärasus Juri Lotmani arhiivi edasises saatuses, raamatukogu nõukogu uue koosseisu kinnitamine, ettevalmistused INNOPAC-i põhise portreede andmebaasi avamiseks raamatukogu koduleheküljel (u. 600 kirjet ja 300 pilti), fuajee ja lugejate sissepääsu ümberkorraldamine, raamatukogu 200. sünnipäeva tähistavate ürituste kava koostamine, jätkuvalt ebapiisav eelarve, mitme bibliograafilise andmebaasi konserveerimine.

II. Eelarve*

Tabel 1

Tulud	Eelarve	Eelarve täpsustus	Täpsustatud eelarve	Laekumine	%
1.5. Muud riigieelarvelised laekumised	200.0	-120.0	80.0	80.0	100.0
2.5. Teadus- ja arenduslepingud	550.0	0.0	550.0	101.7	18.5
2.6. Sihtotstarbelised vahendid	500.0	0.0	500.0	545.4	109.1
2.8. Renditulud	240.0	0.0	240.0	239.0	99.6
2.9. Muud tulud	460.0	0.0	460.0	793.9	172.6
4. Tulud üldfondist	25,635.9	20.5	25,656.4	25,656.4	100.0
5. Üldkulude eraldis	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Tegevustulud kokku	27,585.9	-99.5	27,486.4	27,416.4	99.7

Tabel 2

Kulud	Jääk	Eelarve	Eelarve täpsustus	Korrigeeritud eelarve	Kulud	Täitmise %
1. Tööjõukulud	0.0	13,521.9	31.7	13,553.6	13,692.8	101.4
1.1. Palgakulud	0.0	10,166.8	23.8	10,190.7	10,295.1	101.4
1.2. Sotsiaalmaksud	0.0	3,355.1	7.9	3,362.9	3,397.8	101.4
2. Koolitus ja komanderingud	0.0	150.0	-11.3	138.8	215.9	156.2
3. Kantselei- ja majanduskulud	-937.4	2,594.0	-120.0	1,536.6	1,895.2	123.8
4. Transpordikulud	0.0	110.0	0.0	110.0	44.8	40.9
5. Külaliste vastuvõtukulud ja soodustused	0.0	50.0	0.0	50.0	72.5	145.5
6. Investeeringud põhivarasse	0.0	220.0	0.0	220.0	185.3	84.6
7. Muud tegevuskulud	0.0	20.0	0.0	20.0	20.4	102.1
8. Ruumide ülalpidamiskulud	0.0	2,420.0	0.0	2,420.0	2,265.6	94.0
Komplekteerimine	622.2	8,500.0	0.0	9,122.2	8,512.2	93.3
Tegevuskulud kokku	-315.3	27,585.9	-99.5	27,171.1	26,904.6	99.3

* <http://www.ut.ee/rahandus/>

III. Töötajad

Seisuga 1. jaan. 2001 oli raamatukogus 256 ametikohta (287 töötajat), sellest raamatukogunduslikku personali 194,75 ametikohta (214 töötajat), abipersonali 61,25 ametikohta (73 töötajat).

Seisuga 31. dets. 2001 oli raamatukogus 221,25 ametikohta (252 töötajat), sellest raamatukogunduslikku personali 167,25 ametikohta (188 töötajat), abipersonali 53,75 ametikohta (64 töötajat).

Kui 2000. aastal koondati raamatukogus 29,75 ametikohta (39 töötajat), siis aruandeaastal kahanes ametikohtade arv veel 35 ametikohta (35 töötajat) võrra, sellest 27,5 raamatukogunduslikku ametikohta (26 töötajat) ja abipersonali 7,5 ametikohta (9 töötajat).

Raamatukogunduslikust personalist oli aasta lõpus ülikooliharidusega 130, rakenduskõrgharidusega 5 ja keskharidusega 53 töötajat. Raamatukogundusharidusega oli 25 inimest, neist 16-l oli ülikooliharidus, 5-l rakenduskõrgharidus ja 4-l keskharidus. Teaduskraad oli viiel töötajal (kaks ajalookandidaati ja kolm magistrtrit).

Aasta algul loodi säilitus- ja hooldusteenistuse koosseisus neli fondihoooldaja ametikohta, millest kaks täideti avaliku konkursi korras. Kuna samaaegselt koondati koristajate ametikohti, oli ümberkorralduse eesmärgiks tööjõu efektiivsem kasutamine ning seni kinnistes hoidlates paiknevate trükiste plaanijärgne puhastamine tolmust ja tahmast.

Seoses 24. märtsil rakendatud uue korraga lugejate sissepääsu juures moodustati kaks administraatori ametikohta, mida hakkasid täitma konkursi korras tööle võetud tudengid. Täiustades pakutavaid teenuseid, korraldati ümber ka fuajees asuva infopunkti töö ning seal asus lugejaid teenindama neli töötajat (varem teaduskirjanduse osakond graafiku alusel). Osa ametikohti õppe- ja teaduskirjanduse osakonnas muudeti tähtajalisteks. Samuti muudeti tähtajalisteks kõik garderoobitöötajate ametikohad.

Väljakutseid oma erialase karjääri edendamiseks pakkus aasta algul jõuliselt käima lükatud erialareferentide süsteem. Raamatukogusisese konkursi käigus täideti 18-st referendi kohast 17. Personalivaliku kriteeriumideks olid kandidaadi vastavus esitatud nõuetele ning kandidaadi poolt valitud eriala, instituudi jne. valiku sobivus direksiooni poolt planeeritud referentuuri kogu koormuse jaotumisega vastavas teaduskonnas.

Alates 1. jaanuarist juhtis õppekirjanduse osakonda raamatukogusisese konkursi käigus valituks osutunud M. Poljakov.

Uuel õppeaastal laiendati ning muudeti mugavamaks raamatukogu poolt pakutavat paljundusteenust, seoses sellega moodustati juurde üks paljundusoperaatori ametikoht, mida asus täitma kaks osalise koormusega töötajat.

Vastavalt ülikoolis kehtima hakanud uuele palgaeeskirjale, koostati aasta lõpukuudel kõikidele ametikohtadele uued ametikirjeldused, oluliselt muutus senine põhitegevusega seotud personali liigitus ja ametinimetused, hariduslikud nõuded ametikohtadele. Personali töö tasustamine viidi kooskõlla ülikoolis kehtestatud eeskirjale. Muudatused rakendati ellu 1.01.2002, mistõttu teemat käsitletakse detailsemalt järgmise aasta aruandes.

Personali kohta vt. ka lisa XXIX–XXXII.

IV. Struktuur

Aruandeaastal jätkati raamatukogu struktuuri korrastamist.

1. detsembrist moodustati teadusosakonna, avalike suhete osakonna ja statistika-teenistuse baasil uus struktuuriüksus — üld- ja arendusosakond (direktori korraldus 28. nov., nr. 8). Osakonna eesmärkidena nähti ette 1) raamatukogu juhtimis- ja arendustegevuse toetamine ja 2) raamatukogu imago kujundamine ja maine tõstmine.

Aasta lõpukuudel töötati välja raamatukogu struktuuri uus skeem. Asuti koostama kõikide struktuuriüksuste kirjeldusi vastavalt 14.12.2000 arenduskogus vastuvõetud raamatukogu struktuuriüksuse kirjelduse juhendile. Kirjeldustest jõuti arenduskogus läbi arutada ja kinnitada üld- ja arendusosakonna, majandusteenistuse, peainseneriteenistuse, ennistuskeskuse, köitekoja, säilitus- ja hooldusteenistuse kirjeldus. Uus struktuur hakkas kehtima 01.01.2002, mistõttu seda temaatikat käsitletakse põhjalikumalt järgmise aasta aruandes.

Lisaks staatilistele üksustele on raamatukogu pidanud vajalikuks töö efektiivsemaks korraldamiseks uuendada logistilisi üksusi — referentuur, teatmeteenus, infopunkt.

Struktuuri kohta vt. ka lisa XXIX.

V. Komplekteerimine

Üldist

Kogude arendusega seotud probleemid olid üldjoontes samad mis eelmistel aastatelgi. Endiselt puudub Eesti raamatukogude arenduskava ja ühtne finantseerimispoliitika ning seetõttu pole raamatukogule pandud ülesanded ja finantseerimine kooskõlas. 2001. aasta ei toonud nimetatud küsimustes lahendusi ei riigi ega ülikooli tasandil. Teadusinformatsiooni kallinemine — keskmiselt 10–15% aastas — mõjutab ülikooli varustatust teadus- ja õppetöök vajalike materjalidega järjest enam, sest ka 2001. aastal raamatuostusumma ei suurenenud (2000. a. ja 2001. a. 8,5 miljonit kr.).

Teavikute komplekteerimisse tõi 2001. a. kaks suurt muudatust.

1. detsembril 2000 käivitus osaliselt ja alates 1. märtsist 2001 täies mahus referentide süsteem (lähemalt vt. IX. Referentide süsteemi rakendamine).

Teine olulisem muudatus seisnes väliskirjanduse komplekteerimise raha jagamises teaduskonniti vastavalt teaduskonna eelarve osakaalule ülikooli eelarves, mis tagab komplekteerimissumma õiglasema jaotumise. Eesti teavikute ostmisel teaduskonniti jaotust ei tehtud, vaid ostmisel ja eksemplaarsuse määramisel lähtuti referendi arvamusest. Muusika- ja keeleõppekeskuse rahvusteavikuid osteti samuti nn. rahvustrükise summadest. Eraldi summa määrati *generalia* jaoks (üldised teatmeteosed, välismaa ajalehed, ajakirjad). Taas tuli maksta komplekteerimissummast ka muid kulusid INNOPAC-i aastamaks, turvaribad, ribakoodid, RVL, viimase kulud jaotati siiski majandus- ja komplekteerimisraha vahel — kummastki 100 000 kr.).

Endiselt on problemaatiline teavikute eksemplaarsus ja nende paiknemine pearaamatukogu ja haruraamatukogude vahel. Kahjuks jäi otsustamata haruraamatukogude komplekteerimistase. Praeguse finantseerimise juures pole harukogusid võimalik komplekteerida vastavalt nende endi ja referentide soovidele.

Komplekteerimisotsuste tegemisel suurenes referendi osakaal. Siiski ei rakendunud referentide süsteem veel maksimaalselt ja seetõttu jäid mitmed otsused endiselt komplek-

teerija langetada. Seoses uuele süsteemile üleminekuga hakkasid lisaeksemplarid lugejani jõudma koguni aeglasemalt. (Varem otsustas lisaeksemplaride ostmise komplekteerija õppejõududega konsulteerides, nüüd otsustab referent: seega komplekteerija pöördub referendi poole, referent õppejõu poole ja alles siis jõuab info komplekteerijani, kes tellimuse edastab. Kõik referendid olid oma töös algajad ja seetõttu oli sageli vaja mitu korda komplekteeritavate teavikute andmeid täpsustada. Senistele tööprotsessidele lisandus rahakasutuse jälgimine teaduskonniti. Keeruliseks muutus kirjastuste sooduspakkumiste kasutamine, mis ei ole eriala-, vaid kirjastusekesksed. Nii näiteks on raamatukogu alates 2002. a. sunnitud loobuma pikaajalisest koostööst kirjastusega “Karger”.

Teaduskondade toetus komplekteerimisele

Teaduskonnad on ise hakanud aktiivsemalt suhtuma oma eriala teavikute komplekteerimisse. Eriti on selles suhtes huvi ja initsiatiivi üles näidanud majandusteaduskond. Teaduskonna dekaani korraldusega 20.12.2001, nr. MJ-307 moodustati aastateks 2001–2002 dekanaadi eelarves fond erialakirjanduse ostmiseks majandusraamatukogule summas 50 000 krooni, mis jaotub instituutide vahel (JV — 15 000 kr, RA — 15 000 kr, RI — 20 000 kr.). 31. okt. arutati majandusteaduskonna valitsuse istungil peakogusse 2002. aastaks tellitavate võõrkeelsete majandusajakirjade nimistut.

17. okt. esitleti majandusraamatukogu ja majandusteaduskonna koostööna 2000. a. suvel ja 2001. a. kevadel tellitud võõrkeelset majandusalast uudiskirjandust. Näitusel väljapandu hõlmas 360 teadusväljaannet rohkem kui 30 kirjastuselt: Wiley, Financial Times, Elsevier, Prentice Hall, Macmillan, Springer, Blackwell Publishers, Kluwer, Continuum, Pitman Publishing, Pergamon Press, Harcourt College Publishers, Thomson Learning Europe, Balti Juhtimiskonverentsid, Cambridge University Press, Oxford University Press jt.

Elektrooniline informatsioon

Elektrooniline informatsioon komplekteeritavate teavikute hulgas on aasta-aastalt suurenenud. Aruandeaastal muretses raamatukogu seda 973 100 kr. eest (11,4% komplekteerimisrahast). Raamatukogusse komplekteeriti elektroonilisi ajakirju 4 747, võrguandmebaase 55, võrguandmebaaside katsetamisvõimalusi pakkusid kirjastused 14 korral.

2001. aastal ostis neljast raamatukogust koosnev konsortsium (EAR, TTÜ, TÜ, TPÜ) juurdepääsu kirjastuse Elsevier andmebaasile “ScienceDirect”. Aasta jooksul oli “ScienceDirect” katsetusena avatud täies mahus ning Tartu Ülikoolis salvestati andmebaasist üle 122 000 artikli.

2001. aastal said tänu litsentsilepingute sõlmimisele Tartu Ülikooli arvutivõrgus kättesaadavaks veel Ameerika Informatsiooniinstituudi (ISI) andmebaasid *Current Contents Connect* ja Melloni Fondi poolt kaasfinantseeritud elektrooniliste ajakirjade arhiiv JSTOR.

Jätkuvalt on kasvanud 2000. aastast käivitunud projekti eIFL (*Electronic Information for Libraries*) raames ostetud EBSCO andmebaaside kasutus (vt. lisa XVI).

Aruandeaastal hakati kavandama eIFL projekti jätku “Science & Technology”, mis peaks käivituma 2002. a. Projekti töögrupi esindajad kohtusid kirjastuste esindajatega ning selgitasid välja prioriteedid ja tingimused ühishankeks, samuti osaleti uue iseseisva konsortiumi (*MultiCountry Consortia*) planeerimisel.

Välismaine trükis

2001. aastal vähenes pisut paberkandjal võõrkeelsete teadusajakirjade nimetuste arv (2000. aastal 700 nimetust, 2001 — 655). Välisperiodika tellimiseks kulus raamatuostu kogusummast 60%. Võõrkeelsete teavikute komplekteerimise prioriteediks teadusajakirjade järel oli, nagu ka 2000. aastal, õppetööd toetavate materjalide tellimine, milleks jäi 700 000 kr.

Vahetuse raames üritati kompenseerida eelkõige nende teaduskondade raamatuvajadusi, kellel jäi raamatute tellimiseks vähe raha. Vahetustegevust ei olnud aga võimalik laiendada ebakorrapäraste saatmisvõimaluste, TÜ kirjastuse väljaannete kõrgete hindade ja postikulude tõttu. Teavikute vahetus pole tänapäeval eriti ökonoomne, see komplekteerimisviis on mõeldud eelkõige väiksetiraažiliste ja kaubandusvõrgust raskesti kättesaadavate (ülikoolide ja teadusasutuste) väljaannete hankimiseks. Välisvahetuse optimeerimiseks analüüsiti vahetuspunktide tasuvust, suhted lõpetati passiivsete, formaalsete ja raamatukogule ebaoluliste vahetuspunktidega. Raamatukogu välisvahetuspartnerite arv seisuga 1. aprill 2001 oli 320 (varem ca 500).

Püsis kirjastuse "Karger" toetus — raamatukogu sai endiselt 80%-lise hinnasoodustusega 30 ajakirja ja 75%-lise hinnasoodustusega kõik kirjastuses ilmunud monograafiad.

Suuremad raamatuannetused ja abiprojektid

Olulisemad raamatuannetused olid: infomaterjalid ja raamatuseeria USA kirjandusklassikute ning tähtsate poliitikute valitud teostega USA saatkonnalt, Schleswig-Holsteini liidumaa kirjastuse Wachholz raamatuannetus dr. Jürgen Beyeri vahendusel, Peterburi prof. Isidor Levini raamatukogu, Eesti Roerichi Seltsi annetus. Trükiseid annetati mitme jätkuva projekti raames: Fritz-Thyssen-Stiftungi teadusajalooalane kirjastamisprojekt "Historia Scientiarum", Avatud Eesti Fondi "Puškini projekt", Ida- ja Kesk-Euroopa Ajakirjade Annetusprojekt, Ameerika Matemaatika Ühingu FSU projekt ja *Deutsche Forschungsgemeinschaft*'i toetusprojekt.

Eesti trükis

Sundeksemplaride saamine trükikodadest on tänu aktiivsele selgitustööle tunduvalt paranenud, ka väiksemad trükikodad on hakanud trükiseid ise saatma. Siiski ei saa raamatukogu kõiki seaduse järgi ettenähtud teavikuid.

Pidevalt on vähendatud hangitavate trükiste eksemplaarsust. Kui varem osteti õppekirjandust 1 õpik 5 üliõpilase kohta, siis nüüd on reaalne suhe pigem 1:10. Eksemplaarsust mõjutab oluliselt teaviku hind. Sügisel otsustati kooliõpikuid sundeksemplarile lisaks üldjuhul enam mitte komplekteerida, kuigi seoses Tartu Õpetajate Seminari tulekuga ülikooli alluvusse on vajadus nende järele tunduvalt kasvanud. Vähendati harukogudesse suunatavate ajalehtede-ajakirjade hulka.

Annetajatest tuleks esile tõsta Linda Pootsi (Viktor Masingu raamatukogu) ja Rootsi-eestlaste Liitu, kes vahendas Kultuuriarhiivilt hulgaliselt raamatukogus puuduvaid väliseesti ajalehti ja ajakirju. Trükiseid annetasid samuti A. Tavit, Katre Talviste, Tartu Õpetajate Seminar, Kaalu Kirme, Aili Univere pärijad.

Eesti trükise järelkomplekteerimisel oli endiselt peamiseks suunaks juba olemasolevate annetuste, eelkõige veeavariijärgse 2000. a. alguse suuraktsiooni käigus laekunute, ja reservkogu läbitöötamine. Vanemaid, enne 1945. a. ilmunuid trükiseid osteti peamiselt

Eedo Jõesaarelt ja Viljandi antikvariaadilt “Ad Astra”, osaleti TÜ raamatupoe oksjonil, kasutades ainult Haridusministeeriumilt sihtprogrammi “Eesti keel ja rahvuskultuur” saadud raha. (Vt. ka XIV. Koostöö eesti raamatukogudega.)

Auvised, muusikakirjandus

Raamatukogu omandas firmalt “Teldec” J. S. Bachi teoste täieliku kogu “Bach 2000” 153 CD-l. Suurem jagu helisalvestistele planeeritud rahast läks aga kaasaja täiuslikuma, soliidsema, 29-köitelise muusikaentsüklopeedia “The New Grove Encyclopedia of Music and Musicians” ostmiseks.

Käsikirjad

Käsikirjakogusse saabus suuremaid täiendusi V. Masingu, P. Järvelaidi ja H. Palametsa isikuarhiividele. Etnograaf L. Kaelas Göteborgist annetas abikaasa, väliseesti teadlase A. Kaelase ja enda arhiivimaterjale. Prof. D. A. Loeber kinkis lisa Gustav von Knorringi materjalidele. Üsikusid käsikirju laekus veel manuskriptide kogusse ja mõnda arhiivifondi.

Kunst, fotod

Kunstikogusse komplekteeriti annetustena Tartu Üsiku Jalaväepataljoni suveniirvapp, budistliku sümboolikaga tervitussall *khatak*, 342 eesti, vene, läti, leedu jt. kunstnike eksliibrist kolleksionäär Heikki Lahilt.

Fotokogusse laekus fotosid raamatukogu elust ja tegemistest, aga ka vanemaid portree-fotosid — J. Mühlberg-Kauri, F. Puksoo, M. Härma (autograafiga), J. Hurt, J. W. Janssen.

Muud materjalid

Ajakirjanik Ene Puusemp andis raamatukogule üle *Postimehe* viimase kümne aasta artiklite väljalõiked, süstematiseerituna 7 rubriiki: riik, sotsiaalelu, majandus, haridus, teadus, kultuur, loodus. Korrastamisel olev arhiiv tehakse lugejaile kättesaadavaks.

Komplekteerimise kohta vt. ka IX, XVI, 3 ja lisad I, 2, 4, II–VII.

VI. Kataloogitöö, elektronkataloog ESTER

Valdav osa kataloogitööst toimus INNOPAC-süsteemis. Eesti teadusraamatukogude ühtsesse elektronkataloogi ESTER sisestatud kirjed jagunesid loomise seisukohalt neljaks, aasta jooksul kataloogiti järgmiselt:

- originaalkirjed uutele teavikutele — 19 569 nim.,
- kopeerkirjed uutele teavikutele — 2 529 nim.,
- lühikirjed laenutuses ringlevatele varem kataloogitud teavikutele — 18 392 nim.,
- retrokataloogimine (kaartkataloogide konverteerimine elektronkataloogi, varem raamatukogus olnud teavikute lühikirjete täiendamine täiskirjeteks) — 54 999 nim.

Aasta lõpuks oli elektronkataloogi sisestatud 18,8% kasutuskoegade eksemplaride üldarvust (2000 — 10,8%), kasv 8%.

Valmisid järgmised tööjuhendid ja dokumendid:

- 9XX väljadest ja väljade kustutamisest (K. Moont),
- Jadaväljaande ühtluspealkiri (K. Moont),
- Jadaväljaande pealkirja muutused (A. Rämmer),

- Ajakirja lisadest (K. Moont),
- Osakonnakoodide kasutamine (K. Moont),
- Rollid: välja 700 alamvälja *e* sõnastusest (ERR, täiendanud E. Loorits),
- Vanade patentide ja plakatite kataloogimise soovituslik reeglistik (E.-L. Jaanson).

Uued teavikud

Eesti trükise kataloogimine on rahvusbibliograafia raames koostatavate kirjade tõttu osaliselt lihtsustunud, kuid siiski tuleb u. 40% ulatuses koostada originaalkirjeid— TÜ diplomi- ja magistritööd, TÜ-s kaitstud ja dissertatsioonide sarjas ilmunud doktoritööd, reeglina Tartu trükised, esmajoones TÜ väljaanded, u. 50% elektroonilistest teavikutest.

Võõrkeelsete teavikute kataloogimisel seati prioriteediks ostetud või muul moel hangitud uued väljaanded.

2001. aastal korrastati kirjeid ainult jooksva töö raames.

Erilaadsed teavikud

Jätkati eelmisel aastal alustatud arhiivifondide kollektsoonikirjade koostamist — 10 uut kirjet. Uute arhiivimaterjalide läbitöötamisel püütakse nüüd hinnata, missuguste üksik-teavikute kohta ja millisel määral peaks teave olema elektronkataloogis kättesaadav. Detailsemalt said ESTER-is kirjeldatud järgmised materjalid:

- Tartu Ülikool. Käsitlused Tartu Ülikooli kohta (F 55, nim. 5) — 31 biblio- ja eksemplarikirjet;
- Eesti kooli õppekava toetav slaidikogu, 1930. a-d. (F 166) — 61 biblio- ja 113 eksemplarikirjet;
- F. L. Schardiuse kirjakollektsioon (16.–19. saj. I poole kirjad) — 2 111 biblio- ja eksemplarikirjet.

Retrokataloogimise projektid, valdkonnad

Retrokataloogimine toimus järgmiste mitmeaastaste projektide kaudu või valdkondades (seis raamatukogus aruandeaasta lõpuks).

- 1) Vanatrükise (ilm. kuni 1830) andmebaasi loodi OSI (*Open Society Institute*) projekti raames aastatel 1999–2001. Ette nähtud u. 100 000 bibliokirjest, mis oleks moodustanud vanema võõrkeelse kirjanduse hulgast (teavikud ilm. kuni 1945) u. 25%, jõuti sisestada vaid 11 548. Vanatrükised kirjeldati *de visu*, kasutades ka varem redigeeritud kirjeid. Koostati keskmisel tasemel originaalkirjed ja eksemplarikirjed. Vanatrükiste retrokataloogimine katkes seoses osakonna likvideerimisega alates 1.01.2002.
- 2) Võõrkeelsete raamatute (1970–1994) retrospektiivse konverteerimise projekti toetas ELNET Konsortium. Bibliokirjed koostati keskmisel (teadusraamatukogude) tasemel kaartkataloogi järgi. Kirjetele lisati kaardil olevad UDK indeksid. 2001. a. 6 kuuga sisestati u. 46 000 bibliokirjet (võõrkeelse kirjanduse kataloogist tähed A–M), millele lisati 53 000 eksemplarikirjet.
- 3) Eesti trükiste retrokataloogimisega tegeldi ELNET Konsortiumi Eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia projekti raames, mille kestvuseks on planeeritud neli aastat (1999–2002). RR-is koostatud ja TÜR-i laaditud bibliokirjed kohandati, vajadusel neid täiendades või redigeerides ning määrates eksemplaride asukoha. U. 10% kirjetest vajas kontrollimist *de visu*.

Eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia projekt koosneb mitmest alaprojektist:

- a) Eesti raamat (1945–1991) — projekti raames oli RR-il plaanis koostada u. 100 000 bibliikirjet. Kolme aastaga on meie raamatukogus jõutud kohandada ja täiendada u. 15 300 bibliikirjet. 2001. aasta jooksul lisati bibliikirjetele u. 100 000 eksemplarikirjet, s.t. peaaegu kogu eestikeelse kirjanduse kogu aastatest 1945–1991 on avatud elektronkataloogis. Eesti raamatutest u. 40 000 eksemplari on ka veel teistes kogudes (õppekogu, memoriaalkogud, KHO, võõrkeelsete raamatute kogu, filiaalide kogud jm.).
- b) Eesti raamat (1918–1944) — projekti raames on RR-il plaanis koostada u. 30 000 bibliikirjet. Meil alustati projektiga 2000. a. jaanuaris. Kahe aastaga on jõutud kohandada ja täiendada u. 8 500 bibliikirjet, millele on lisatud ka vajalikud eksemplarikirjed.
- c) Eesti perioodika — perioodikakirjeid koostatakse RR-is ja EAR-is. Raamatukogus alustati projektiga 1999. a. Kolme aastaga on jõutud kohandada ja vajadusel ka täiendada u. 8 000 seeria- ja köitekirjet ning sisestada u. 60 000 eksemplarikirjet, s.o. eestikeelne perioodika (1945–1998), TÜ Toimetised (1893–1995), eestikeelsed ajakirjad ja ajalehed (kuni 1940).

Erilaadsete materjalide retrokatalogimisel töötati kaartide ja fotodega. Vana ja väärtusliku kaardikogu paremaks avamiseks alustati inventariraamatu järgi andmebaasi koostamist *Star Office*'is, kust praegu saab otsida kohaviida, autori, pealkirja, ilmuniskoha ja -aasta järgi. Esialgu saab baasi kasutada vaid töötaja arvutis. Portreefotodele (peamiselt TÜ) ja kohavaadetele (E. Russowi stereofotode kogu) koostati 207 biblio- ja eksemplarikirjet.

Normikirjed

Märksõnanormikirjeid koostati 5 651, täiendati või parandati 4 254 kirjet. Seega 9 905 kirjet on aasta jooksul kontrollitud kirje staatuses. Tartu serveri normikirjetest (38 525) on märksõnakirjeid nimetamisväärt arv — 17 043. Märksõnanormikirjeid on pidevalt täiendatud, sest tesaurusesse lisatavad märksõnad on vaja olemasolevatega siduda. Vanatrükiste andmebaasile koostati u. 3 000 normikirjet.

Liigitamine ja märksõnastamine

Aasta algul asus neli liigitajat-märksõnastajat 0,5 koormusega täitma referendi ülesandeid e. teiste sõnadega — kahe ametikoha võrra vähenes liigitajate-märksõnastajate arv. Kui 2000. a. liigitati ja märksõnastati 20 536 teavikut, siis 2001. a. vaid 17 392, s.o. 3144 võrra vähem, kuigi individuaalne tööpanus ja töö intensiivsus suurenes neil kõigil. Liigitajate abi on hakatud vajama avakogude paigutuse sisulisel korrastamisel, suurimad ümberkorraldused olid õigus- ja usuteaduse valdkonnas. Paraku ei jõutud märksõnastada neid teavikuid, mille bibliokirjed konverteeriti ESTER-isse retrokatalogimise projektide raames.

Tesaurus

Jätkati Tartu Ülikooli Raamatukogu tesauruse (INGRID-i märksõnastiku) koostamist, parandamist ja täiendamist. Tesauruses oli aasta lõpuks 19 902 märksõna, neist 2 859 äraviidet, see täienes 3 825 märksõna ja 393 äraviite võrra. Tesaurus ja ESTER viidi kokku, s.t. otsinguga veebis saab nüüd tesaurusest otse ESTER-isse. Tesauruse toimetamise käigus parandati palju EÜM-i ("Eesti üldine märksõnastik") vigu ja ebatäpsusi.

Ülikooli erialakogude integreerimine infosüsteemi INNOPAC

Seisuga 31.12.2001 oli INNOPAC-i ja elektronkataloogiga ESTER ühinenud kokku 19 erialaraamatukogu, sealhulgas 16 ülikoolist, lisaks veel Balti Kaitsekolledži, Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste ja Riigikohtu raamatukogu. Aruandeaastal lisandus Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste, Riigikohtu ja Medinfokeskuse raamatukogu. Kataloogimise kõrval hakati Euroopa Kolledži ja Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste raamatukogus kirjetele lisama ka märksõnu. Eelnevalt märksõnastati juba Balti Kaitsekolledži, TÜ kunstiajaloo õppetooli ning ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna raamatukogu. Balti Kaitsekolledži ja Euroopa Kolledži raamatukogu, samuti kolm TÜR-i haruraamatukogu (humanitaar-, füüsika- ja majandus-) läksid üle arvutilaenutusele. Eelmisel aastal hakkasid arvutilaenutust kasutama sotsiaalteaduskonna ning ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna raamatukogu. Erialakogude laenutusreeglid jäid iga kogu enda otsustada. Erialaraamatukogude töötajaid konsulteerisid pidevalt pearaamatukogu kuraator L. Külv ja ka märksõnastajad/liigitajad, nende töötajad võtsid osa teadusraamatukogude talveseminarist Käärikul (12.–13.03.), koolitusseminaridest (jätkväljaannete linkimine, eksemplarikirjete järjestamine, bibliokirjete väljad, raamat USMARC-is; 20.02., 10.10., 17.10.), Euroopa Liidu alasest koolitusest (7.11.) ja seminarist teemal “Kuidas saada üle hirmust esinemise ees?” (16.11.).

31.12.2001 seisuga oli elektronkataloogi ESTER sisestatud järgmiste erialakogude teavikuid:

	31.12.1999	31.12.2000	31.12.2001
õigusteaduskonna raamatukogu	12	797	1 815
sotsiaalteaduskonna raamatukogu	6976	7340	7 425
euroteaduskonna raamatukogu	3915	4219	5 009
Eesti Biokeskuse raamatukogu	935	953	975
füüsika instituudi raamatukogu	–	3115	3 097
geoloogia instituudi raamatukogu	–	329	1 154
religioonipedagoogika kabineti raamatukogu	–	505	579
ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna raamatukogu	–	1552	2 851
prantsuse uuringute keskuse raamatukogu	652	999	2 928
skandinaavistika õppetooli raamatukogu	3050	3839	4 535
kunstiajaloo õppetooli raamatukogu	990	1063	1 294
klassikalise filoloogia õppetooli raamatukogu	115	631	1 097
saksa filoloogia õppetooli raamatukogu	–	143	418
Pärnu Kolledži raamatukogu	105	655	1 673
Narva Kolledži raamatukogu	158	790	1 347
Balti Kaitsekolledži raamatukogu	912	2390	3 238
Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste raamatukogu	–	–	1 354
Riigikohtu raamatukogu	–	–	727
Medinfokeskuse raamatukogu	–	–	476

Kaartkataloogid

Kaartkataloogide koostamist jätkatakse käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas (KHO), mille tähestikulised ja märksõnakataloogid täienesid u. 1 500 kaardi võrra, sh.

- 1) lõpetati I. J. von Esseni kirjakogu 16.–18. sajandi saksakeelsete kirjade annoteeritud kataloogimine ja jätkati ladinakeelsete kataloogimist — kokku 292 kirja köidetest Mscr 48 ja 50 ning osaliselt Mscr 51;
- 2) võrkeelseid vanatrükiseid kataloogiti kokku 120 nimetust;
- 3) eestikeelseid rariteete kataloogiti 29 nim.
- 4) Korrastati ja täiendati mitmeid varasema töö käigus valminud KHO kartoteeke — *Estica*-trükised, kartoteek “TÜ trükikoja trükised 1632–1710” (u. 2000 kaarti) korraldati ümber tähestikuliseks, millisenä see oluliselt toetab kronoloogilise järjestusega ilmunud trükibibliograafiat.

Koostati 8 arhiivifondi nimistut (F 4, nim. 3, 1996. a. jaotus; F 55, nim. 5 ja 7; F 135; F 136; F 158; F 165; F 166). Kolm arhiivifondi nimistut saadi elektronkataloogi kirjetest tehtud listi töötlemisega.

Kaartkataloogidest täiendati veel *Estica* sõnastikkataloogi, kuid kataloogitoimkonna otsusega lõpetati alates 15.09. ka selle kaartkataloogi täiendamine analoogiliselt teistele.

Kaart- ja sedelkataloogide korraldamine ja hooldamine.

- 1) Kaartide/sedelite liitmine kataloogidesse. Aruandeaastal alustati võrkeelse kirjanduse sedelkataloogist rekataloogimiseks väljavõetud sedelite tagasiliitmist. Umbes 20 aasta jooksul kogunenud sedelid (kümme-kond karpi), millele vastav raamat fondis puudus, anti üle teaduskirjanduse osakonnale veelkordseks kontrollimiseks. Retrokataloogimise käigus generaalkataloogidest väljavõetud kaarte ei suudetud tööjõupuudusel tagasi panna.
- 2) Kaartide eemaldamine kataloogidest. Aasta alguses seiskus tööjõupuudusel kustutatud raamatute kaartide eemaldamine kõikidest lugejate kaart- ja sedelkataloogidest. Samas käis vilgas trükiste kustutamine. Alates septembrist õnnestus siiski kustutada väljaspool tööaega lisatööna 4 kuuga 3090 eks. ja eemaldada kataloogidest 2500 kaarti. Kataloogide korraldamise küsimustega tegeles 2001. aastal raamatukogu kaart- ja sedelkataloogide säilitamise töögrupp.

Kataloogitöö kohta vt. ka XVI, 5–6 ja lisad VIII–X.

VII. Bibliograafiatöö

Bibliograafiatöös oli 2001. a. käsil kuus teemat, mille kohta koostatakse andmebaase ja vähesel määral veel ka kartoteeke.

- 1) **Tartu Ülikool. Ajalugu. Õppejõudude, teenistujate ja kasvandike biobibliograafia (1632–1710, 1802–2001→)** (täitjad M. Kümnik, A. Laumets, S. Tammoja (kuni 19.01.), A. Kõre).

Teemakohane materjal on talletatud kartoteegis ja lokaalsete/osakonna andmebaasidena 1987., 1990. ja 1992. a. kohta.

Alates 2000. a. oktoobrist hakati TÜ-ga seonduvat materjali (teaduskondade, õppetoolide jne. ajalugu), TÜ-s õppivate-töötavate, varem õppinud või muudmoodi (audoktor, auliige) TÜ-ga seotud isikute andmeid sisestama elektronkataloogi ESTER.

Nüüdsest on TÜ temaatika kättesaadav nii üldise elektronkataloogi kui ka andmebaasi ARTIKKEL kaudu. Andmebaasi väljadele 911 ja 931 kantakse andmed TÜ isikute kohta ja

märksõnad ülikooli kohta. Võimalikult paljude isikute, eriti TÜ õppejõudude nimedele lisati daatumeid vastavatele ESTER-i väljadele.

Andmete saamiseks on asendamatut TÜ isikkoosseisu (õppejõud, teenistujad, doktorandid, magistrandid, üliõpilased) kartoteek, mida jõudumööda täiendati TÜ teatmiku (2000/2001) põhjal ja "Universitas Tartuensis"es" avaldatud ülikooli lõpetanute (a. 2000) nimestiku alusel.

Arvestades toimunud koondamisi ja muude ülesannete (lugejateenindus teatme- kirjanduse saalis, "Informiini" ettevalmistustöö suurenev maht jm.) lisandumist bibliograafidele, on ülikooli temaatika läbitöötamine senises mahus ja kõiki väljaannete laade silmas pidades muutunud küsitavaks. Järgmisel aastal tuleb fikseerida tööle uued piirjooned rangeid valikuid tehes ja leida muid võimalusi kõne all oleva andmestiku kättesaamiseks.

Ammu kavatsusel olnud ja sisuliselt kolmeosaline trükis/andmebaas "Tartu Ülikooli Raamatukogu kirjasõnas", mõeldud tähistama raamatukogu 200. aastapäeva, kahanes tööjõupuudusel miinimumprogrammini. Nüüd elektronkataloogis ESTER teostatav projekt "Tartu Ülikooli Raamatukogu väljaanded 1961–2001" (u. 400 nimetust koos reklaamvoldikutega) annab võimaluse koondada omaette andmebaasi raamatukogu väljaanded, süstematiseerituna vähemalt 8 rühma. Andmebaasi asus koostama M. Kümnik, keda konsulteerib K. Moont.

Kartoteek täienes (põhiliselt ajalehed "Universitas Tartuensis", "Eesti Kirik", ka "Postimees" ja enne 1999. aastat ilmunud TÜ kogumikud) 2185 (2000. a. 3733) nim. võrra, märksõnastati 1082 (2000. a. 834) kaarti, kartoteeki lisati juurde 2653 kaarti.

TÜ andmestik elektronkataloogis ESTER kasvas 1 824 nim. võrra. Kokku täienes TÜ teema 4 371 nimetusega.

2) **Teadusajalugu Eestis (1956–2001)→** — kartoteek täienes 4 nim. võrra.

3) **Eesti ajaloo bibliograafia 1918–1944** (täitjad K. Taal (juh.), H. Solba).

Bibliograafia täienes 1459 kaardi võrra, kartoteeki liideti juurde 1716 kaarti. Jätkus bibliograafia seisukohalt vajaliku perioodika ja raamatute väljaselgitamine ja bibliografeerimine ("L'Europa orientale", "Archiv der Gegenwart", "Genos", "Scandia", "Päevaleht" jt.) ning erinevate maade bibliograafiate, isikubibliograafiate ja kasutatud kirjanduse nimestike läbivaatamine. Ajaloobibliograafia andmebaas viiakse ESTER-isse, kuhu septembrikuust aasta lõpuni jõuti sisestada 825 kirjet. Tegeldi *Pro-Cite* andmebaasi kirjete INNOPC-i konverteerimise probleemidega. Paraku konserveeriti raamatukogus aasta lõpus rahaliste vahendite nappuse tõttu kogu töö selle teemaga.

4) **URBIS. Rahvusvaheline andmebaas, soome-ugri keeleteadus 1988–2001→** (Vene aladel ilmunu). **ARTAL. Soome-ugri rahvaste kooliõpikud ja ajaleheartikleid 1996–2001→** (täitja M. Onga).

Andmebaas täienes 767 uue kirje võrra. Aasta jooksul laaditi kirjed uude *Pro-Cite* versiooni, seetõttu muutusid kirjed, milles tuli kasutada kirillitsat või muid soome-ugri väike-rahvaste tähestike erimärke, kasutajale arusaadavaks. Paraku lõpetati raamatukogu rahaliste vahendite nappuse tõttu töö andmebaasiga 31. dets. 2001. a.

- 5) **ARTIKKEL (1999–2001). ELNET Konsortsiumi ühisandmebaas, Eesti ajakirjade ja jätkväljaannete sisu elektrooniline kataloog INNOPAC-süsteemis** (täitjad A. Kõre, A. Laumets).

Raamatukogus bibliografeeritakse teadusraamatukogude ühistöö osana määratletud ajakirju ja rida Tartu Ülikooli jätkväljaandeid. Bibliografeeriti ja märksõnastati 1824 artiklit. TÜR-i poolt bibliografeeritavad 22 ajakirja on "Acta Historica Tallinsensia", "Ajalooline Ajakiri", "Akadeemia", "Arheologia Ajakiri", "Balti Ateroskleroosi Ajakiri", "Eesti Arst", "Eesti Arstide Liidu Teataja", "Eesti Rohuteadlane", "Eesti Töötervishoid", "Eesti Õde", "Hippokrates", "Folklore", "Keel ja Kirjandus", "Kodutohter", "Lege Artis", "Linguistica Uralica", "Mäetagused", "Oma Keel", "Quintessenz Eesti", "Tervis Pluss", "Tuna", "Usuteaduslik Ajakiri".

TÜ teematika täienes 991 uue kirjega, lisaks 833-le ESTER-is olemasolevale kirjele, märgistatuna väljadel 9xx.

- 6) **Raamatukogunduse uudiskirjandus** (täitja V. Seiler).

Raamatukokku saabuva uudiskirjanduse põhjal *Pro-Cite*'is koostatav bibliograafiline andmebaas täienes 80 nim. võrra raamatukogunduse, informaatika- ja bibliograafia-kirjandusest. Andmebaasis sisalduval materjalil on olnud neli väljundit: 1) Eesti teadusraamatukogude raamatukogundusliku uudiskirjanduse koondandmebaas, 2) ajakirjas "Raamatukogu" avaldatavad koondnimestikud, 3) teadusosakonnas säilitatav andmebaas, 4) TÜR-i koduleheküljel kättesaadavad kuu- ja aastanimestikud. Alates septembrist hakati raamatukogus bibliografeerima ainult 4 ajakirja ("Library Resources and Technical Services", "Library Collections", "Acquisitions & Technical Services", "Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie", "Signum"), mille kirjed edastatakse Eesti teadusraamatukogude raamatukogundusliku uudiskirjanduse koondandmebaasile ja ajakirjas "Raamatukogu" avaldatavatele koondnimestikele.

Teatmearhiiv, lühinimestikud

Jooksvalt täiendati järgmisi teemasid: "Maailma maad", "Rahvakombed", "Nobeli preemia" ja "Rahvameditsiin", kokku 49 nimetusega. Jätkus ka väliseesti ajalehtede läbi vaatamine, silmas pidades TÜ teematikat, eriti kasvandikke, kokku 362 nim.

Bibliograafid koostasid nii suuliste kui ka kirjalike päringute põhjal 9 lühinimestikku 344 kirjega (vt. lisa XXIII).

Bibliograafiatöö kohta vt. ka lisad VIII, X, XXIII.

VIII. Töö kogudega

Seisuga 31.12.2001 oli raamatukogus 3 813 941 a.-ü. mitmesuguseid teavikuid.

Raamatukogu on olnud aegade jooksul kohaks, kuhu on alaliseks säilitamiseks koondatud suured kultuuriväärtused. Viimastel aastatel on kahel korral alustatud tegevust, et kahte KHO-s hoitavat kogu siit mujale viia. 1999. a. hakkas TÜ Kunstimuuseum enda valdusesse tahtma raamatukogu vanagraafika kogu (vt. aastaraamat 2000, lk. 29). Ülikooli kunstivarade haldamise määratlemiseks rektori poolt loodud komisjon tegi kevadel kokkuvõtte, mis fikseeris ülikoolis säilitatavad kunstivarad ja -kogud ega teinud ettepanekut

raamatukogu graafikakogu üleviimiseks kunstimuseumi. Ometi kerkis küsimus aasta lõpul taas esile. Direktsioon on teinud otsuse jätkata 2002. aastal tööd kunstikoguga ja võtta selleks tööle kunstiajaloolane. 2001. aastal tõusis järsult päevakorda prof. Juri Lotmani põhiliselt 1995. a. üleantud arhiivipärand, mis on praeguseks arhiiviuuete kohaselt korraldatud ja elektronkataloogiski avatud. Tookordsele üleandjale Mihhail Lotmanile konkreetiseerusid nüüdseks aga isa arhiivi ja raamatukogu müügivõimalused Hooveri Instituudile USA-s, ajakirjandus sai teema, mida sensatsioonihimulisele lugejale pakkuda, avades oma veerud ka Mihhail Lotmani sisuliselt põhjendamata etteheidetele ja pretensioonidele KHO aadressil. Ülikoolis moodustatud komisjoni (prof. P. Toropi juhtimisel) soovitusel tegi rektor ettepaneku loovutada kõnealune arhiiv (üleandmise akte pole M. Lotman senini alla kirjutanud) ja raamatukogu ülikoolile, pakkudes kompensatsiooniks Eesti Vabariigi, Tartu linna ja TÜR-i ühiselt kokkupandud 1,5 miljonit krooni.

Kolmandat aastat sai raamatukogu kasutada Haridusministeeriumi programmi "Eesti keel ja rahvuskultuur" raames projektile "TÜ Raamatukogu humanitaarteaduslike ja museooloogiliste kogude säilitamine, täiendamine ja kättesaadavaks tegemine" eraldatud raha, seekord 80 000 kr., mis kulutati hoiutarvikute hankimiseks, töötasudeks ja trükiste järelkomplekteerimiseks.

Hoidlates tehti tavapäraselt mitmesuguseid korrastustöid:

- eestikeelse kirjanduse kogu teavikud kohaviitadega A 1–2000 korrastati ja paigutati ümbristesse;
- jooksvalt ja retrospektiivselt märgistati Eestis ilmunud trükise arhiiveksemplare;
- hoidlaboksis B-3 paigutati ümber A-formaadi trükiseid;
- B-formaadi dissertatsioone paigutati ümber;
- C-korrusel nihutati sadakond laudimeetrit trükiseid, et hoiustada Baeri memoriaalkogu;
- vaadati läbi eestikeelsete ajalehtede kogu, selgitati välja dubletid, liigsed eksemplarid eraldati kustutamisele;
- füüsikaraamatukogus vaadati üle avakogud, hoidlasse paigutati 201 nimetust vähekasutatavat ja vananenud kirjandust;
- humanitaarraamatukogu avafondis tehti inventuur, kadunuks osutus 89 raamatut ehk u. 1,5%;
- avakogude uued, erinevate laenutähtaegadega raamatud varustati värviliste kleebistega.

K. Taal korrastas raamatukogusse deponeeritud Õpetatud Eesti Seltsi kogu, mille teavikuid saavad hoidlatöötajad nüüd lugemissaali laenutada. Kahjuks polnud aasta jooksul võimalik piisavalt tegelda vanade kogudega (järjestuskontroll, võrdlemine kohakataloogidega).

Hoiutoimkonna otsusega 21. maist moodustati K. E. v. Baeri memoriaalkogu, aluseks histoloogia õppetoolist 1999. a. üle antud trükised.

Piiratud rahalised võimalused ei lubanud jätkata **reservkogu** läbitöötamist ja pearõhk suunati viimastel aastatel saabunud vanema kirjanduse töötlemisele. Ülikooli allüksuste poolt üle antud ja muudest annetatud kogudest jõuti läbi töötada järgmised: K. E. von Baeri memoriaalkogu (886 a.-ü.), prof. S. Karlingi kogu vanem osa, R. Sauksi, U. Thomsoni annetatud raamatud, silmakliiniku väljaanded, "Vanemuise" teatri raamatukogu ja kohtumeditiini õppetooli trükised. TÜ Kunstimuseumi poolt üle antud väljaanded ja TÜK Psühhiaatrikliiniku kogu jõuti vaid osaliselt läbi töötada. Aasta lõpul asuti taas läbi

töötama viimase paarikümne aasta jooksul rekataloogimise osakonda kogunenud *Estica*-alaseid trükiseid.

Korrigeeriti **varu- ja vahetuskoogu** komplekteerimispõhimõtteid. Edaspidise töö käigus on plaan muuta varukogu nn. aktiivseks koguks, mida ka fonditöötajad trükiste kulumisel/kadumisel aktiivselt kasutaksid. Arutati varukogu sisestamist INNOPAC-i.

Kogudest **kustutati** kokku 37 968 a.-ü. (2000 — 34 929 a.-ü.) aegunud või kadunud väljaandeid ja liigseid dublette, näit. õppekirjanduse kogust 28 384 eks. Eestis ilmunud raamatuid ja vanemat venekeelset kirjandust IV, X, XII osakonnast.

Haruldaste raamatute kogusse võeti teistest kogudest arvele originaalkunsti sisaldavaid väljaandeid, nagu A. Laigo autoripühendusega "Exlibris I" (1940), samuti kaks 16. sajandi I poole trükist, Tartu ülikooli 1827. ja 1852. a. juubelitrukiseid, 15 TÜ magistri- ja doktoridiplomit 19. sajandist. Rariteetide kogu täienes kokku 34 nimetusega (52 köidet), sellest eestikeelseid 29 nim. (37 köidet). Rootsiaegse ülikooli trükikoja väljaannete koopiaste kogusse lisandus kaks seniteadmata teavikut. Eestikeelsed rariteetsed pisitrükised sorteeriti teemade kaupa 28 mappi valmistamaks ette nende kataloogimist.

Korraldati 7 **arhiivifondi** — Lotman, Juri (F 136; korraldati 291 säilikut, kokku on isikuarhiivis 491 s.), Mints, Zara (F 137; 180 s.), Järvelaid, Peeter (F 143; 141 s.), Bezzubov, Valeri (F 158; 110 s.), Thoma, Dieter (F 165; 10 s.), Tartu Ülikool. Käsitlused Tartu Ülikooli kohta (F 55, nim. 5; 31 s.) ja Tartu Ülikool. Füüsikaosakond (F 55, nim. 7; 121 s.). Kokku 46 uut säilikut korraldati lisandusena manuskriptide kogusse, K. E. von Baeri isikuarhiivi, *Academia Gustaviana*, *Academia Gustavo-Carolina* ja Tartu Ülikooli (1918–1944) arhiivifondi ning autograafide kogusse. Korraldustööd tehti veel H. Palametsa, V. Masingu, A. Kaelase, R. Nigoli, H. Kadari ja I. Rebase arhiivipärandi osas. Siin olid abiks TÜ eraõiguse instituudi teaduri dr. M. Lutsu seminari neli üliõpilast, kes süstematiseerisid M. Ranna juhendamisel õigusteadlaste arhiivimaterjale ja koostasid neist esialgsed nimestikud või ülevaated.

Raamatukogu kaasaegse arhiivi materjalidest arhiiviti lõplikult 1996. a. dokumendid — 39 säilikut.

Fotokogusse korraldati saabunud ja varasemaid fotosid — 786 nimetust. 1999. a. raamatukogule kingitud 2054 klaaspositiivist / -slaidist moodustati omaette arhiivifond (F 166, Eesti kooli õppekava toetav slaidikogu). Kunstikogusse võeti arvele 2 eset ja 1 ekssliibris.

Arenduskogus kinnitati kogude säilitusstrateegia aastani 2004 (vt. lisa I), millest lähtuvalt töötati välja vanatrükiste, käsikirjade ja erikogudes säilitatavate materjalide kopeerimise eeskiri, mis sai esimeseks konkreetseks säilitusalaseks juhendamaterjaliks.

Aastaga puhastati teavikuid kõikidel hoidlakorrustel, KHO hoidlas olevad raamatud ja osa õppekogust, s.o. tunduvalt enam kui viimastel aastatel. Leht-lehelt puhastati ja desinfitseeriti annetusi: K.-F. Sauksi kogu raamatud, V. Pärtelpoja ja V. Masingu käsikirjad, arstiteaduskonnast saabunud teavikud, ülikooli kunstimuseumi suureformaadilised kunstialbumid. Regulaarselt puhastati lugemissaalides olevat kirjandust. Säilitustarvikuid muretseti ligi 16 000 kr. eest, esmajärjekorras varustati nendega KHO, põhifondi ja lugemissaalide teavikud, väike osa läks ka erialaraamatukogudele. Alustati ennetava köitmisega, s.t. köideti kirjandust juba enne lugeja kätte jõudmist, arhiivipapist valmistati üle 250 mapi Baeri kogule.

Õhutemperatuuri ja -niiskust mõõdeti raamatukogus 26 punktis 1–2 korda nädalas. Hoidlate sisekliima oli jätkuvalt halb: KHO hoidla — aasta keskmine temperatuur 22,6° ja keskmine õhuniiskus 54,4%; hoidla A-5 — 22,2° ja 51,3%; hoidla C-5 — 21,2° ja 55,3%. Suvekuudel tõusis temperatuur mõnes hoidlas 27°-ni ja lugemissaalis 33°-ni, niiskus kõikus 42–83% vahel. Kokkuhoiu tõttu ventileeriti hoidlaid ühel suvekuul vaid osaliselt, ka ei töötanud konditsioneerid ööpäevaringselt.

Kahel korral ujutasid suvised vihmavalingud puhkuste ajal üle KHO lugemissaali põranda, hoidlas jõudsid läbijooksu kahjustused fotokoguni ja säilitusmaterjalideni. Õnneks polnud need siiski väga ulatuslikud: materjalid kuivatati restauraatorite poolt.

IX. Referentide süsteemi rakendamine

Referentide tegevusele pani aluse arenduskogus 14. det. 2000 vastu võetud otsus "Referentide süsteemi rakendamine ülikoolis" (vt. aastaraamat 2000, lk. 55–56), milles nende ülesandena määratleti teavikute komplekteerimine, kogude ja teenustepaketi kujundamine.

Korraldati raamatukogusisene konkurss, mille alusel asus tööle 17 erialareferenti, keemiaosakonna referendi saamiseks aga ülikoolisisene konkurss, seega kokku asus tööle 18 referenti erineva koormusega. Referendid on S. Härm (US), K. Miil (OI), S. Prank ja E. Kiloman (AR), H. Luik (filosoofia osakond), M. Konson (eesti keel võõrkeelena, soomeugri keeleteadus), M. Liivamägi (kirjanduse- ja rahvaluule osakond, germaani-romaani filoloogia osakond, keeleteadus), T. Tolli (ajaloo osakond, kunstide osakond, skandinavistika õppetool), G. Bogdan (vene ja slaavi filoloogia osakond, keeleteadus), A. Lentsius (geograafia instituut, geoloogia instituut), P. Naggel (botaanika ja ökoloogia instituut, zooloogia ja hüdrobioloogia instituut, molekulaar- ja rakubioloogia instituut), A. Saari (füüsikaosakond, FI), L. Sooväli (keemiaosakond), V. Seiler (HT), S. Bachmann (KK), R. Tammeorg (MJ), T. Tarkpea (MT), M. Meltsas (SO). Referentidele korraldati aasta jooksul komplekteerimisalased õppused ja veebipõhised HTML-keele kursused.

Alustati enda ja oma tegevuse tutvustamisest teaduskonnas ning suhete loomisest (dekaanid, osakondade juhatajad, instituutide ja õppetoolide juhatajad või esindajad, ka õppejõud), tutvustati raamatukogu poolt pakutavaid teenuseid, viidi end kurssi teaduskondade struktuuri ja töökorraldusega. Mitmes allüksuses määrati teaduskonna/osakonnapoolse kontaktisik, näit. T. Uibu pedagoogika osakonnast, M. Paap kehakultuuriteaduskonnast.

Sügisest hakkas referentide kohustuste hulka kuuluma lugejakoolituse läbiviimine esmakursuslastele — enamik õppusi viidi üliõpilaste tunniplaani juba kevadel (vt. XI. Lugejakoolitus) — ja uudiskirjanduse näitusel eksponeeritavate teavikute valimine.

Kõik referendid ei olnud varem sellelaadse tööga kokku puutunud, erialadest lähtuvalt tuli tegevuses eri valdkondadele erineva kaaluga tähelepanu pöörata:

- suhete ja kontaktide loomine, info edastamise skeemi väljatöötamine, teaduskonna soovide ja ettepanekute kogumine;
- raamatukokku tellitud ajakirjade analüüs (kas pole esindatud andmebaasides jne.);
- töö komplekteeritavate teavikutega (komplekteerimisnimekirjade hankimine teaduskondadest, tellitavate ajakirjade nimekirjade kooskõlastamine, teavikute tellimine, saabumise jälgimine, suunamine harukogudesse või lugemissaalidesse, komplekteerimissummade kasutamise jälgimine, tasakaalu jälgimine teaduskonna eri osakondade vahel);

- töö avakogude kujundamisel (hoidlas ja lugemissaalis oleva kirjanduse analüüsimine, avakogude kirjanduse ja liigitusskeemi ülevaatamine/korrigeerimine ning uute temaatiliste rubriikide loomine koos teaduskonna esindajatega, avakogude mahu suurendamine, ülevaate saamine instituutides ja õppetoolides leiduvatest kogudest, kirjanduse deponeerimisvõimaluste pakkumine teaduskondadesse, matemaatikaalaste preprintide kohene suunamine teaduskonda);
- info vahendamine (kuidas saada ülevaadet kirjandusest Interneti vahendusel, komplekteerimisküsimused, saabunud uudiskirjandus, RVL-i ja andmebaaside katsetuste tutvustamine listide kaudu, individuaalsetele kirjadele vastamine e-posti teel, otsingute konsulteerimine, muudatused raamatukogu teeninduses);
- õppejõudude tööde tsiteeritavuse ja andmebaasides kajastamise kindlakstegemine, nende abistamine loenguteks ettevalmistamisel kirjanduse otsimisega ning vajalike raamatute ja artiklite kirjade täpsustamine;
- erialaraamatukogude õhutamine ühinema INNOPAC-iga, matemaatikateaduskonna ühtse erialakogu loomise mõtte algatamine;
- ettevalmistused erialase virtuaalraamatukogu loomiseks (veebilehekülje koostamine füüsikaalaste infoallikate loendiga).

Referentide kohta vt. veel komplekteerimine, lugejateenindus ja -koolitus.

X. Lugejateenindus

31. detsembril 2001 oli raamatukogus registreeritud 24 475 lugejat, 71,5% nendest olid Tartu kõrgkoolide üliõpilased, magistrandid, doktorandid, õppejõud ja teadurid, 28,5% muud lugejad. Selline lugejate koosseis on püsinud juba aastaid. Kõige rohkem on lugejate hulgas TÜ üliõpilasi — 38,9%, oma ülikooli õppejõude ja teadureid on 2,8%, magistrante, doktorante 7,5%, avatud ülikoolis õppijaid 5,2%. Kogu lugejaskonnast moodustavad Tartu ülikooliga seotud inimesed 54,4%, EPMÜ-ga 9,5%, muude kõrgkoolidega 7,6%.

Külastusi registreeriti aasta jooksul 510 000, laenutusi 674 780, sellest lugemissaali 415 380, koju 259 400 (täpsemalt vt. lisa XIII). Lugejad tegid otsinguid võrguandmebaasides 131 021 korda, artikleid elektroonilistest ajakirjadest salvestati või trükiti välja 202 525 korda.

Peamaja lugemissaalides oli kokku 711 kohta (õigussaali moodustamise tõttu 10 kohta vähem kui aasta tagasi), 62 individuaaltöoruumi. Lugejate kasutuses, k.a. harukogud, oli 108 arvutitöökohta kataloogi- ja infootsinguks ning e-posti kasutamiseks. Trükiseid oli avariilil 4 823 laudimeetrit (2000. a. — 4487), s.o. 8% kasutuskogudest. Teaduskirjanduse lugemissaalide avakogu suurenes aasta jooksul ca 9 700 eksemplari ehk rohkem kui 18% võrra, seisuga 31.12.2001 oli seal ca 53 000 trükist (2000. a. 43 300). Avakogude populaarsust ja suurenenud kasutatavust kinnitab ka statistika — nii laenutati õppekirjanduse hoidlast koju 38 362 eks., õppekirjanduse avakogust aga 41 960 eks. 13-le erialaraamatukogule ja muule ülikooli allasutusele deponeeriti 2–3 nädalaks ligi 350 nimetust ajakirju ja ajalehti. Suurenes elektrooniliselt kättesaadava informatsiooni hulk. Andmebaaside kasutamine on väga aktiivne, üle poole EBSCO kasutusest Eestis on Tartu Ülikoolist, kirjastuse Elsevier andmebaasi “ScienceDirect” kasutas Eestis 78% ulatuses Tartu Ülikool.

24. märtsist alustati lugejate registreerimist vöötcodeilugeri abil, sissepääsu juures töötavad administraatorid peavad tagama, et lugejad ei siseneks raamatukokku üleriietes ja suurte kottidega. Lugejakaartide väljastamine ja pikendamine, viiviste kasseerimine ja esmase info andmine jäi fuajees asuva infopunkti nelja töötaja ülesandeks. Lugejate majja sisenemise korrastamine ja personifitseerimine mõjus hästi korrale lugemissaalides.

Samast kuupäevast vähendati kokkuhoiu tõttu peamaja lahtioleku aega 9 tunni võrra nädalas, esmaspäevast reedeni 1 tunni ning laupäeval-pühapäeval 2 tunni võrra. Tegemist oli teise üldise lahtiolekuaja lühendamisega W. Struve t. maja ajaloos. Seega jäi peamaja lugejatele avatuks E-R 9–21, L-P 11–17. Lühenes ka humanitaarraamatukogu ja mõne teeninduspunkti lahtioleku aeg, biomeedikumi raamatukogus pikenes aga tööpäevald lahtioleku aeg 9 tunnini.

Arenduskogus 25. jaan. vastu võetud teenindusstrateegia aastani 2003 seadis eesmärgiks olla oma kasutajale vajalik ja hinnatud koostööpartner, teenuste kujundamisel ja pakumisel senisest kliendikesksem (vt. lisa I,1).

Juba mitmendat aastat oli raamatukogu lugejateenindus suunatud INNOPAC-i teenindusmooduli avaramale rakendamisele. Õigussaali rajamisega loodi pretsedent teistegi analoogsete erialasaalide moodustamiseks.

Olulisemad uuendused lugejateeninduses olid:

- Humanitaarraamatukogus mindi elektroonilisele laenutusele üle veebruaris, füüsika- ja majandusraamatukogus septembris, biomeedikumi raamatukogus tehti selleks ettevalmistusi. Seoses sellega ühtlustati pearaamatukoguga laenureeglid ja avakogude trükiste märgistamine.
- Trükiste tellimine hoidlast koju või lugemissaali Interneti (elektronkataloog raamatukogu veebilehel) kaudu. Vajaliku kirjanduse võib leida ja tellida nüüd raamatukokku tulemata. Uue teenuse rakendamisega kasvas tunduvalt tellimuste arv.
- Lugejad said võimaluse PIN-koodi kasutades kontrollida oma "virtuaalset lugejataskut" — lugejakirjet, jälgida laenutähtaegu, tellida.
- Eesti keelde tõlgiti kõik OPAC-i teated lugejatele, mis muutis avaliku kataloogi lugejasõbralikumaks.
- Kasvas trükiste laenutähtaja pikendamine, kuna viivise tasumata jätnud lugejad ei saa enam pikendada laenutähtaega ületanud raamatuid. Eriti aktiivselt hakkasid lugejad kasutama võimalust pikendada laenutusi telefoni ja e-posti teel. Teaduskirjanduse osakonna töötajad vormistasid 78 624 pikendust ehk umbes 250 päevas (2000. aastal — 160). Viivisevabu perioode korraldati kolm. Edaspidi püütakse jõuda selleni, et lugejad saaksid pikendada laenutähtaega iseseisvalt Interneti kaudu.
- Õppekirjanduse avakogust hakati laenutama ka 7 päevaks, samuti neid laenutusi pikendada; enam ei saa pikendada 24 tunniks laenutatud teavikuid.
- Viiviste määra vähendati.
- 2001/2002. õppeaastaks töötati välja ainepakettide reserveerimise projekt. Uus teenus võimaldab õppejõul oma kursuse läbiviimiseks vajalik teadus- ja õppekirjandus komplekselt reserveerida. 1. septembriks koostati esimene ainepakett. Sügissemestri jooksul oli üliõpilaste kasutuses kümnekond ainepaketti, peaaegu kõik need koostati filosoofiateaduskonna õppejõudude poolt.

- Jaanuaris alustati majandusraamatukokku saabunud uudiskirjanduse igakuiste loendite koostamist *Word*-failina ja nende saatmist majandusteaduskonna listidesse.
- Alustati filoloogiaüliõpilastele kohustusliku/soovitatava ilukirjanduse deponeerimist lugemissaali.
- Teaduskirjanduse avakogus töötati välja uus kirjanduse paigutuse skeem — kirjandus paigutatakse nüüd loogiliste temaatiliste plokkidena. Humanitaarteaduste saalis tõsteti seoses sellega ümber 90% fondist. Lugemissaalide töötajad koostöös vastavate erialade referentidega vaatasid läbi avakogu liigitusskeemi, usuteaduslik ja spordialane kirjandus liigitati täielikult ümber, paljudes teistes kirjanduse liikides (bioloogia, keele- ja kirjandusteadus, meditsiin) tehti olulisi parandusi ja täiendusi.
- Aruandeaasta tõi lugejateenindusse iseteenindamise osakaalu suurenemise, mille põhjuseks oli ühelt poolt Interneti-teenuste arendamine ja teiselt poolt personali arvu vähenemine. Parimaks orienteerumiseks avakogus koostati lugejatele infomaterjale saalide plaanidega ja laenureeglitega, avakogudele paigutati vajalikud sildid.
- Määrati kindlaks elektrooniliste teavikute laenutamise kord — teavikuid, mille kasutamiseks raamatukogus puudub vastav tarkvara, on kooskõlas autoriõiguse seadusega võimalik laenutada koju.
- Töötati välja teavikute deponeerimise kord filiaalidesse ja õppetoolidesse.
- Korrastati peakogu kirjanduse kasutamist kabiinides, kõik laenutused registreeritakse nüüd elektrooniliselt.
- Septembris avati arvutiklass usuteaduskonna üliõpilastele.

Tõuke **õigussaali rajamiseks** teaduskirjanduse lugemissaalide osana, kus oleksid koos nii õppe- kui ka teaduskirjandus ja ajakirjad, andis üleminek referentide süsteemile ja erialainfo korrastamine avakogudes. Enne ümberkorraldusi uuriti õigusteaduskonna õppejõudude ja tudengite arvamust senise süsteemi kohta.

Selgus, et teaduskonna probleemid olid: õiguskirjanduse paiknemine laiali eri kogudes Tartus ning vähene info nende kohta; raamatukogu avariilulitel oleva kirjanduse vähesus; juristile arusaamatu kirjanduse paigutus avariilulitel; ajakirjade leidmise keerukus (hoidlas, ajakirjade saalis, humanitaarteaduste saalis); kirjanduse põhjendamatu jagunemine õppe- ja teaduskirjanduseks; vähene kontakt raamatukogu ja teaduskonna vahel.

Õigussaal rajatigi nimetatud probleemide lahendamiseks.

Raamatukogus paiknevad õigusosalased materjalid paigutati ühte saali, kirjanduse valikut avakogus suurendati. Õppekirjanduse laenutähtaegu lühendati kiirendamiseks ringlust. Samas muutus õiguskirjanduse laenutamine hoidlast minimaalseks. Õigusteaduskond otsustas *Iuridicum*'is asuva raamatukogu jätta eelkõige seminariraamatukoguks, seetõttu toodi sealt — nii raamatukogust kui ka õppetoolidest — peakokku kirjandus, mis polnud määratud igapäevaseks õppetöök. Õigussaali anti ka suur osa Saksa saatkonnalt kingituseks saadud raamatutest, samuti Eesti Õiguskeskuse teavikud, siia tuuakse kasutamiseks Riigi-kohtu raamatukogust tellitud materjalid.

Õppejõud ise töötasid omavahelises koostöös välja kirjanduse paigutusliigituse, mis tundus neile kõige otstarbekam, raamatukogutöötajad kohandasid vaid UDK-indeksid. Põhiosa raamatutest paigutasid vastavatesse liikidesse teaduskonna õppejõud ise. Kõik raamatud ja ajakirjad said õigussaali asukohakoodid ja uued paigutusindeksid.

Õigussaal on asukohana nähtav ka elektronkataloogis ESTER. Aasta lõpul tehti õigussaali arvutis kasutatavaks viidakogu, mis ühelt poolt on abiks saalis leiduvate mater-

jalide leidmisel ning teisalt töötab õigusinfovõravana. Viidakogus on eraldi välja toodud ka Rahvusraamatukogu materjalid, kuna seal leidub küllalt palju õigusteaduskonna õppeainete kohustuslikku kirjandust.

Saali avamine toimus 26. septembril, aasta lõpuks oli avariilulitel 210 laudimeetrit kirjandust.

Õigussaali kõrvale on kujunemas ka **usuteadusliku kirjanduse** saal, mille avakogu moodustamisel oli samuti teaduskonnal suur roll. Dekaan korraldusega moodustati komisjon usuteadusliku raamatukogu kontseptsiooni väljatöötamiseks. 21. märtsil kinnitati projekt "Usuteadusliku kirjanduse käsikogu väljaarendamine Tartu Ülikooli Raamatukogus", mille järgi otsustati 1) luua pearaamatukogusse õppetöö vajadusi kattev käsikogu (100 laudimeetrit), 2) kojulaenuatav spetsiifilisem eriala- ja õppekirjandus suunata humanitaarraamatukokku, nagu ka teatmekirjanduse ja käsiraamatute dubletid, 3) usuteaduskonna nn. Roosi t. maja raamatukogu likvideerida ja põhiosa trükistest anda pearaamatukogu avakogusse.

Nii toodi humanitaarteaduste lugemissaali õppekirjanduse lugemissaalist 700 eks. ja usuteaduskonna Roosi t. asunud raamatukogust 1000 eks., ainult peakogu teadusajakirjad jäid endiselt perioodika lugemissaali. Üle vaadati kirjanduse liigitusskeem.

Ülerraamatukoguline teatmeteenistuse töötajate koolitamist jätkati, sest seoses kataloogisaali arvutipargi ja otsinguvõimaluste suurenemisega vajasisid konsultandid eelkõige elektroonilise infootsingu õpetust. Alates oktoobrist kahekordistati teatmeteenistuse töötajate koormust ning samas vähendati töötajate arvu — nüüd töötab teatmeteenistuses 14 töötajat, varem 26. Ümberkorralduse üheks põhjuseks sai asjaolu, et 2 tundi nädalas oli liiga väike aeg praktilise kogemuse ning lodusaks teeninduseks vajaliku kindluse saamiseks. Teiseks — suurema koormuse tõttu osakondades ei olnud kõikidel enam võimalik teatmeteenistuses osaleda. Teatmeteenistuse töötajate e. konsultantide ülesannete hulka hakkas kuuluma ka esmane lugejakoolitus uutele lugejatele. Aasta jooksul kujunes konsultantidel välja stabiilne töörütm — jooksvad küsimused lahendas kataloogisaali administraator ning probleemid arutati läbi teatmeteenistuse listis.

Raamatukogudevahelises laenutuses suurenes tunduvalt tellimuste arv — 2001. a. oli see 4420, aasta varem 3605, sama tendentsi saab täheldada ka lugejate puhul — 2001. a. 570 kasutajat, 2000. a. 518. Teavikuid ja koopiaid telliti põhiliselt Rootsi koondkataloogi LIBRIS, Norra koondkataloogi BIBSYS ja NOSP-i (*The Nordic Union Catalogue of Serials*) vahendusel. Uus leping sõlmiti Saksamaa RVL-i keskuse SUBITO-ga asendamaks tegevuse lõpetanud Madalmaade konsortsiumi JUPITER. Venekeelset kirjandust hangitakse Peterburis ja Petroskois asuvatest rahvusraamatukogudest ja Helsingi Ülikooli slaavi raamatukogust. Aruandeaastal suurenes ka meilt tellitava kirjanduse hulk — 1028 tellimust 2000. a. 940 vastu. Tellijad-raamatukogud ja soovitava kirjanduse laad on jäänud enam-vähem muutumatuks.

Käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonna (KHO) lugejateeninduses registreeriti 1858 külastust, laenutati 5816 teavikut 339 uurijale-lugejale. Külastuste ja uurijate arv oli veidi väiksem kui 2000. a., materjale laenutati aga rohkem. KHO kogude kasutajatest oli 64% TÜ üliõpilasi, õppejõude ja teenustujaid. Väljastpoolt ülikooli kasutasid materjale teadlased ja üliõpilased teistest akadeemilistest asutustest, õpetajad ja õpilased, muuseumi- ja arhiivitöötajad, harrastusuurijad. Väljastpoolt Eestit oli uurijaid põhiliselt Saksamaalt, üksikuid Lätist, Venemaalt, Rootsist, Soomest, Suurbritanniast, Šveitsist,

Poolast, USA-st ja Jaapanist. Materjale otsiti ja kasutati väga mitmesugustel teemadel, näit. F. M. Klingeri käsikirjad ja raamatukogu, Saksa teadlaste ja itaaliakeelsed kirjad F. L. Schardiuse autograafide kollektsioonis, Muuseumiselts Tartus, G. F. Parroti arhiivifond, Idamaade ajalugu, ladinakeelne juhuluule *Academia Dorpatensis*'es, talurahvas 18. sajandil, Mattieseni trükikoja trükised, Rápina paberivabriku paber ja vesimärgid, itaalia kunst, fotod vanast Tartust, reformatsioon Liivimaal jm. Uurijatele valmistati haruldastest raamatutest, käsikirjadest, fotodest ja kunstiteostest 1239 kaadrit positiivfilmi ja 31 fotonegatiivi, 51 fotokoopiat ja 136 skannitud koopiat, 14 värvilaidi ning 1647 lehte kserokoopiaid — kokku 3788 originaalileheküljelt. Tellimuste hulk oli suhteliselt suur, telliti nii kodu- kui ka välismaalt. Kasvas skannimise maht, kusjuures tavaliseks sai koopiade edastamine võrgu kaudu.

Bibliograafiaosakonna lugejateenindus toimus põhiliselt teatmekirjanduse lugemissaalis, mille kaudu kasutati kõiki koostatavaid andmebaase, kartoteeke, ajalehelõigendite mappe ja loomulikult kogu raamatukogu teatmestut. Töötaja vahendusel laenutati 3 240 raamatut ja kaarti. Teatmeteeningus registreeriti 1024 suulist päringut. Kirju saabus 115. Kirjalikke teadiseid anti 686: bibliograafia- — 369, leidumus- — 242, teema- — 41, fakti- — 28 ja metoodika- — 6. Koopiaid tehti 626 lehte. Suulisi teadiseid anti 4 307: bibliograafia- — 1 887, leidumus- — 1 211, teema- — 409, fakti- — 167 ja metoodika- — 374.

Kirjalikke teadiseid (KHO ja bibliograafiaosakond) anti kokku 1 069 (2000. a. — 810), kirju saabus aasta jooksul 235, meilina ca ¾ kogusest.

Suuliste teadiste üle peavad arvestust töömahukama teatmetööga tegelevad bibliograafid ja KHO töötajad, kes andsid aasta jooksul kokku 4751 teadist. Päringuid oli paljudest erinevatest valdkondadest, näit. ülikooli vana anatoomikum, prof. E. Käer-Kingisepa tööd, TÜ koguduse õpetajad 1918–1944, venekeelne kirjandus TÜ kliinikumi kohta, artiklid ja väitekirjad narkomaania teemadel, õlireostus, Eesti ja teiste maade vaatamisväärsused, Thomsonite suguvõsa jne. Mitmel korral on vastus võlgu jäänud, sest soovitakse saksakeelset uuemat kirjandust Tartu ajaloo, TÜ kohta, mida ei ole.

Ülikooli sisseastujaid teenindas nagu varasematelgi aastatel humanitaarraamatukogu.

Lugejateeninduse kohta vt. ka lisa I,1, XII–XVI.

XI. Lugejakoolitus

Esmakursuslaste lugejakoolitus septembri esimesel kahel nädalal oli korraldatud eelmistest aastatest erinevalt.

1) Erialareferentide poolt üliõpilastele läbiviidud koolitus, kus üldise raamatukogututvustuse kõrval õpetati vastava erialakirjanduse leidmist lugemissaalidest ja elektronkataloogi kasutamist (kokku 59 tundi 331 osavõtjale).

2) Nn. vabakoolitus raamatukogu poolt pakutud aegadel teiste koolituskogemusega töötajate poolt (80 tundi 342 osavõtjale).

Koolituse läbiviijaid oli kokku 22 inimest, osalejaid 673, mis on rohkem kui eelmisel aastal — 486. Kõige rohkem oli osavõtjaid filosoofia- ja haridusteaduskonnast. Esmakordselt sisaldas koolituskava kataloogiotsingu ja raamatukogu koduleheküljel leiduva info tutvustamist. Saadud kogemus kinnitas erialade kaupa tudengite õpetamise tunduvalt suuremat efektiivsust, eriti avatud ülikooli õppuritele.

Alates oktoobrist hakati esmakordselt korraldama iganädalasi raamatukoguõppusi nii üksikisikutele kui ka gruppidele.

Aasta jooksul tutvustati elektroonilise informatsiooni otsivõimalusi avaliku halduse ja pedagoogika osakonna üliõpilastele, pedagoogika osakonna magistrantidele, Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste kadettidele, avatud ülikooli kasvatusteaduste eriala üliõpilastele jne. M. Meltsas luges psühholoogia osakonna üliõpilastele 1 AP andva kursuse "Teadusinformatsiooni allikad" (SOPH00.003), R. Tammeorg viis läbi raamatukoguõppuse "Majanduslase informatsiooni allikad. Kasutatud kirjanduse viitamine" õppekava "Teadustöö alused" (MJRI.02.023) raames.

Lugejad on vajanud pidevat nõustamist laenusmooduli kasutamisel: elektroonilised päringud on seotud teavikute tellimise, laenu- ja pikendamisreeglite, PIN-koodi kasutamisega jms. Lugejate tellimuste eitavate vastuste analüüs näitas, et eituste põhjuseks on tavaliselt lugejate teadmatuse eksemplaride asukoha ja staatuse kohta.

Uueks mooduseks lugejate õpetamisel võib pidada esimest, 5. dets. toimunud e-päeva, kui kataloogisaali suurel ekraanil tutvustati teavikute elektroonilist tellimist ja pikendamist.

XII. Teadustöö

2001. a. tegeldi raamatukogus teadustööga 5 teemal.

1) Tartu Ülikooli Raamatukogu ja kogude ajalugu 19.–20. sajandil.

Koguti täiendavaid materjale koostatava raamatukogu ajaloo tarbeks Eesti Ajalooarhiivis ja raamatukogu oma arhiivis (M. Ermel, H. Tankler). Valmis käsikiri aastate 1802–1944 kohta. Monograafiline ülevaade peab ilmuma raamatukogu juubeliks 2002. aasta sügisel. Ruth Michelsonilt ilmus TÜR-i 2000. a. aastaraamatus mahukas, 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse raamatukogu ajalugu käsitlev artikkel "Raamatukoguhoidja Wolfgang Schlüter ehk raamatukogust sada aastat tagasi". L. Dubjeva vaatles kahes ettekandes ja ühes artiklis raamatukogu teavikute ajaloolist liigitussüsteemi ja selle ülekandmist kaasaeagse integreeritud raamatukogusüsteemi.

Raamatukogu kogude ajaloost ja koostisest ilmus raamatukogutöötajatelt 1 (2000. a. 13) artikkel, avaldamiseks esitati 1 ja peeti 1 ettekanne järgmise temaatikaga: eestikeelne teaduskirjandus (E. Hansson), vanem usuteaduslik kirjandus (S. Härm), orientaalkäsikirjad (M. Rand, avaldamiseks kogumikus "Keiserlik Tartu Ülikool ja Orient"), korraldatud arhiivifondide ülevaated (J. Lotmani ja Z. Mintsi kirjavahetus, K. Schlossmann, J. Uluots) aastaraamatus (A. Bernotas, T. Šahhovskaja).

2) Tartu Ülikooli ajalugu 19. sajandil ja 20. sajandi I poolel (täitja H. Tankler).

H. Tankler töötas sihtfinantseeritava teadusteema "Mõtlemise ajaloolisus ja ratsionaalsus filosoofias ja teadusloos (*science studies*)" raames. Põhitähelepanu all olid Tartu ülikooli ja Saksamaa ülikoolide sidemed (valmis kakskeelse illustreeritud publikatsiooni "Meditatsioon Tartu ja Berliini ülikoolis : ajaloolised sidemed" käsikiri, samuti ettekanne Tartu ülikooli kasvandikest, kes tegutsesid õppejõududena Saksamaal). Koos ülikooli meditsiini-ajaloo uurijatega (T. Hinrikus, A. Raal, A. Panov) tutvustati Baltimaade teadusajaloo konverentsil farmaatsia kuldset ajastut Tartu ülikoolis ja esimest oftalmoloogiaprofessorit

Georg von Oettingeni. "Current Contentsi" tsiteeritavas väljaandes "Boston Studies in the Philosophy of Science" ilmus artikkel "A University Between Two Cultures".

3) Eesti-, Liivi- ja Kuramaa haritlaskonna kujunemine ja akadeemilised sidemed 17.–18. sajandil (täitja A. Tering).

A. Tering jätkas sihtfinantseeritava teadusteema "Mõtlemise ajaloolisus ja ratsionaalsus filosoofias ja teadusloos (*science studies*)" raames teatmeteose "Eesti-, Liivi- ja Kuramaalt pärit üliõpilaste matrikkel 1561–1800" koostamist. Esimese köitena kavandatud prosopograafiliste (isikukirjeldused) artiklite kõrvale valmis aruandeaastal uurijaile väga vajalik kronoloogiline matrikkel esimesse ülikooli immatrikuleerimise järjestuses. Kõiki artikleid täiendati viimastel uurimisreisidel kogutud materjali baasil, mida jätkatakse.

A. Tering publitseeris kaks artiklit kodu- ja välismaistes väljaannetes — Königsbergi ülikooli sidemetest Eesti-, Liivi- ja Kuramaaga 17. sajandil ning Baltimaadest pärit üliõpilaste rahalistest väljaminekutest Saksamaal 18. sajandi teisel poolel. Eesti Ajalooarhiivi toimetistele esitas ta avaldamiseks artikli "Vaatenurki Eesti- ja Liivimaa haritlaskonna kujunemisest 17. sajandil".

4) Paleotüübid Tartu Ülikooli Raamatukogus (täitja N. Vorobjova).

N. Vorobjoval valmis kataloogi käsikiri, milles on 588 saksa-, ladina-, kreeka-, itaalia- või muukeelse teose kirjet koos annotatsiooniga köite ja trükise provenientsi kohta. On koostatud 6 registrit: isikuregister (u. 780 nime), kirjastajad ja trükkalid (6 lk.), ilmumiskohad, kronoloogiline register, endised omanikud (6 lk.), anonüümsed ja autori nimeta (tiitellehel ja kolofonis) trükised. N. Vorobjova kirjutas eessõna esialgse variandi (kollektiooni eellugu ja iseloomustus) ja kataloogi koostamise põhimõtteid selgitava saatesõna. N. Vorobjova on koondamise tõttu töölt lahkunud, kataloogi asus toimetama M. Murdvee.

5) Eestikeelsed ladina keele õppematerjalid 20. sajandi I poolel (täitja M. Murdvee).

Uus teadustöö teema. M. Murdvee alustas vastavate Eestis käibel olnud õpikute, grammatikate ning tekstitõlgete kartoteegi koostamist ja TÜR-i leidumuse väljaselgitamist, et saada ja esitada andmeid järelkomplekteerimisele. Õppematerjalide sisulise läbitöötamise järel on kavandatud süntaksikäsitlusi võrdleva artikli koostamine.

Raamatukogu korraldusel toimus traditsiooniline Friedrich Puksoo päev, seekord teemal "Raamatukogud eesti raamatu hoidjana" ning koostöös vene kirjanduse õppetooliga Lotmani seminar. Nendel peeti kokku 24 ettekannet, kusjuures TÜ raamatukogu töötajad esinesid 4 ettekandega.

Raamatukogu töötajad esinesid 15 korda ettekannetega teiste asutuste ja organisatsioonide korraldatud konverentsidel ja seminaridel Eestis ja 2 ettekandega välismaal, rahvusvahelisel restaureerimisalasel konverentsil Moskvas ja Jürmalas Balti riikide muusikaraamatukoguhoidjate suveseminaril.

Teadustöö kohta vt. ka XIII ja lisad XX–XXII, XXIV–XXVI.

XIII. Kirjastustegevus

Võrreldes eelmise aastaga oli kirjastustegevus tagasihoidlik. Ilmusid ainult aastaraamat, NATO seminari ettekanded, kvaasitrükisena Puksoo päeva ettekannete teesid ja 15 nimetust mitmesuguseid reklaamväljaandeid. Eesti Kirjandusmuuseumi korraldusel ja finantsidega ilmus trükist "Eesti mõistatuste" akadeemilise väljaande esimene köide, mille koostamisel raamatukogu (R. Saukase poole tööjõuga) aastatel 1990–1999 osales.

Kirjastustegevuse kohta vt. ka lisa XX.

XIV. Koostöö Eesti raamatukogudega

ELNET Konsortsiumi raamatukogude vaheline ühistegevus on tihenunud. Lisaks komplekteerimise koordineerimisele on oluliseks muutunud koostöö kataloogimise ja bibliografeerimise alal (vt. ka VI, VII). Ettekannetega osaletakse teiste raamatukogude korraldatud konverentsidel ja seminaridel, artiklikogumike koostamisel, vastastikku on käidud kogemusi vahetamas ja üksteise tööga tutvumas. Edasi konkreetselt.

Elektroonilise info ühisostmist Eesti piires koordineeris M. Meltsas — läbirääkimised kirjastustega ühishankeks, Elsevieri e-ajakirjade ühishanke ettevalmistamine, eIFL projekti koordineerimine Eestis, eIFL jätkuprojekti ettevalmistamine.

Trükiste vahetus ei ole enam nii oluline komplekteerimisallikas kui varasematel aastatel. Kodumaiseid aktiivseid vahetuspunkte on raamatukogul jäänud kunagisest 30-st järele vaid 4. Eesti piires toimub aktiivne vahetus vaid TTÜ raamatukogu, TPÜ sotsiaaltöö osakonna ja raamatukogu ning Eesti Rahvusraamatukoguga. Eesti-sisesele vahetusele kulub aastas u. 24 000 kr.

Suureks abiks järelkomplekteerimisel olid tasuta saadud trükised Tartu Linna Keskraamatukogult (välis- ja kodueesti ajalehed), Eesti Akadeemiliselt Raamatukogult ja Hoiuraamatukogult.

Sundeksemplaride nõutamiseks trükikodadelt vahetatakse Rahvusraamatukoguga pidevalt infot.

Eesti trükise retrokataloogimine toimub täielikult raamatukogude koostöös — rahvusbibliograafia tasemel kirjed koostatakse RR-is, teistes raamatukogudes lisatakse eksemplarikirjed (täpsemalt vt. VI, Retrokataloogimise projektid, valdkonnad).

Liigitajad-märksõnastajad on täiendanud oma tesauruse kõrval ka *Eesti üldist märksõnastikku*, parandanud seal vigu ja ebatäpsusi.

Pärast Tartu linnaraamatukogu ühinemist ESTER-iga õpetati sealseid töötajaid liigitama-märksõnastama, juhendati kataloogimisel (ka auvised).

RVL-i teel on lugejatele kirjandust saadud Rahvusraamatukogult, Eesti Akadeemiliselt Raamatukogult, Eesti Meditsiiniraamatukogult.

Aktiivne ja tulemuslik oli koostöö Eesti Muusikakogude Ühenduse raames — EMKÜ juubelikonverents Tallinnas 17.11. ja sellega kaasnenud näitus, A. Didrik koostas jätkuvalt ühenduse kodulehekülge.

M. Ermel töötas Eesti raamatukogude ühisväljaande "Raamatukogud ja raamatukogundus taasiseseisvunud Eestis" toimetuskolleegiumis, kirjutades raamatule peatüki teadusraamatukogudest (ilm. 2002).

Raamatukogu bibliograafia- ja infotöoga tutvusid TPÜR info- ja bibliograafiaosakonna juhataja Kristi Kulu ja RR-i humanitaarteaduste lugemisaali töötajad Tiina Ritson ja Krõõt Liivak, kes tundsid suurt huvi ajaloo bibliograafia ja URBIS-e andmebaasi vastu.

Raamatukogus olid praktiliselt viis Viljandi Kultuurikolledži eksterni / tudengit ja arvuti- tehnik Tartu Tööstuskoolist, kes tutvusid raamatukoguga ja tegid praktilisi töid, üks praktikant osales ladina- ja saksakeelsete magistri- ja doktoridissertatsioonide kataloogimisel.

Ühiste probleemide lahendamiseks on Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu (ERÜ), ELNET Konsortsiumi, Kultuuriministeeriumi jne. juurde moodustatud asutustevahelised toimkonnad, milles osalevad ka TÜ Raamatukogu töötajad:

- 1) ERÜ kogude toimikond — K. Pai, K. Uri, K. Viirsalu.
- 2) ERÜ ja ELNET Konsortsiumi vanaraamatu toimikond — M. Rand, K. Kaugver (kuni 01.05.), Ü. Mölder, K. Tammur, V. Hiir.
- 3) ERÜ bibliograafiatoimikond — M. Künnik, A. Laumets.
- 4) ERÜ terminoloogiatoimikond — M. Onga.
- 5) ERÜ liigitamise ja märksõnastamise toimikond — H. Laanes, T. Tarkpea.
- 6) ERÜ koolituse toimikond, Kultuuriministeeriumi raamatukoguhoidjate koolitusnõukogu — M. Ermel.
- 7) ELNET Konsortsiumi kirjeldamise/MARC-kataloogimise töörühm — E. Loorits, K. Moont.
- 8) ELNET Konsortsiumi normikirjete töörühm — E. Loorits, K. Moont.
- 9) ELNET Konsortsiumi liigitamise ja märksõnastamise töörühm — H. Laanes, T. Tarkpea.
- 10) ELNET Konsortsiumi perioodika töörühm — K. Moont (juh.), U. Otsus, A. Rämmer, R. Somson.
Töörühm pidas ühe koosoleku, enamasti käsitleti probleeme meili teel. Arutati kaht olulist juhendit, mis reguleerivad jadaväljaandele uue kirje tegemist või mittetegemist sõltuvalt tema pealkirjamuutuse iseloomust, ühtlusepealkirjade kasutamist ning moodustamist. Tallinna ja Tartu raamatukogude vahel saavutati ühtlusepealkirjade moodustamise osas kokkulepe. Mõlemad juhendid valmistasid ette K. Moont ja A. Rämmer.
- 11) ELNET Konsortsiumi laenutuse töörühm — Ü. Treikelder (juh.).
- 12) ELNET Konsortsiumi elektrooniliste teavikute ühiskomplekteerimise töögrupp — M. Meltsas (juh.).
- 13) Raamatukogunduse standardimise töögrupp RR-i juures — E. Loorits.
- 14) Kultuuriministeeriumi juures tegutsev raamatukogude, muuseumide ning arhiivide kultuuriväärtuste säilitamise nõukogu — K. Jalas, E. Sarap, R. Sonn.

Raamatukogu töötajad osalevad lisaks eelnevale mitme nõukogu, toimikonna jne. töös. H. Tankler osaleb "Eesti teaduse biograafilise leksikoni" toimetuskolleegiumi, TÜ ajaloom komisjoni ja Ajaloo Muuseumi nõukogu töös, oli XX balti teadusajaloo konverentsi "Historiae Scientiarum Baltica" programmi toimikonna liige. T. Liivamägi on Eesti Rahvus- raamatukogu nõukogu ja teadusnõukogu, Eesti Teadusraamatukogude Direktorite Nõu- kogu, Kirjandusmuuseumi teadusnõukogu, Eesti Instituudi liige. U. Tõnnov (kuni 22.06.) ja M. Ermel (alates 22.06.) olid ajakirja "Raamatukogu" kolleegiumi liikmed. K. Jentson on Eesti Hoiuraamatukogu nõukogu liige. ERÜ juhatusse kuulus K. Kaugver, L. Dubjeva.

M. Kümnik on TÜ Vilistlaskogu Tartu Koondise liige. TÜ kultuurivarade ja -pärandi komisjoni restaureerimise alakomisjoni juhib E. Sarap.

Koostöö kohta vt. ka lisa XXXI–XXXII.

XV. Rahvusvaheline koostöö

Kirjandust vahetati aruandeaastal 320 välismaa teadusraamatukogu jm. asutusega (täpsemalt vt. ka V, välismaine trükis).

Raamatukogu koostöösidemed rariteetide uurimisel, läbitöötamisel, koopiate vahetamise küsimustes on toiminud mitmete raamatukogude ja muuseumidega Lätis (rahvus- ja akadeemiline raamatukogu), Rootsis, Saksamaal, Šveitsis ja USA-s. Eriti soodsalt on need laienenud üksikuurijatega Saksamaalt. Selle otsese tulemusena saadi katalooge täpsustavaid uurimisandmeid ja muud vajalikku infot, aruandeaastal erakordselt palju ka väärtuslikke teadusväljaandeid (ca 40 nimetust).

Rahvusvahelisel sümposionil "Torm ja tung Liivimaal. Mässu mudelid", mis toimus meie raamatukogus, tekkis mitu uut kontakti Saksamaa teadlastega. Eriti tänuväärseks on kujunenud koostöö Bielefeldi ülikooli kirjanduslooprofessori Dirk Sangmeisteriga ja Berliini Islami Kunsti Muuseumi direktori Claus-Peter Haasega. Esimene saatis väärtuslikke väljaandeid ja aitas korraldada, et saksa antikvariaatides ei pääseks müügile meie kogude 4 autograafi, mille puudumine avastati 1990. aastate algul. Dr. Haase on andnud vajalikke konsultatsioone orientaal käsikirjade osas ja lootust nende teadusliku kataloogi koostamiseks. TÜ itaalia keele külalislektori Pietro Lauretta innukast uurimistööst itaaliakeelsete autograafidega peaks raamatukogu saama oma kataloogide jaoks teaduslikult täpse andmestiku, mis senini selles osas puudus.

Heaks rahvusvahelise koostöö märgiks on ka väga positiivne vastukaja E.-L. Jaansonil monograafiale-bibliograafiale "Tartu ülikooli trükikoda 1632–1710" (Tartu, 2000).

Eestis ilmunud trükisõna tutvustas K. Taal (ja meie koosseisust lahkunud L. Teedema), kes koostas väljaandele "Berichte und Forschungen : Jahrbuch des Bundesinstituts für ostdeutsche Kultur und Geschichte" (München) 19 kirjet ja annotatsiooni Eestis ilmunud *humaniora*-alastele raamatutele, tellijaks M. Garleff Saksamaalt.

Karjala Rahvusraamatukogust sooviti alustada koostööd meie raamatukoguga. Esmalt koostati neile nimestik ajakirjanduses avaldatud artiklitest Karjala kohta. Konkreetsema lepeni asi paraku ei jõudnud.

E-posti teel rajati head suhted Tomski ülikooli teadusraamatukoguga, kus on rakedamisel INNOPAC-iga sarnane infosüsteem. Kogu aasta vältas üsna elav elektrooniline kirjavahetus, mille käigus konsulteeriti ja jagati kogemusi seoses laenusmooduli rakedamise jm. teeninduse probleemidega.

Külalisnäituste korraldamiseks raamatukogus toimib edukalt pikaajaline koostöösuhete mitme riigi saatkonnaga, seekord vahendas Iisraeli saatkond näituse "Muinasheebrea kirjandus. Heebrea käsikirjad ja kombetalitusesemed". Ungari Instituudi kaudu jõudis meile fotonäitus Ungari mustlastest "Teine maailm", Poolast fotonäitus "SOLIDAARSUS 1980 — 18. päeva, mis vapustasid maailma". Soome Instituudi töötaja J. Lipasti koostas näituse soome keele õpikutest. (Vt. ka lisa XIX.)

RVL-i olulisemad partnerraamatukogud on ülikooliraamatukogud Rootsis (Stockholm, Linköping, Umeå, Lund, Uppsala), Soomes (Helsingi, Turu, Jyväskylä, Joensuu, Kuopio), Taanis (Odense), Saksamaal (Berliin) ja Norras (Oslo).

TÜ-s toimuva traditsioonilise Saksa-Eesti akadeemilise nädala *Academica V* külaliskõrgeõppe raamatukogus olid Hertzog Augusti Raamatukogu Wolfenbüttelis vanaraamatu osakonna juhataja dr. Thomas Stäcker ("Vanaraamat Internetis — esitlus ja kirjeldamine", "Raamatukoguteadur — ühenduslülid raamatukogu ja teaduse vahel") ja Merseburgi Rakenduskõrgkooli Raamatukogu direktor prof. Klaus Krug ("Multimeediumid kõrgkooliraamatukogus", "Kõrgkooliraamatukogude eelarvemudelid").

19. veebr. kuni 16. märtsini oli raamatukogus praktikal Leipzigi Tehnika, Majanduse ja Kultuuri Kõrgkooli raamatukogu- ja infoteaduse üliõpilane Peter Ulrich, kelle eesmärgiks oli tutvuda komplekteerimise, kataloogimise, lugejateeninduse ja hoidlatööga meie raamatukogus.

Raamatukogu töötajad esinesid 4 rahvusvahelisel konverentsil/seminaril (Tartu, Tallinn, Jurmala, Moskva) kokku 9 ettekandega, välismaistes väljaannetes ilmusid H. Tankleri ja A. Teringu artiklid ja K. Taali annotatsioonid Eestis ilmunud *humaniora*-kirjanduse kohta.

OSI (*Open Society Institute*) projekti eIFL (*Electronic Information for Libraries*) liige oli T. Liivamägi ja M. Meltsas tegutses samas Eesti-poolse koordinaatorina. T. Liivamägi oli ICOLC (*International Coalition of Library Consortia*) 2001 Euroopa aastakonverentsi korralduskomitee liige.

Raamatukogu osales rahvusvahelises kootööprojekti "URBIS. Rahvusvaheline andmebaas, soome-ugri keeleteadus 1988–2001→ (Vene aladel ilmunu). ARTAL. Soome-ugri rahvaste kooliõpikud ja ajaleheartikleid 1996–2001→" (koos Soome Kodumaiste Keelte Uurimiskeskuse, Ungari TA Keeleteaduse Instituudiga (lähemalt vt. VII, 4).

Raamatukogu on järgmiste rahvusvaheliste organisatsioonide liige:

- Läänemeremaade raamatukogude ühendus *Bibliotheca Baltica*,
- Euroopa Meditsiiniraamatukogude Assotsiatsioon (EAHIL),
- Rahvusvaheline Muusikaraamatukogude Assotsiatsioon (IAML),
- Euroopa Informatsiooni Assotsiatsioon (EIA) ja selle Balti- ja Põhjamaade haru.

XVI. Raamatukogu nõukogud, toimkonnad, kolleegiumid, ajutised töögrupid

1) Raamatukogu nõukogu

Raamatukogu nõukogu kinnitas rektor oma korraldusega nr. 186 RE 24.09.2001 koosseisus: füüsika-keemiateaduskonna dekaan prof. Jaak Järv (esimees), avatud ülikooli direktor Aune Valk (sekretär), administratsioonidirektor Margus Ots, ajaloo muuseumi teadusdirektor Ken Kalling, üliõpilasesinduse liige Urve Nõgu, raamatukogu direktor Toomas Liivamägi, funktsionaalse morfoloogia õppetooli professor Teet Seene ja Kirjandusmuuseumi direktor Krista Aru.

2) Raamatukogu arenduskogu

Arenduskogu moodustati direktori korraldusega nr. 12, 06.11.2000 raamatukogunduslike ja raamatukogu tegevust puudutavate küsimuste arutamiseks ja lahendamiseks.

Koosseis: H. Epner, M. Ermel, M.-N. Ilus, K. Jalas, K. K. Kask, T. Kuusik, T. Liivamägi, E. Loorits, K. Miil, M. Pulver (kuni 30.04.), M. Rand, I. Smuškina, K. Uri.

Toimus 10 koosolekut (25.01., 22.03., 29.03., 17.05., 24.05., 20.06., 28.11., 19.12., 20.12., 27.12.), kus arutati läbi ja võeti vastu järgmised dokumendid:

- Tartu Ülikooli Raamatukogu teenindustrateegia aastani 2003 (25.01.),
- Tartu Ülikooli Raamatukogule annetatud teavikute vastuvõtmise kord (24.05.),
- Tartu Ülikooli Raamatukogu kogude säilitustrateegia aastani 2004 (24.05.),
- Komplekteeritava ja säilitatava Eesti teaviku eksemplaarsus TÜ Raamatukogus (29.04.),
- üld- ja arendusosakonna kirjeldus (28.11.),
- majandus- ja peainseneriteenistuse kirjeldus (20.12.),
- ennistuskeskuse, kõitekoja, säilitus- ja hooldusteenistuse kirjeldus (27.12.).

3) Kogude arenduse toimkond

Toimkonna tegevusvaldkonnad on: komplekteerimispõhimõtete läbivaatamine; komplekteerimisvaldkondade ja tasandite väljatöötamine; kogude tasakaalustatud arengu tagamine; komplekteerimissummade jaotamine; erialakogude komplekteerimisprobleemide lahendamine; kogude arendusega seotud jooksvate probleemide lahendamine.

Koosseis: A. Kartul, M. Liivamägi, M. Meltsas, K. Pai, K. Uri (esimees).

Toimus 5 koosolekut (11.01., 12.02., 15.05., 27.09., 17.10.).

Arutati

- varukogusse suunatavate teavikute eksemplaarsust,
 - komplekteerimiseelarvega seonduvat, raamatuostusummade jaotust ja kasutamist,
 - toimkonna koosseisu seoses referentide süsteemi rakendamisega,
 - juhendit "Tartu Ülikooli Raamatukogule annetatud teavikute vastuvõtmise kord",
 - *Estica* trükiste töötlemist,
 - nn. asendusraamatutega seonduvat,
- Otsustati
- suunata juhend "Komplekteeritava ja säilitatava Eesti teaviku eksemplaarsus TÜ Raamatukogus" kinnitamiseks arenduskogusse,
 - põhimõtted, mille alusel tehakse kindlaks asendusraamatuks pakutu vajalikkus raamatukogule.

4) Hoiutoimkond

Toimkonna tegevusvaldkonnad on: säilituspõhimõtete väljatöötamine ja nende rakendamine, kogude hooldus ja varade säilitusküsimused, säilitustarvikute vajaduste kooskõlastamine, restaureerimise ja köitmise seotud probleemid, säilitamisele eraldatavate summade jaotamine.

Koosseis: M. Ilus, K. Jalas (esimees), K. Jentson, M. Rand, E. Sarap, V. Selge, P. Zettur.

Toimus 4 koosolekut (13.02., 21.05., 12.06., 10.10.), otsustati

- saata säilitustrateegia kinnitamiseks arenduskogule,
- moodustada Baeri memoriaalkogu,
- vastu võtta vanatrükiste, käsikirjade ja erikogudes säilitatavate materjalide kopeerimise eeskiri,
- hakata 15. okt-st kiletama õppekogu ja lugemissaalide teavikuid.

Külastati Riigiarhiivi Vahearhiivi ja Tartu Linnamuuseumi, tutvumaks uute, kaasaegsete hoidlate, kliimaseadmete ja ekspositsiooniga.

5) Kataloogitoimkond

Kataloogitoimkond moodustati direktori käskkirjaga nr. 2, 4. jaan. 2001 1) kirje-probleemide lahendamiseks (otsuste vastuvõtmine, vajadusel konsulteerimine teiste ELNET Konsortsiumi raamatukogudega, kataloogijatele vajalike abimaterjalide valmistamine või muretsemine), 2) kataloogimise töökorralduslike probleemide lahendamiseks, 3) kaart- ja sedelkataloogidega seotud probleemide lahendamiseks. Kataloogitoimkond moodustati varem tegutsenud kirje töögrupi laiendamisega. Toimkonna juures tegutses veel ajutine töögrupp kaart- ja sedelkataloogide säilitamise põhiseisukohtade väljatöötamiseks.

Koosseis: A. Espenberg, K. Kaugver (kuni 27.04.), L. Külv, P. Ladva, A. Laumets, E. Loorits (töö koordinaator), K. Moont, U. Otsus, K. Pai, A. Rämmer, R. Somson, S. Tänavots, K. Uri. Vastavalt vajadusele kaasati toimkonna töösse raamatukogu erinevate osakondade töötajaid.

Toimkond pidas 6 koosolekut (7.03., 16.03., 13.6., 21.09., 15.11., 29.11.).

Arutati

- Elektronkataloogi korrastamist,
- kirjereegleid,
- retrokataloogimist (eraldi struktuuriüksuse olemasolu vajalikkus raamatukogus, rahvusperioodika, andmebaas *Serial*),
- kataloogitöö strateegia koostamist,
- kaart- ja sedelkataloogide korraldamise küsimusi,
- Sille Plaksi koostatud elektroonilist abimaterjali raamatute bibliokirjete koostamiseks,
- *Estica* töötlemisega seonduvaid probleeme.

Otsustati:

- Kutsuda kokku vabariiklik töögrupp *Estonica* määratlemise ja probleemistikuga tegelemiseks.
- Taotleda ELNET Konsortsiumilt raha rahvusbibliograafia tasemel kirjete koostamiseks TÜR-is ja välisperioodika konverteerimise projekti käivitamist.
- Arenduskogule esitamiseks ette valmistada kataloogitöö strateegia.
- Teha direktioonile ettepanek määrata *Estica* probleemidega tegelev töötaja.
- Alates 15.09. lõpetada *Estica* sõnastikkataloogi ja võõrkeelse kirjanduse sedelkataloogi täiendamine.
- Tellida juurde trükiste asukohakoode elektronkataloogis, et lugeja saaks OPAC-ist täpsemat infot iga teaviku laenureegli kohta.
- Paigaldada sedelkataloogide ruumi terminal kataloogiotsinguks.

6) Kaart- ja sedelkataloogide säilitamise põhiseisukohtade väljatöötamise töögrupp

Moodustatud direktori korraldusega nr. 1, 4. jaan. 2001.

Koosseis: L. Dubjeva (esimees), M. Ermel, K. Kaugver (kuni 01.05.), H. Laanes, E. Loorits, K. Moont, U. Otsus.

Peeti 4 koosolekut (18.01., 8.02., 23.04., 13.06., viimane koos kataloogitoimkonnaga).

Töögrupi ülesandeks oli kujundada seisukohad tööks kaartkataloogidega uuele info-süsteemile (elektronkataloog) üleminekul ja hilisemal arhiveerimisel. Uuele süsteemile üle-

minekul jäi töö kaartkataloogidega eikellegimaaks, raamatukogus on aga ligi 200 erinevat kataloogi / kartoteeki.

Töögrupp jõudis seisukohale, et

- kaart- ja sedelkataloogidega peab töötama edasi, et info kogude kohta oleks adekvaatne ja lugejateeninduse kvaliteet ei kannataks,
- oleks vaja moodustada kataloogide teenistus, kelle ülesandeks oleks kataloogipasside ja kataloogisüsteemi juhi koostamine, kustutatud teavikute kaartide eemaldamine kataloogidest, kataloogide jooksev hooldamine ja redigeerimine.

Töögrupis oli arutlusel ka kaart- ja sedelkataloogide konverteerimine elektronkataloogi, raamatukogus arvele võtmata ja kataloogimata kirjanduse käitlemine.

Kataloogide teenistuse moodustamist või / ja kataloogitöö korraldamise koordinaatori tööle rakendamist arutati korduvalt administratsiooniga, kuid mõlemad kavad jäid aruandeaastal realiseerimata. Raamatukogu kaartkataloogidest üleminekul integreeritud raamatukogusüsteemile oli L. Dubjeva ettekandes juttu ka Põhja- ja Baltimaade raamatukoguhoidjate III nõupidamisel Tallinnas.

7) Teenindustoimkond

Koosseis: K. Armolik, O. Einasto, M. Ernits, M.-N. Ilus (esimees), M. Konson, K. Kukk (kuni 5.06.), L. Külv, A. Laumets, M. Luštšik, S. Madisson, K. Miil, M. Poljakov, S. Pärsimägi (kuni maini), P. Zettur, M. Veromann (alates maist).

Toimus 8 koosolekut (30.01., 12.02., 21.02., 28.03., 5.04., 22.05., 28.06., 22.08.).

Arutati

- siltide ja viitade paigutust ja sisu raamatukogu teenindustsoonis,
- referentide ülesandeid avakogude kujundamisel,
- teavikute kasutamise juhendi uut redaktsiooni, teenindaja ametikäitumise juhendit, erialakogudesse kirjanduse deponeerimise korda, elektronkataloogi kasutamise juhendit,
- teaduskirjanduse lugemissaalide renoveerimist, teeninduspunktide paigutust,
- ainepakettide kasutusele võtmist,
- päringute statistilise arvestuse üldiste põhimõtete väljatöötamist,
- O. Einasto koostatud eituste analüüsi (parem lugejakoolitus tagaks eituste arvu vähendamise).

8) Infotehnoloogia toimkond

Koosseis: H. Epner, K. K. Kask, T. Kuusik, E. Kümnik, T. Liivamägi, M. Meltsas, A. Metsoja, E. Taevere, Ü. Treikelder.

Toimkond töötas e-posti vahendusel.

Käsitletud teemad: lugejaarvestus peatrepil, elektroonilise teaviku kasutamisest, tarkvara, elektrooniline raamatukogu, elektrooniline publitseerimine, kodulehekülj ehk veebi-põhine raamatukogu.

Tulemused: kehtestati elektroonilise teaviku kasutamiseeskiri, töötati välja elektroonilise publitseerimise alused (publitseerimine käib) ja ettepanekud kodulehe muutmiseks.

9) Kirjastuskolleegium

Koosseis: M. Ermel, S. Issakov, M. Kümnik, T. Liivamägi, P. Olesk, M. Rand, R. Saukas, U. Tõnnov.

Kolleegiumi liikmed tutvusid *Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 1999* käsikirjaga, tegid parandusettepanekuid ja väljaanne otsustati suunata trükki.

10) Raamatukogu 200. aastapäeva tähistamise korraldustoimkonnad

Mais moodustati aastapäeva **peakomitee** koosseisus M. Ermel, T. Kuusik, T. Liivamägi, M. Rand, H. Tankler. Töötati välja juubeliaasta tähistamise üldkava ja eelarve. Edasiseks tööks moodustati viis toimkonda: konverentsi toimkond — esimees T. Liivamägi, publikatsioonide toimkond — esimees M. Ermel, ürituste toimkond — esimees I. Smuškina, näituste toimkond — esimees T. Matsulevitš, finants- ja logistikatoimkond — esimees T. Kuusik.

Konverentsi toimkond (M. Ermel, M.-N. Ilus, T. Liivamägi, M. Meltsas, K. Miil, M. Rand, H. Tankler) määras rahvusvahelise juubelikonverentsi temaatika ja toimumise aja (13.–14.10.2002) jne.

Publikatsioonide toimkonnas (M. Ermel, M. Kümnik, M. Rand, R. Saukas, H. Tankler) olid arutluse all ja kavandamisel:

- “Tartu Ülikooli Raamatukogu ajalugu”,
- andmebaas töötajate trükis avaldatud tööde ja raamatukogu väljaannete kohta,
- “Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2001”,
- “Raamatukogu täna” (populaarne ülevaateteos eesti, inglise ja saksa keeles),
- raamatukogu ajalugu ja varasid tutvustavad pisitrükised, nn. *Rara bibliothecae*,
- juubelikonverentsi ettekannete kogumik,
- ajakirja “Raamatukogu” erinumber,
- elektrooniline väljaanne “Tartu ülikooli trükikoda 1632–1710”.

Ürituste toimkond (M. Ermel, M.-N. Ilus, S. Madisson, K. Miil, K. Pai, I. Smuškina) kavandas järgmised ettevõtmised:

- osalemine teadmiste messil INTELLEKTIKA, juubelikeskse info-otsingu võistluse “Informiin” korraldamine,
- raamatulaat,
- raamatukoguteemaliste esseede konkurss.

Näituste toimkond kavandas kolm juubeliaasta suurnäitust:

- Lääne-Euroopa vanagraafika Tartu Ülikooli Raamatukogus (raamatumuuseum, veebr. – juuni),
- Tartu Ülikooli Raamatukogu 200 (mai-oktoober),
- *Rara bibliothecae* (raamatumuuseum, oktoobrist).

Finants- ja logistikatoimkond koostas juubeliaasta meenete nimistu, kogus ja töötas läbi toimkondade kavandatavad eelarved. 8. juunil pöörduti rektori poole saamaks TÜ juubeliks ettenähtud reservfondist toetust graafikakalendri trükikuludeks ja virtuaal-ekspositsiooni võimaldavate tehniliste vahendite soetamiseks, millele vastati eitavalt.

11) W. Struve 1 hoone renoveerimise projekti lähteülesande koostamise töögrupp

Töögrupp töötas koosseisus H. Epner, M.-N. Ilus, K. K. Kask, T. Liivamägi, K. Pai, L. Puusepp, M. Rand, I. Smuškina.

Renoveerimise projekt peab tagama tervikliku ehitustehnilise lahenduse Struve 1 hoones, et toetada raamatukogu funktsioneerimist kaasaegsel tasemel: lugejate vajadused, uued suundumused ülikooli tegevuses, erinevate sihtgruppide ligipääs informatsioonile, erinevate infokandjate säilimise ja kasutatavuse tagamine, erinevate kasutajate vajadusi arvestavate kasutajasoonte loomine, võimalused õppetöök ja ürituste korraldamiseks, individuaalseks ja grupitöök. Renoveerimine hõlmaks kõiki hoones käigus olevaid süsteeme: ventilatsioon, torustik, keskküte, elektrivarustus, tuletõrjesüsteem, gaaskustutus-süsteem, valvesignalisatsioon, arvutivõrk, pneumopost jne.

Lähteülesandes kavandati järgmised põhimõttelised muudatused:

- õppejõudude saali kujundamine teatmekirjanduse lugemissaali ja ruumide 263–266 baasil,
- 3. korruse teeninduspunkti (laenutus, konsultatsioonid jne.) rajamine perioodikasaali endise teeninduspunkti kohal,
- hoidlaruumide laiendamine KHO erinevaid hoiutingimusi nõudvatele materjalidele,
- 3 grupitööruumi praeguse kohviku pinnal,
- kiirtoitlustuskoha avamine kohviku praeguse köögiploki pinnal esimesel korrusel,
- kolm uut lifti inimeste ja kauba veoks.

Renoveerimist kavandatakse ka ruumides, mille põhifunktsioonid jäävad samaks — konverentsikeskus, hoidlad, kataloogisaal, raamatumuuseum, ennistuskeskus.

XVII. Töötajate enesetäiendamine

Magistritööd kaitsesid K. Pai ja V. Seiler (vt. lisa XXX).

Magistrantuuris õpivad A. Metsoja TÜ matemaatika-informaatikateaduskonnas rakendusstatistikat, M.-N. Ilus TPÜ-s infoteadusi, töö teemaks “Ülikooliraamatukogu teenuste kontseptuaalne mudel”, M. Fedin TÜ filosoofiateaduskonnas kirjalikku tõlget, Tiina Kuusik TÜ-s ärijuhtimist; M. Poljakov lõpetas TPÜ magistrantuuri põhikursuse, töö “Meeskonnatöö sisemise suhtekorralduse eeldusena raamatukogus” on viimistlusjärgus.

Viljandi Kultuurikolledžis õpivad raamatukogundust L. Espenberg, L. Jürimaa, M. Kronberg, S. Plaksi, S. Pärsimägi, U. Taela, A. Tomingas. Teistes kõrgkoolides õpivad põhiõppes: Sille Vadi TÜ-s eesti ja soome-ugri keeleteadust, M. Fedin Tartu Teoloogia Akadeemias pastoraalnõustamist.

Raamatukogus korraldati põhiliselt mitmeid arvutiõpetuse kursusi (*StarOffice*, *Exel*, *Word*), kõik referendid läbisid kursuse “Asutuse esitlus veebis”, võõrkeelsete raamatute retrospektiivse konverteerimise projektis osalejatele korraldati 4 kirjeõppust tutvustamaks vanemaid kirjeregleid. Väljaspool raamatukogu käidi õppimas inglise keelt (S. Bachmann, O. Einasto, K. Kruus, P. Rattasepp jt.), esmaabi (L. Jürimaa, P. Rattasepp, M. Tiik) jne.

Raamatukogu töötajad on kuulajatena osa võtnud paljudest teistes asutustes toimunud konverentsidest, seminaridest, ettekandepäevadest. Ka enamik väliskomandeeringuid on seotud enesetäiendamisega (vt. lisa XXVII–XXVIII).

XVIII. Suhtekorraldus

Raamatukogu suhteid avalikkusega mõjutas asjaolu, et avalikkussuhete spetsialisti ametikoht oli pool aastat, 5. juunist kuni 6. detsembrini täitmata. Ajutiselt ülesandeid täitnud T. Matsulevitš ja R. Saukas said oma niigi pingeliste tööülesannete kõrval teavitada avalikkust raamatukogus toimunud üritustest, näitustest, lahtiolekuaegadest jne., kuid mitte enam. Detsembris asus avalike suhete spetsialistina tööle M. Orav.

Raamatukogu tutvustamisel avalikkusele tuleks nimetada järgmisi tööloike ja üritusi:

- 1) Raamatukogu kodulehekülje sai lingi TÜ kodulehekülje esimesel lehel. Selleni jõuti pikaajalise seletamise ja asjaajamise tulemusena, rõhutades raamatukogu tähtsust ülikoolile.
- 2) Raamatukogu võttis traditsiooniliselt osa noortele suunatud teadmiste messist "Intellektika", mille ühes boksis tutvustati raamatukogu (eraldi ennistuskeskuse tööd). Messi raames korraldati tervet ülikooli reklaamiv infootsingu võistlus "Informiin".
- 1) 5. detsembril korraldati e-päev, mitmel "seansil" tutvustati arvuti ja multimeediaprojektori abil lugejatele uusi elektroonilisi teenuseid — teavikute elektroonilist tellimist ja pikendamist, elektrooniliste ajakirjade kasutusvõimalusi. Tagasihoidliku osavõtuga üritust reklaamiti eraldi lendlehega "Universitas Tartuensis'e" 30. nov. kogu tiraaži (3500 eks.) vahel.

Ülikooli ajalehes "Universitas Tartuensis" ilmus 13 lühilugu raamatukogu töödest ja tegemistest. Muude ajalehtede veergudele sügavam teave raamatukogust aga ei jõudnud — ainult põnevust ja kurioosumeid taga ajavat ajakirjandust ei näi paeluvat igapäevaelu elav ja lugejateenindust kaasajastav ülikooli allasutus.

Raamatukogus korraldatud näitused on üheks avalikkussuhete olulisemaks komponendiks. Mitu näitust pühendati TÜ endiste õppejõudude auväärsetele tähtpäevadele (P. Palmeos, S. Issakov, H. Peep). Fotonäitusega meenutati 20. aasta möödumist W. Struve t. 1 majja kolimisest. Raamatukogu varasid tutvustati ulatuslikumalt pisitrükiste ja sõjanduslase kirjanduse näitusel, mõlemad olid oma sisult ja esitluselt üsna erakordsed. Ka haruraamatukogudes korraldati rida temaatilisi raamatunäitusi. Kunstinäituste puhul oli tooniandvaks professionaalsete kunstnike suurem osakaal — Helene Kuma, Lea Malin, Priit Pajos, Urmas Mikk.

Konverentsikeskuses, millest saadud tulu aitab toetada raamatukogu põhitegevust, korraldati 193 üritust (2000. aastal 134), seda kasutavad konverentside, seminaride jne. läbiviimiseks eelkõige ülikooli töötajad. Konverentsikeskus on leidnud oma niši Tartus samasugust teenust pakkuvate asutuste hulgas ja kujundanud püsiklientuuri, mille kasvutendents on märgatav. Keskusesse muretseti multimeediaprojektor, mis võimaldab laiendada teenustepaketti.

Esmakordselt anti välja raamatukogu oma kalender, mis tutvustas graafikakogu haruldusi. Osa kõrgetasemelise trükise tiraažist suunati müüki Tartu ja Tallinna raamatukauplustesse, kus sellele leidis piisavalt ostjaid. Koostajad olid kavandanud kalendri kestvama kui aastaks — kalendaariumiosa lõikamisel jäänuks alles väike graafikakogu album.

Ekskursioone võeti aasta jooksul vastu suhteliselt vähe — ainult 44, 984 osavõtjale, põhiliselt abiturientidele ja kolleegidele Lõuna-Eesti väiksematest raamatukogudest.

Kodulehekülje praktilise uuendamise ja kaasajastamiseni ei jõutud, kuigi sel teemal peeti mitu arutelu.

XIX. Eurodokumentatsiooni Keskus (EDK)

2001. a. sõlmis ülikool kaks lepingut, millega rahastati EDK tegevust Euroopa Liidu alasel teavitamisel:

- 1) "Tartu Ülikooli Raamatukogu Eurodokumentatsiooni Keskuselt Eesti avalikkusele: elektrooniline EL alane infotöö aastal 2001" (LRERT01019) EV Riigikantseleiga,
- 2) "Tartumaa Euroinfokeskuse arendamine" (LRERT02199/2) Tartu Maavalitsusega.
EDK (R. Tammeorg) korraldas aasta jooksul järgmised koolitusseminarid ja üritused:
 - 1) Koolitusseminar Tartu maakonna keele- ja oskusainete õpetajatele 05.01., kus peeti kaks ettekannet: E. Keemann "Euroopa Liidu kolm tugisammast" ja R. Tammeorg "Euroopa Liidu ametlikud dokumendid ja informatsioon Internetis".
 - 2) EL mobiilse infostendi, varustatud Interneti-ühendusega arvutiga, avamine Kõrveküla Raamatukogus (27.03., ettekanne "Euroopa Liidu informatsioon Internetis" R. Tammeorult).
 - 3) 10-tunnine koolitusseminar "Euroopa Liidu süsteemne käsitus" Tartu linna ja maakonna omavalitsuste töötajatele, riigiametnikele ja raamatukogutöötajatele (lektor Eiko Keeman, 23.03., 30.03.). Kavas loengud teemadel, nagu "Ülevaade EL otsustus-süsteemist, riigi ja kohalike omavalitsuste võimalused otsuste mõjutamiseks", "Süsteemse analüüsi vahendid: arhetüübid ja protsesside kaardistamine, stsenaariumide analüüs", "Kohalike omavalitsuste võimaluste kaardistamine ja analüüs, materjalide ülevaatamine", "EL ja Eesti erinevad mõjuvaldkonnad: eelarve, seadusandlus, ühisturg, suhtumine" jm.
 - 4) Euroopa Liidu liikmesriigi Prantsusmaa päev Tartus 29.05. koostöös Euroopa Komisjoni Delegatsiooni Infokeskuse, Prantsusmaa Suursaatkonna, Tartu Descartes'i Lütseumi, Miina Härma Gümnaasiumi ja Prantsuse Kultuuri Instituudiga. Prantsuse majanduselu tutvustaval seminaril kõneldi järgmistel teemadel: "Prantsuse-Eesti kaubandussuhted", "Prantsuse turg ja kuidas sellele läheneda", "Prantsuse-Eesti ärikubi", "Näitus *France Baltique Technologies*", "Firma Saint Gobain — näide koostööst Prantsusmaaga". Raamatukogu fuajees olid avatud Prantsusmaal ja Euroopa Liitu tutvustavad väljapanekud, toimusid viktoriinid ja osalusmängud, vaadata sai Prantsusmaal tutvustavaid videofilme. Üritusest võtsid osa suursaadik Jean-Jacques Subrenat, kaubandus-majandusnõunik Patrick Erbs.
 - 5) 6-tunnine koolitusprogramm Tartu linna ja maakonna raamatukoguhoidjatele 7.11., kavas järgmised loengud: M. Rei "EL poliitika (majandus-, põllumajandus-, sotsiaal- ja regionaalpoliitika). Euroopa rahaliit ja euro", R. Oorn "Eesti iseseisvus, põhiseadus ja võimalik liitumine Euroopa Liiduga", P. Palk "Euronõuded, normid ja standardid. Euroopa Liiduga liitumise plussid ja miinused", R. Tammeorg "Euroopa Liidu ametlik dokumentatsioon ja infoallikad paberil ning Internetis ehk kust leida euronõuete tekste?".

Koolitusürituste kõrval pakuti huvilistele informatsiooni ka Eurodokumentatsiooni Keskuse kodulehekülje www.euroinfo.ee kaudu, mida külastas aasta jooksul 12 833 inimest, igäüks tutvus keskmiselt 9 failiga. Elektroonilise Euroinfo Teenistusele www.euroinfo.ee/discus laekus 194, enamasti põhjalikku sisulist vastamist nõudvat küsimust. Kohapeal ja telefonitsi vastati 1 290-le EL dokumentatsiooni puudutavale küsimusele.

Keskuse kaudu oli huvilistel võimalik tasuta juurde pääseda Euroopa Ühenduste Statistikalituse koduleheküljel olevate monograafiate täistekstidele ja neid salvestada.

Ilmus kaks EL dokumentatsiooni puudutavat reklaamlehte, brošüür Internetis leiduva EL alase informatsiooni kohta. Trükiseid jagati avalikel üritustel ja maakondlikele teabekorraldajatele.

Vt. ka lisa XX, XXV.

XX. NATO teabekeskus

NATO teabekeskuse tegevuse arendamiseks sõlmis ülikool EV Kaitseministeeriumiga lepingu "NATO alase teadlikkuse tõstmine regionaalsel tasandil" (SRERT01022).

NATO teabekeskuse tegevuse väljundid olid kodulehekülgl, teabekeskusesse komplekteeritud materjalid, seminarid, maakondlikud infopunktid, koolitajate koolitus, õpilaste esseekonkurss.

- 1) Teabekeskuse koduleheküljel www.natoinfo.ee täiendati viidakogu, kahel korral avaldati välismeedia julgeolekualaste artiklite kokkuvõtlik analüüs, edastati informatsiooni NATO teabekeskuse ja Eesti NATO Ühingu korraldatud ürituste kohta. Kasvas kodulehekülje kaudu küsimuste esitajate arv.
- 2) Teabekeskuse stendidel asuvad trükiväljaanded on kõik annetused: Brüsselist jõudsid Tartusse eesti-, vene- ja ingliskeelsed bukletid, USA saatkonnalt Tallinnas aga eesti-keelsed materjalid Washingtoni tippkohtumise ja NATO 50. aastapäeva kohta.
- 3) Koostöös 2.02.2001 asutatud Eesti NATO Ühinguga korraldati 5 seminari sarjast "Räägime NATOst" (Võrumaa Keskraamatukogus 28.02., 30 osavõtjat; Narva Kolledžis 11.04., 100 osavõtjat; TÜ raamatukogus 11.10. ja 8.12., 200 osavõtjat; Jõhvi kultuurikeskuses 31.10., 10 osavõtjat). NATO teemaline teavitamine jõudis nende seminaride kaudu regionaalsele tasandile. Seminaride kuulajaskonna moodustasid raamatukogutöötajad, kooliõpilased, kaitseväelased, omavalitsusametnikud, gümnaasiumide ajaloo- ning kodanikuõpetuse õpetajad.
- 4) Maakondade raamatukogude infopunkte aidati sisustada riulite, NATO laualippude, militaar-teemaliste plakatite ning NATO peakorterist muretsetud infomaterjalidega.
- 5) 20.11.2001 toimunud esimese seminari "Räägime NATOst" ettekanded avaldati omaette brošüürina koos Internetis leiduva infomaterjalide loeteluga NATO kohta.
- 6) Koostöös Avatud Hariduse Liiduga korraldati tudengitele ja teistele huvilistele NATO teemaline koolituskursus, millest osavõtjad valmistasid ise ette loengu. Koolituse läbinud said võimaluse esineda 24. nov. kuni 20. det. toimunud NATO infopäeval Tartus, Pärnus, Rāpinas ja Võrus.
- 7) Detsembris kuulutati välja esseekonkurss gümnaasiumiõpilastele "Milleks NATOle Eesti?" (2001 det. kuni 2002 apr.) eesmärgiga panna noori mõtlema julgeolekuküsimuste üle ning avaldama oma arvamust. Parimaid töid auhinnatakse ja nendest avaldatakse väike kogumik.

NATO teabekeskuse tööga olid hõivatud K. Miil, R. Roosileht, M.-L. Lipstok.

LISAD

I. Arenduskogu otsused

1) Teenindusstrateegia aastani 2003 (25. jaan. 2001)

Teenindusstrateegia aastani 2003 väljatöötamise aluseks on 16.02.1995. a. EV Riigikogus vastuvõetud TÜ Seaduse § 6 (1) ning TÜ nõukogus 14.02.1997. a. kinnitatud TÜ Raamatukogu põhikiri.

E e s m ä r k

Olla oma kasutajale, eeskätt Tartu Ülikooli õppejõududele ja üliõpilastele vajalik ja hinnatud koostööpartner.

Teenuste kujundamisel ja pakkumisel olla senisest kliendikesksem:

- muuta raamatukogu kasutamine mugavaks ja lihtsaks,
- teha raamatukogu poolt pakutavad teenused võimalikult kättesaadavaks,
- vahendada kodu- ja välismaa raamatukogude ja infoasutuste poolt pakutavaid teenuseid.

Ü l e s a n d e d

1. Optimaalse lugejateenindusskeemi väljatöötamine.
 2. Raamatukogu tõhusamaks integreerimiseks ülikooli õppe- ja teadustegevusse rakendada 2001. a. algul tööle teaduskondadega koostööd tegevad erialareferendid.
 3. Suurendada avakogusid.
 4. Koostöös teaduskondadega töötada välja uus ülikooli raamatukoguvõrgu mudel.
 5. Jätkata ülikooli kaartkataloogide üleviimist masinloetavasse vormi ja trükiste ja muude infokandjate elektroonilise koondkataloogi loomist.
 6. Arendada välja ülikoolisisene RVL ja dokumendiedastuse süsteem.
 7. Arendada teatmeteeningusüsteemi.
 8. Arendada süsteemselt raamatukogu tasuta põhiteenuseid toetavaid tasulisi teenuseid.
 9. Mitmeastmelise kasutajakoolituse süsteemi kujundamine ja rakendamine, et info otsimise oskuste õpetamine muutuks ülikooli studiumi lahutamatuks osaks.
 10. Elektroonilise Tartu Ülikooli raamatukogu loomine.
 11. Hoida trükised ja muud infokandjad võimalikult kaua ja korrektselt lugejate kasutuses.
 12. Välja töötada ja rakendada teenindusstrateegiat toetav personalikoolituse süsteem.
 13. Korrastada ameti- ja töökohtade struktuuri, eesmärgiga viia töötasu vastavusse ametikoha täitmiseks vajalike eelduste ja vastutusega.
- Eesmärkidest ja ülesannetest lähtuvalt töötatakse välja konkreetsed tegevuskavad.

2) Komplekteeritava ja säilitatava Eesti teaviku eksemplaarsus Tartu Ülikooli Raamatukogus (29. apr. 2001)

I. Ü l d i s t

Seoses "Sundeksemplari seadusega" saab TÜ Raamatukogu alates 1997. aastast 2 eksemplari kõigist Eesti trükistest (auvistest 1 eksemplari) ja alates 1998. aastast 1

eksemplari lisaks ka kõigist Eestis ilmunud elektroonilistest teavikutest (täpsemalt vt. "Sundeksemplari seadus").

Lisaks sundeksemplaridele ostetakse rahvustrükist 0–2 lisaeksemplari, Tartu Ülikooli väljaandeid kuni 4 eksemplari. Väliseesti ja *Estica*-teavikuid ostetakse üldjuhul 1 eksemplar, annetusena saabunud trükiseid võetakse arvele kuni 5 eksemplari.

Enne 1997. aastat (s.t. enne seaduse rakendumist) ilmunud trükistest järelkomplekteeritakse üldjuhul 2–3 eksemplari (neist 1 tähistatakse arhiivkogu tähisega A ja seda laenutatakse vaid lugemissaalis kasutamiseks). Identsete kordustrükkide puhul, kui varasemate trükkide kasutatavus on olnud väike, muretsetakse vaid A-eksemplar, lisaeksemplare ei osteta.

Rahvusülikooli raamatukoguna ja vastavalt raamatukogu põhikirjale on eesmärgiks võimalikult täieliku Eesti teavikute kogu komplekteerimine.

Lisaks sellele lähtutakse teavikute komplekteerimisel ja eksemplaarsuse üle otsustamisel TÜ õppe- ja uurimistöö vajadustest.

Lähtudes teaviku laadist ostetakse Eesti teavikute sundeksemplaridele l i s a k s :

- raamatuid ja jadaväljaandeid (ajalehed, ajakirjad, jätkväljaanded) — vastavalt iga valdkonna komplekteerimistasandile (täpsemalt vt. allpool, jaotus kogude kaupa), lisaks pearaamatukogule vajadusel ka erialaraamatukogudesse;
- kaardiväljaandeid — 1 (2*) eks. (ainult pearaamatukokku);
- auviseid: helikassette — 1 eksemplar (kui sama teavik on ka CD-l, siis lisaeksemplare ei komplekteerita), CD plaate — 1 eksemplar, videokassette — 1 eksemplar;
- elektroonilisi teavikuid — (vajadusel) 1 eksemplar;
- mikrovorme — 1 eksemplar (kui väljaannet pole võimalik komplekteerida trükisena).

L i s a e k s e m p l a r e ei komplekteerita noodiväljaannetest — (1 eks.*), pisitrükistest, tehnikakirjanduse erilaadidest, graafikaväljaannetest (annetused), käsikirjadest (annetused), diplomid-, bakalaureuse- ja magistratöödest, ajaviitekirjandusest.

II. Eesti teavikute jooksev komplekteerimine (lisaeksemplaride ostmise TÜ Raamatukogus kogude kaupa)

Üldist

Järgnevalt on arvestatud ainult ostetud lisaeksemplare, lisaks neile peab olema olemas A- ja ARH-eksemplar.

Eesti teavikuid komplekteeritakse eelkõige pearaamatukogu vajadustest lähtuvalt. Haruraamatukokku suunatakse trükisest reeglina 1 eksemplar teatme-, teadus- või õppekirjandust; humanitaarraamatukogule ostetakse ka ilukirjandust (valikul arvestatakse filosoofiateaduskonna õppekavu). (Erandjuhul võib eksemplaarsus olla ka suurem, näit. TÜ väljaandeid suunatakse haruraamatukogudesse 1–10 eksemplari, aluseks on kogu kureeriva referendi soovitus.)

* Soovitav eksemplaarsus.

AASTAARUANNE

R a a m a t

Teaviku tüüp	Peakogu	Õppekogu	Haruraamatukogu
Teatmekirjandus, sh. sõnaraamatud *	1-3	1-2	0-1
Teaduskirjandus	1-4	0-1	0-1
Õppekirjandus	0-1	vajadusel 1:10 üliõpilase kohta	0-1
sh. kõrgkooliõpik	1-2	0-3(5)	0-1
üldharidus- ja ametiõppe õpik	-	-	-
Ilukirjandus	2	-	0-1 (HUM)
sh. väärtkirj. ja Eesti autorid	0-2	-	0-1
ajaviite- ja lastekirjandus	-	-	-
Aimekirjandus	0-2 (sh.lgs.)	- (1)	0 (-1)
Tarbekirjandus	0-1	- (1)	0 (-1)
Ametlikud väljaanded	0-4	-	0-1

* Hangitakse vaid lugemissaalides ja osakondades kasutamiseks.

J a d a v ä l j a a n d e d

Teaviku tüüp	Peakogu	Õppekogu	Haruraamatukogu
Päevalehed	eestikeelseid 2-8 venekeelseid 3	-	1 (HUM)
Nädalalehed	eestikeelseid 2-4 venekeelseid 2-3	-	0-1 (HUM)
Maakonnalehed	1	-	-
Väikelehed	-	-	-
Ajakirjad	1-5	-	1 (valikuliselt)
Jätkväljaanded	0-3 (õpikuna 1:10 üliõpilase kohta)	-	1 (valikuliselt)

- 1) Ajalehed: üleriigilised: 2-8, maakonnalehed: 1.
- 2) Väikelehed: —.
- 3) Ajakirjad: kultuuri- ja kirjandusajakirjad: 3-6, teadusajakirjad: 3-4, erialajakirjad: 2-4, laste- ja noorteajakirjad: 1-2 (lasteajakirju 1, noorteajakirju kuni 2), muu: 0-2.
- 4) Jätkväljaanded: aastaraamatud: 0-3, asutuste toimetised: 1-4, jätkukonverentside kogumikud: 2-3, teaduslike monograafiate sarjad: 2-3 (erand: kui monograafiat kasutatakse õpikuna, tellitakse samuti kui õpikut 1:10).

III. Eesti teavikute järelkomplekteerimine

Järelkomplekteeritavate teavikute eksemplaarsus sõltub teaviku hankimise viisist — annetuste puhul võib eksemplaarsus kujuneda suuremaks kui ostetud teavikute puhul. Vanematest trükistest ostetakse eelkõige selliseid väljaandeid, mis täiesti puuduvad või

mida on vaid 1 eksemplar. Eksemplaarsus on erandlikult suurem TÜR-i väljaannetel, *Estica*'l ja väliseesti kirjandusel.

Peakogu eksemplaarsus (sh. 1 A-eksemplar)

- annetuste puhul: TÜ väljaanded: 5–7, *Estica*: 5, väliseesti: 5, muud Eestis ilmunud ja eestikeelsed väljaanded: 2–3;
- ostude puhul /sõltub väljaande sisust, kasutamisest/: TÜ väljaanded: 3–5, *Estica*:1, väliseesti: 1, muud Eestis ilmunud ja eestikeelsed väljaanded: 1–2.

Varukogu eksemplaarsus

Varukokku võetakse Eestis ilmunud ja eestikeelseid teavikuid, *Estica*'t ja väliseesti teavikuid.

Varukogusse suunatavate teavikute üle langetatakse (küsitavuste puhul) otsus koostöös fondi- ja lugemissaali töötajatega. Otsus sõltub vahetuseksemplaride vajalikkusest, kasutatavusest jm. Varukogusse teavikuid ei osteta.

Erandkorras (eriti väärtuslik või suure kasutuskoormusega trükiste puhul) võib varukogu eksemplaarsus olla ka suurem kui allpool toodud.

TÜ väljaanded: 1–5; *Estica*: 1–2; väliseesti: 1–2; muud Eestis ilmunud väljaanded: 1–2.

3) Tartu Ülikooli Raamatukogu kogude säilitusstrateegia aastani 2004 (24. mai 2001)

Säilitusstrateegia väljatöötamise aluseks on 16.02.1995. a. EV Riigikogus vastu võetud Tartu Ülikooli Seadus ja TÜ nõukogus 14.02.1997. a. kinnitatud TÜ Raamatukogu põhikiri.

E e s m ä r k :

1. Säilitada Tartu Ülikooli Raamatukogu varad tulevastele põlvetele.
2. Tagada teavikute pikaajaline kasutatavus.

Ü l e s a n d e d :

1. Ventilatsioonisüsteemi rekonstrueerimine 1999. a. projekti alusel.
2. Elektroonilise monitooringusüsteemi hankimine õhuniiskuse ja -temperatuuri automaatseks jälgimiseks hoidlates ja lugemissaalides. Regulaarne õhu koostise uurimine.
3. Teavikute igapäevase hoolduse tagamine. Avariilistel paiknevate teavikute kasutusaja pikendamine ennetava säilitamise raames (säilike varustamine kaitsekatetega — karbid, kaustad, kiled jne.).
4. Kõitmise, konserveerimise ja restaureerimise korraldamine ja arendamine.
5. Koostöös IT ja kogude arenduse toimkonnaga tagatis- ja kasutuskoopiate valmistamise, sh. eeskätt eesti ajalehtede mikrofilmimise põhimõtete väljatöötamine ja elluviimine.
6. Säilitusalaste juhendmaterjalide koostamine:
 - 1) kopeerimiseeskirjad,
 - 2) eksponeerimiseeskirjad,
 - 3) vanatrükiste, käsikirjade ja teiste erikogude materjalide laenutamise ja kasutamise eeskirjad.
7. Rekonstrueeritavate hoidlate projekti lähteülesande koostamine, mis arvestaks varade spetsiifikat (geograafilised kaardid, fono-, foto-, videomaterjalid, graafika, käsikirjad, haruldased raamatud).

8. Säilitusalase koostöö ja ühisprojektide jätkamine teiste raamatukogude, muuseumide ja arhiividega: 1) projekti THULE kavandatav jätk — Eesti trükise säilivuse parandamiseks ja tagamiseks, 2) mikrofilmimise jätkuprojekt "Raamatukogu- ja arhiivmaterjalide säilitamine ja kasutamine".
9. Varade säilitusprioriteetide väljatöötamine koostöös hoiu- ja kogude arenduse toimkonna ning arenduskoguga.
10. Personali koolitamine säilitusküsimustes tagamaks varade nõuetekohast hoidu nii hoidlates kui ka laenusprotsessis.

Lisad:

1. Teadus- ja erialaraamatukogude komplekteerimise aluste ja plaani kinnitamine. Kultuuri- ja haridusministri määrus 6. detsembrist 1994. a., nr. 18.
2. Teaduslike keskraamatukogude ja nende ainevaldkondade loetelu. Kultuuri- ja haridusministri 19. jaanuari 1995. a. määrus nr. 5.
3. Sundeksemplari seadus. Vastu võetud 12. veebruaril 1997. a.
4. Säilitusprioriteetid TÜ Raamatukogus (vt. punkt 9).

Eesmärkidest ja ülesannetest lähtuvalt töötatakse välja konkreetsed tegevuskavad.

- 4) **Tartu Ülikooli Raamatukogule annetatud teavikute vastuvõtmise kord** (24. mai 2001)
 1. Vastavalt Tartu Ülikooli Raamatukogu põhikirja § 5-le võtab Tartu Ülikooli Raamatukogu vastu: 1) Tartu Ülikooli professorite, teadurite, õppejõudude käsikirjapärandeid ja teadusväljaandeid, 2) Tartu Ülikooli poolt välja antud teavikuid või teavikuid, mis on seotud Tartu ülikooliga, 3) Tartu Ülikooli allüksuste erialakogudesse ja käsikogudesse kuulunud teavikuid, 4) teadus- ja kultuuriloolisi arhivaale, 5) valikuliselt muid annetatud väljaandeid.
 2. Kogude (erandjuhul ka üksikute teavikute) üleandmine-vastuvõtmine vormistatakse allkirjastatud aktiga. Enne üleandmist on üleandjal soovitatav esitada kogu kirjeldus (seisund, päritolu) ja nimekiri kogus sisalduvast ning kutsuda kohale raamatukogupoolne ekspert, kes hindab kogu seisundit ja vajalikkust raamatukogule.
 3. Raamatukogul on õigus valida pakutud teavikutest endale vajalikud, arvestades nende väärtust, seisundit ja esindatust TÜ Raamatukogus. Üldjuhul ei võta raamatukogu vastu tugevalt kahjustatud teavikuid (hallitanud, tahmased, lagunened).
 4. Sõltuvalt annetatud teavikute esindatusest oma kogudes, jätab raamatukogu endale õiguse paigutada mittevajalikud trükised varu- või vahetuskogusse.
 5. Reeglina ei moodustata annetatud trükistest iseseisvaid kogusid.
 6. Omaniku soovil võib annetatud kogu teavikud märgistada vastava eraldustähisega (üldjuhul templiga). Eraldustähise kasutamine ja templi eest maksmine lepitakse eelnevalt annetaja ja raamatukogu vahel kokku.
 7. Transpordi, pakkimise ja muud kogu üleandmisega seotud tehnilised tööd korraldab üleandja koostöös raamatukoguga.
 8. Väärtusliku kogu vastuvõtmisel tekkivate erimeelsuste korral või vastuvõtmise korras määratlemata juhtudel moodustab raamatukogu peavarahoidja komisjoni, mis koosneb raamatukogu ja kogu üleandja poolsetest esindajatest ja ekspertidest.

II. Kogud (ISO 2789-1991 järgi)

	1.01.2001	Komplek- teerimine	Kustutamine	31.12.2001
Raamatud (eks.)	2 641 485	26 369	29 216	2 638 638
Jadaväljaanded	614 298	11 961	203	626 056
s.h. ajakirjad (ak.)	169 890	3 579	–	173 469
ajalehed (ak.)	8 442	994	–	9 436
jätkväljaanded (eks.)	435 966	7 388	203	443 151
Tehnikakirj. erilaadid	172	178	–	350
Kaardiväljaanded	7 979	333	–	8 312
Noodiväljaanded	3 565	216	–	3 781
Graafikateavikud	49 757	2 843	–	52 600
s.h. kunstikogu	14 433	3	–	14 436
fotod	35 324	2840	–	38 164
s.h. fotokogu	20 031	2 840	–	22 871
fotod käsi- kirjakogus	15 293	–	–	15 293
Käsitirjad	31 105	1 168	–	32 273
Pisitrükised jm.	70 377	3 581	–	73 958
Auvised	16 560	1 158	1	17 717
s.h. audiaalteavikud	16 454	1 075	1	17 528
visuaalteavikud	–	29	–	29
kombineeritud	106	54	–	160
Elektroonilised teavikud	5 981	186	44	6 123
s.h. kompaktplaadid	1496	184	44	1 636
disketid	4485	2	–	4 487
Mikrovormid	11 955	–	–	11 955
s.h. mikrokaardid	7 340	–	–	7 340
mikrofilmid	4 615	–	–	4 615
	3 453 234	47 993	29 464	3 471 763
Varukogu	306 762	9 074	1 640	314 196
Vahetaskogu	29 764	5 082	6 864	27 982
Kokku:	3 789 760 (ehk 64 172 lm)	62 149	37 968	3 813 941 (ehk 64 768 lm)

III. Komplekteerimine 1997.–2001. a. (ISO 2789–1991 järgi)

	1997	1998	1999	2000	2001
Raamatud (eks.)	27 646	28 376	26 403	20 604	26 369
Jätkväljaanded	11 657	11 614	9 495	11 167	11 961
s.h. ajakirjad (ak.)	3 751	4 170	3 190	3 793	3 579
ajalehed (ak.)	1 185	1 238	813	1 290	994
jätkväljaanded (eks.)	6 721	6 206	5 492	6 084	7 388
Tehnikakirj. erilaadid	–	–	–	172	178
Kaardiväljaanded	1 950	932	954	1 023	333
Noodiväljaanded	61	152	58	102	216
Graafikateavikud	306	1 199	306	612	2 843
s.h. kunstikogu	46	26	49	3	3
fotod	260	1 173	257	609	2840
Käsitõlkjad	839	505	333	2 081	1 168
Pisitrükised jm.	2	809	6 033	6 822	3 581
Auvised	1 206	854	513	1 425	1 158
Elektroonilised teavikud	183	159	1 920	444	186
s.h. kompaktplaadid	158	158	457	442	184
disketid	25	1	4	2	2
Mikrovormid	12	17	1 500	1	–
s.h. mikrokaardid	12	17	–	1	–
mikrofilmid	–	–	1 500	–	–
	43 862	44 617	47 515	44 453	47 993
Varukogu	4 000	6 362	6 174	5 631	9 074
Vahetuskoogu	5 506	5 309	5 494	4 450	5 082
Kokku:	53 368	56 288	59 183	54 534	62 149

IV. Komplekteerimisallikad 2001. a. (ISO 2789–1991 järgi)

Teavikud	Ostud	Vahetus	Annetus	Sundeks.	Muu	Kokku
Raamatud (eks.)	6 169	978	12 130	7 077	15	26 369
Jadaväljaanded kokku (a.-ü.)	2 578	2 265	4 318	2 532	268	11 961
Tehnikakirj. erilaadid	–	–	–	178	–	178
Kaardiväljaanded	12	–	63	258	–	333
Noodiväljaanded	13	–	97	106	–	216
Graafikateavikud	2	–	2 841	–	–	2 843
Käsikirjad	–	–	1 168	–	–	1 168
Pisitrükised jm.	–	–	–	3 581	–	3 581
Auvised	534	2	46	576	–	1 158
Elektroonilised teavikud	77	3	59	47	–	186
Mikrovormid	–	–	–	–	–	–
Kokku (a.-ü.):	9 385	3 248	20 722	14 355	283	47 993

V. Komplekteerimine 1999. –2001. a. (arvandmeid)

	1999	2000	2001
Raamatud, nim.	11 888	8 804	11 627
Eestikeelsed raamatud, nim.	3 342	3 444	3 523
Periodikaväljaandeid kokku, nim.	4 989	5 183	5 303
Ajakirjad, nim.	1 641	1 502	697
Ajalehed, nim.	322	581	411
Jätkväljaanded, nim.	3 026	3 100	4 195
Eestis ilmunud perioodikaväljaanded, nim.	1 098	1 492	1 393
s.h. ajakirjad		307	265
ajalehed		544	382
jätkväljaanded		641	746
Eestis ilmunud perioodikaväljaanded, aastakäik	4 079	5 626	6 459
s.h. ajakirjad	1 001	1 457	1 639
jätkväljaanded	2 305	2 908	3 884
päeva- ja nädalalehed	287	290	321

AASTAARUANNE

väikelehed (harvem kui kord nädalas)	486	971	615
Eestikeelsed ajalehed, nim.	265	466	357
s.h. päeva- ja nädalalehed	73	63	66
väikelehed (harvem kui kord nädalas)	188	390	276
väliseesti ajalehed	9	13	15
Elektroonilised ajakirjad	1 459	1 448	4 747
Võrguandmebaasid	36	41	55
Võrguandmebaaside katsetamisvõimalused			14
Kirjanduse järelkomplekteerimine, eks.	5 389	2 345	17 979
s.h. vahetuskogust, eks.			74
reserv- ja vahetuskogust, eks.	377	20	865
arvele võtmata kirjandusest	419	67	283
annetused	2 182	2 102	16 608
ostud	403	144	149
Teaviku keskmine hind, kr.	135.70	188	207

VI. Komplekteerimissummade kasutamine 1999.–2001. a. (tuh. kr.)

	1999	2000	2001
Eetfellelitav perioodika	5 859	5 191,0	5 277,4
s.h. Eestis ilmuv perioodika	2 60	316,0	361,6
välisperioodika	5 599	4 875,0*	4915,8
Monograafiad jne. paberkaandjal	1 925	1 401,0	1 810,1
s.h. Eesti trükis	1 064	971,0	1066,5
s. h. ostud TÜ kirjastuselt	373	361,0	473,2
välismaine trükis	861	430,0	473,6
Järekomplekteerimine	60	0,3**	–
Elektroonilised teavikud, andmebaasid	904	950,0	973,1
Helisalvestised	162	120,0	42,0
Muud (võldikud, toll, RML jne.)	580	372,4	158,4
INNOFAC-i arendustasu, liikmemaKS	–	411,0	239,0
Kokku	9 490	8445,7	8 500,0

* 622 500 kr. tasuti 2001. a. algul.

** Siia lisandub 15 651 kr., mis saadi Haridusministeeriumilt programmi "Eesti keel ja rahvus-kultuur" raames.

VII. Raamatuostusummade jaotus 2001. a. (kinnitatud TÜ eelarvekomisjoni poolt 8.12.2000)

Teavikute liik			Summa
Teadusinformatsioon ja õppematerjalid			5 000 000
sh. US	46 500	0,93%*	
OI	211 000	4,22%	
AR	1 203 000	24,06%	
FL	727 000	14,54%	
BG+BA	813 500	16,27%	
FK+FI	842 000	16,84%	
KK	166 000	3,32%	
MT	318 500	6,37%	
MJ	308 000	6,16%	
SO	364 500	7,29%	
Eesti teadus- ja õppekirjandus			950 000
Teadusinformatsiooni (TÜ väljaannete) vahetus			300 000
<i>Generalia</i> (teatmeteosed, sõnaraamatud, üldised andmebaasid, üldajakirjad, võõrkeelsed ajalehed, muusika- ja keeleõppekeskuse kogud)			1 335 000
Muud kulud (RVL, turvaribad, ribakoodid, toll, INNOPAC-i hooldustasu)			915 000
Kõik kokku			8 500 000

* Komplekteerimisumma osakaal lähtuvalt teaduskonna eelarve osakaalust ülikooli eelarves.

Märkused:

1. Teaduskondade vahel jagatud summade eest ostetakse võõrkeelseid teavikuid, Eestis ilmunud teadus- ja õppekirjandus ostetakse selleks ettenähtud summa eest.
2. Teaduskondadele eraldatud teadusinformatsiooni ja õppematerjalide hankimise summade kasutamise otsustavad referendid koostöös teaduskondadega.
3. *Generalia* summade kasutamise eest vastutab väliskirjanduse osakond, konsulteerides info- ja eurodokumentatsiooni, teaduskirjanduse ja bibliograafia osakonnaga ning muusika- ja keeleõppekeskusega.

VIII. Raamatukogu teatmestu täiendamine 1999.–2001. a.

	1999	2000	2001
1) (Elektron)kataloogimine			
Originaalkirjed uutele teavikutele	12 709	18 647	19 569
raamatud, nim.	7 586	7 997	9 612
ajakirjad, nim.	163	294	192
ajalehed, nim.	41	12	16
väikelehed, nim.	25	100	32
jätkväljaanded, nim.	2 013	4 189	3 665
pisitrükised, a.-ü.	188	117	17
artiklid, nim.	1 386	1 728	3 205
kaardid, nim.	775	640	75
noodid, nim.	3	5	4
audiaalteavikud, nim.	314	755	316
visuaalteavikud, nim.	–	2	13
käsikirjad, s.	93	2 393	2 203
kunsteosed, nim.	5	–	–
fotod, nim.	106	392	181
mikrovormid, nim.	1	1	–
elektroonilised teavikud, nim.	10	21	28
võrguväljaanded, nim.	–	1	10
eestikeelsed kirjed	3 021	3 670	3 901
ingliseelsed kirjed	3 578	4 064	5 293
saksakeelsed kirjed	1 617	3 391	4 534
venekeelsed kirjed	2 461	4 169	2 139
kirjed muudes keeltes	2 032	3 353	3 703
Kopeerikirjed uutele teavikutele	1 308	3 430	2 529
raamatud, nim.	1 080	2 931	2 099
ajakirjad, nim.	38	55	28
ajalehed, nim.	1	13	2
väikelehed, nim.	7	63	13
jätkväljaanded, nim.	73	290	224
pisitrükised, a.-ü.	–	–	–
tehnikakirjanduse erilaadid	–	23	66
artiklid, nim.	–	–	–
kaardid, nim.	43	29	71
noodid, nim.	15	2	3
audiaalteavikud, nim.	49	–	–
elektroonilised teavikud, nim.	2	22	12
võrguväljaanded, nim.	–	1	1
eestikeelsed kirjed	967	2 542	2 010
ingliseelsed kirjed	241	626	329
saksakeelsed kirjed	25	56	23

AASTAARUANNE

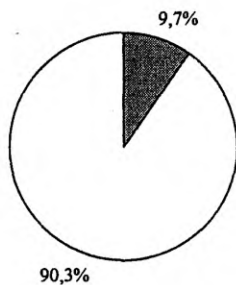
venekeelsed kirjed	40	144	126
kirjed muudes keeltes	35	62	352
Lühikirjed laenutuses ringlevatele varem kataloogitud teavikutele	46 683	26 699	18 392
Retrokataloogimine (lühikirjete täiendamine täiskirjeteks)	7262	10 569	54 999
raamatud, nim.	5 513	8 862	52 426
ajakirjad, nim.	143	242	245
ajalehed, nim.	15	6	147
väikelehed, nim.	67	53	179
jätkväljaanded, nim.	1 308	1 374	1 877
pisitrükised, a.-ü.	103	2	49
artiklid, nim.	–	–	1
kaardid, nim.	55	–	12
noodid, nim.	6	–	1
audiaalteavikud, nim.	41	3	–
visuaalteavikud, nim.	–	–	–
käsitirjad, s.	8	25	–
kunstiteosed, nim.	–	–	–
fotod, nim.	1	1	60
mikrovormid, nim.	–	1	2
elektroonilised teavikud, nim.	2	–	–
eestikeelsed kirjed	2 325	5 256	7 283
inglisekeelsed kirjed	1 617	381	17 568
saksakeelsed kirjed	823	1 890	18 235
venekeelsed kirjed	1 770	1 506	1 510
kirjed muudes keeltes	727	1 536	10 403
Retrokataloogimine (kopeerikirjed)	–	–	9 620
Liigitamine, märksõnastamine, nim.	19 350	20 536	17 392
2) Elektronkataloog (31.12.2001)	132 747	191 395	319 629
raamatud, nim.	115 355	154 882	270 598
ajakirjad, nim.	2 000	3 251	4 572
ajalehed, nim.	199	235	743
väikelehed, nim.	309	607	1 272
jätkväljaanded, nim.	10 312	20 483	28 341
pisitrükised, a.-ü.	191	313	408
tehnikakirjanduse erilaadid	–	43	133
artiklid, nim.	1 386	3 114	29
kaardid, nim.	1 906	3 013	4 006
noodid, nim.	60	145	577
audiaalteavikud, nim.	491	1 681	2 616
visuaalteavikud, nim.	19	60	132
käsitirjad, s.	335	2 885	5 172

AASTAARUANNE

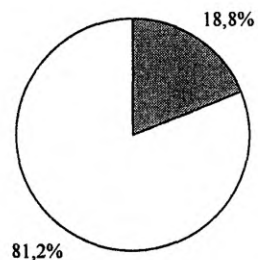
kunstiteosed, nim.	6	6	6
fotod, nim.	109	512	779
mikrovormid, nim.	2	6	7
elektroonilised teavikud, nim.	68	138	204
võrguväljaanded, nim.	–	14	23
biomeedikumi raamatukogu teavikud	400	1 255	1 819
füüsikaraamatukogu teavikud	279	1 600	3 096
humanitaarraamatukogu teavikud	5 871	12 304	19 398
keemiaaraamatukogu teavikud	555	697	766
majandusraamatukogu teavikud	1 644	2 535	1 883
3) (Kaart)kataloogimine, bibliografeerimine			
Bibliografeerimine, nim.	9 924	6 648	4 065
bibliograafilise materjali märksõnastamine, nim.	4 311	2 790	2 540
anoteerimine, nim.	1 854	820	617
Rariteetide teaduslik kirjeldamine			
trükised, nim.	85	210	149
käsitirjad, s.	1 033	1684	1 260
kunstiteosed, nim.	128	3	3
fotod, s.	362	969	899

IX. Teavikuid elektronkataloogis ESTER (%-des) 31.12.2000 ja 31.12.2001

2000

2001

X. Raamatukogus loodud andmebaasid (31.12.2001)

Jrk.	Andmebaasi nimi	Kirjete arv
	Interneti kaudu kättesaadavad	
1.	Elektronkataloog ESTER	346 580
2.	INGRID-i märksõnastik	19 902
3.	Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolaarne isikuarhiiv	2 011
4.	Raamatukogunduse uudiskirjandus	1 334
5.	Rahvakombed	569
6.	Isikuarhiivid, asutuste ja organisatsioonide arhiivifondid, käsi- kirjade ja fotode kolleksioonid	138
	Kokku	370 534
	Raamatukogus kättesaadavad	
7.	TÜ trükikoja toodang 1632–1710	1 391
8.	Professor Paul Ariste biobibliograafia	1 793
9.	Lääne-Euroopa vanagraafika TÜR-is	1 086
10.	Baltisaksa kunst Tartus	1 505
	Kokku	5 775
	Raamatukogusisesed tööandmebaasid	
11.	Tartu ülikoolis aastatel 1802–1918 töötanud täppisteadlaste tööde bibliograafia	4 800
12.	TRÜ. 1987. a. ilmunud tööde bibliograafia	3 770
13.	TÜ. 1990. a. ilmunud tööde bibliograafia	3 535
14.	TÜ. 1992. a. ilmunud tööde bibliograafia	3 200
15.	Eesti ajaloo bibliograafia 1918–1944	825
16.	URBIS (1988–2001), ARTAL (1996–2001)	6 514
17.	Maailma maad	1 630
18.	Rahvameditsiin	795
19.	National Geographic	3 229
20.	Tartu Ülikoolis raamatukogundust ja bibliograafiat õppinud (1927–1988)	315
21.	Komplekteerimisrahade arvestus	737
22.	Konverentsikeskus	–
23.	Temperatuuri ja õhuniiskuse näidud	–
	Kokku:	29 350
	Kõik kokku	405 659

XI. 2001. a. korraldatud arhiivifondid

1) Fond 55, nim. 5, Käsitlused Tartu ülikooli kohta

Arhiivifond koondab TÜ õppejõudude jt. isikute käsikirjalised käsitlused Tartu ülikooli, aga ka tema allasutuste, allüksuste, organisatsioonide jms. tegevuse ning ajaloo kohta, olenemata käsitletava aine ajalistest piiridest. Fondi arhiiviti samalaadse materjalina Ille Palmi poolt lindistatud meenutuste litereeritud tekstid, mis ta kogus muinsuskaitse entusiastina endisi ja praegusi Tartu ülikooli õppejõude-töötajaid käsitledes.

Selleteemalised seni kogunenud käsikirjad inventeeriti 2001. a., kirjeldati elektronkataloogis ning käsikirjade tähestik- ja märksõnakataloogis. Tulevikus täiendatakse arhiivifondi jooksvalt materjali saabumise korral.

Käsitlusi Tartu ülikooli kohta leidub lisaks veel teistesse arhiivifondidesse juba varem arhiivitud materjalide seas. Isikute arhiivimaterjalidega saabunud selleteemalised käsitlused arhiivitakse jätkuvalt vastavasse isikuarhiivi. Selles osas on eriti oluline TÜ dotsendi Hillar Palametsa isikuarhiiv (F 141), mis sisaldab arvukalt tema poolt ülikooli elu kohta kogutud meenutusi ja mälestusi.

Arhiivifondi korraldas ja nimistu koostas Tatjana Šahhovskaja 2001. a.

2) Fond 55, nim. 7, Tartu Ülikooli füüsikaosakond

TÜ füüsikaosakonna 121 säilikut koosnevasse arhiivifondi on koondatud materjalid Keiserliku Tartu Ülikooli ja emakeelse Tartu Ülikooli ajast, hõlmates aastaid 1843–1944.

Füüsikat õpetati juba rootsiaegses Tartu ülikoolis, 19. sajandi algul taasavatud ülikoolis arendati see välja kaasaegse kõrgkooli tasemel.

1802–1849 kuulus TÜ füüsikaprofessor filosoofiateaduskonna loodusteaduste osakonna ja alates 1850. a. iseseisva füüsika-matemaatikateaduskonna alla. TÜ esimene teoreetilise ja eksperimentaalse füüsika professor ja kateedrijuhataja oli taasavatud *alma mater*'i esimene rektor Georg Friedrich Parrot (1767–1852). Ajavahemikul 1802–1865 töötasid TÜ-s füüsika alal professoritena peale G. F. Parroti (1802–1826) veel tema poeg F. Parrot (1826–1841) ning kaasaegse meteoroloogia üks rajajaid F. L. Kämtz (1841–1865), füüsikaassistendina oli ametis E. Lenz (1820–1823) ning arhitektuuriprofessorina M. H. Jacobi (1836–1840). Nii Lenzist kui ka Jacobist kujunesid hiljem ülemaailmselt tuntud füüsikud.

19. sajandi II poolel ja 20. sajandi alguses juhatasid füüsikakateedri tööd professorid A. J. von Oettingen (1866–1893), B. Golitsõn (1893. a. II poolaasta) ja A. Sadovski (1894–1917). Valdav osa 19. sajandi dokumentidest ongi pärit ajast, mil füüsikaosakonna eesotsas oli prof. Arthur Joachim von Oettingen (1836–1920).

A. J. von Oettingeni lemmikaladeks füüsika kõrval olid muusikateooria ja, nagu ta eelkäijal Kämtzilgi, meteoroloogia. Alustanud 1865. a. Tartus oma majas Vallikraavi tänaval süstemaatilisi meteoroloogilisi vaatlusi, kujunes temast 1865.–1893. a. mõõtmisandmete publitseerimisega Eesti kliima uurimise rajaja. Sellest perioodist moodustab arhiivifondi ulatuslikuma osa kirjavahetus, mis puudutab põhiliselt uute vajalike seadmete (vaatlus-, mõõteriistad, aparaadid) muretsemist TÜ füüsikakabineti ning vast rajatud meteoroloogia observatooriumi jaoks, samuti publikatsioonide vahetamist ning teaduslike kontaktide arendamist teiste maade teadusasutustega.

Tolleaegse füüsikakabineti järglane oli 1919.–1940. a. üldfüüsika õppetooli juurde kuuluv füüsikainstituut, mis korraldas koos meteoroloogia observatooriumi ning 1934. a. moodustatud teoreetilise ja tehnilise füüsika laboratooriumiga füüsikaalast õppe- ja teaduslikku tööd TÜ matemaatika-loodusteaduskonnas. 1930. aastail koondus teoreetilise ja tehnilise füüsika kateedri juhataja prof. H. Perlitzi (1889–1973) ümber grupp noori, kes hakkas intensiivselt tegelema intermetalliliste sulamite struktuuri uurimisega, pöörates erilist tähelepanu väärismetalle sisaldavatele sulamitele. H. Perlitzi uurimisgrupi tööga pandi sisuliselt alus hilisematele tahke keha füüsika alastele uuringutele TÜ füüsikaosakonnas. Kahjuks lahkus enamik selle ala spetsialiste sõja-aastail kodumaalt. Mainitud perioodist on käesolevas arhiivifondis olulisel kohal füüsikaosakonna stipendiaatide A. Altma, V. Koerni, E. Aruja ning teiste noorte uurijate materjalid — tegevuse aruanded, teadustööd ning teadustööde retensioonid, tööalane kirj vahetus oma juhendaja H. Perlitziga jm.

Emakeelse ülikooli esimestest aastakümnetest säilitatakse füüsikaosakonna arhiivifondis veel matemaatika-loodusteaduskonna teadus- ja õppeasutuste juhtkirju ning kodukordi, juhendeid teaduskraadide omandamise ning määrusi eksamite, praktikumide ja seminaride õiendamise kohta, samuti õppeplaanid ja õppejõudude koormustabeleid, üliõpilastöid ning keskkooliõpetajate ettevalmistamiseks loodud didaktilis-metoodilise seminariga seotud materjale. Varanduslik-majanduslikust dokumentatsioonist leidub käesolevas arhiivifondis sellest ajajärgust materjale, mis puudutavad instituutide uue hoone ehitust ning sisseseade muretsemist laboratooriumidele.

Oma maja sai TÜ füüsikaosakond alles 1980-ndate aastate algul, kui valmis Tähe tänava füüsikahoone. TÜ füüsikaosakonda puudutavad käsikirjalised materjalid kogus kokku ja andis 1982. aastal raamatukogule üle üldfüüsika kateedri vanemlaborant Erna Kõiv seoses osakonna kolimisega oma senistest ruumidest ülikooli peahoones.

Fondi korraldas ja nimistu koostas Aili Bernotas 2001. a.

TÜ käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas on hoiul veel mitme Tartu ülikooliga seotud füüsiku, geofüüsiku ning meteoroloogi isikufonde, mis kajastavad TÜ füüsikaosakonna õppe- ja teadustegevust erinevatel ajajärgudel ning on täienduseks käesolevale arhiivifondile.

3) **Fond 136, Lotman, Juri (1922–1993), kirjandusteadlane, semiootik, kulturooloog, TÜ professor**

Juri Lotman pärineb Peterburi vana intelligentsi perekonnast. Ta ema oli Sorbonne'i ülikooli haridusega arst-stomatoloog, juristist isa töötas ajalehe “Ленинградская правда” toimetuse juriskonsuldina. Keskkooli lõpetas Juri Lotman kiituskirjaga 1939. a., mille järel astus eksameid sooritamata Leningradi ülikooli vene keele ja kirjanduse osakonda. Pärast esimese kursuse lõpetamist 1940. a. sügisel kutsuti Juri Lotman armeeteenistusse. II maailmasõja ajal oli ta 1941–1945 sidemehena rindel. Peale demobiliseerimist naasis Juri Lotman 1946. a. Leningradi ülikooli teisele kursusele ja hakkas aktiivselt tegelema teadustööga. 1950. a. lõpetas ta ülikooli hiilgavate tulemustega, kuid stalinistliku antisemiitliku kampaania tõttu ei pääsenud aspirantuuri ning sai vabadiplomi.

1950. a. alates oli Juri Lotmani elu seotud Tartu ja Tartu ülikooliga. Tema akadeemiline karjäär algas loengute pidamisega tunnitasu alusel. 1954. a. valiti J. Lotman TÜ dotsendiks, 1963 — vene kirjanduse professoriks, 1982 — semiootika professoriks, kellena töötas surmani. Tartu ülikoolis luges Juri Lotman vene kirjanduse erinevate perioodide

ajalugu, vene ajakirjanduse ja kriitika ajalugu, kirjanduse õpetamise metoodikat, kirjandusteaduse teooriat, sissejuhatust kirjandus- ja keeleteadusesse, kirjandusteooriat, ilukirjandusliku teksti analüüsi. Nimetatud kõrval oli igal aastal lisaks erikursusi. Tema juhendamisel kaitsti 85 diplomitööd ning 19 kandidaadi- ja magistridissertatsiooni.

Paralleelselt õppetööga oli prof. Juri Lotman hõivatud aktiivse teadustegevusega. Ta on maailmatunnustusega kirjandusteadlane, semiootik ja kulturoloog. 1998. a. hõlmas prof. Lotmani tööde bibliograafia 947 trükinimetust. Juri Lotmani artikleid ja monograafiaid tõlgiti USA-s, Inglismaal, Jaapanis, Prantsusmaal, Saksamaal, Šveitsis, Hispaanias, Itaalias, Poolas, Ungaris, Rumeenias, Jugoslaavias, Portugalis, Hiinas jm.

1968. a. alates kuulus Juri Lotman Rahvusvahelisse Semiootika Assotsiatsiooni (*International Semiotic Association*) ja oli 1968–1985 selle asepresident. 1977. a. valiti prof. Lotman Ameerika Semiootika Seltsi (*Semiotic Society of America*) liikmeks ja Briti Akadeemia (*British Academy*) kirjavahetajaliikmeks. 1986 sai prof. Lotman Ameerika Uute Keelte Assotsiatsiooni (*Modern Language Association of America*) auliikmeks. 1987 valiti ta Norra Teaduste Akadeemia (*Det Norske Videnskaps-Akademi*) liikmeks, 1989 — Rootsi Kuningliku Akadeemia (*Swedish Royal Academy*) liikmeks ja Alexander Humboldti fondi (*Alexander von Humboldt-Stiftung*) laureaadiks. Paljude aastate vältel kuulus prof. Lotman UNESCO ühiskonnateaduste nõukogusse, Rahvusvahelise Semiootika ja Lingvistika Keskuse (*Centro internazionale di semiotica e di linguistica*) Urbino (Itaalia) liikmeskonda ning kahe rahvusvahelise ajakirja toimetuskolleegiumisse: *Semiotika* (Mouton de Gzuyter, Berlin-Amsterdam-New York) ja *Poetica* (Amsterdam). 1990. a-tel valiti prof. Juri Lotman kolme välisülikooli audoktoriks:

1990 — *Universitet Libre de Bruxelles* (Belgia)

1991 — *Carlova Universitet* (Praha, Tšehhi)

1992 — *University of Keele* (Suurbritannia).

Juri Lotmani käsikirjalise pärandi põhiosa andis Tartu Ülikooli Raamatukogule üle tema poeg Mihhail Lotman 1995. a. mais TÜ rektori prof. Peeter Tulviste vahendusel (tulme nr. 1995 : 22).

Pärast paberite esmast sorteerimist ja süstematiseerimist otsustati eraldada Juri Lotmani ja ta abikaasa Zara Mintsi ulatuslik kirjavahetus iseseisvaks arhiivifondiks (Fond 135, Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolaarne isikuarhiiv), mis töötati läbi ja kataloogiti 2000. a. lõpuks. Epistolaarse isikuarhiivi kirjeldus vt. "Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000" (Tartu, 2001, lk. 63–66) ja elektrooniline andmebaas <http://www.utlib.ee/ee/andmebaasid/lotman/>.

Juri Lotmani isikuarhiiv (F 136) sisaldab tema biograafilisi dokumente, avaldamata ja avaldatud tööde käsikirjade variante, töömaterjale, sh. mustandmärkmeid ja kartoteeke, retsensioone, ettekandeid, konverentside ja Kääriku semiootikaalaste suvekoolide materjale, kutseid sümposioonidele ja konverentsidele, Juri Lotmani tegevust Tartu ülikoolis peegeldavaid materjale, retsenseerimiseks või publitseerimiseks Tartusse läkitatud teiste isikute teadustöid.

Isikuarhiiv töötati läbi aastatel 1997–2001, arhiiviti 491 säilikut. Arhiivi korraldasid ja nimistu koostasid Tatjana Šahhovskaja ja Tatjana Kuzovkina.

4) Fond 137, Mints, Zara (1927–1990), kirjandusteadlane, TÜ professor

Zara Mints sündis Pihkvas, varsti pärast tütre sündi asus perekond elama Leningradi. Sõja puhkedes evakueerus kool, kus õppis Zara Mints, Leningradist ja ta lõpetas keskkooli Tšeljabinskis. Samal, 1944. a. astus ta Leningradi ülikooli vene keele ja kirjanduse osakonda. Z. Mints lõpetas ülikooli kiitusega 1949. a., ajal, mil lahvatas antisemiitlik kampaania. Aspirantuuri astumine osutus võimatuks ja ta määrati õpetajaks Volhovstroji Töölisnoorte Keskkooli.

1951. a. märtsis abiellus Zara Mints Juri Lotmaniga ja siirdus Tartusse, kus abikaasa juba töötas. 1951–1956 töötas ta vanemõpetajana Tartu Õpetajate Instituudis, alates 1955. aastast kuni traagilise operatsioonijärgse surmani 1990. aastal Bergamos oli tema tegevus seotud Tartu ülikooliga. Ta luges 19. sajandi viimase veerandi ja 20. sajandi alguse vene kirjanduse ajalugu, vene nõukogude kirjanduse ajalugu, lastekirjandust, sissejuhatust kirjandusteadusesse, kirjandusteooriat. Erikursused keskendusid teemadele 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse vene kirjandusest — F. Dostojevski romaanid, A. Tšehhovi ja A. Bloki looming, vene 20. sajandi alguse poeesia jm. Eriteadlasena luges Zara Mints erikursusi teisteski ülikoolides (Riias, Jerevanis jm.). Suure loengukoormuse juures juhendas Zara Mints ka arvukaid üliõpilastöid — tema juhendamisel kaitsi 123 diplomitööd ning 13 kandidaadi- ja magistridissertatsiooni.

Teadlaste maailmas on Z. Mints tuntud A. Bloki loominguga ja vene sümbolismi spetsialistina. Tänu prof. Zara Mintsi tööle ja organisatoriandele sai Tartu ülikoolist 1960. aastatel A. Bloki loominguga ja vene kirjanduse hõbedase sajandi uurimiskeskus. 1962. a. alates hakati Tartus korraldama A. Bloki temaatikal teaduslikke konverentse, mille vaba õhkkond võimaldas osavõtnute mõttevahetust mitte ainult Blokist, vaid ka vene sümbolismist, religioosset renessansist ning 20. sajandi luuletajate ja proosakirjanike loomingust, kelle nimesid nõukogude ametlik kirjandusteadus ei tunnistanud. 1962. a. pandi alus artikliloomumike seeriale “Блокковский сборник”, mis alates 3. köitest ilmus Tartu Ülikooli Toimetiste sarjas ja jätkub tänaseni. Selle seeria 11 väljaande koostaja ja toimetaja oli prof. Zara Mints.

Prof. Zara Mints toimetab ka seeriat “Труды по русской и славянской филологии”, samuti üliõpilaste teaduskonverentside teese ja materjalikogumikke, olles samaaegselt mitme akadeemilise uurimuse autor.

Zara Mintsi arhiivmaterjale pole pärijad raamatukogule eraldi üle andnud. Mõningal määral leidis neid prof. Juri Lotmani paberite hulgas, mis anti raamatukogule 1995. a. Seal oli Zara Mintsi isiklikke ja tema sugulaste dokumente, teadustööde käsikirju, kandidaadidissertatsiooni ettevalmistavaid materjale, doktoridissertatsiooni variandid, üliõpilaste kursuse- ja diplomitööde juhendamise seotud materjale, mis koondatuna moodustavadki 180 säilikut koosneva Zara Mintsi isikuarhiivi.

Isikuarhiivi korraldasid ja nimistu koostasid Tatjana Šahhovskaja ja Tatjana Kuzovkina 2001. a.

5) Fond 143, Järvelaid, Peeter (s. 1957), õigusteadlane, Tartu Ülikooli ja Akadeemia Nord professor

Tartu ülikooli õppejõudude-teadlaste käsikirjapärandite seas on ka neid, mis on jõudnud raamatukogusse üleantuna teadlase enda poolt. Aastani 1997 TÜ-s õigusajaloo professorina töötanud Peeter Järvelaidi isikuarhiiv on üks neist. Koostöös temaga on

ülikooli raamatukokku saabunud ka mitme endise TÜ juuraõppejõu arhiivimaterjalid (L. Leesment, N. Maim, V. Sinaiski).

1957. aastal Tallinnas sündinud, Võrus ja Petseris koolis käinud ja 1981. aastal Tartu ülikooli õigusteaduskonna lõpetanud Peeter Järvelaid on noorema põlvkonna teadlane, kelle peamiseks uurimisalaks on õigusajalugu ja juriidilise hariduse ajalugu Eestis 19.–20. sajandil. Tartu ülikoolis töötas Peeter Järvelaid aastatel 1981–1997, täiendades end korduvalt Saksamaal, Austrias, Soomes ja Rootsis. P. Järvelaid on korraldanud Eestis Põhjamaade ja Balti riikide õigusajaloo konverentse, algatanud TÜ-s mitu teadusväljaande sarja, on *Sociètè Jean Bodin pour Historiè des Institutions'i* (1993), Euroopa Seadusandluse Assotsiatsiooni (1997) jt. teadusseltside liige. Alates 1997. a. juhatab Peeter Järvelaid Akadeemias Nord õigusajaloo õppetooli, aastatel 1997–2000 oli ta EV Justiitsministeeriumi nõunik.

Peeter Järvelaid on osa oma käsikirjalistest materjalidest andnud hoiule Eesti Ajalooarhiivi. TÜ raamatukogus arhiivitud materjalid pärinevad põhiliselt 1980.–1990. aastate algusest, olles seotud kandidaadiväitekirja koostamisega, uuemaid materjale on hiljem lisandunud üksikuid. 141 säilikut koosnev isikuarhiiv sisaldab Peeter Järvelaidi teenistusega TÜ-s ning väitekirja koostamise ja kaitsmisega seotud materjale, artikleid, arvustusi, intervjuusid, retsensioone ning teiste isikute töid. Arhiivifondis on olulisel kohal kirjavahetus Eesti ja välismaa kolleegidega ning tema poolt juhendatud magistrantide ning doktorantide materjalid.

Materjalid sorteeris ja esialgse nimistu koostas kursusetöona TÜ õigusteaduskonna üliõpilane Merit Ulvik. Lõplikult korrastas arhiivifondi Aili Bernotas 2001. a.

6) Fond 158, Bezzubov, Valeri (1929–1991), vene filoloog, TÜ dotsent

Valeri Bezzubov sündis Estonka külas Kaukaasias. Isa oli rahvuselt venelane, küla-kooliõpetajast ema — eestlane. Siit tuleneb tema lapsepõlvest pärinev bilingvism, rahvuslik tolerantsus, vene ja eesti kultuuri sügav tundmine.

1950. a. astus V. Bezzubov Tartu ülikooli õppima vene filoloogiat. Pärast ülikooli lõpetamist 1955 töötas ta mõne aasta õpetajana Lihula ja Kukruse koolis.

1958. aastast surmani on V. Bezzubovi tegevus seotud Tartu ülikooliga. Ta luges vene, eesti ja võõrfiloloogidele (vene ja eesti keeles) järgmisi vene kirjanduse ajaloo loengukursusi: 19. sajandi II poole vene kirjanduse ajalugu, 20. sajandi alguse vene kirjanduse ajalugu, nõukogude kirjanduse ajalugu, tänapäeva nõukogude kirjandus, lisaks mitmeid erikursusi Leonid Andrejevi loomingust ja 20. sajandi alguse vene draamakirjandusest ning teatrist. Tema loenguid iseloomustas kõrge teaduslik ja metoodiline tase ning faktilise materjali rohkus. Üliõpilaste meenutuste järgi olid need alati huvitavad, informatiivsed ja kaasaegsed. V. Bezzubov juhendas ka tõlkide (eesti keelest vene keelde) ettevalmistamist Tartu ülikoolis.

V. Bezzubovi teaduslik uurimistöö oli keskendunud kahele teemale — Leonid Andrejevi looming ja varane nõukogude kirjandus. L. Andrejevi loomingu kohta kirjutas V. Bezzubov kandidaadiväitekirja, avaldas ligi 20 artiklit, 1984. a. ilmus Tallinnas tema monograafia “Леонид Андреев и традиции русского реализма”.

Olulise töö tegi V. Bezzubov vene kirjanduse eesti keelde tõlkimise nõuandjana. Ta seisis hea selle eest, et eesti lugeja saaks tutvuda vene kirjanduse paremikuga, paljud vene kirjanike teoste tõlked eesti keelde on ilmunud V. Bezzubovi saatesõnaga. V. Bezzubov oli

ka eesti koolidele kirjutatud vene nõukogude kirjanduse õpiku üks kaasautoreid. Populaarsel õpikul oli 5 trükki (Bassel, N., Bezzubov, V., Leht, K. Vene nõukogude kirjandus. Õpik XI kl. 1. tr.: Tallinn, 1976; kuni 5. tr.: Tallinn, 1986).

Oma ala hea spetsialistina võttis V. Bezzubov aktiivselt osa ühiskonnaelust. Ta oli ENSV Haridusministeeriumi õppemetoodilise kirjanduse komisjoni liige, seeria "Труды по русской и славянской филологии", "“Loomingu” Raamatukogu", ajakirjade "Vikerkaar" ja "Akadeemia" kolleegiumi liige, osales "Vanemuine" kunstinõukogus, oli Eesti Teatri-liidu ja Eesti Kirjanike Liidu liige. 1980. aastate lõpus oli V. Bezzubov kaasatud ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi juures asuva keelekaitse komisjoni töösse.

V. Bezzubov suri pärast rasket ja kurnavat haigust 3. märtsil 1991.

V. Bezzubovi arhiivimaterjalid andis TÜ raamatukogule üle tema lesk Alla Raid 1997. aastal (tulme nr. 1997 : 21, 52).

Isikuarhiiv koosneb 110 säilikut. Põhilise osa arhiivipärandist moodustavad aastate jooksul kogutud töömaterjalid (korrastati temaatiliste gruppidega), mida ta kasutas nii loenguteks kui ka oma teadusliku töö tarbeks.

V. Bezzubovi kirjavahetuse oli A. Raid 1994. a. üle andnud Vene arhiivile Leeds'is (Inglismaa). TÜ raamatukogusse anti üle üksikuid õnnitluskaarte erinevatelt isikutelt, mis näitavad V. Bezzubovi sõprus- ja tutvuskonda vaid vähesel määral.

Isikuarhiivi korrastas ja nimistu koostas Tatjana Šahhovskaja 2001. a.

7) Fond 165, Thoma, Dieter (1881–1942), dr.-insener, Müncheneri Tehnikaülikooli professor

Dieter Thoma sündis professori perekonnas. Lõpetas 1902. a. Magdeburgi gümnaasiumi, õppis 1904–1910 Müncheneri Tehnikaülikoolis, a-st 1921 töötas seal professorina.

1930. aastatel, et jätkata tööd oma ametipostil, pidi D. Thoma tõestama enda ja oma naise aaria päritolu ja kogus selleks kokku esivanemate sünni-, ristimis- ja abielutunnistuste koopiad. Ilmselt seonduvad sellega arhiivimaterjalide seas olevad D. Thoma äia, Tartu ülikooli professori (1879–1999) Eduard Rählmanni mõne dokumendi koopiad.

D. Thoma vähesed biograafilised materjalid (10 säilikut) andsid 2000. a. raamatukogule Eesti Ajalooarhiivi vahendusel üle järeltulijad Monika ja Peter Thoma, ilmselt pidades silmas nende esivanema, Eduard Rählmanni seost Tartu ülikooliga.

Isikuarhiivi korraldas ja nimistu koostas Tatjana Šahhovskaja 2001. a.

XII. Lugejateenindus 1999.–2001. a. (arvandmeid)

	1999	2000	2001
Lugejate arv	23 412	18 200	21 441
Külastuste arv	802 450	720 000	510 000
Laenutused, eks.	742 457	719 000	674 780
lugemissaali	460 717	476 650	415 380
koju	281 740	242 350	259 400
Kirjalikud teadised, arv	1 335	801	1 069

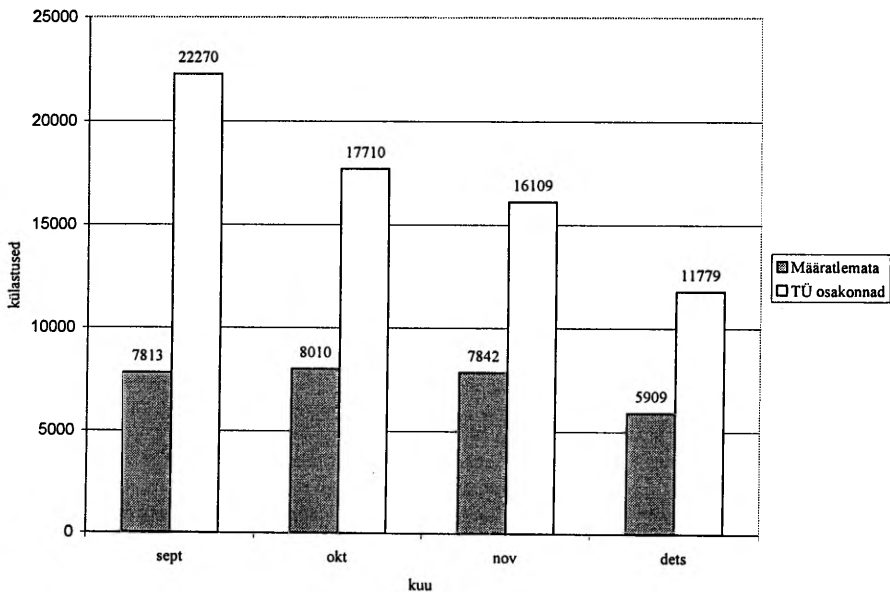
AASTAARUANNE

Päringud e-posti teel (e-teatmeteenus)	648	690	710
Päringud elektroonilisele euroinfo teenistusele	–	–	194
RVL abonementraamatukogud, arv			
Eestis	28	29	34
välismaal	21	20	19
RVL-ga saadetud kirjandus			
tellimused Eestist	610	722	913
tellimused välismaalt	140	118	115
tellimused edast. teistele rmtk-dele Eestis	56	48	16
tellimused edast. teistele rmtk-dele välismaal	12	34	6
tagasi saadetud tellimused (Eestist)	248	292	392
tagasi saadetud tellimused (välismaalt)	48	28	46
Eestisse saadetud originaalid	114	209	204
välismaale saadetud originaalid	12	12	7
Eestisse saadetud koopiad	192	173	301
välismaale saadetud koopiad	68	44	56
RVL-ga saadud kirjandus			
tellitud Eesti raamatukogudelt	200	286	560
tellitud välismaa raamatukogudelt	2 800	3 319	3 233
Eestist saadud originaalid	92	93	207
välismaalt saadud originaalid	707	956	1 027
Eestist saadud koopiad	99	130	353
välismaalt saadud koopiad	1 793	1 961	2 206
Bibliograafianimestike koostamine, arv	11	9	9
bibliokirjed, arv	454	250	362
Otsingud andmebaasides			
kasutajate arv	26 405	31 008	31 020
arvuti kasutamise aeg, tund	28 000	29 975	29 390
STN tasuline otsing	–	65	20
otsingud võrguandmebaasides	–	70 130	131 021
artikleid salvestatud, printitud e-ajakirjadest	–	–	202 525

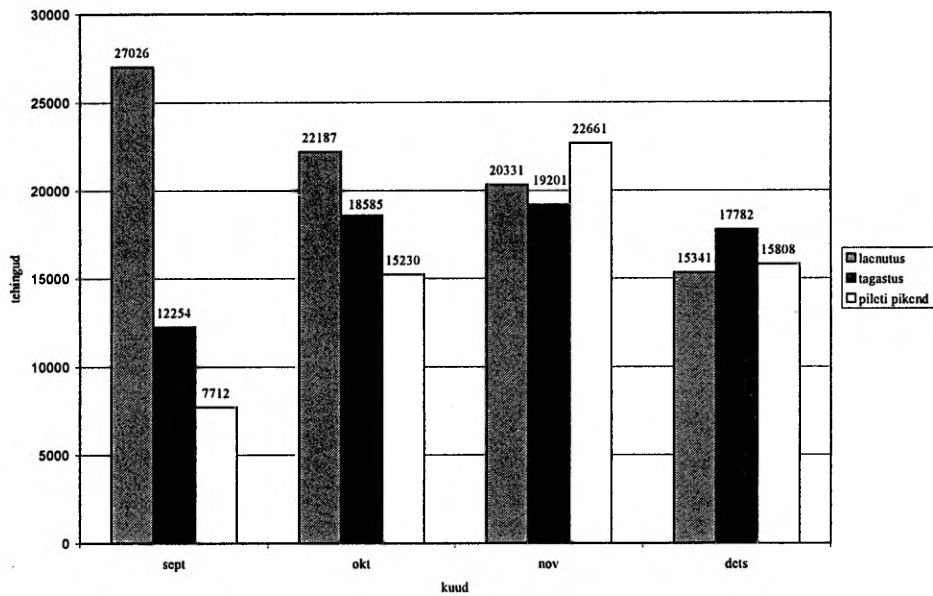
XIII. Laenutused (raamatukogutöötaja vahendusel)

	Lugemissaali	Koju	Kokku
Teaduskirjanduse osakond	290 000	180 600	470 600
Õppekirjanduse osakond	41 960	38 360	80 320
Muusika- ja keeleõppekeskus	21 000	500	21 500
Bibliograafiaosakond	3 310	–	3 310
KHO	5 820	–	5 820
Biomedikumi raamatukogu	1 750	2 500	4 250
Humanitaarraamatukogu	10 000	7 500	17 500
Füüsikaraamatukogu	8 460	4 480	12 940
Keemiraamatukogu	11 400	5 700	17 100
Majandusraamatukogu	21 680	19 760	41 440
Kokku:	415 380	259 400	674 780

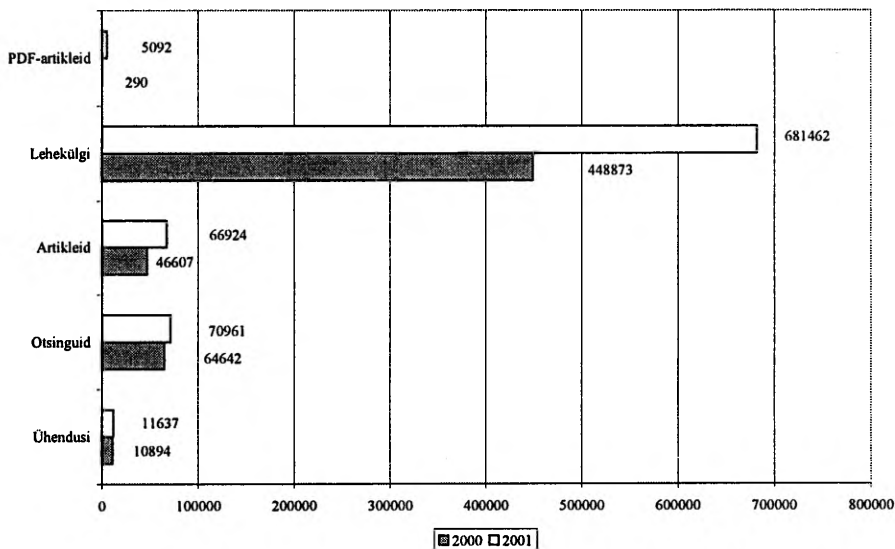
XIV. Peakogu külastused (sept.– dets. 2001)

XV. Peakogu laenutused, tagastamised, piletite pikendamised (sept.–dets. 2001)

XVI. EBSCO andmebaaside kasutamine 2000.–2001. a.

XVII. Hooldus- ja köitetööd, restaureerimine ja konserveerimine 1999.–

2001. a. (arvandmeid)

	1999	2000	2001
Trükiste hügieeniline töötlemine			
tolmu eemald. koos kuivdesinf., eks.	60 450	41 155	800 000
hallitusnakkusega trükiste desinf., eks.	11 020	4 230	3 781
trükiste, käsikirjade jne. leht-leheline desinf., leht	7 389	3 876	5 462
Pärgamentkoidete puhast. ja pehmendamine, eks.	1	1	2
Trükiste köitmine, eks.	2 887	3 309	2 856
Mappide, karpide, ümbriste valmistamine, eks.	1 423	859	913
Paspartuude valmistamine, eks.	94	–	–
Konserveerimine/ restaureerimine			
käsikirjad, leht	536	44	438
trükised, leht	7 564	7 880	6 726
pisitrükised			526
plakatid			27
kleebised			10
graafika, leht	170	22	26
koloreeritud kaardid ja joonistused, leht	16	66	59
geograafilised kaardid jne.	224	72	54
fotod, eks.	6	–	13
poolnahkköited, eks.	42	13	18
täisnahkköited, eks.	8	4	3
pärgamentköited, eks.	1	–	7
Uputusejärgne kuivatamine ja sirutamine			
fotod, eks.			166
ümbrised, eks.			108
kileümbrised			80
trükilehed			38

XVIII. Raamatu ja raamatukogu varade tutvustamine 1999.–2001. a. (arvandmeid)

	1999	2000	2001
Uudiskirjanduse näitused, arv	97	122	114
eksponaadid, arv	11 308	11 552	7 260
Teema- ja tähtpäevanäitused, arv	31	36	32
eksponaatide arv	5 104	8 671	5 652
Kunstinäitused, arv	42	38	44
Lugejäiritused, arv	40	68	13
osavõtjad, arv	1 730	4 300	530
Ekskursioonid raamatukogus, grupp	72	49	46
osavõtjad, arv	1 299	944	1 034

XIX. Näitused

1) Raamatukogu koostatud näitused

1. 1940–1945 — valik Eestis ilmunud kirjandust (koost. **R. Saukas**).
2. 20 aastat uude majja kolimisest (raamatukogu 199. aastapäevaks, koost. **M. Ermel**).
3. Aastad sugulaskeelte kütkeis. Paula Palmeos 90 (koost. **S. Madisson**, avas E. Vääri, humanitaarraamatukogus).
4. Arstiteadusalased ajakirjad ja raamatud (koost. **K. Lukka**, **H. Vaidla**, biomeedikumis arstiteaduskonna aastakonverentsi raames).
5. Carl Schirren 175. Carl-Schirren-Gesellschaft (koost. **K. Taal**).
6. Eesti Roerichi Seltsi kingitus raamatukogule (koost. teaduskirjanduse osakond).
7. Jakob Michael Reinhold Lenz 250. Kristian Jaak Peterson 200 (koost. **M. Rand**, rahvusvahelise sümposiooni “Torm ja tung Liivimaal. Mässu mudelid” raames 7.09.).
8. Kehakultuurialane kirjandus (koost. **K. Lukka**, **H. Vaidla**, biomeedikumis rahvusvahelise kongressi “SPORT KINETICS 2001” raames).
9. Lõunaestikeelne kirjasõna (koost. **M. Vanamb**).
10. Maarika Tang. 7 aastat TÜ Raamatukogu kunstnikuna (koost. **M. Tang**).
11. Majandusteaduskonna raamatuprojekt 2000/2001 (koost. **S. Haas**, **O. Nukk**, majandusraamatukogus).
12. Meenutades armastatud õpetajat. Harald Heino Peep 26.03.1931–8.10.1998 (koost. **S. Madisson**, avas prof. R. Veidemann, humanitaarraamatukogus).
13. Pisitrükiste kogu TÜ Raamatukogus (koost. **K. Viirsalu**, **V. Hiir**, avas **M.-N. Ilus**, raamatumuuseumis).
14. Prof. Juri Lotmani arhiiv (koost. **T. Šahhovskaja**, T. Kuzovkina, Lotmani seminari raames 28.02.).
15. Prof. Sergei Issakov 70 (koost. **T. Šor**, **G. Bogdan**, avas **T. Liivamägi**).
16. Raamatunäitus August Rauberi juubelikonverentsile (koost. **M. Burenkov**, TÜ Ajaloo Muuseumis).
17. *Rara bellica* (koost. **K. Schmidt**, **E. Hansson**, raamatumuuseumis).
18. Sada Eesti elu enim mõjutanud raamatut (RR-i küsitlustulemuste põhjal koost. **T. Täpsi**).
19. Saksamaa saatkonna poolt kingitud õigusteadusalane kirjandus (koost. **K. Miil**).
20. Silja Härmi õlipastellid “Abstraktsioonid”.
21. Teaduspreemiate laureaate Tartu Ülikoolis alates aastast 1991 (koost. **A. Onoper**).
22. Tibetoloogia Tartu Ülikooli Raamatukogus. Tiibet ja dalai-laama (koost. **M. Läänemets**, **J. Tulmin**, avas L. Mäll).
23. Töötervishoiu- ja rahvatervise alased raamatud ja kirjutised (koost. **H. Vaidla**, biomeedikumis rahvusvahelise sümposiooni “Töötervishoid : Kuhu lähed, Eestimaa?” raames).
24. Valik ennesõjaaegsest ja paguluses ilmunud kiriklikust ajakirjandusest TÜR-is (koost. **M. Pikkel**).

Lisaks koostati temaatilisi väljapanekuid TÜ ja raamatukogu külalistele, näit. ajaloolased haruldased trükised ja käsikirjad (**K. Tammur**), keemiaalased haruldased trükised ja käsikirjad (**M. Rand**), tiibeti käsikirjad ja ksülograafiad (**M. Rand**) jt., samuti **M. Ranna** ja **K. Tammuri** loengute illustreerimiseks.

2) **Külalisenäitused**

1. Adele Reindorff 100 (haruldaste köidete näitus, koost. E. Valk-Falk, R. Haljasmäe, avas T. Matsulevitš).
2. Ants Vomm 70 (koost. Tartu Kunstimuuseum, humanitaarraamatukogus).
3. Arstitudengite suvi välismaal (fotonäitus).
4. Boriss Aleksandrovi fotod "Meeleolud Eestimaalt".
5. Eda Lõhmuse maalid "Jalutuskäik".
6. Edmund S. Valtmani karikatuure.
7. Eesti Arstide Liit 80 (koost. arstiteaduskonna I kursuse tudengid A. Sepa ja T. Matsulevitši juhendamisel).
8. Eesti Ornitoloogia Ühing 80 (koost. A. Kalamees, avas T. Matsulevitš).
9. Eestikeelne ulmeraamat läbi aegade (koost. T. Tuvikene, R. Sulbi, avas J. Kallas).
10. Ersamokša maastikud ja inimesed (fotonäitus).
11. Evelyn Müürsepa "Mälestatud Unustused *revsited*".
12. Fotod Ungari mustlastest "Teine maailm".
13. Gerard Gaudaeni graafika.
14. Helene Kuma keraamika ja niplis.
15. Imat Suumani "Selle suve maalid".
16. Jaak Visnapi ja Kadri Alesmaa "Litograafika".
17. Jüri Kuke mälestusnäitus (koost. Vabadusvõitlejate ja Represseeritute Mälestuskeskus, humanitaarraamatukogus).
18. Kadri Ilvese maalid "Otsingud".
19. Kai Luiga tekstiilid.
20. Keelatud raamat Eestis 1525–2000 (koost. Ü. Matjus, M. Orav, raamatumuuseumis).
21. Keelekeskus — 10 aastat (koost. K. Koorits, avas K. Allikmets).
22. Konrad Mägi Ateljee kevadnäitus.
23. Külli Laikre maalid "Tants".
24. 10 aastat klassikalise filoloogia õppetooli taasavamisest (koost. I. Volt).
25. Lea Livšitsi "Fraktaalne kunst".
26. Lea Malini illustatsioonid "Teofrastus, Pätu ja muud loomad".
27. Linda Markuse isiknäitus (monotüüpia, vesitrükk, eksliibris).
28. Mart Trummali fotod "Lapimaa maastikud".
29. Miks mitte armastada neid mõlemaid (fotonäitus ühingult Elu Liit).
30. Minevik on meie teha (restaureerimisfotod).
31. Muinasheebrea kirjakunst. Heebrea käsikirjad ja kombetalitusesemed.
32. Muutused. Iisrael enne ja nüüd (fotonäitus).
33. Nikolai Roerichi looming.
34. Nipet-näpet: TÜ Rahvakunstkabineti *curriculum vitae*.
35. Priit Pajose maalid "Inimese tegemised".
36. Prints Betelgenze, Printsess Algeiba ja Printsess Bellatrix sõidavad ümber Läänemere (fotonäitus).
37. Riina Neeme maalid.
38. 101 Eesti poliitilist karikatuuri aastast 2000.
39. Saskia Kasemaa kunstistuudio õpilastööd.
40. Siim Kärneri maalid "Siin ja sealpool silda".

41. SOLIDAARSUS 1980 — 18. päeva, mis vapustasid maailma (fotonäitus).
42. Soome keele õpikud (koost. J. Lipasti).
43. Taimevaibad jutustavad lugusid (vaibanäitus).
44. Tartu 5. telefonikaartide näitus.
45. Tartu Harrastuskunstnike Stuudio suvetööde näitus (humanitaarraamatukogus).
46. Tartu Kolme Kooli Liidu T3 fotonäitus "Maailm minu ümber".
47. Tartu Kõrgema Kunstikooli üliõpilaste gobeläänide näitus "Vaibamuinasjutt".
48. Tartu Ülikooli Kammerkoor eile ja täna (fotonäitus).
49. Tiina Mati tušijoonistused "Teekond".
50. Tõnu Nooritsa ja Arvo Iho fotod "'Karu süda" radadelt".
51. Urmas Miku mälestusnäitus.
52. ÜRO pagulasorganisatsiooni UNHCR 50. aastapäev (fotonäitus).

XX. Väljaanded

1) Teadustööd, allikmaterjalide publikatsioonid, ettekannete kogumikud

1. **Eesti mõistatused I** : 1–1350 / Eesti Keele Instituut, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu Ülikool ; koost. A. Hussar, A. Krikmann, **R. Saukas**, P. Voolaid ; toim. A. Krikmann, **R. Saukas**. Tartu : Eesti Keele Sihtasutus, 2001. 892 lk. (*Monumenta estoniae antiquae* ; IV : 1). — ISBN 9985–811–14–3. — ISSN 1406–2267.
2. **Friedrich Puksoo päev "Raamatukogud eesti raamatu hoidjana" 23. jaanuaril 2001 TÕ Raamatukogus** : ettekannete kokkuvõtted / ühiste kaante vahele kogunud U. Tõnnov. Tartu, 2001. 11 er. l. — Paljundatud TÜR-is.
3. **Seminar "Räägime NATOst" 22. novembril 2000** : ettekanded / [koost. R. Roosileht]. Tartu, 2001. 30 lk. : ill.
4. **Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000** / koost. **R. Saukas**, kaanekujundus **M. Tang**, res. tlk. **M. Liivamägi**. Tartu, 2000. 224 lk. : ill. — ISSN 1406–0892.

2) Reklaamväljaanded

1. Euroopa Liidu statistika : [värvitrukis reklaamleht / Tartu Ülikooli Raamatukogu Eurodokumentatsiooni Keskus. Tartu, 2001]. [2] lk. (EL dokumentatsiooni juht ; 3). — Tiraaž 500 eks.
2. Euroopa Liit : informatsioon Internetis : 3 / Tartu Ülikooli Raamatukogu Eurodokumentatsiooni Keskus. Tartu, 2001. 27 lk. — Tiraaž 500 eks.
3. Humanitaarteaduste lugemissaal : [reklaamvoldik. Tartu, 2001]. [1] murt. l., [6] lk. : skeem. — Paljundatud TÜR-is.
4. Kui sa õpid Tartu Ülikoolis, siis õpid sa Tartu Ülikooli Raamatukogus : [reklaamleht. Tartu, 2001]. 1 l.
5. Perioodika lugemissaal : [reklaamvoldik. Tartu, 2001]. [1] murt. l., [6] lk. : skeem. — Paljundatud TÜR-is.
6. PIN-kood : [reklaamleht. Tartu, 2001]. 1 l. — Paljundatud TÜR-is.
7. Pisitrukiste kogu Tartu Ülikooli Raamatukogus : [näituse reklaamvoldik. Tartu, 2001]. [1] murt. l., [6] lk. : ill. — Paljundatud TÜR-is.

8. *Rara bellica* : näitus Tartu Ülikooli Raamatukogus, september – november 2001 : [reklaamvoldik / koost. E. Hansson. Tartu, 2001]. [1] murt. l., [4] lk. : ill. — Paljundatud TÜR-is.
9. Reaalteaduste lugemissaal : [reklaamvoldik. Tartu, 2001]. [1] murt. l., [6] lk. : skeem. — Paljundatud TÜR-is.
10. Tartu University Library : [värvitrukis reklaamvoldik. Tartu, 2001]. [1] murt. l., [8] lk. : ill. — [Tartu] : Paar, 1000 eks.
11. Tartu Ülikooli Raamatukogu : [värvitrukis reklaamvoldik. Tartu, 2001]. [1] murt. l., [8] lk. : ill. — [Tartu] : Paar, 1000 eks.
12. Tartu Ülikooli Raamatukogu graafikakogu = Collection of graphic art of Tartu University Library : kalender 2002 / koost. T. Nurk; toim. M. Rand, R. Saukas; kujundanud M. Tang; tkk. M. Liivamägi. [Tartu, 2001]. [15] l. : ill. — [Tartu] : OÜ Büroodisain, 500 eks.
13. Teaduskirjanduse lugemissaalid : [reklaamvoldik. Tartu, 2001]. [1] murt. l., [6] lk. : ill. — Paljundatud TÜR-is.
14. Tere tulemast Euroinfo Teenistuse lehele! : <http://www.euroinfo.ee/discus/> : [värvitrukis reklaamleht / Tartu Ülikooli Raamatukogu Eurodokumentatsiooni Keskus. Tartu, 2001]. [2] lk. (EL dokumentatsiooni juht ; 4). — Tiraaž 1000 eks.
15. Õppekirjanduse lugemissaal ja kojulaenus : [reklaamvoldik. Tartu, 2001]. [1] murt. l., [6] lk. : skeem. — Paljundatud TÜR-is.

XXI. Artiklid, bibliograafianimestikud, sõnumid, magistritööd, raamatud

1. Avo Kartul 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 106–107 : fot. (Personaalia). — Allk.: Kolleegid.
2. Bernotas, A. Fond 162, Schlossmann, Karl (1885–1969), mikrobioloog, TÜ professor : [arhiivifondi ülevaade] // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 66–67.
3. Bernotas, A. Fond 164, Uluots, Jüri (1890–1945), Eesti Vabariigi riigitegelane, õigusteadlane, TÜ professor : [arhiivifondi ülevaade] // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 67–68.
4. Dubjeva, L. On the changing role of traditional information systems in transition to integrated library system // Libraries in knowledge-based society : proceedings of the 3rd Nordic-Baltic library meeting October 25–26, 2001 Tallinn, Estonia / compiled by R. Olevsoo, L. Kask. Tallinn, 2001. P. 216–218. — Bibl. 5 ref.
5. Dubjeva, L. Das Klassifikationssystem der Aufklärungszeit im Dienste der Universitätswissenschaft // *Historiae Scientiarum Baltica* : abstracts of XX Baltic conference on the history of science, Tartu, January 30–31, 2001. [Tallinn, 2001]. P. 148–149.
6. Dubjeva, L. Valgustusajastust pärit liigitussüsteem // Raamatukogu. 2001. Nr. 4. Lk. 9–12 : ill. — Bibl. 18 nim. — Summary: A classification system from the age of enlightenment, 41.
7. Einasto, O. Eha Lambing 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 109 : fot. (Personaalia).
8. Ene Sarap 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 111 : fot. (Personaalia). — Allk.: Kolleegid.

9. **Ermel, M.** *Academica* V : [Eesti-Saksa akadeemilisest nädalast raamatukogus] // Raamatukogu. Nr. 6. Lk. 34–35. — *Summary*, 43.
10. **Ermel, M.** Raamatukoguhoidja — 21. sajandi elukutse : [Viljandis 15.11.2000 toimunud samanimelisest seminarist] // Raamatukogu. 2001. Nr. 2. Lk. 38–39.
11. **Ermel, M.** Tartu University Library : [ajaloost] // International dictionary of library histories / editor David H. Stamm. Chicago ; London : Fitzroy Dearborn Publishers, 2001. Vol. 2. P. 734–736. — Further reading, 13 tit.
12. [**Ermel, M., Kümnik, M., Rand, M.**] Laine Peep : 30.06.1932–23.10.2001 // Raamatukogu. 2001. Nr. 6. Lk. 40–41. (Mälestame). — Allk.: Tartu Ülikooli Raamatukogu. — *Summary*, 43.
13. **Espenberg, A.** Jeruusalemma kirikul uus patriarh // Eesti Kirik. 2001. 5. detsember, nr. 49. Lk. 5.
14. **Espenberg, A.** Järsk pööre vasakule : [Venezuela arengust] // Luup. 2001. Nr. 3. Lk. 30–32 : ill.
15. **Espenberg, A.** Suurusehullustus Hiina moodi : [raudteest üle Himaalaja] // Luup. 2001. Nr. 8. Lk. 24–26 : ill.
16. **Espenberg, A.** [105 lühiartiklit välispoliitika teemadel ajalehes “Nelli Teataja”].*
17. **Hansson, E.** Eestikeelne teaduskirjandus TÜ Raamatukogus // Friedrich Puksoo päev “Raamatukogud eesti raamatu hoidjana” 23. jaanuaril 2001 TÜ Raamatukogus : ettekannete kokkuvõtted. Tartu, 2001. L. 4.
18. **Härm, S.** Vanem usuteaduslik kirjandus tagasi ülikooli raamatukogus // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 188–192 : ill. — Jooneal. bibl. — *Summary*: Older theological literature has been returned to Tartu University Library, 222–223.
19. **Ilus, M.-N.** Adapting to changes : the viewpoint of Tartu University Library // Libraries in knowledge-based society : proceedings of the 3rd Nordic-Baltic library meeting October 25–26, 2001 Tallinn, Estonia / compiled by R. Olevsoo, L. Kask. Tallinn, 2001. P. 166–170. — Bibl. 4 Ref.
20. **Ilus, M.-N.** Nii suhtekorraldaja kui ka teenusejuht : [raamatukogu referentidest] // *Universitas Tartuensis*. 2001. 2. märts, nr. 8 : ill.
21. **Jalas, K.** Raamatuhoiu mured ja rõõmud // Friedrich Puksoo päev “Raamatukogud eesti raamatu hoidjana” 23. jaanuaril 2001 TÜ Raamatukogus : ettekannete kokkuvõtted. Tartu, 2001. L. 9.
22. **Jentson, K.** Kaljo Lepik 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 123 : fot. (Personaalia).
23. Kalli Kukk 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 112 : fot. (Personaalia). — Allk.: Kolleegid.
24. **Kaugver, K.** ERÜ — milleks? : [ülevaade ühingu aktiivi seminarist 1.–2.02. Roosta puhkebaasis] // Raamatukogu. 2001. Nr. 2. Lk. 36–37.
25. **Kaugver, K.** Riina Somson 60 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 110–111 : fot. (Personaalia).
26. **Kukk, K.** Informiini võitjad [Intellektika messil toimunud võistlusel “Teaduskeskne alma mater”] // *Universitas Tartuensis*. 2001. 23. veebruar, nr. 7 : ill.

* Artiklite täielik nimekiri avaldatakse ainult aastaraamatu elektroonilises versioonis.

27. **Kukk, K.** Informiin : TÜ Raamatukogu korraldab messil informiini "Teaduskeskne alma mater" // *Universitas Tartuensis*. 2001. 16. veebr., nr. 6.
28. **Kukk, K.** Informiin ootab küsimusi : [infootsingu võistlusest Intellektika messil, korraldajaks TÜ Raamatukogu] // *Universitas Tartuensis*. 2001. 19. jaan., nr. 2.
29. **Kukk, K.** Raamatukogus on suured ümberkorraldused : mitmed uuendused peaksid aitama lugejaid paremini teenindada ja suurendada turvalisust // *Universitas Tartuensis*. 2001. 23. märts, nr. 11 : ill.
30. **Kuusik, T.** Müüti raamatukogu hoidjast, või teadmine ... (personalitööst Tartu Ülikooli Raamatukogus) // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 193–199 : ill. — Jooneal. bibl. — *Summary*: Myth about a librarian, or knowledge about ... (personell management at Tartu University Library), 223.
31. **Kümnik, E., Reintam, I.** Silvia Alev 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 120–121 : fot. (Personaalia).
32. **[Kümnik, M.] Eha Saarmaa** : 21.12.1924–25.08.2000 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 126 : fot. (*In memoriam*).
33. **Kümnik, M., Saukas, R.** Ruth Michelson 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 123–125 : fot. (Personaalia).
34. **Laumets, A.** Annemaria Onoper 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 115–116 : fot. (Personaalia).
35. **Liivamägi, T.** Tartu Ülikooli Raamatukogu hetkeseisust ja arenguteedest // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 6–15. — *Summary*: About the current situation and development perspectives of the library, 207–208.
36. **Madisson, S.** Oli see nüüd või ei olnud... : [muljeid Pihkvast] // *Eesti Loodus*. 2001. Nr. 7/8. Lk. 294–295 : ill.
37. **Maret Vanamb** 60 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 120 : fot. (Personaalia). — Allk.: Kolleegid.
38. **Meltsas, M.** Sigrid Prank 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 117 : fot. (Personaalia).
39. **Miil, K.** Raamatukogus aitab konsultant : [kataloogisaali uuenemisest, infonõudlejate teenindamisest] // *Universitas Tartuensis*. 2001. 18. mai, nr. 19.
40. **Mölder, Ü.** Katrin Kaugver 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 119 : fot. (Personaalia).
41. **Onga, M.** Eesti õigussõnavara XIX sajandi esimesel poolel // *Õiguskeel*. 2001. Nr. 1. Lk. 38–43.
42. **Onga, M.** Juriidilist sõnavara 19. sajandi esimese poole eesti kirjakeeles // *Congressus nonus internationalis fenno-ugristarum 7.–13.8.2000 Tartu. Pars V, Dissertationes sectionum : linguistica* II. Tartu, 2001. Lk. 485–489.
43. **Orav, M.** Raamatukogu graafikakalender : [2002 : tutvustus] // *Universitas Tartuensis*. 2001. 14. detsembr., nr. 40 : ill.
44. **Pai, K.** Essiivne ja translatiivne predikatiivadverbiaal // *Keele kannul : pühendusteos Mati Ereli 60. sünnipäevaks 12. märtsil 2001*. Tartu, 2001. Lk. 232–249. (TÜ eesti keele õppetooli toimetised ; 17). — Bibl. 14 nim.
45. **Pettai, K.** Ilves ja mida temast arvata : [rets.: Aapo Ilves, Ema on kajaka juures. Väike kirjastaja, 2001] // *Sirp*. 2001. 24. aug., nr. 31. Lk. 7.

46. **Pettai, K.** [Pealkirjata proosakatkend] // Urdu : kirjanduslik kogumik. 2001. Nr. 3. Lk. [37–42].
47. **Poljakov, M.** Organisatsiooniline analüüs raamatukogus II // Raamatukogu. 2001. Nr. 1. Lk. 10–12. (Teadusraamatukogu). — Bibl. 12 nim. — *Summary*: Organisational analysis in libraries, 42.
48. **Rand, M.** Ingrid Loosme 75 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 114–115 : fot. (Personaalia).
49. **Rand, M.** Kaja Noodla 85 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 105–106 : fot. (Personaalia).
50. **Rand, M.** Lotmani isikuarhiivi andmebaas // *Universitas Tartuensis*. 2001. 2. märts, nr. 8 : ill.
51. **[Roosileht, R.]** Infomaterjale NATO kohta : [45 nim.] // Seminar “Räägime NATOst” 22. novembril 2000 : ettekanded / [koost. R. Roosileht]. Tartu, 2001. Lk. 26–30.
52. **Rämmer, A.** Cooperation among Baltic medical professionals : some Estonian aspects // *Historiae Scientiarum Baltica* : abstracts of XX Baltic conference on the history of science, Tartu, January 30–31, 2001. [Tallinn, 2001]. P. 129–132.
53. **Sade, T.** Aino Sorgsepp 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 116 : fot. (Personaalia).
54. **Salve, M.** Helju Kõrs 60 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 110 : fot. (Personaalia).
55. **Sarap, E.** Aime Espenberg 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 118–119 : fot. (Personaalia).
56. **Sarap, E.** Asta Rohtmets 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 107–108 : fot. (Personaalia).
57. **Sarap, E.** Elli Kool 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 117–118 : fot. (Personaalia).
58. **Saukas, R.** Helene Kulpa 90 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 113 : fot. (Personaalia).
59. **Smuškina, I.** Näitus teaduspreemia laureaatidest ülikoolis // *Universitas Tartuensis*. 2001. 21. sept., nr. 28.
60. **Šahhovskaja, T.** F 135, Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolaarne isikuarhiiv : [arhiivifondi ülevaade] // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 63–66.
61. Annotationen. Neuerscheinungen aus Ostmitteleuropa : Baltikum [1999–2000] / [Verfassers: **K. Taal** u.a. ; die Übersetzung der Annotationen von **K. Taal** und L. Teedema aus dem Estnischen besorgte **V. Seiler**] // *Berichte und Forschungen : Jahrbuch des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa*. München, 2001. Bd. 9. S. 213–232. — 19 Annotationen von **K. Taal**.
62. **Taal, K.** Sulev Vahre bibliograafia : teaduslikud ja populaarteaduslikud tööd : [Sulev Vahre kohta ilmunud artiklid] // Muinasaja loojangust omariikluse läveni : pühendus-teos Sulev Vahre 75. sünnipäevaks. Tartu, 2001. Lk. 387–409. — 186 nim.
63. **Tammeorg, R.** EL ja raudtee // *Postimees*. 2001. 24. jaan., nr. 19. Lk. 17.
64. **Tankler, H.** Absolventen der Universität Tartu als Hochschullehrer in Deutschland // *Historiae Scientiarum Baltica* : abstracts of XX Baltic conference on the history of science, Tartu, January 30–31, 2001. [Tallinn, 2001]. P. 23–25.

65. **Tankler, H.** A university between two cultures : on the development of Tartu/Dorpat University in the 19th and early 20th centuries // Estonian studies in the history and philosophy of science / ed. by R. Vihalemm. Dordrecht ; Boston ; London, 2001. P. 19–34. — Bibl. 4 ref. — (Boston Studies in the Philosophy of Science ; 219).
66. Hinrikus, T., Raal, A., **Tankler, H.** The glorius times of pharmacy at the University of Tartu // *Historiae Scientiarum Baltica* : abstracts of XX Baltic conference on the history of science, Tartu, January 30–31, 2001. [Tallinn, 2001]. P. 27–29.
67. Panov, A., **Tankler, H.** Georg von Oettingen (1824–1916) : der erste Professor für Augenkrankheiten an der Universität Tartu // *Historiae Scientiarum Baltica* : abstracts of XX Baltic conference on the history of science, Tartu, January 30–31, 2001. [Tallinn, 2001]. P. 18–21.
68. **Tankler, H.**, Hinrikus, R., Kuuben, I., Saar, E. Eestlaste kultuuripärand peab kuuluma sinna, kus riigikeeleks on eesti keel // Eesti Rada = Estnischer Weg. 2001. Nr. 1 (jaan.–veebr.). Lk. 6–7.
69. **Tering, A.** Baltimaadest pärit üliõpilaste rahalised väljaminekud Saksa ülikoolides 18. sajandi teisel poolel // Muinasaja loojangust omariikluse läveni : pühendusteos Sulev Vahtre 75. sünnipäevaks. Tartu, 2001. Lk. 291–339 : ill. — *Zsfass.*: Geldausgaben der aus dem Baltikum stammenden Studenten in den deutschen Universitäten in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts, 336–339.
70. **Tering, A.** Die Beziehungen der Königsberger Universität zu Est-, Liv- und Kurland im 17. Jahrhundert // Kulturgeschichte Ostpreußens in der frühen Neuzeit / hrsg. von K. Garber, M. Komorowski und A. E. Walter. Tübingen, 2001. S. 391–403. (Frühe Neuzeit ; 56).
71. **Treikelder, Ü.** Infosüsteem ESTER uueneb // Raamatukogu. 2001. Nr. 3. Lk. 39–40. — *Summary*: The upgrading of the Estonian libraries database, 47.
72. **Tõnnov, U.** Friedrich Puksoo päev : [Puksoo auhinna konkursist] // Raamatukogu. 2001. Nr. 1. Lk. 30–31.
73. **Tõnnov, U.** Ilme Reintam 70 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 121–122 : fot. (Personaalia).
74. **Uri, K.** Kirjastus Wachholtz kinkis raamatukogule raamatuid : [50 Schleswig-Holsteini ajaloo- ja kultuurialast raamatut Schleswig-Holsteini liidumaa kirjastustelt TÜ külalislektor dr. Jürgen Beyeri algatusel] // *Universitas Tartuensis*. 2001. 23. veebr., nr. 7.
75. **Uri, K.** Raamatukogu roll ülikooli teaduse tutvustamisel : [väljaannete välisvahetusest] // *Universitas Tartuensis*. 2001. 23. nov., nr. 37.
76. **Uri, K.** Tähe Kolk 50 // Tartu Ülikooli Raamatukogu aastaraamat 2000. Tartu, 2001. Lk. 122 : fot. (Personaalia).
77. **Vene, I.** Trotsija : katse mõista Uku Masingut. Tartu : Ilmamaa, 2001. 190 lk. — Nimeloend, lk. 187–190. — ISBN 9985–770–21–8.
78. **Veromann, M.** Aura aura : [Tartus avatud veekeskusest] // Tartu. 2001. 22. okt., nr. 182. Lk. 2.
79. **Veromann, M.** Hingedeaja alguses helises ennolik lillilõhn : [H. Aadla, H.-R. Veromanni ja A. Laagi laulude õhtust] // Tartu. 2001. 8. nov., nr. 195. Lk. 2.
80. **Veromann, M.** Kas raamatukogu peab “müüma”? : raamatukogupäevade motoks on “Tule raamatukogusse — teadmine on jõud!” // *Universitas Tartuensis*. 2001. 26. okt., nr. 33 : ill.

81. Veromann, M. Päevas kordki sooja toitu : [koolisööklate köökide kavandatavast sulgemisest] // Tartu. 2001. 17. jaan., nr. 10. Lk. 2.
82. Veromann, M. Teater sündis aadetest : [näitetrupist Eesti Rahva Luule- ja Muusikakoda] // Tartu. 2001. 13. dets., nr. 220. Lk. 2.
83. Коор М. Библиография работ С. Г. Исакова за 1991–2001 гг. : [388 назв.] // Труды Русского исследовательского центра в Эстонии. Таллинн, 2001. Вып. 1. С. 12–40.
84. Исаков С. Г. Русское национальное меньшинство в Эстонской республике (1918–1940). Тарту ; Санкт-Петербург, 2001. — Именной указатель / М. Коор, с. 419–444.
85. Васильев К. К., Павлычева С. В., Танклер Х. Харьковский анатом профессор А. Г. Зоммер (1858–1939) // Вісник Сумського державного університету : науковий журнал : серія Медицина. 2001. № 12 (33). С. 48–53. — Библ. 18 назв. — Основные опубликованные работы А. Г. Зоммера (A. Sommer), 12 назв. — Summary in English.
86. Кузовкина Т., Шаховская Т. Архив Ю. М. Лотмана в библиотеке Тартуского университета // Русские музыкальные архивы за рубежом. Зарубежные музыкальные архивы в России : материалы международной конференции. Москва, 2000. С. 71–81. (Научные труды Московской государственной консерватории им. П. И. Чайковского. Научно-музыкальная библиотека им. С. И. Танеева ; 31). — Подстр. библ.*

87. Pai, K. Translatiivne ja essiivne predikatiivadverbiaal eesti kirjakeeles : magistritöö / juhendaja: M. Erelt ; Tartu Ülikool, filosoofiateaduskond, eesti keele õppetool. Tartu, 2001. 164 lk. : ill. — Bibl., lk. 135–141. — Summary: The translative and essive predicative adverbial in Estonian literary language.
88. Seiler, V. Terminologische Wortliste zum Information Retrieval : Magisterprojekt / Betreuerin: A. Arold ; Universität Tartu, Philosophische Fakultät, Abteilung für germanisch-romanische Philologie. Tartu, 2001. 42 lk., 1 er. l. — Bibl., lk. 37–41. — Resümee: Infotsingu terminoloogiline sõnaloend.

XXII. Elektroonilised publikatsioonid

1. Asutuste ja organisatsioonide arhiivifondid : nimestik : [andmebaas] / koost. A. Bernotas, M. Rand, veebimeister T. Kuusik. — http://www.utlib.ee/ee/Kataloogid/asutuste_arh_fondid.html
2. Isikuarhiivid : nimestik : [andmebaas] / koost. A. Bernotas, M. Rand, veebimeister T. Kuusik. — <http://www.utlib.ee/ee/Kataloogid/isikuarhiivid.html>
3. Käsikirjade ja fotode kollektsioonid : nimestik : [andmebaas] / koost. A. Bernotas, M. Rand, veebimeister T. Kuusik. — <http://www.utlib.ee/ee/Kataloogid/kollektsioonid.html>
4. Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolaarne isikuarhiiv : [andmebaas, saatesõnad] / koost. T. Šahhovskaja, T. Kuzovkina, toim. M. Rand, kirjete sisestaja V. Klement, veebimeister E. Taevere. — <http://www.utlib.ee/ee/andmebaasid/lotman>
5. TÜ akadeemilise pere küsitlustulemustest : [2000. aasta mais toimunud küsitlusest] / koost. U. Tõnnov. — <http://www.utlib.ee/ee/Teenindus/kysitus/>

* Trükiis jõudis raamatukokku 2001. a.

XXIII. Bibliograafilised lühinimestikud

1. Artikleid Karjala kohta Eesti ajakirjanduses 1996–2000 / koost. **A. Laumets**. — 16 nim.
2. Eesti maakondlikud koguteosed ja teisi samalaadseid kogumikke / koost. **M. Kümnik**. — 13 nim.
3. TÜ rektori Jaak Aaviksoo artikleid Eesti ajakirjanduses aastal 2000 / koost. **M. Kümnik**. — 28 nim.
4. Kirjandust Nigol Andreseni kohta / koost. **A. Onoper**. — 28 nim.
5. Matti Piirimaa tõlked / koost. **A. Onoper**. — 86 nim.
6. Prof. M. A. Kurtšinski töid / koost. **M. Pikk**. — 28 nim.
7. Rein Toomla ja Jüri Ruusi töid / koost. **A. Laumets**. — 115 nim.
8. Tartu ülikooli peahoone, eriti aula ehitust kajastavaid materjale / koost. **M. Kümnik**. — 30 nim.

XXIV. Ettekanded

1. **Dubjeva, L.** Das Klassifikationssystem der Aufklärungszeit im Dienste der Universitätswissenschaft — 20. Baltimaade teadusajaloo konverentsil “Historiae Scientiarum Baltica” Tartus 30.–31.01.
2. **Dubjeva, L.** On the Changing Role of Traditional Information Systems in Transition to Integrated Library System — Põhja- ja Baltimaade raamatukoguhoidjate III nõupidamisel “Libraries in Knowledge-based Society” Tallinnas 25.–26.10.
3. **Einasto, O.** INNOPAC-i laenusmooduli rakendamine TÜR-i teeninduses: hetkeseis ja perspektiivid — Eesti teadusraamatukogude talveseminaril Käärikul 12.–13.03.
4. **Hansson, E.** Eestikeelne teaduskirjandus TÜ Raamatukogus — XI Friedrich Puksoo päeval “Raamatukogud eesti raamatu hoidjana” Tartus 23.01.
5. **Ilus, M.-N.** Adapting to Changes: the Viewpoint of Tartu University Library — Põhja- ja Baltimaade raamatukoguhoidjate III nõupidamisel “Libraries in Knowledge-based Society” Tallinnas 25.–26.10.
6. **Jalas, K.** Raamatuhoiu mured ja rõõmud — XI Friedrich Puksoo päeval “Raamatukogud eesti raamatu hoidjana” Tartus 23.01.
7. **Jalas, K., Sarap, E.** Geograafiliste kaartide kollektsiooni säilitamisest Tartu Ülikoolis ja reljeefsete kaartide konserveerimise meetoditest — rahvusvahelisel teaduslik-meetoodilisel konverentsil “Исследования в реставрации” Moskvas 4.–6.12.
8. **Kartul, A.** Eesti Muusikakogude Ühendus — 10 — EMKÜ juubelikonverentsil Tallinnas 17.11.
9. **Kartul, A.** 10 years of the Estonian Music Library Association — Balti riikide muusikaraamatukoguhoidjate suveseminaril “Baltic Music Libraries at the Beginning of New Century” Jurmalas 27.–30.07.
10. **Meltsas, M.** Eesti teadusraamatukogude koostöö: ühine komplekteerimine — Eesti teadusraamatukogude talveseminaril Käärikul 12.–13.03.
11. **Meltsas, M.** Elektroonilise teadusinfo komplekteerimisest TÜ Raamatukogus — Eesti Teaduste Akadeemia seminaril “Digitaalne teadusinfo ja teadusraamatukogud” Tallinnas 4.05.
12. **Meltsas, M.** Elektrooniliste andmebaaside litsentsilepingute sõlmimisest Tartu Ülikooli Raamatukogus — EBLIDA projekti “Central and Eastern Europe Licensing

- Information Platform (CELIP)" raames RR-is seminaril "Kuidas saada raamatukogule elektroonilise info kasutusõigust?" Tallinnas 19.09.
13. **Miil, K.** NATO-alase info leidmise võimalused — NATO-teemalisel seminaril gümnaasiumide ajalooõpetajatele ja muudele huvilistele Tartus 8.12.
 14. **Pai, K.** Predikatiivadverbiaali süntaks: translatiivse ja essiivse predikatiivadverbiaaliga esinevad muutumisverbid — TÜ ja TPÜ kraadiõppurite ühisseminaril Kütiorus 9.06.
 15. **Pettai, K.** Meditsiin meedias: fakte lähiminevikust — seminaril "Meditsiin ja meedia" Käärikul 17.02.
 16. **Rand, M.** Projektist "Prof. J. Lotmani isikuarhiivi teaduslik-tehniline läbitöötamine ja vastava andmebaasi loomine TÜ Raamatukogus" — Lotmani seminaril Tartus 28.02.
 17. **Rämmer, A.** Cooperation Among Baltic Medical Professionals: Some Estonian Aspects — 20. Baltimaade teadusajaloo konverentsil "Historiae Scientiarum Baltica" Tartus 30.–31.01.
 18. **Šahhovskaja, T.,** Kuzovkina, T. Работа над архивом Ю. М. Лотмана — Lotmani seminaril Tartus 28.02.
 19. **Taal, K.** Tartu ajalugu eesti- ja saksakeelses perioodikas 1918–1944 — Tartu Linna muuseumis 20. Tartu ajaloo päeval 30.10.
 20. **Tankler, H.** Absolventen der Universität Tartu als Hochschullehrer in Deutschland — 20. Baltimaade teadusajaloo konverentsil "Historiae Scientiarum Baltica" Tartus 30.–31.01.
 21. Hinrikus, T., Raal, A., **Tankler, H.** The Glorius Times of pharmacy at the University of Tartu — 20. Baltimaade teadusajaloo konverentsil "Historiae Scientiarum Baltica" Tartus 30.–31.01.
 22. Panov, A., **Tankler, H.** Georg von Oettingen (1824–1916): der erste Professor für Augenkrankheiten an der Universität Tartu — 20. Baltimaade teadusajaloo konverentsil "Historiae Scientiarum Baltica" Tartus 30.–31.01.

XXV. Loengud ja esinemised

1. **Lembinen, S.** Fototehnikatest ja fotorariteetidest TÜR-i kogudes — Lähte Ühisgümnaasiumi fotoringi õpilastele.
2. **Meltsas, M.** Elektroonilise informatsiooni otsivõimalused TÜ Raamatukogus — TÜ avaliku halduse ja pedagoogika osakonna üliõpilastele, pedagoogika osakonna magistrantidele 10.02., 22.02., 2.03., 22.10.
3. **Meltsas, M.** Tartu Ülikooli elektrooniline raamatukogu — Pärnu Kolledžis 9.11.
4. **Meltsas, M.** Teadusinformatsiooni allikad, SOPH00.003 (1AP, 8L+8P) — kursus TÜ psühholoogia osakonna üliõpilastele, kevadsemester.
5. **Prank, S.** Andmebaaside kasutamine — TÜ arstiteadusüliõpilaste teaduskonverentsi preseminaril 28.04.
6. **Rand, M.** Ajaloolised ja kultuuriloolised käsikirjad TÜR-is — loeng TPÜ eesti filoloogia üliõpilastele 27.04.
7. **Rand, M.** Ajaloolise teadusraamatukogu rariteedid — loeng Viljandi Maagümnaasiumi õpilastele 07.06.
8. **Rand, M.** Akadeemiline Lauluselts Tartu ülikoolis 19. sajandil — ettekanne TÜ Akadeemilise Naiskooi Vilistlaskooi seminar-laagris Elvas 03.03.

9. **Rand, M., Tammur, K.** TÜR-i rariteetidest ja tööst nendega — loengud Viljandi Kultuuri-kolledži raamatukogunduse eriala üliõpilastele 4.05. ja täienduskursuslastele 25.05.
10. **Seiler, V.** Infootsing andmebaasidest — Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste kadettidele, 4 gruppi, 8 tundi, 80 osalejat.
11. **Seiler, V.** Pedagoogika andmebaasid — pedagoogika osakonna magistrantidele, avatud ülikooli kasvusteaduste eriala üliõpilastele, 4 gruppi, 9 tundi, 110 osalejat.
12. **Seiler, V.** Raamatukogu ja elektronkataloogi kasutusvõimalused — TÜ haridus-teaduskonna kasvusteaduste eriala, filosoofiateaduskonna skandinavistika eriala, Õpetajate Seminari esmakursuslastele ja vabakuulajatele, 7 gruppi, à 1 tund, 84 osalejat.
13. **Tammeorg, R.** Eurodokumentatsiooni Keskus Tartu Ülikooli Raamatukogus — Euroopa Komisjoni Delegatsiooni Infokeskuse poolt korraldatud infokonverentsil Tallinnas 20.05.
14. **Tammeorg, R.** Euroopa Liidu alase infotöö korraldus Eestis — Malmö Linnaraamatukogus korraldatud seminaril “EU Information for Everyone” 11.04.
15. **Tammeorg, R.** Euroopa Liidu ametlik dokumentatsioon ja infoallikad paberil ning Internetis ehk kust leida euronõuete tekste? — EL teemalisel koolitusseminaril Tartu linna ja maakonna raamatukoguhoidjatele 7.11.
16. **Tammeorg, R.** Euroopa Liidu ametlikud dokumendid ja informatsioon Internetis — EL alasel koolitusseminaril Tartu maakonna keele- ja oskusainete õpetajatele 5.01.
17. **Tammeorg, R.** Euroopa Liidu eelarve kujunemine. Euroopa Liidu areng — Eesti Külaliikumise korraldatud sarjas “Euroopa Liidu kohvijutud külas” Rõngu ja Ulila kandi elanikele 7.05.
18. **Tammeorg, R.** Euroopa Liidu informatsioon Internetis — EL mobiilse infostendi ava-misel Kõrveküla Raamatukogus 27.03.
19. **Tammeorg, R.** Euroopa Liit Internetis. Euroopa Liidu programmid õpilastele ja õpetajatele — Ilmatsalu Põhikoolis 9.01.
20. **Tammeorg, R.** Majandusalase informatsiooni allikad. Kasutatud kirjanduse viitamine — raamatukoguõppus õppekava “Teadustöö alused” (MJRI.02.023) raames, märts.
21. **Tammeorg, R.** Ülevaade Euroopa Liidust — Alatskivi Naisseltsis 16.04.
22. **Tammur, K.** Haruldasi trükiseid ja käsikirju loodusteaduste alalt — loeng TÜ geoloogiaosakonna üliõpilastele 13.03.
23. **Tammur, K.** Kõiteharuldusi TÜR-i kogudes — loeng Eesti Kunstiakadeemia üli-õpilastele 13.06.
24. **Tammur, K.** Lääne-Euroopa varatrükis ja selle köide TÜR-is — loeng TPÜ eesti filo-loogia üliõpilastele 27.04.
25. **Härm, S.** Vana Testamendi sissejuhatus — Tartu Teoloogia Akadeemias, nov.
26. **Madisson, S.** Seminarka ja ülikooli kiriku minevikust ja olevikust — TÜ I kursuse eesti filoloogide proseminaris 17.09.
27. **Šahhovskaja, T.** Русские рукописи и старопечатные издания в Библиотеке Тар-туского университета — loeng TÜ vene filoloogia I kursuse üliõpilastele, sept.

XXVI. Konverentsid, seminarid, ettekandepäevad

1) F. Puksoo päev

23. jaanuar 2001. a.

Aasmann, T., Reimo, T. Vanema eesti raamatu leidumus raamatukogudes

Räim, H. Kolmest haruldasest eesti trükisest Arhiiviraamatukogus

Hansson, E. Eestikeelne teaduskirjandus TÜ Raamatukogus

Tarik, E. Väliseesti kirjandus: miks ja kellele?

Lotman, P. Sada aastat eestlase raamatukogu

Siiner, M. Raamatuvarade säilitamise võimalikkusest Eestis

Jalas, K. Raamatuhoiu mured ja rõõmud

Olesk, P. Mitu eksemplari ühte raamatut on vaja?

2) Lotmani seminar (koos vene kirjanduse õppetooliga)

28. veebruar – 2. märts 2001. a.

Rand, M. Projekist “Prof. J. Lotmani isikuarhiivi teaduslik-tehniline läbitöötamine ja vastava andmebaasi loomine TÜ Raamatukogus”

Šahhovskaja, T., Kuzovkina, T. Juri Lotmani arhiivi korrastamisest

Volpert, L. Sterne’lik traditsioon romaanides “Jevgeni Onegin” ja “Punane ja must”

Nemzer, A. Nekrassovi “Matused” — ka eeleegiline traditsioon

Reifman, P. Kes on Melmoth? (Tatjana)

Fraiman, T. Mõnedest loominguulistest mudelitest Žukovski luules (“dolbino tsükkel” — “arzamassi jaburluule” — “pavlovski läkitused”)

Kisseljova, L. Teemärkmete kaks kontseptsiooni: Žukovski ja Bulgarin

Kuzovkina, T. N. Gogoli “Portree” teine redaktsioon: vastus F. Bulgarinile

Pild, L. I. Jassinski ja vene dekadents

Grigorjeva, J. Maagia degradatsioon

Leibov, R. Veel kord puškinlikest motiividest Dostojevskil

Avramets, I. Pealkirjad ja alapealkirjad Dostojevskil

Burmakina, O. M. Kuzmin ja F. Dostojevski

Voitehhovitš, R. M. Tsvetajeva hiline lüürika: paradigmade vahetus

Danilevski, A. A. Bezobrazovi kuju B. Poplavski loomingu

Ponomarjova, G., Baschmakoff, N. “Tallinna poeetide tsehh” ajakirjas “Žurnal sodružestva”

XXVII. Väliskomandeeringud ja -sõidud

Jalas, K. 21.–23.06. Münchenis rahvusvahelisel konverentsil “Hallitus — oht inimesele ja kultuuriväärtustele läbi mikroorganismide” ja sellega kaasnenud messil;

3.–7.12. Moskvast rahvusvahelisel teaduslik-metoodilisel konverentsil “Исследования в реставрации”.

Kartul, A. 7.–14.07. Prantsusmaal Périgueux’s Rahvusvahelise Muusikaraamatukogude Assotsiatsiooni (IAML) 19. kongressil;

- 27.–30.07. Jürmalas Balti riikide muusikaraamatukoguhoidjate suve-seminaril “Baltic Music Libraries at the Beginning of New Century”.
- Kask, K. K.** 17.–28.05. USA-s Californias Santa Claras konverentsil “Ninth Annual Innovative Users Group Meeting”.
- Kuusik, T.** 28.01.–3.02. stažeerimas Turu Ülikoolis.
- Kümmik, E.** 30.03.–2.04. Pariisis seoses projektiga DIEPER.
- Liivamägi, T.** 14.–17.06. Budapestis EBSCO ja OSI (*Open Society Institute*) projekti eIFL (*Electronic Information for Libraries*) seminaril;
23.11. Helsingis kollokviumil “Digital Future in the National Libraries — the Role of the National Libraries in the Nations’ Information Strategies”;
29.11.–1.12. Espoos ICOLC-i (*International Coalition of Library Consortia*) konverentsil.
- Meltsas, M.** 24.–27.02., 14.–17.06., 12.–16.09. Budapestis EBSCO ja OSI (*Open Society Institute*) projekti eIFL (*Electronic Information for Libraries*) seminaril;
23.–26.07. Amsterdamis eIFL jätkuprojekti “Science & Technology” väljakuulutamisel ja kohtumisel kirjastuste esindajatega;
29.11.–1.12. Espoos ICOLC-i (*International Coalition of Library Consortia*) konverentsil.
- Miil, K.** 17.–20.01. Brüsselis NATO peakorteris ja treeningukeskuses;
8.–14.09. Riias COLPI ja OSI korraldatud praktilisel kursusel “Training for Law Librarians”.
- Roosileht, R.** 17.–20.01. Brüsselis NATO peakorteris ja treeningukeskuses.
- Sarap, E.** 21.–23.06. Münchenis rahvusvahelisel konverentsil “Hallitus — oht inimesele ja kultuuriväärtustele läbi mikroorganismide” ja sellega kaasnenud messil;
28.–30.06. Soomes Vammalas vanaraamatu päevadel;
3.–7.12. Moskvas rahvusvahelisel teaduslik-metoodilisel konverentsil “Исследования в реставрации”.
- Tammeorg, R.** 9.–11.04. Malmö Linnaraamatukogus Euroopa Liidu alasel seminaril “EU Information for Everyone”;
16.–18.07. Portugalis *EDC Universidade do Minho Braga’s* Eurodokumentatsiooni Keskuste töötajate vahetusprogrammi raames.
- Tankler, H.** 2.–28.01., 21.05.–8.06., 22.10.–19.11. teadustööl Saksamaa arhiivides ja teadusasutustes.
- Tensing, T.** 28.–30.06. Soomes Vammalas vanaraamatu päevadel.
- Tolli, T.** 7.–22.09. stažeerimas Yale Ülikooli raamatukogus.

XXVIII. Väliskomandeeringute aruandeid

1) Tiina Kuusiku aruanne seminar-reisist Turu Ülikooli

TEMPUS (1992–2000) — Euroopa Liidu abiprogramm kõrghariduse toetamiseks, mille ühe projekti eesmärgiks oli Eesti ülikoolide juhtimise parandamine infotehnoloogia kaasabil.

Selle projekti raames viibis Turu Ülikoolis ajavahemikul 29.02–02.03. (ilmselt selle projekti viimase lentsalgana) Eestist 7-liikmeline grupp; teemad — personalijuhtimine ning teabekorraldus.

Kuna Turu Ülikool seminar-reisi korraldajana arvestas väga iga külalise personaalseid soove, siis sain hoolikalt planeeritud külastuse jooksul viibida tervelt ühe päeva Turu Ülikooli Raamatukogus. Kohtusin direktriksi Tuulikki Nurmise ja ülejäänud nn. juhtimisgrupiga. Vastuvõtt oli väga soe ja lausa loomulikult pühendati mind üksikasjalikult kõigesse, mis mind veel peale administreerimise huvitas.

Turu Ülikooli Raamatukogu on väga hästi väljaarendatud raamatukogude võrk, kus on peakogu ja 6 harukogu. Harukogud omakorda hõlmavad umbes 27 teeninduspunkti üle kogu ülikooli. Eraldi asus õppekogu, nn. *Course Book Library*.

Administratiivse külje pealt on meie raamatukoguga järgmisi erinevusi:

- Personali on u. 100 inimese ümber, sellest nn. spetsialiste u. 30–40%, kindlat arvu on raske öelda, sest analoogselt teistele ülikooliraamatukogudele kasutatakse ajutist tööjõudu ja töötuid.
- Koristus- ja valveteenus ostetakse sisse ülikooli eelarvest.
- Eelarve jaotuse (selles ka summa teavikute ostmiseks u. 27%, suurim kulu töötasudeks) otsustab raamatukogu ettepanekul raamatukogu nõukogu. Ilmneb tendents töötasude, seega ka personali vähendamisele.
- Soomes on astmeline tulumaksusüsteem, palga kasvades kasvavad väga oluliselt maksud (ka pensionikindlustus), mis võivad ületada 50% põhipalgast.
- Tööülesanded on väga üldiselt kirjeldatud töölepingus, mis võimaldab sujuvalt uusi lisada ja vanu muuta.
- Palgasüsteem on astmeline ja avalikult (nn. avaliku teenistuse seadus) kõigile teada. Vastavalt staažile lisandub lisatasu.
- Töötajate kasutada on sisseostetud terviseteeenus, mille põhieesmärgiks on terviseprobleemide ennetamine (psühholoog, erinevad uuringud, individuaalprogrammid suitsetamisest ja liigest kehakaalust vabaneda soovijatel jne.).
- Kuum teema — töövägivald — tundus veidi kunstlik probleem olevat.

Tagasiteel külastasin ka Helsingi Ülikooli Raamatukogu, mis on ühtlasi rahvusraamatukogu. Kuna raamatukogu pealik hr. Esko Häkli sõitis Turu ÜR remondijärgsele avamispeole, millest ma loobusin, sain tänu Irina Lukkale kohtuda pr. Maire Ahoga, kelle ametinimetuseks *head of the collections*. Probleemid Soomes on üsna sarnased meie omadega — kitsastes tingimustes on vaja otsustada, millele ja kui palju raha kulutada, ning tendents on personalikulude pidevale vähendamisele. Kolleege tegi murelikuks ka raamatukogutöötajate liialt kõrge keskmine vanus. Väga üldiselt võib reisi tulu jagada kaheks: tähelepanekuid, ideid, võrdlusvõimalusi Soome kolleegidelt ning otsekontakte; kuna grupp koosnes TPÜ, EPMÜ ja TÜ vastavate valdkondade esindajatest, siis pean oluliseks võimalust paremaks edasiseks koostööks ka kodumaa piires.

2) Kersti Jalase aruanne rahvusvahelisest konverentsist ja messist Münchenis

21.–23. juunini toimus Münchenis rahvusvaheline konverents teemal “Hallitus — oht inimesele ja kultuuriväärtustele läbi mikroorganismide”. Paralleelselt konverentsiga oli avatud mess, kus tutvustati kaasaegseid tehnilisi vahendeid nii muuseumide, arhiivide, raamatukogude kui ka näituse- ja kunstigaleriide töö tõhustamiseks ja atraktiivsemaks muutmiseks.

Osavõtjaid oli üle 500, kõige rohkem muidugi Saksamaalt, siis Austriast, Ungarist, Itaaliast, Prantsusmaalt, Inglismaalt, Norrast, Kanadast, USA-st jne., lõpetades esindajatega Lätist, Venemaalt ja Eestist. Tartu Ülikooli Raamatukogust olid Ene Sarap ja allkirjutanu.

Kolme päeva jooksul kuulasime väga palju ettekandeid, tegime põhjalikult tutvust messil pakutavaga ja sõlmisime kontakte kolleegidega. Rohkesti oli huvitavaid, kasulikke ja sisukaid ettekandeid hallituse tekkest, selle levikust ja kahjustustest objektile, ohtlikkusest neile konkreetsetele inimestele, kes hallitanud objektide või esemetega töötavad. Esmakordselt puudutati just hallitusega seonduvaid riskitegureid ja räägiti hallituse ohust töötajate tervisele. Väga haarav ja emotsionaalne oli Itaalia Hügieeniinstituudi professori dr. Gianfranco Tarsitani ettekanne “Bioloogilised riskid kultuuriväärtuste konserveerimisel”. Toodud näited (paljud nahahaigused, allergia, astma, vähk) olid kõhedust tekitavad. Rõhutati kaitsevahendite osatähtsust, vajadust lühemale tööpäevale ja erinevatele soodustustele.

Meid huvitas, mida teha siis, kui on juhtunud suuremad avariid või õnnetused, näiteks uputus. Saksamaal on olukord lahendatud üsna üheselt. Tuleb koheselt helistada ZFB-sse (*Zentrum für Bucherhaltung GMBH*), kus on 24-tunnine valve nagu päästeametil või kiirabil. 1998. a. reorganiseeriti ZFB erakompaniiks, varem töötas riigi halduses asukohaga Leipzigis. Praeguseks on see kõrgelt kvalifitseeritud organisatsioon kaasaegse konserveerimisalase tehnoloogiaga, mis osutab teenust nii Saksamaal kui ka välismaal. Pakutavad teenused on massiline desinfitseerimine, hallituse tõrje, konserveerimine, köitetööd, digiteerimine, mikrofilmimine, fototööd, ruumide desinfitseerimine, transport jne.

Hallitus on tänapäeval aktuaalne teema ja võitlus sellega on lakkamatu. Kolleegidega rääkides tõdesime, et igal pool on hallitusega probleeme ja ideaalset lahendit pole veel keegi leidnud. Oldi ühel nõul, et kogude säilimine sõltub eelkõige kliimast. Et saada ideaalilähedane hoidla, on vaja suuri investeeringuid ja neid õnnelikke, kel see on võimalik, saab ainult ühe käe sõrmedel üles lugeda.

Mis puutub temperatuuri- ja niiskuse mõõtmise aparaatidesse, siis messil pakuti põhiliselt arvutitel baseeruvaid mõõtmisvahendeid — portatiivsed on juba eilne päev.

Põhitõed, mis jäid kõlama just raamatukogude osas, olid: vanade ja haruldaste raamatute kollektsiooni säilimiseks on kõige tähtsam puhtus ja kord — nii ruumide, raamatute kui ka riulite pidev puhastamine tolmust; hoidlas nakatunud raamatu või raamatute eraldamine ja desinfitseerimine. Väga tähtsad on raamatute ümbrised, mapid, kiled, katted. Eelpool öeldud ennetatavate teguritega hoiame kokku hulga raha, mis kuluks muidu restaureerimisele.

Lõpetuseks tahaksin öelda, et München oli suviselt päikeseline ja kaunis. Kahjuks aga nappis aega, et seda ilu nautida.

XXIX. Struktuur ja töötajad (1.01.2001– 31.12.2001)

Administratsioon

Toomas Liivamägi (direktor)
Heiki Epner (majandusdirektor)
Mare-Nelli Ilus (teenindusdirektor)
Kersti Jalas (peavarahoidja)
Kärt Miil (teatmeteenistuse juht)
Tiina Kuusik (personalijuht)
Leo Puusepp (peainsener)
Marvi Pulver (projektide nõustaja kuni 30.04.)
Anne-Ly Vaher (sekretär)
Elle Zirk (sekretär-masinakirjutaja kuni 1.12.)
Eve Pentsa (komandant)

Avalike suhete osakond (kuni 1.12.)

Anu Albert (23.03.–08.07.), Aive Antsov (23.03.–14.05.), Aivar Antsov (15.05.–08.07.), Margo Kolde (alates 21.05.), Kristjan Kool (3.09–15.11.), Kalli Kukk (kuni 5.06.), Tiina Matsulevitš, Ranno Rätsep (23.03.–08.07.), Kristi Salujärv (alates 16.11.), Ilona Smuškina (juh.), Mare Säkk (kuni 11.01.), Merilyn Zuts (alates 3.09.), Maarika Tang, Boleslav Tšernjavski, Marja Unt (alates 13.08.)

Bibliograafiaosakond

Ligia Kiin, Anne Kõre, Maare Kümnik, Anne Laumets (juh.), Ulje Natus (kuni 7.01.), Mare Onga (kuni 31.12.), Annemaria Onoper, Mare Pikkell, Helgi Solba (kuni 31.12.), Kersti Taal, Sirje Tammoja (kuni 19.01.)

Ennistuskeskus

Maiga Davõdov, Anneli Jõgi, Ene Sarap (juh.), Reet Sonn, Tiina Tensing, Sirje Vesi

Info- ja eurodokumentatsiooni osakond

Marika Meltsas, Sigrid Prank, Alla Saari, Vilve Seiler (alates 3.09.), Ruth Tammeorg

Infosüsteemide teenistus

Kalju Kill Kask, Tiina Kuusik, Eve Kümnik, Külli Moont, Ehtel Taevere, Ülo Treikelder

Kodumaise kirjanduse osakond

Signe Bachmann, Valvi Hiir, Kulla Jentson, Natalja Kapajeva, Marju Kolk, Asta Kuha, Udo Otsus, Kristina Pai (juh.), Terje Rand, Mare Vadi, Sille Vadi, Kaarin Viirsalu, Tuuli Vähk

Käsitöökirjade ja haruldaste raamatute osakond

Aili Bernotas, Elna Hansson, Ene-Lille Jaanson (kuni 18.05.), Maret Konson, Sulo Lembinen, Mari Murdvee, Tiiu Põllumaa (kuni 31.12.), Mare Rand (juh.), Kiira Schmidt, Tatjana Šahhovskaja, Kadri Tammur, Arvo Tering, Niina Vorobjova (kuni 22.06.)

Kõitekoda

Siiri Bohl, Elli Jakobson, Tiiu Lepasepp, Lõris Põhjälä, Valentina Selge (juh.), Inge Stimmer (kuni 30.11.)

Liigitamisosakond

Ljudmila Dubjeva, Ellen Kiloman, Kaja Kruus, Helgi Laanes (juh.), Anne Lentsius, Pille Naggel, Ivika Pall, Tiina Sammelselg, Lilli Sooväli (alates 7.05.), Anu Suiste, Ursula Taela, Tiiu Tarkpea, Elo Tõnisoo

Muusika- ja keeleõppekeskus

Andres Didrik, Avo Kartul (juh.), Svea Pärsimägi, Anneli Sepp (alates 5.11.), Margit Veromann

NATO teabekeskus

Mari-Liis Lipstok (alates 3.09.), Rain Roosileht (kuni 31.05.)

Raamatukogudevaheline laenutus

Maria Luštšik (juh.), Olga Šarova, Tiina Vesterova

Retrokataloogimise osakond

Kersti Aasmäe (kuni 06.04.), Allan Espenberg (kuni 31.12.), Liina Espenberg, Tiina Kaldvee, Katrin Kaugver (juh., kuni 27.04.), Viive Konsin (kuni 15.09.), Miralda Koor, Svetlana Kuul (kuni 31.12.), Anne Kütt (kuni 8.01.), Ülle Laidna (kuni 13.08.), Elsa Loorits (osak. töö koordinaator alates 27.04.), Ljudmila Makušina (kuni 13.08.), Ülle Mölder, Irina Opletajeva, Asta Pintsaar (kuni 31.12.), Sille Plaksi, Tatjana Rõžikova (kuni 17.08.), Riina Somson (kuni 31.12.), Ilmar Vene (kuni 31.12.)

Statistikateenistus (kuni 1.12.)

Anneken Metsoja, Tiiu Sade

Säilitus- ja hooldusteenistus

Sirje Elias (alates 02.02.), Ülle Jaanusson (alates 2.01.), Tiiu Fahrutdinova, Valve Mähar (2.01.), Külli Põhjala, Ilme Somelar (alates 16.01.)

Teaduskirjanduse osakond

Kadri Ainz (kuni 12.08.), Helina Aulis (alates 1.11.), Galina Bogdan, Leili Brikker (kuni 16.08., alates 3.09.), Olga Einasto (juh.), Merike Ennok, Malle Ernits, Taimi Hagu (kuni 8.01.), Ester Ilja (kuni 13.08., alates 3.09.), Jelena Ivanova, Natalja Jevtjuhova (kuni 16.08., alates 3.09.), Anna Juhanson (kuni 13.08.), Liina Jürimaa, Ene Kaart (kuni 8.01.), Larissa Kivenko, Kaja Kleimann, Merike Kronberg, Merle Külv (alates 21.09.), Eha Lambing (kuni 1.02.), Margit Leesik, Piret Lipping, Leivo Loik (kuni 15.06., alates 5.09.), Heli Luik, Jelena Malaja, Merje Mets (kuni 13.08.), Marju Murumets, Kadri Nelis, Kaie Nõlvak (kuni 13.08.), Reet Olev (kuni 15.06., alates 3.09.), Tiina Pettai, Piret Rattasepp (kuni 1.10.), Marju Rikand, Anu Rjabinin, Rain Roosileht (alates 1.11.), Urve Soovere (kuni 13.08.), Ljudmilla Šavrak (kuni 13.08., alates 1.11.), Piret Zettur, Kerli Tiigimäe (alates 15.06.), Marianne Tiik, Aili Tomingas, Larissa Tšesnokova (kuni 13.08., alates 3.09.), Elo Tulmin, Jaan Tulmin, Häli Turjakas, Tiiu Täpsi

Teadusosakond (kuni 1.12.)

Malle Ermel, Rein Saukas, Vilve Seiler (kuni 3.09.), Hain Tankler, Urve Tõnnov (juh. kuni 22.06.)

Väliskirjanduse osakond

Liivia Albert (kuni 27.06. Nukk), Marje Burenkov, Ludmilla Eeber, Mari Kahi, Tähe Kolk, Lilia Külv, Piret Ladva, Marika Liivamägi, Eda Linnumägi, Marina Ostrovskaja, Jelena Raid, Siiri

AASTAARUANNE

Reinola, Urve Rohtmets (kuni 8.01.), Algo Rämmer, Külli Soobik, Tiina Tolli, Silja Tānavots, Maire Türn, Kertu Uri (juh.)

Õppekirjanduse osakond

Katri Armolik, Sirje Elias (kuni 02.02.), Maie Fedin, Natalja Gordejeva (kuni 15.06., alates 3.09.), Leili Hansmann (kuni 15.06., alates 3.09.), Eva Ilves (kuni 06.07), Niina Kargina, Agnes Kivi, Merike Poljakov (juh.), Aime Põdersoo, Indrek Sepp, Maret Vanamb, Tiit Võlli (kuni 15.06., alates 3.09.)

Üld- ja arendusosakond osakond (alates 1.12.)

Malle Ermel, Margo Kolde (1.–5.12.), Tiina Matsulevitš, Anneken Metsoja, Janno Mäeotsa (alates 6.12.), Madis Orav (alates 6.12), Tiitu Sade, Kristi Salujärv, Rein Saukas, Ilona Smuškina, Elle Zirk, Merilyn Zuts, Maarika Tang, Hain Tankler, Boleslav Tšernjavski, Marja Unt

Biomeedikumi raamatukogu

Helju Vaidla (juh.)

Füüsikaraamatukogu

Tiia Boiko (kuni 31.12), Eha Lambing (juh. alates 01.02.), Heljo Virro (juh. kuni 01.02.)

Humanitaarraamatukogu

Erika Haar, Silja Härm, Sirje Madisson (juh.), Annika Otsa (kuni 29.10.), Kersti Pedak, Kadri Pettai, Sirje Toomla

Keemiaraamatukogu

Helju Kõrs (kuni 31.12.), Marju Salve (juh.)

Majandusraamatukogu

Sirje Haas, Olli Nukk (juh.)

XXX. Teaduskraadi omavad töötajad (31.12.2001)

- Ljudmila Dubjeva** *magister artium raamatukogunduse erialal*, “Traditsiooniliste infootsüsteemide kujunemine Tartu Ülikooli Raamatukogus 19. saj. – 20. saj. algul”, 1999.
- Kristina Pai** *magister artium*, “Translatiivne ja essiivne predikatiivadverbiaal eesti kirjakeeles”, 2001.
- Vilve Seiler** *kirjaliku tõlke magister*, “Terminologische Wortliste zum Information Retrieval”, 2001.
- Hain Tankler** *ajalookandidaat*, “Tartu ülikooli kasvandike osast loodusteaduste kujunemisel Peterburi Teaduste Akadeemias”, 1983.
- Arvo Tering** *ajalookandidaat*, “Rahvusvaheliste akadeemiliste sidemete osa Eesti- ja Liivimaa haritlaskonna kujunemisel Rootsi ajal 1630–1710”, 1986.

XXXI. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu liikmed (31.12.2001)

L. Dubjeva, O. Einasto, M. Ermel, V. Hiir, M.-N. Ilus, K. Jalas, K. Jentson, H. Kõrs, M. Kümnik, T. Liivamägi, E. Loorits, S. Madisson, M. Meltsas, K. Miil, Ü. Mölder, M. Pikk, M. Poljakov, L. Poots, S. Prank, M. Rand, I. Smuškina, R. Somson, L. Šavrak, R. Tammeorg, K.-L. Tralla, M. Vanamb, H. Virro.

Raamatukogu ühendusse kuuluvad ka siit teisele tööle siirdunud H. Kase, Ü. Laidna, Ü. Must, P. Olesk, I. Saare, L. Teedema.

XXXII. Teaduslike organisatsioonide liikmed (31.12.2001)

Akadeemiline Ajaloo Selts — L. Dubjeva (revisjonikomisjoni liige), K. Taal.

Akadeemiline Baltisaksa Kultuuri Selts Tartus — A. Bernotas (juhatuse liige, sekretär),

L. Dubjeva, T. Matsulevitš, M. Rand, V. Seiler, K. Tammur, A. Tering.

Akadeemilise Muinsuskaitse Seltsi Vilistlasklubi — M. Rand, K. Taal.

Baltische Historische Kommission (Göttingen) — H. Tankler, A. Tering.

Eesti Kirjanduse Selts — T. Liivamägi.

Eesti Loodusuurijate Selts — H. Tankler.

Eesti Psühholoogide Liit — M. Meltsas.

Eesti Füüsika Selts — T. Liivamägi.

Emakeele Selts — M. Onga, R. Saukas.

Sihtasutus *Fenno-Ugria* — M. Onga.

Standing Committee of IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions), Section of University Libraries and Other General Research Libraries — T. Liivamägi.

Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Eesti Ühendus — H. Tankler (juhatuse liige).

Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Ühenduse Balti Komisjon — H. Tankler.

Õpetatud Eesti Selts — M. Ermel, M. Kümnik (revisjonikomisjoni esimees), K. Taal (raamatukoguhoidja, juhatuse liige), H. Tankler.

XXXIII. Kroonikat

23. jaan — F. Puksoo päev. F. Puksoo auhinna sai Tiiu Reimo "Eesti raamatu kronoloogia" (Tallinn, 2000) koostamise ja 2000. aastal avaldatud uurimuste eest, tunnustati Endel Annuse uurimust "Eesti kalendrikirjandus 1720–1900" (Tallinn, 2000). Auhinna žüriisse kuulusid U. Tõnnov, A. Valmas, K. Aru, R. Hiie, K. Tammaru. Esitleti E.-L. Jaasoni "Tartu ülikooli trükikoda 1632–1710 : ajalugu ja trükiste bibliograafia" (Tartu, 2000).

26. jaan. — Ljudmilla Šavrakil möödus 20 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.

29. jaan. — fuajees algas 8-nädalane remont.

1. veebr. — Tähe Kolgil möödus 20 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.

16.–17. veebr.— osalemine messil INTELLEKTIKA.

16. veebr. — informiin "Teaduskeskne *alma mater*" messil INTELLEKTIKA.

AASTAARUANNE

28. veebr. — Lotmani seminaril esitleti andmebaasi "Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolaarne isikuarhiiv".
1. märts — 20. mälumäng O. Lutsu nim. Tartu Linna Keskraamatukogus. Võistkond koosseisus M. Pikk, R. Saukas, L. Teedema (külalisena) ja E. Tulmin sai 3. koha 16 võimalikust.
- 12.–13. märts— teadusraamatukogude talveseminar Käärikul. Kavas ettekanded: "Virtuaalraamatukogu alustamisest: lähtekohti" (M. Põltaas, TPÜ Raamatukogu), "Teadusraamatukogundusest Eestis sajandivahetusel" (A. Lepik, TPÜ), "Soome raamatukogude riiklik arengukava" (T. Valm, RR), "Raamatukogunduse arengukava Eestis: Miks? Kuidas? Kellele?" (A. Lepik, T. Valm), "Eesti teadusraamatukogude koostöö: ühine komplekteerimine" (M. Meltsas), "Rakubioloogia tulevik 2001+" (T. Maimets, TÜ Molekulaar- ja Rakubioloogia Instituut). Töötati kahes — raamatukogude arenduse ja elektronkataloogi ESTER — seksioonis.
16. märts — Arvo Teringul möödus 30 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
1. apr. — Viive Konsinil ja Ene Sarapil möödus 25 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
10. apr. — TÜ kirjastuse ja raamatukogu raamatupoe pidulik avamine fuajees, pood lõpetas tegevuse 28.12.
24. apr. — Maret Konsonil möödus 20 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
1. mai — Aili Tomingasel möödus 20 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
8. mai — raamatukogu 200. aastapäeva tähistamise peatoimkonna esimene koosolek.
9. mai — Eesti Raamatu Aasta lõpetamine raamatukogus, esimese raamatuaasta (1935) filmi demonstreerimine, raamatuaasta üritustele tegusalt kaasa aidanud töötajatest said tänukirjad M. Ermel, E. Hansson, V. Hiir, S. Härm, K. Jentson, K. Kukk, T. Liivamägi, T. Matsulevitš, U. Natus, M. Onga, A. Onoper, M. Pikk, M. Poljakov, M. Rand, E. Sarap, R. Saukas, I. Smuškina, R. Sonn, K. Taal, K. Tammur, M. Tang, U. Tõnnov, T. Täpsi, M. Vanamb, K. Viirsalu.
29. mai — Prantsusmaa päev raamatukogus.
1. juuni — Heiki Epneril möödus 25 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
4. juuni — Arutelu "Kuidas me mõistame oma rolli klienditeenindajana" eesmärgiga leida võimalusi klienditeenindajate koolitamiseks oma jõududega.
16. juuni — Niina Vorobjoval möödus 30 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
21. juuni — raamatukogu 199. aastapäeva tähistamine: aastapremiate ja tänukirjade üleandmine, "Meenutades uude majja kolimist" (slaidiprogramm M. Ermelilt).
11. juuli — Elsa Looritsal möödus 35 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
1. aug. — Elna Hanssonil möödus 45 ja Tiiu Sadel 30 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.

1. sept. — Ludmilla Eeberil ja Elo Tulminil möödus 30, Liivia Albertil ja Reet Sonnil 25 ning Tiiu Täpsil 20 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
7. sept. — Tiiu Fahrutdinoyal ja Siiri Reinolal möödus 20 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
16. sept. — Mare Kahil möödus 25 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
- 18.–19. sept. — Eesti-Saksa akadeemilise nädala *Academica V* loengud.
25. sept. — raamatukogu aastaraamatu esitus.
5. okt. — Piret Ladval möödus 20 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
11. okt. — Niina Vorobjovat autasustati pikaajalise ja tulemusliku töö eest Tartu Ülikooli väikese medaliga.
16. okt. — Sigrid Prangil möödus 25 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
19. okt. — üleriigiliste raamatukogupäevade “Tule raamatukogusse — teadmine on jõud” avaüritus; loengupäev “Kuidas müüa raamatukogu”: K. Tõnisson “Kas raamatukogu peab ennast müüma?”, A. Past “Kas raamatukogu vajab suhtekorraldust?”
23. okt. — suri raamatukogu kauaaegne direktor Laine Peep.
2. nov. — Allan Espenbergil möödus 20 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
16. nov. — Maare Kümnikul möödus 40 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
18. nov. — Helgi Laanesel möödus 30 aastat esimesest tööpäevast raamatukogus.
5. dets. — e-päev — elektrooniline tellimine ja pikendamine, e-ajakirjad ja andmebaasid (tutvustused).
28. dets. — F. Dürrenmatti näidendi “Herakles ja Augeiase tall” ettekanne raamatukogu näitetrupilt ja töötajate jõulupidu.

Euroopa Liidu liikmesriigi Prantsusmaa päev 29. mail 2001

1. Tartu Descartes'i Lütseumi õpilastega on pildile jäänud: paremalt M. Härma
Gümnaasiumi direktor J. Sasi, suursaadik J.-J. Subrenat *Foto: B. Tšernjavski*

2. Prantsuse majanduselu tutvustavat seminari juhivad: vasakult tõlk, suursaadik
J.-J. Subrenat, kaubandusõuniku asetäitja L. Paroll *Foto: B. Tšernjavski*

3. Näituse “Muinasheebrea kirjakunst. Heebrea käsikirjad ja kombetalitusesemed” avamine 8. novembril 2001. Vasakult T. Liivamägi, Israeli suursaadik Eestis Avraham Benjamin, M. Luštšik jt. *Foto: B. Tšernjavski*

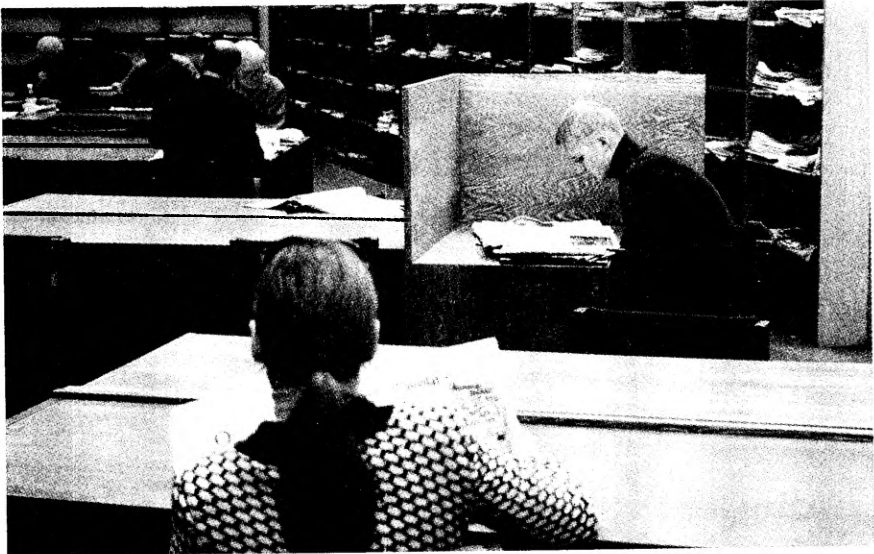

4. Hetk Peterburi prof-ri Isidor Levini raamatukogu üleandmiselt 5. oktoobril 2001. Vasakult prof. Ü. Valk, T. Liivamägi, I. Levin, I. Smuškina *Foto: B. Tšernjavski*

5. E-päev 5. detsembril 2001. O. Einasto ja P. Zettur tutvustavad trükiste tellimist Interneti kaudu

Foto: B. Tšernjavski

6. Ajalehtede lugemissaalis on alati külastajaid

Foto: B. Tšernjavski

JUUBILARID

LINDA VISBERG

75

Linda Visberg sündis 4. aprillil 1926. aastal Venemaal Saraatovi oblastis Baltika külas, kuhu tema isa oli emigreerunud. Peale kolmekümneaastast Eestist eemalviibimist otsustas ta 1948. aastal koos perekonnaga Tartusse tagasi pöörduda. Linda lõpetas keskkooli 1947. aastal ja astus hiljem kaugõppe teel Tartu Riiklikku Ülikooli vene filoloogiat õppima.

Esimeseks töökohaks Tartus sai Peipsi Laevandus, kuhu ta masinakirjutajana 1949. aastal tööle asus. Veel samal aastal vahetas ta kohta ja alates 1. septembrist hakkas töötama laborandina ülikooli vene keele kateedris.

Pikaajalise tööstaaži saavutas Linda Visberg ülikooli raamatukogus, kus ta töötas alates 1. septembrist 1950 kuni aprillini 1986. Ühe aasta jooksul inventeeris ta komplekteerimisosakonnas raamatuid, sellele järgnes lugejate teenindamine kojulaenutuses kuni pensionile siirdumiseni.

Lindat võib iseloomustada kui korrektset ja lugejasõbralikku teenindajat, kes oli kolleegidele eeskujuks. Hea eesti ja vene keele valdajana tõlkis ta raamatukogu tööplaan ja aruandeid vene keelde ning kirjutas neid masinal ümber. Ta abistas meeeldi tõlkimisel ka lugejaid.

Suurt hoolt ja armastust nõudis Linda elus perekond. Koos abikaasa Georgiga on üles kasvatatud poeg ja tütar. Samuti hindavad neli lapselast vanaema hellust. Pensionipõlve aitavad sisustada mitmed hobid. Ta on usin käsitöömeister ja aiapidaja. Kolleegide hulgas on tuntud tema käsitöö näitused. Õnne ja tervist!

Kaljo Lepik

LUDMILLA EEBER

60

Ludmilla Eeber (a-ni 1995 Fjodorova) sündis 7. aprillil 1941. aastal teenistujate perekonnas Leningradi oblastis Volossovo alevis. Volossovo rajoon oli kuni II maailmasõjani üks eestlastega asustatud aladest Venemaal.

Ludmilla emapoolsed, Järvamaalt pärit vanavanemad olid 19. sajandi agraarväljarände ajal siirdunud Peterburi kubermangu Tsarskoje Selo maakonda. Vanaisa Mart Eberi sooviks oli jõuda Jenissei jõe äärde viljakatele põllumaadele. 1904. aastal puhkenud Vene-Jaapani sõja tõttu tuli sellest mõttest loobuda: edasiränne ida suunas, sõjakoldele vastu oli keelatud.

Ludmilla varane lapsepõlv langes II maailmasõja karmi aega. 1943. aasta sügisel deporteeriti tema ema koos lastega — Ludmilla oli siis

kaheaastane ja õde neljane — sakslaste poolt Eestisse. Mälestusi sünnikohast ei jõudnudki tekkida. Ludmilla isa oli vene rahvusest, kuid vene keelt õppis Ludmilla rääkima hiljem, alles siis, kui isa oli sõjast perekonna juurde tagasi pöördunud.

Nende esimeses kodus Eestis, Virumaal, puudusid raamatud. Need oldi sunnitud sünnikohta maha jätma. Seda puudust asus kõrvaldama õde. Liisi, nii kutsuti õde kodus ja tuttavate seas, oli väga hea joonistaja ning tegi ise Ludmillale esimese piltidega lasteraamatu. Esimene kauplusest ostetud raamat oli A. H. Tammsaare *Põrgupõhja uue Vanapagana* 1949. aasta trükk. See oli tookord Väike-Maarja kauplusesse just müügile tulnud ning oli trükilõhnaline.

Kooliteed alustas Ludmilla 1949. aastal Raeküla algkoolis Virumaal, seejärel õppis Tamsalu 7-kl. koolis, aga keskkooli lõpetas 1960. aastal Valgamaal Pukas. Pärast keskkooli lõpetamist töötas ta sanitarina kohalikus haiglas. Aastatel 1963–1968 õppis Ludmilla statsionaarselt Tartu Riiklikus Ülikoolis romaani-germaani filoloogia osakonnas inglise keelt. Lisaks põhiõpingutele täiendas ta oma teadmisi ülikooli kunstikabinetis ning omandas kunstnik-dekoraatori ühiskondliku eriala. Ülikoolist suunati Ludmilla sel ajal veel inglise keele kallakuga Rakvere Internaatkooli õpetajaks. Edasi järgnes töö kasvatajana Hellenurme lastekodus Valgamaal.

1971. aasta 1. septembril asus Ludmilla tööle ülikooli raamatukogusse. Ta oli kolmas töötaja komplekteerimisosakonnas, kelle ülesandeks sai väljaannete vahetamine välisriikidega. Tööjõu juurdetulek võimaldas välisvahetuse mahtu laiendada: 1970. aastatest said alguse paljud koostöösuhted USA raamatukogudega. 1980. aastatesse kuuluvad enesetäiendamise Moskvas ja esinemised ettekannetega, nagu 1981. aastal Moskvas üleliidulisel välisvahetusealasel teaduslikul nõupidamisel. *Некоторые показатели экономики обмена между Научной библиотекой Тартуского государственного университета и библиотеками Соединённых Штатов Америки* äratas kuulajates huvi ning tehti ettepanek töö paljundada kõigi nõupidamisest osavõtjate tarbeks. Esimesel erialapäeval uues raamatukoguhoones 1982. aastal kandis Ludmilla ette selle töö uue, täiendatud variandi eestikeelsena. 1986. aastal toimus raamatukogu 10. teaduskonverents, kuhu oli kutsutud külalisi ka väljastpoolt vabariiki. Selle konverentsi ettekande teesid *Книгообмен с США и его значение в обслуживании читателей НБ ТГУ* ilmusid samuti vene keeles, et ettekanne oleks mõistetav väliskülalistelegi. Vahetussuhete ökonoomika näitajate väljatoomiseks töötas Ludmilla iseseisvalt välja täiesti uue uurimismetoodika. Esimestes töödes vaadeldi üksnes vahetuse majanduslikke külgi. Viimases uurimuses oli rõhuasetus vahetusel vaadatuna lugejateeninduse seisukohalt, kuid ka siin tuli kasutada eelmistes töödes välja toodud majanduslikke näitajaid.

Raamatukogus töötamise algaastatel tuli Ludmillal tegelda kõigi välisriikide vahetuspunktidega. Hiljem, uute töötajate juurdetulekul, kujunes välja tööjaotus. Ludmilla Eeber tegeleb praegu Põhja- ja Lõuna-Ameerika, Aasia (v.a. Hiina ja Jaapan), Austraalia ja Madalmaade raamatukogude ja teadusasutustega väljaannete vahetuse ja abiprogrammide alal. Oma 30 tööaastaga on ta üks staažikamaid välisvahetuse spetsialiste Eesti raamatukogudes.

Kolleegid

KADRI TAMMUR

50

Lehekuu 5. päeval tähistas Kadri oma esimest juubelit. Kevad on vististi ilusaim aeg ilmaletulekuks, sestap on Kadrigi tõeline päikeseinimene, ehkki kodu sünnist saati Tartus Kuu ja Tähe serva peal. Armastades päikest ja soojust, kiirgab ta seda ka kõikjale enda ümber. Ju tunneb raamatukogurahvasi Kadrit kui alati rõõmsameelset, osavõitlikku ja abivalmis kolleegi. Ta on elav ja vaimukas kaaslane, kes võib sundimatult vestelda mistahes teemal, seejuures väga meelsasti ka loomadest, eriti oma lemmikutest — koertest. Kolleegid imetlevad alatasa Kadri näpuosavust ja fantaasialendu, kui poeletil talle mõni meelikõitev kangatükk või lõngatokk silma on hakanud. Ehk on Kadri emotsionaalsuses, elavas kujutlusvõimes ja seltsivuses oma osa ka tema soontes voolaval näitlejaverel.

Kadri on läbi ja lõhki tartlane — siin sündinud, kasvanud ning kodulinnas oma haridusteegi käinud. Diplomeeritud ajaloolasena töötas ta aastaid Eesti Rahva Muuseumis, kus valmisid uurimused Tartu elamistingimuste ja rahvastiku etnilise struktuuri kohta 1920.–1940. aastatel. TÜ raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonda tuli Kadri tööle 1989. aastal. Ta on meie osakonna kogude perenaine, kes teab täpselt, kus mingi ürik, kunstiteos või muu haruldus asub. Ja mitte ainult, ta teab ka olulist, mis neis peitub. Aastate jooksul on Kadri koristanud ja läbi töötanud ülikooli teadlaste käsikirjapärandeid (P. Nurmekund, J. Konks, H. Mürk, H. Moosberg, V. Masing jt.), korraldanud kas üksi või kahasse mitmeid näitusi (*Rara ethnographica*, *Auaadresse aastaist 1852–1932*, *Ameerika 500*, *Eestikeelne teatmekirjandus* jne.), avaldanud rea artikleid, näit. *Gooti köite kujundusest // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000, kd. 11, lk. 20–49* ja koos Inge Kukega kauni näitusekataloogi *Dürer ja saksa renessanss* (Tartu, 1996), esinenud ettekannetega (*Karl Morgenstern oma kaasaegsete mälestustes, 15.–16. saj. Lääne-Euroopa raamatu köite kujunduses* jne.), tutvustanud KHO haruldasi käsikirju ja trükiseid ning harinud loengutega köite ajaloost ja kujundusest erinevate erialade üliõpilasi Tartust ja Tallinnast ning teisi huvilisi. Kadri huvi kunstiajaloo vastu on päästnud meid juba paar aastat — kui rikkaliku kunstikogu olemasolu juures puudub raamatukogus selle kogu päris hoidja-spetsialist. Kui see küsimus laheneb, ootab Kadrit uus päästeteenistus — järjepidevuse hoidmiseks on vaja tööle asuda haruldase raamatuga. Taas on lootused pandud Kadriale.

Kadri kuulub Akadeemilise Baltisaksa Kultuuri Seltsi ridadesse, ta on Eesti Muuseumiühingu ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu vanaraamatu toimkonna liige.

Kuulsus ja karjäär pole aga tema jaoks eesmärk. Elu peab olema huvitav ja hariv — see on Kadri meelest kõige olulisem siin ilmas. Rõõmustagem, et töö meie majas seda pakub.

Aili Bernotas

LIA URBA

70

Lia Urba on sündinud 28. mail 1931. aastal Tallinnas sõjaväelase perekonnas. Ta on lõpetanud Tartu Õpetajate Instituudi 1953. aastal ja Tallinna Pedagoogilise Instituudi vene keele ja kirjanduse õpetajana 1959. a.

Enne raamatukogusse jõudmist töötas Lia Võnnu keskkoolis õpetajana (1953–1956), Jõgeva rajooni Haridusosakonna pedagoogika kabineti juhataja ja koolide inspektorina (1956–1960), Jõgeva keskkoolis õpetajana (1960–1961) ja Tartu linnaraamatukogus.

Alates 1966. a. jaanuarist kuni pensionile jäämiseni 2000. a. veebruaris on Lia Urba tööd ja tegemised olnud seotud ülikooli raamatukogu hoiuosakonnaga, aastatel 1971–1986 oli ta selle juhataja. Tema tööd on hinnatud Tartu Ülikooli väikese medaliga.

1981. a. valmis uus raamatukoguhoone, raamatuvardad tuli vastsesse majja tuua võimalikult lühikese aja ja vähese tööjõukuluga. Seni oli raamatuid ümber paigutatud väiksemas mahus, nüüd tuli üle tuua ligi 3,4 miljonit trükist viiest eri majast. Lia oli see, kes töötas välja kolimise strateegia ja kogude paigutussüsteemi uues majas ning seisis hea selle eest, et kõik trükised leiaksid oma õige koha Struve tänava raamatuvaramus. Originaalne kolimismeetod leidis tutvustamist ka toleaeegse NSVL-i erialakirjanduse veergudel (*Перемещение фондов библиотеки в новое здание // Научные и технические библиотеки СССР, 1984, nr. 12*).

Lia Urba on aastate jooksul osa võtnud raamatukogu teadustööst (*A. N. Neustrojevi memoriaalkogu TRÜ Teaduslikus Raamatukogus // TRÜ toim. 248. Tartu, 1969, lk. 132–152*) ja esinenud teaduskonverentsidel ja seminaridel (*Venekeelse raamatu nõudlus TRÜ TR-s teadusalade järgi* (1981), *Tartu Ülikooli Meteoroloogia Observatooriumi raamatukogu* (1991)).

Täpsus, asjatundlikkus ning sõbralikkus tegid Liast kolleegi, kellega oli meeldiv suhelda ja kelle juurde ei häbenetud minna ka oma isiklike rõõmude ja muredega.

Lia on üles kasvatanud kaks last ja on praegu kahekordne vanaema. Praegugi töötab ta meie rõõmuks ja enda rahuloluks, sedakorda Akadeemia tänava poolses valvelauas.

Päikest sinu päevadesse!

Kolleegid

ELJU KALLAS

75

Elju Kallas sündis 16. juulil 1926. a. Tartumaal Rasina vallas talupidajate kuuelapselises peres teise lapsena. Elju oli juba varases lapsepõlves ärksa vaimuga ning väga suur raamatusõber. Kooliteed alustas ta Rasina algkoolis, keskhari- duse sai Tartus, lõpetades siin 1949. aastal III keskkooli. 1949. aastal jätkusid õpingud Tartu Riikliku Ülikooli Ajaloo-Keele- teaduskonna ajaloo osakonnas. 1952. aastal pidi Elju isa raske haiguse tõttu ülikoolist ära tulema ning sama aasta 27. novembril asus ta tööle ülikooli raamatukokku. Ülikool õnnestus tal lõpetada töö kõrvalt kaugõppes 1960. aastal.

Ülikooli raamatukogu oli Elju Kallase ainuke töökoht — ta töötas siin veidi üle 40 aasta kuni pensionile minekuni 31. jaanuaril 1993.

Elju alustas oma raamatukoguhoidja-teed fondide osakonnas. Siin olid tema õpe- tajateks omaaegsed erudeeritud raamatukogutöötajad Haldi Teder, Bernhard Tammelaas, Paulopriit Voolaine jt. Noor töötaja oli õpihimuline, kiire taibuga ja välejalgne. Tänu vanemate kolleegide õpetusele ja üle kahekümne aasta kestnud hoidlatööle võib Elju Kallast ehk Mikut, nagu kolleegid ja paljud lugejadki teda hüüdsid, pidada üle aegade pari- maks ülikooli raamatukogu fondide tundjaks. 1976–1977 töötas ta vanemraamatukogu- hoidjana bibliograafia osakonnas. Tolleaegsed lugejad mäletavad Eljut eelkõige kui väga täpset ja korrektset valvebibliograafi. 1977. aastast kuni 1993. aastani töötas Elju pea- raamatukoguhoidjana vana raamatu osakonnas. Selles töös leidsid väga hea rakenduse tema sügav raamatukogu fondide tundmine ja põhjalikud ajalooalased teadmised, samuti lahtine mõistus ja suurepärase mälu.

Neil aastail oli ta paljude ulatuslike raamatunäituste koostajaks ja tutvustajaks aja- kirjanduseski: *K. J. Peterson : 14. III 1801 – 4. VIII 1822 // Edasi (1976) 16. märts ; Näitu- sed ülikooli ajaloost : [botaanik Matthias Jakob Schleideni 175. sünniaastapäevaks] // Edasi (1979) 4. mai*. Elju on kaasa teinud raamatukogu varade arvukad kolimised ja tema meenutused on kaastöötajaile harivad.

Kolleegina oli Elju alati väga abivalmis, optimistlik ja reibas. Noorematele on ta olnud eeskujuks nii oma töökogemuste ja sügavate teadmistega kui ka iseloomuomadustega.

Hingelt on Elju suur looduse- ja spordisõber. Suusatamine, jalgrattasõit ning töö oma armastatud kodutalus on vahelduseks lugemiskirele ja hoiavad vaimugi virge ning meele rõõmsa.

Oma aktiivse eluviisiga on Elju meile heaks nõuandjaks külaskäikudel raamatukokku praegugi.

Valvi Hiir

LIIVIA ALBERT

50

Liivia Albert (neiupõlvenimega Loona, 1977–1987 Võõbus, 1987–2001 Nukk) sündis 22. juulil 1951 Tartus. Aastatel 1958–1966 õppis Liivia Tartu 2. Keskkoolis, edasi jätkas õpinguid Tartu Kunstikoolis, mille lõpetas 1970. aastal kunstilise kujundaja kutsega. Peale kunstikooli lõpetamist, aastatel 1970–1971, töötas Liivia Tartu Kaubandusvalitsuse reklaamigrupis dekoratorina. Raamatukogundusse tuli Liivia 1971. aastal, töötades kõigepealt Tartu linnaraamatukogu rändfondi osakonnas. Alates 1973. aastast on Liivia ülikooli raamatukogu töötaja. Samal aastal alustas ta õpinguid Tallinna Pedagoogilises Instituudis raamatukogunduse ja bibliograafia erialal, mille lõpetas

1978. aastal.

Tartu Ülikooli Raamatukogus hakkas Liivia tööle reserv-vahetusfondi osakonnas, millest hiljem sai vana raamatu osakond. Alates 1. juunist 1999 kuulub ta väliskirjanduse osakonna koosseisu. Hoolimata osakonna nime mitmekordsest muutumisest, on Liiva töövaldkond, vanatrükis ja sellega seonduv, jäänud samaks. Järjest vähem leidub majas töötajaid, kes tunnevad vanu, keerulisi katalooge. Liivia on üks neist, tema kompetentsus antud valdkonnas on aukartust äratav.

Raamatukogus töötades pole Liivia piirdunud ainult sellega, mida otsesed tööülesanded on nõudnud. Noore töötajana osales Liivia edukalt “noore bibliograafi” võistlustel, samuti on ta esinenud raamatukogu ajaloo päeval ettekandega endisest töötajast Konrad Kullangost. Enesetäiendamine on Liivial alati oluline olnud: aastatel 1974–1975 õppis ta Tartu Keeltekoolis ja 1997. aastal läbis arvutialase koolituse.

Kõige eelnimetatu kõrval on Liivial jätkunud aega iseenda ja oma pere jaoks. Tal on neli tütart, kellest noorim on alles 1,5-kuune. Liivia on tagasihoidlik, kuid nii mõnigi kord üllatab ta oma vitaalsuse ja ettevõtlikkusega, kolleegid hindavad tema täpsust, abivalmidust ja koostöötahet.

Kolleegid

ILMAR VENE

50

Ilmar Vene sündis 13. augustil 1951. aastal Peipsi järve ääres Kasepää külas. Tema koolitee kulges Varnja algkoolist (1958–1960) Alatskivi keskkooli (1960–1970) ja sealte TÜ saksa keele ja kirjanduse osakonda (1970–1975). Kolm ülikoolijärgset suunamisaastat töötas Ilmar Laekvere 8-kl. koolis saksa keele õpetajana. Tartusse tagasi, ülikooli raamatukokku tuli ta 1979. a. ja on jäänud siia tänaseni. Kõik need aastad on ta töötanud rekataloogimise osakonnas vanade raamatute keskel.

Raamatukogutöö kõrval on Ilmar Vene tuntud kui viljakas tõlkija ja esseist. 1994. a. pälvis ta *Loomingus* ilmunud esseede eest ajakirja aastapreemia, 1995. aastal ilmus *Postimehes* tema iganädalane *Vaikimised*-sari (nimekiri vt. raamatukogu aastaraamat 1995, lk. 50–53). Tema sulest on ilmunud kaks iseseisvat raamatut: *Eesti mõtteloo* 16. raamatuna esseekogumik *Vahemere tuuled Hüperboreas* (Tartu, 1997) ja *Trotsija: katse mõista Uku Masingut* (Tartu, 2001). Ilmari esseistika teemade ring ulatub antiik- ja keskajast meile lähemate sajanditeni.

Tõlkijana on Ilmar Vene eesti lugejale vahendanud “raskeid” autoreid, saksa keelest Hermann von Keyserlingi *Loova tunnetuse* (Tartu, 1998), ladina keelest Aurelius Augustinuse *Pihitimused* (Tallinn, 1993) ja Lucius Annaeus Seneca *Moraalikirjad Luciliusele* (Tartu, [1995?]), kõik tööd on varustatud kommentaaride ja järeلسõnaga.

Ilmari teadmised, mälu ja eruditsioon on lausa erakordsed, mistõttu ta on olnud vanaraamatuga tegelevatele kolleegidele hindamatuks aardeks. Vaadatagu kasvõi *Trotsija* nimeregistrit — ligi kakksada autorit läbi inimkonna kultuuri- ja ajaloo, ja nende kõigi kohta on autor midagi teada ja öelda osanud. Pruugib teil vaid Ilmarilt küsida, et ega ta ei ole juhtumisi kuulnud härra Sellest-ja-tollest, kes elas ja kirjutas umbes kolmsada aastat tagasi, kui saate vastusena kuulda mitte ainult härra Selle-ja-tolle, vaid ka tema sõprade käekäigust, inimlikest nõrkustest ja varase surma põhjustest. Ilmar lihtsalt teab! Seejuures on tegu tõelisele tarkusele nii omase tagasihoidlikkuse ja delikaatsusega — ei mingit edvistamist oma teadmistega. Küll aga kohtab tähelepanelik vestluskaaslane mõnusat huumorit, mis ikka pigem iseenda kui teise üle muigab.

Ilmari vaikne kohalolu on lisanud vürtsi nii mõnelegi rutiinseks ja üksluiseks tarduma kippunud päevale. Ja need ootamatult puhkevad kütkestavad kõnelused elust ja surmast, inimesest ja Jumalast!

Ent mis veel väga oluline: vaatamata Ilmari näilisele eemalolekule kõigest argisest ja maisest, võib tema peale alati kindel olla. Mida ta on lubanud ja milles temaga kokku on lepitud, see saab ka tehtud.

Katrin Kaugver, Rein Saukas

KÄRT MIIL

50

Kohe pärast Tartu ülikoolis eesti filoloogia eriala lõpetamist 1974. aastal tuli Kärt Miil tööle raamatukogu hoiuosakonda. Arvata võib, et otsust mõjutasid raamatukogu kasutamise kogemused ülikoolis õppimise ajal. Kärdi edasistele raamatukoguaastatele on olnud iseloomulik vaheldusrikkus ametite valikul ja head töötlemused oma kohustuste täitmisel. Hoidlas töötades tekkis Kärdil huvi vanade raamatute vastu ja 1978. aastast hakkas ta tegelema vanaraamatu komplekteerimisega.

1981. aastal, kui koliti raamatukogu uude hoonesse, otsustas Kärt ainult raamatutega tegelemise asemel hakata

lugejateenindajaks — harjumatult suur hulk avariileid ja kaasaegne sidepidamine hoidlate ja lugemissaalide vahel löid selleks suurepärased võimalused.

Kui 1989. aastal loodi raamatukogus teenindusdirektori ametikoht ja seda pakuti Kärt Miilile, andis pikaajaline töötamine kindluse jaasõnaks. Teeninduses töötades olid selleks ka ideed ja mõtted tekkinud. Tegemist oli ajaga, kui päevakorda tõusis kliendikeskus ja raamatukogud pidid uute suundumustega kaasa minema. Pealegi oli Kärt vahepeal alustanud õpinguid Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonnas (lõpetas 1993. a.), selle kõrval oli võimalus osaleda koolitustel ja stažeerida erinevates Euroopa raamatukogudes.

Kärt Miili jaoks oli oluline osalemine raamatukogu tulemuslikkuse uurimisel Stockholmis ülikooli raamatukogu direktori Tomas Lidmani juhendamisel, millest jäi jälg trükisõnasse — *Library Management Development Project : 3rd Final Report* (Stockholm, 1995).

Teenindusdirektori kohal tuli tegemist teha murranguajale omaste probleemidega. Ei olnud võimalik ette näha raamatukogude edasist arengut ja paljud ettevõtmised olid esmakordsed. Ka lugejateeninduses püüti tundma õppida teiste kogemusi ja otsustada oma parema äratundmise järgi. Neid probleeme kajastavad artiklid, näiteks *Raamatukogudevaheline laenus // TÜ Toim. 910. Tartu, 1990, lk 106–119; Rahulolu lugejateenindusega // TÜ Toim. 944. Tartu, 1992, lk. 95–104; Raamatukogu tegevuse tulemuslikkuse uuring Tartu Ülikooli Raamatukogus // Raamatukogu, 1995, 6; Uuring raamatukogu tegevuse tulemuslikkusest // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid, 10. Tartu, 1997, lk. 11–38.*

Võimalus täiesti uuelaadseks raamatukogutööks tekkis Kärdil 1996. aastal, kui temast sai Tartusse õiguskeskuse raamatukogu rajaja. Selle raamatukogu iga jäi küll lühikeseks, aga andis Kärdi huvidele täiesti uue suuna — tegelemise õigusosalase informatsiooniga, käia õiguslastel koolitustel ja töötada suurte andmebaasidega.

Kärt ise on väitnud, et alles õiguskeskuse raamatukogus töötades mõistis ta täpsemalt, mida tähendab raamatukogu kui terviku väiksemgi osa. Kuna oli tegemist erastruktuuriga, tuli pidevalt võidelda oma ideede ja saadava ressursi eest, sai aga ise oma tegevusi lõpuni planeerida ja ise oma plaane ellu viia.

2000. aastal otsiti ülikooli raamatukokku teatmeteeningu juhti, s.t. isikut, kes koordineeriks lugejate päringutele vastamist ja infoteeningust. Meie heameeleks otsustas Kärt “suurde raamatukokku” tagasi tulla ja teatmeteeningu uuendatud kujul käivitada.

2001. aastal hakkas raamatukogu üle minema eriala infospetsialistide e. referentide süsteemile, Kärdi näol oli olemas väga hea kandidaat õigusteaduskonna referendi kohale. Suhtlemine teaduskonna õppejõudude ja üliõpilastega ning uute infoallikate väljaselgitamine on nüüd Kärdi igapäevasteks tööülesanneteks.

Kärdi huvialade valik on samuti olnud mitmekesine ja vaheldusrikas. Muusika kuulamist naudib ta siiski alati ja kontsertidel käimiseks leiab alati võimaluse.

Hea kolleeg, alati raamatukogu asjades õla alla panija — soovime Sulle edu edaspidiseks.

Mare-Nelli Ilus

VIIVE KASUMETS

70

Viive Kasumets, neiuna Allas, sündis Viitina vallas Kogre külas 6. septembril 1931. a.

1949. a. lõpetas ta Valga Arve- ja Plaanindustehnikumi. Järgnes pikk tööperiood Tartu Nahkjalanteriikombinaadis "Linda", kus Viive puutus kokku nahkesemete valmistamisega.

Ülikooli raamatukogu hügieeni- ja restaureerimisosakonda tuli ta tööle 1971. a. ja jäi siia kuni pensionile siirdumiseni 1996. aasta oktoobri lõpus.

Vastloodud osakonnas valitses otsiv ja loov vaim. Tol ajal ei olnud Eestis võimalik restaureerimist õppida, ka välismaal eriala omandamine oli võimatu. Restaureeritena tööleasujad tungisid eriala saladustesse kättesaadava kirjanduse abil ning kõitekunstnikust osakonnajuhataja käe all raamatukogu kohapeal, õpiti praktilise töö käigus.

Viive loomuomane täpsus ja korrektsus ning "Lindas" omandatud nahatöötlemise kogemus olid eelduseks suurepärase köiterestaureerimise kujunemisele. Tema ennistatud arvukatele raamatu- ja käsikirjaköödetele on antud uus eluiga, tema tööd on teostatud läbi mõeldult, need on laitmatult ja äärmuseni viimistletud.

Oma rikkalikke kogemusi on Viive jäädvustanud ka kirjasõnas: *Dekoratiivpaberite valmistamine poolnahkköödetele restaureerimiseks // Raamat — aeg — restaureerimine 3. Tartu, 1976, lk 150–156; Nahkköödetele konserveerimine ja restaureerimine : meetodiline kiri* (Tallinn, 1985).

Soovime sünnipäevalapsele palju õnne ja tervist.

Kolleegid-restaureerimid

SIRJE TAMMOJA

60

Sirje Tammoja (neiuna Kiis) sündis 27. septembril 1941. a. Tartus töölisperes oma ema ainsa päikesekiirena. Isa ja tütar ei kohtunud kunagi — karmid sõja-aastad olid jätnud oma jäljed.

Tüdrukuke kasvas ema ja vanaema hoole all. Tema lapsepõlvemaaks oli Supilinn kogu oma argipäevasuses ja põnevuses.

Koolitee algas 1949. a. Tartu 1. Mittetäielikus Keskkoolis ehk Kroonuaia koolis. Päevad olid täis tegutsemist, rõõmu, muret ja trotsigi. Tehti sporti, elati mitmekesisest ja huvitavas sõpruskonnas. Kooli lõpetamise järel, aastail 1961–1963 proovis Sirje müüja-ametit.

1963. a. astus Sirje Tartu Riikliku Ülikooli ajaloo-keeleteaduskonna eesti filoloogia osakonda raamatukogunduse ja bibliograafia erialale. Stuudiumi ajal aga toimusid kahetsusväärsed ümberkorraldused: raamatukogunduse ja bibliograafia õpetamine viidi

Tartust üle Tallinna Pedagoogilisse Instituuti. See ei olnud eriti meelepärane, kuid eriala omandamine jätkus, pealegi pealinnas. Diplomeeritud raamatukoguhoidjana jõudis Sirje tagasi Tartusse 1967. aastal.

TÜ Raamatukogu bibliograafia osakonnas alustas rõõmsameelne Sirje sama aasta 25. septembril. Esimese ülesandena tuli tal tagantjärele bibliografeerida ajalehe *Tartu Riiklik Ülikool* kogu aastakäik. See ei olnud just kõige lõbusam. Pealegi oli Toome hoones avariiolekord ja bibliograafid töötasid endises eestikeelse kirjanduse fondis riulite vahel üsna omaette. Sirje töökoht asuski teistest eemal, silmsidegi puudus.

Lühikest aega katsus Sirje jõudu metoodikuna ülikooli kateedri- ja erialaraamatukogude juhendamisel. Mõnigi tööalane aspekt sai talle endale selgemaks. Paeluvamaks ja süsteemsemaks osutus siiski bibliograafiatöö. Ligi 33,5 aastat toimetaja, metoodiku ja vanembibliograafina ülikooli raamatukogus kestis 19. jaanuarini 2001, ootamatu koondamiseni.

Sirje tööpõld on avar olnud: pidev uute trükiste läbivaatamine ja bibliografeerimine teemadel *Tartu Ülikool* ja *Teaduslugu Eestis*, lühinimestike (näit. *Eestis ilmunud matemaatika-alase kirjanduse nimestikud 1968 ja 1969 // Matemaatika ja Kaasaeg nr. 16 ja 17*) ja mahukate bibliograafiate koostamine (*Tartu Riiklik Ülikool : 1944–1959. a. ilmunud tööde bibliograafia*) ning osalemine toimetamisel, bibliograafia- ja faktikartoteekide (*TÜ isikkoosseis*) täiendamine ja korrashoid, näitused, teatmeteeningus jpm. Toredat tööd on tehtud ja vaeva nähtud tudengitele raamatukogusaladuste ja bibliograafia-tarkuste õpetamisel ning võistlusmängu "Informiin" korraldamisel. Mitmed tänased Eesti poliitikud ja majandusmehed on olnud Sirje õpilased!

Sirje on suur lugeja, spordihuviline, arutleja noorsoo- ja ühiskonnaelu probleemide üle. Ta on olnud üpris hea sulega, mis meenub raamatukogu seinalehe *Uus Lehekülg* artiklitest, kuid ka teistest, näit. *Võimeraamatuist : [näitusest "Eesti bibliograafiaväljaandeid"] // Edasi (1982) 6. jaan.*

Visa ja järjekindla tööga saavutas Sirje kõigi ülesannete korrektse lõpuleviimise, tema töö näitarvud olid enamasti teiste omadest suuremad.

Kolleegidesse ja lugejatesse suhtub ta asjalikult ja sõbralikult. Ta on otsekohene, aitab nõu ja jõuga. Uus ja tundmatu, sageli ka ohtuderohke töö ei löö teda rivist välja. Sinasõprus arvutiga tekkiski *Professor Juhan Aul : kirjanduse nimestik 1919–1997* (2. tr., 1997) täiendamisel ja *Professor Paul Ariste biobibliograafia 1921–2000* andmestiku sisestamisel.

Meenutagem ka Sirje aastaid kestnud aktiivset tegevust ametiühingus, kus mõnegi kolleegi korteritaotlus lahenes positiivselt tänu temale.

Kodune elu sujus kaua aega koos abikaasa Arno, poeg Alari, ema ja tädiga. Nüüd on peres rohkem noortega vaja arvestada. Sirje on linnalaps, kuid päikeselised kevadpäevad, ilus suvi ja lilled meelitavad teda maale Otepää lähedale Nõuni.

Sirje arvates on tal hästi läinud kolleegide, sõprade, töökoha ja sellel valitsenud hea atmosfääriga. Ta on tänulik selle eest!

Head tervist, rõõmsat meelt ja vahetevahel ka erialalist rakendust Sulle, Sirje!

Maare Künnik

VAIKE LEEK

75

Vaike Leek, neiuna Pütsep, sündis 3. nov. 1926. a. lasterohkes perekonnas Kambja vallas Virulase külas. Isa oli õpetaja Kambja algkoolis, mille Vaike lõpetas 1939. a. Edasi õppis ta Otepää gümnaasiumis. 1944. a. anti gümnaasiumi-hariduse omandamise kohta sõjaajaoludest tingituna ebastandardne tõend, mis hiljem katsel ülikooli astuda kehtetuks tunnistati. Seetõttu sooritas ta Tartu I Töölisnoorte Keskkoolis 1950.–1951. a. uuesti lõpueksamid kõigis õppeainetes. 1954. a. alustas Vaike mittestatsionaarselt õpinguid ülikoolis raamatukogunduse ja bibliograafia erialal. Ülikooli lõpetas 1961. a., nüüd juba vahepeal loodud perekonna ja kaksikute kasvatamise kõrvalt.

Gümnaasiumi järel algas Vaike mitmekesine tööelu. Ta on pidanud Kambja sidekontoris telefonisti ja Tartu postkontoris raamatupidaja ametit, olnud Rahinge rahvamaja juhataja. 1949–1953 töötas ta Tartu Linna Keskraamatukogus ja alates 1954. a. märtsikuust tollaegse direktori A. Hiire kutsel ülikooli raamatukogus.

Alustanud komplekteerimisosakonnas, jätkus töö abonemendis, seejärel lugemissaalis, kataloogimis-, rekataloogimisosakonnas ja uuesti lugemissaalis, kust ta 31. dets. 1992. a. pensionile siirdus. Kokku sai raamatukogus töötatud aastaid seega 43 ja omandatud rikkalik teadmiste pagas, mis tegi Vaikest hinnatud töötaja sisetöodes ning kelle poole julgeti ja tahti pöörduda abi vajamisel teenindussfääris.

Oma tegevuse ülikooli raamatukogus on Vaike Leek põlistanud oluliste töödega: *Tartu ülikooli arstiteaduskonnas 1892–1917 kaitsitud väitekirjad : bibliograafia* (Tartu, 1965), *Ivan Fjodorovi trükitud raamatud Tartu Riikliku Ülikooli Teaduslikus Raamatukogus // TRÜ toim. 224. Tartu, 1968, lk. 51–61*. Osalemine 1000-leheküljelise koondkataloogi *Сводный каталог книг на иностранных языках, изданных в России в XVIII веке : 1701–1800* (Leningrad, 1984–1986) koostamisel koos Raimo Kase ja Pille Tiirmaaga on auks meile kõigile.

Lapsepõlvkodus, kauni looduse keskele isa ja aiandushuvilise ema poolt üles ehitatud Toomeoru talust saadud maatöö kogemused ja huvi aiatöö vastu on kindlasti põhjuseks, miks Vaike Leek kuulub ülikooli aianduskooperatiivi “Koduaed” asutajaliikmete hulka. Usinalt tegutseb ta oma peenramaal tänaseni.

Samuti ei saa märkimata jätta Vaike käsitööharrastust. Varem ka ülikooli käsitööringi ridades, hilisematel aastatel ainult koduse näputööna on valminud palju kauneid esemeid nii oma kodu kui ka laste perede tarbeks. Lisaks kõigile tegemistele ja kuuele lapselapsele vanaemaks olemisele on aga alati jagunud huvi ja aega lugemiseks. Vaiket pole maha jätnud rõõmus meel ja optimistlik ellusuhtumine.

Jätkugu edasistesse aastatesse tugevat tervist ja palju helgeid päevi.

Linda Kivistik

LILIA KÜLV

50

Lilia Külv, neiuna Rakko, sündis 19. oktoobril 1951. aastal Tartus. Koolitee viis Lilia Elva Keskkooli, mille ta lõpetas 1970. aastal. Sama aasta sügisel hakkas ta tööle sekretärina tuberkuloosidisperseris, kuid töö seal ei kestnud kaua. 1971. aastal alustas Lilia õpinguid Tallinna Pedagoogilise Instituudi raamatukogunduse ja bibliograafia erialal, diplomini jõudis 1976. aastal.

1973. aasta sügisel, seega juba tudengina, hakkas Lilia tööle Tartu Ülikooli Raamatukogu kataloogimisosakonnas. Teatavasti nõuab kataloogitöö suurt täpsust, tähelepanelikkust ja korralikkust, aga need omadused on Lilial juba koolieast peale. Kataloogimisosakonda jäi Lilia kuni raamatukogu struktuuri-muutusteni 1. juunil 1999. Peale osakondade reorganiseerimist sai Liliast väliskirjanduse osakonna töötaja. Aga mitte ainult!

Üleminek elektronekataloogile tõi kaasa vajaduse teha tihedamat koostööd ülikooli erialakogude ja õppetoolide raamatukogudega. See tööloik vajab koordineerimist ja korraldamist. Sobivamat inimest kui Lilia oleks sellele tööle olnud raske leida. Nii on Lilia juba mitu aastat koolitanud erialakogude töötajaid ja koordineerinud peakogu ja erialakogude vahelisi suhteid. Lilia loomusega sobib see suurepäraselt, sest talle meeldib suhelda, teha aina midagi uut ja huvitavat.

Lilia ise ütleb, et naudib pimedaid sügisõhtuid ning pikad suvepäevad on talle väsitavad, kuid kõrvalseisjail jääb mulje, et ta pakatab peaaegu kogu aeg energias. Just pulbitsev elurõõm on teda aastaid viinud koos abikaasaga õhtuti ka tantsupõrandale!

Rõõmsameelse ja alati abivalmina on Lilia armastatud ja väga hinnatud nii meie raamatukogus kui ka nende hulgas, keda ta on koolitanud.

Kõigi oma tööülesannete juures on Lilia tubli ema, tal on kolm tütart, kellest vanem on jõudnud juba täiskasvanuikka, keskmine alustanud õpinguid ülikoolis, aga pesamuna käib veel põhikoolis.

Kolleegid

50. sünnipäev

aednik **EHA TIIDOR** — 11. juuli
riidehoidja **EEVA LUNDALIN** — 5. oktoober

60. sünnipäev

kompressor-masinist **MATI KOOL** — 30. märts
koristaja **VAIKE MAKOVEI** — 30. aprill
fondihooldaja **VALVE MÄHAR** — 6. detsember

70. sünnipäev

uksehoidja **SALME SMIRNOVA** — 1. jaanuar

IN MEMORIAM

LAINA PEEP
30.06.1932–23.10.2001

Laine Peep (neiuna Kose) sündis 30. juunil 1932. aastal Kiviõlis. Keskkariduse omandas ta Kiviõli 1. Keskkoolis, mille lõpetas 1950. a. Järgnes kahekordne stuudium Tartu ülikoolis: 1950–1956 eesti keel ja kirjandus ning eriprogrammi alusel loogika ja psühholoogia, aastatel 1962–1966 veel raamatukogundus ja bibliograafia. Ta enda sõnul mõjutasid erialavalikut huvi psühholoogia vastu ja elu paratamatusest tulenevad nõuded. 1960–1962 oli ta ülikooli juures filosoofia aspirant, pikemat aega (1961–1986) ka filosoofia õppejõud. Psühholoogia oli meelepärane aine, andes aluse inimesetundmises; raamatukogundus ja bibliograafia andsid lisaks süsteemsele erialaharidusele ka kultuuriloolised teadmised raamatukogust kui institutsioonist.

1956–1960 töötas ta Tartu Linna Keskraamatukogus teenindusosakonna juhatajana.

Ligi 30 aastat, 1962–1990, oli Laine Peep Tartu ülikooli raamatukogu direktor.

30-aastase noore naise kutsus direktori ametikohale tollane Tartu ülikooli rektor Feodor Klement. Koos ülikooliraamatukogu tööga tuli L. Peebul end kiiresti kurssi viia ka ehitusprobleemidega: käisid Toome hoone rekonstrueerimistööd, et pisutki leevendada tööd halvavat ruumikitsikust nii lugemis- ja tööruumides kui ka hoidlates. Tuli luua tugev vundament hoonele, kuid ka arenevale ülikooli raamatukogule.

Direktor mõistis, et ainsaks lahenduseks saab olla uus hoone. Kellel muul, kui temal, tuli veenda ja tõestada ägedates vaidlustes ülikoolis endas, ministeeriumides, parteikomiteedes ja ajakirjanduses uue maja vajalikkust. Tihedad ja kasulikud olid kontaktid nõukogude kolleegidega, kindla eesmärgiga lähetused viisid Moskvasse, Tomskisse, Novosibirskisse, Saraatovi, Vilniusesse, Riiga jm. Tol ajal harukordse rahvusvahelise tunnustusena oma erialatööle oli Laine Peebul võimalik osa võtta Rahvusvahelise Raamatukoguühenduste Liidu (IFLA) aastakoosolekutest (1968–1980). Neil reisidel sai ta ise näha vastvalminud raamatukoguhuoneid Soomes, Austrias, Ungaris, Poolas, Tšehhoslovakkias, Prantsusmaal, Saksa FV-s ja Ameerika Ühendriikides. 1968. a. valmis tulevase raamatukoguhuone eelprojekt, mille lähteülesande jaoks uuriti ja kirjeldati põhjalikult kõiki raamatukogutöö protsesse ning võeti arvesse rahvusvahelist kogemust. Uue hoone projekti lähteülesande koostamisest kuni ehituse valmimiseni oli Laine Peep mõistuse ja südamega asja juures.

22. veebruaril 1982 avati Tartu Ülikooli Raamatukogu uus hoone, mis oli sel ajal üks funktsionaalselt läbimõelduim. Sellega oli Laine Peep teinud oma aja raamatukogunduses tähelepanuväärse elutöö. Sündinud aastal, mil Tartu ülikool tähistas oma 300. aastapäeva, sai Laine Peep tähtsaimaga oma elus valmis *alma mater*'i 350. aastapäevaks.

Neil töörohkail aastail kujundati Laine Peebu eestvõttel ka raamatukogu sisulist külge. Alustati mitme uue suunaga, näiteks: regulaarsed teaduskonverentsid arvukate külalistega (1965), intensiivne kirjastustöö (raamatukogu tööd TÜ toimetiste sarjas (1968), TÜ bibliograafia-aastaraamatud (1962), *Raamat-aeg-restaureerimine* (1969), seeria *Publicationes Bib-*

liothecae Universitatis Litterarum Tartuens (1973) jmt.), noorte kolleegide kaasamine raamatukoguküsimuste uurimisse, bibliograafide ettevalmistamine Tartu ülikoolis individuaalprogrammide abil. Ta oli ise innukas tegija, luues ja hoides oma ümber tugevat meeskonda. Tal oli häid ideid kollektiivi liitmiseks, tema ajal sillutati teed traditsioonidele: raamatukogu märk (1970), Morgensterni medal (1970), võistlusmäng "Informiin" üliõpilastele (1965), tänukirjad tehtu eest (1981), tihedad tööalased sidemed Eesti raamatukoguhoidjate vahel.

Laine Peep esines paljudel konverentsidel ja avaldas mitmes keeles probleeme püstitavaid artikleid (u. 170) raamatukogu juhtimise, bibliograafia ning teabetöö ja lugemispühholoogia alal, võites tunnustuse kolleegide hulgas nii kodu- kui ka välismaal. Seda tõestas Laine Peebu valimine IFLA ülikooliraamatukogude (1977) ja raamatukogunduse teooria (1978) sektsiooni alalise komitee liikmeks.

Ta oli suurepärase kõneleja ka raadios ja televisioonis, tutvustades innukalt ülikooli raamatukogu varasid, tunnistades raamatuvaramu sisu mitmekülgset ning kultuuri- ja teadusloolist tähtsust. (Üks kommentaar tema esinemistele: mitmete esitatud seisukohtadega pole küll võimalik nõustuda, kuid Laine Peepu on väga huvitav kuulata!)

Oma töö eest pälvis Laine Peep Eesti NSV teenelise kultuuritegelase aunimetuse (1975), teda autasustati ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjaga (1982) ning NSVL Ministrite Nõukogu preemiaga (1983). Tartu Ülikooli rektor Jüri Kärner tänas teda aastakümneid tehtud kangelasliku töö eest TÜ nõukogu koosolekul 2. märtsil 1990. aastal.

Uus raamatukogumaja oli valmis saanud. Üliõpilased, õppejõud ja teadlased olid raamatukogu omaks võtnud, selle tegevus oli sisukas. Eesmärgid olid saavutatud, tööpingedki mõneti maandatud. Ühiskonnaelu põhjalikud muutused tõid kaasa uusi võimalusi ja väljakutseid, millest mõnigi võis saada ükskõik kellele komistuskiviks isegi sissetallatud kindlal teerajal.

Tartu Ülikooli põhikirja järgi muudeti raamatukogu direktori ametikoht valitavaks. 1990. aasta konkursil Laine Peep ei kandideerinud. Ta pensioneerus. Kuna sunnitud jõudeolek ei olnud meelepärane, alustas ta tegevust raamatukaubanduse alal, olles omaloodud aktsiaseltsi "Ant" omanik ja juhataja. Tasapisi aga halvenes tervis.

Sisurikka erialase tegevuse kõrval oli Laine Peebule väga oluline ka perekonnaelu. Tema lapsepõlvkodust pärinesid õed Maie ja Anneli. Abiellunud Harald Peebuga, sündisid peresse tütre Karin ja Maret. Vanaemarõõmud ja -mured olid seotud tütrepoeg Endliga. Oma legendaarse tädi üle tunneb uhkust õepoeg Märk. Laine Peebust kui perenaisest olid vaimustatud nende külalised. Ka Tartu uhkeimad koerad kuulusid talle.

Laine Peep oli väga emotsionaalne ja keerulise loomuga inimene. Suurte muutuste ajal tekkis rohkem pingeid nii tööalasel kui ka inimloomuste vahel. Varasem usalduslik vahekord raamatukogu kollektiiviga oli haihtunud, see ei taastunudki. Tema tegevuse hiilgeaeg ja elutööna tehtu aga jääb!

Pikaajalise ja sisuka tööga Tartu ülikooli raamatukogu direktori ametikohal asetub Laine Peep oma varasemate teenekate eelkäijate Karl Morgensterni ja Friedrich Puksoo kõrvale. Kaasaegsete mälestustesse jääb Laine Peep sihikindla, sõnaka ja tegusa inimesena.

Malle Ermel, Maare Kümnik, Mare Rand

AINO LUNING
28.09.1917–28.11.2001

Läinud aasta külm novembrilõpp viis manalatele meie endise töökaaslase Aino Luninguga.

Aino tuli tollasesse perioodikaosakonda 1985. a. 1. märtsil ja lahkus meilt 1993. a. jaanuaris koondatuna. Tööks oli mikrokaartide kartoteegi korrastamine, sellesse uute ajakirjanumbrite juurdemärkimine. Ega mikrokaardid — pikka aega välisajakirjade asemel — kelleski vaimustust äratanud. Küllaltki vaevaline oli neilt lugeda, vaev neid fikseerida. Ometi sai Aino tööga, mis nõudis lisaks tähelepanelikkusele ka tublisti kannatlikkust, hästi hakkama, sest ta oli olnud varem sama täpses ametis — raamatupidaja.

Aino oli ärgas ja paljude huvidega, kuid esikohale jäi talle kogu eluks muusika. Võib ainult aimata traagikat, kui oled Tartu Muusikakoolis õppinud, kuid häälekaotus ei lase kunagi lauljaks saada.

Aino meelest polnud midagi erilist, et väikse õblukese naisena, nagu ta oli, pidi tihti ainsana aitama koolmeistril abikaasat oma maja, oma kodu ehitamisel. Meilgi võis ta töötada keskendunult, ümbrust tähele panemata; ise rohkem vaikne ja tõsine, üllatas seltskonda parajal hetkel oma huumorimeelega.

Luningute korras Tähtvere kodu oli alati külalislahke. Koos abikaasaga, kes oli tõeline eesti härrasmees, armastati väga reisida; ajal, kui nooremad jäid suviti tavaliselt Eesti piiridesse, jõudsid nemad avastada Kesk-Aasiat või Krimmi. Just meil töötatud aega langes ka suurepärase reis Florida ja Jamaikale, millest mõlemad vaimustusega jutustasid, pilte ja filmi näitasid.

Juba raamatukogust ära ja üksi, oli Ainol huvi ja jaksu käia õpetajate-pensionäride õhtutel, meile jõudis ta sünnipäevade puhuks (tore oli ta enda juubel!) ja lehti lugema.

Tabavalt ütles Aino Luninguga ärasaatmisel noor naispastor: see elu paistab kõigi olnud raskuste kiuste hele ja helge. Aino ise on tunnistanud: olen alati tahtnud töötada ülikooli raamatukogus.

Udo Otsus

**LIBER DATICUS BIBLIOTHECAE
UNIVERSITATIS TARTUENSIS 2001**

2000. aastast ei peeta raamatukogus enam kirjalikku annetuste registrit *Liber daticus Bibliothecae Universitatis Tartuensis*. Annetatud trükiste puhul tehakse vastav märke kirje elektronkataloogi ESTER kirjesse. Käesolev nimestik on koostatud elektronkataloogist võetud andmete alusel. Erinevalt kataloogi kantud nimesid on ühtlustatud. Number annetaja juures tähistab trükiste arvu. Annetajaid oli kokku 655, 373 isikut ja 282 asutust, anonüümseks jäänud annetusi oli 2940.

Asutused ja organisatsioonid

Ad Astra (antikvariaat) – 2	Eesti Evangeelne Luteriusu Kirik – 329
Agora-gazeta – 1	Eesti Füüsika Selts – 39
Ajakirjade Kirjastus AS – 2	Eesti Geoloogiakeskus OÜ – 5
Akadeemia Nord – 2	Eesti Haldusjuhtimise Instituut – 25
Akadeemiline Põllumajanduse Selts – 6	Eesti Hoiuraamatukogu – 353
Akadeemiline Ühistegevuse Selts – 14	Eesti Informaatikakeskus – 1
Avatud Eesti Fond – 363	Eesti Instituut – 5
Balti Kaitsekolledž – 6	Eesti Keele Instituut – 1
Balti Õpingute Keskus – 4	Eesti Keele Sihtasutus – 2
Bertelsmann-Stiftung – 4	Eesti Keskerakond – 4
Biological Station RYBACHY – 6	Eesti Kirjandusmuuseum – 119
Board of Governors of the Federal Reserve System – 1	Eesti Kultuuriarhiiv Rootsisis – 1
Bochumi Ülikooli teoloogiateaduskond – 10	Eesti Kutsehariduse Reform SA – 1
Buda Musique – 2	Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA – 60
Bundesminister für Bildung und Wissenschaft der BRD – 1	Eesti Linnade Liit – 8
Bundesministerium für Landesverteidigung – 1	Eesti Maaparandajate Selts – 6
Carnegie Corporation of New York – 5	Eesti Matkaliit – 1
Carnegie Moscow Center – 5	Eesti Meditsiiniraamatukogu – 1
Deutsche Bundesbank – 1	Eesti Mereinstituut – 2
Dimela AS – 7	Eesti Muusikaakadeemia – 53
Disantrek – 1	Eesti Naisüliõpilaste Selts – 2
Dutch Ministry of Foreign Affairs – 1	Eesti Onkoloogiakeskus vt. Eesti Vähiliit
Eesti Ajalooarhiiv – 6	Eesti Ornitoloogiaühing – 5
Eesti Akadeemiline Raamatukogu – 138	Eesti Pank – 67
Eesti Arhiiv Ühendriikides – 1	Eesti Piibliselts – 1
Eesti Arhitektuurimuuseum – 2	Eesti Post – 5
Eesti Arstiteadusüliõpilaste Selts – 1	Eesti Põllumajandusülikool – 1
Eesti Diabeediliit – 8	Eesti Raamatu Aasta Peakomitee – 63
	Eesti Rahvuskomitee – 6
	Eesti Rahvusraamatukogu – 23
	Eesti Roheline Liikumine – 15

- Eesti Teaduslik Selts Rootsisis – 62
 Eesti Teaduste Akadeemia – 14
 Eesti Tervisekasvatuse Keskus – 4
 Eesti Tööandjate ja Tööstuse Keskliit – 9
 Eesti Võrkpalliföderatsioon – 4
 Eesti Vähiliit, Eesti Onkoloogiakeskus – 2
 Eesti Ühispank – 3
 Eestimaa Looduse Fond – 3
 Eestimaa Rahvaliid – 1
 Ekspresskataloogid AS – 7
 Emakeele Selts – 18
 Eniro Eesti AS – 8
 EPMÜ metsanduslik uurimisinstituut – 1
 Euroopa Liidu Infokeskus – 145
 Euroopa Liit – 170
 Euroopa Nõukogu – 35
 European Institute of Public
 Administration – 1
 EV valitsus – 3
 Federation of Finnish Learned Society – 1
 Finnish Meteorological Institute – 16
 Finnish NatDefCol – 73
 Flemish-Netherlands Foundation – 1
 Fontese Kirjastus OÜ – 5
 Foreign Policy Society – 1
 Forgotten Sunrise – 1
 Forte AS – 2
 Fritz-Thyssen-Stiftung – 6
 Försvarshögskolan – 2
 Germanisches Nationalmuseum – 8
 Greif OÜ – 2
 Gruppe für Wissenschaft und Forschung – 1
 Hansapank – 1
 Haridusministeerium – 19
 Helsingi Eesti Haridusselts – 217
 Hiiu Maavalitsus – 7
 Ida-Viru Maavalitsus – 2
 Ilo kirjastus AS – 27
 Inimõiguste Teabekeskus – 1
 Integratsiooni Sihtasutus – 14
 International Atomic Energy Agency – 36
 International Reading Association – 2
 International Society of Nephrology – 1
 Iraani saatkond – 1
 Isamaaliit – 2
 Justiitsministeerium – 25
 Juvenes (Tampere) – 1
 Kaitseministeerium – 9
 Karlstads universitet – 5
 Kaunase Meditsiiniinstituut – 20
 Kesk-Euroopa Ülikool – 6
 Keskkonnaministeerium – 7
 Kirjastus “BioScientifica” – 1
 Kirjastus “Blackwell” – 6
 Kirjastus TEA – 347
 Kirjastus Vagabund OÜ – 3
 Kivimäe Haigla – 8
 Koolibri AS – 3
 Korea Kaitseministeerium – 1
 Korea Kultuuri- ja Turisminimisteerium – 1
 Korea Saatkond – 1
 Krisostomus OÜ – 2
 Kuressaare Linnavalitsus – 1
 Leedu Kaitseministeerium – 9
 Liivi Muuseum – 1
 Logos, kristlik kirjastusselts – 1
 Lunds universitet – 1
 Lõuna-Eesti Pimedate Ühing – 10
 Läti Kaitseministeerium – 18
 Läti Rahvusraamatukogu – 1
 Läänemaa Muuseum – 4
 Lönnroti Instituut – 2
 Maailmapank – 298
 Maksuamet – 3
 Marshall Center – 1
 Matsalu Looduskaitseala – 27
 Metsakaitse- ja Metsauenduskeskus – 12
 Modern Language Association – 24
 Moskva Ülikooli Kirjastus – 1
 Niemeyer Verlag – 13
 Nordic Board for Periodicals in the
 Humanities and Social – 16
 O. Lutsu nim. Tartu Linna
 Keskraamatukogu – 188
 Open Society Institute – 11
 Organization for Economic Cooperation
 and Development – 3
 Oxford University Press – 1
 Peipsi Koostöö Keskus – 22
 Peterburi Eesti Kultuuri Selts – 1

ANNETUSTE REGISTER

- Phare-programm – 292
Piiblitõlke Instituut – 3
Politseiamet – 4
Poola saatkond – 1
Prantsuse saatkond – 2
Pro Helvetia – 3
Põllumajandusministeerium – 10
Põltsamaa Muuseum – 3
Põlva Keskraamatukogu – 1
Pärnu Keskraamatukogu – 26
Rahandusministeerium – 13
Ravimiamet – 5
Residenz Verlag – 1
Riga Graduate School of Law – 1
Riigikantselei – 8
Riigikogu kantselei – 1
Riigikontroll – 33
Royal Military College – 1
SA Archimedes – 1
Saaremaa Talukooli Selts – 2
Saksi vallavalitsus – 1
Seitsmenda Päeva Adventistide Eesti Liit – 34
Siseministeerium – 2
Soomaa Rahvuspark – 1
Soome Instituut – 40
Soome saatkond – 1
Soome Sõjaveteranide Eesti Ühendus – 93
Sotsiaal- ja Humanitaarinstituut – 1
Sotsiaalministeerium – 115
Statistikaamet – 7
Stiftung Ostdeutscher Kulturrat – 5
Stockholms Postmuseum – 1
Suomalainen Lakimiesyhdistys – 6
Suomen Kielen Seura – 7
Sweet & Maxwell – 1
Taani Kaitseministeerium – 3
Tallinna Linnaarhiiv – 1
Tallinna Linnamuuseum – 2
Tallinna Tehnikaülikool – 2
Tallinna Tehnikaülikooli Akadeemiline Meeskoor – 1
Tallinna Väärtpaberibörs – 1
Tarkvarabüroo Sirvi OÜ – 1
Tartu Kunstimuuseum – 8
Tartu Linnamuuseum – 1
Tartu Linnavalitsus – 95
Tartu Linnavolikogu – 3
Tartu NEFA Rühm – 1
Tartu Observatoorium – 1
Tartu Tähetorn – 81
Tartu Vaimse Tervise Hooldekeskus – 2
Tartu Vallavalitsus – 1
Tartu Ülikool – 18
Teater “Vanemuine” – 49
Technische Universität Braunschweig, Seminar für Psychologie – 1
Teede- ja Sideministeerium – 2
The United Nations University – 1
Theka AS – 1
Tõrva Linnavalitsus – 1
TÜ ajaloo osakond – 2
TÜ ametiühingukomitee – 1
TÜ anatoomia instituut – 1079
TÜ arstiteaduskond – 10
TÜ avatud ülikool – 5
TÜ bioloogia-geograafiateaduskond – 3
TÜ eesti kirjanduse õppetool – 1
TÜ eksperimentaaltöökoda – 13
TÜ eripedagoogika osakond – 3
TÜ Euroopa Kolledž – 123
TÜ füüsika instituut – 1
TÜ füüsika-keemiateaduskond – 15
TÜ füüsikaosakond – 231
TÜ geograafia instituut – 4
TÜ haridusteaduskond – 4
TÜ histoloogia ja embrüoloogia õppetool – 10
TÜ keelekeskus – 4
TÜ keemiaosakond – 3
TÜ kehakultuuriteaduskond – 6
TÜ kirjastus – 154
TÜ kohtuarstiteaduse õppetool – 8
TÜ kunstiajaloo õppetool – 1
TÜ kunstimuuseum – 225
TÜ majandusteaduskond – 875
TÜ mikrobioloogia instituut – 9
TÜ pedagoogika osakond – 69
TÜ poola keele lektor – 10
TÜ prantsuse uuringute keskus – 77
TÜ Pärnu kolledž – 2
TÜ raamatupood – 5

- TÜ rektoraat – 105
 TÜ sotsiaalteaduskond – 13
 TÜ teabetalitus – 66
 TÜ tervishoiu instituut – 86
 TÜ usuteaduskond – 1403
 TÜ vene keele õppetool – 2
 TÜ õendusteaduse osakond – 2
 TÜ õigusteaduskond – 312
 TÜ õpetajate seminar – 217
 TÜ üldosakond – 9
 TÜK kardioloogiakliinik – 5
 TÜK lastekliinik – 6
 TÜK närvikliinik – 5
 TÜK psühhiaatrikliinik – 30
 TÜK silmakliinik – 164
 U.S. Army War College – 2
 U.S. Marine Corps – 2
 Udmurdi Ajaloo, Keele ja Kirjanduse
 Instituut – 1
 United Nations Development
 Programme – 2
 United Nations International Children's
 Emergency Fund – 13
 United States Environmental Protection
 Agency – 19
 Universität Tübingen – 1
 University of Texas Libraries – 7
 University of Tokyo – 2
 Uppsala Ülikooli slaavi instituut – 30
 USA saatkond – 100
 Wachholtz-Verlag – 62
 Valga Keskraamatukogu – 83
 Valga Vene Gümnaasium – 1
 Valgevene Belinski nim. Raamatukogu – 1
 Venemaa Riiklik Väliskirjanduse
 Raamatukogu – 1
 Venemaa Teaduste Akadeemia – 1
 Verein für Familienforschung in Ost-
 und Westpreussen – 8
 Via Sonora – 1
 Viimse Aja Pühade Jeessuse Kristuse
 Kirik – 3
 Viljandi Kultuurikolledž – 6
 Viljandi Maagümnaasium – 2
 Vilniuse Pedagoogiline Ülikool – 1
 Vilniuse Ülikool – 1
 Vladivostoki Juriidiline Instituut – 1
 Volkswagen-Stiftung – 5
 World Health Organization – 1
 Võru Maavalitsus – 3
 Võrumaa Keskkonnateenistus – 4
 Välisministeerium – 12
 Õiguskantsler – 4
 IX rahvusvaheline fennougristika
 kongress, osavõtjad – 29
 Üliõpilasselts "Raimla" – 3

Üksikisikud

Aavik, H. – 1	Avramets, I. – 4	Envere – 190
Abu-Chacra, F. – 1	Bagdonas, G. – 1	Erma, K. – 2
Ahonen, H. – 1	Bard-Bringeus, V. – 1	Ermel, M. – 1
Alatalu, T. – 3	Barters, H.-H. – 1	Ernits, M. – 27
Aljos, A. – 1	Beno, E. – 1	Faryno, J. – 1
Allik, F. – 1	Beyer, J. – 52	Fellmann, E. A. – 2
Allikmets, L. – 3	Bolin, A. – 5	Gabrielsson, R. – 7
Altoa, V. pärandist – 13	Breslavets, T. I. – 2	Glazäeva, L. – 1
Arinin, A. – 3	Bruns, T. – 1	Gold – 25
Aru, K. – 5	Clemmesen, M. – 1	Grabbi, H. – 14
Aruma, E. – 46	Dubjeva, L. – 1	Graf, M. – 3
Arumaa, P. – 1	Dushman, A. – 4	Grant, G. – 1
Aun, K. – 4	Eamets, R. – 2	Grebenski, N. N. – 1
Autova, N. – 1	Engelbrecht, J. – 4	Gus, A. – 4

ANNETUSTE REGISTER

- Haller, A. – 3
 Haller, L. – 1
 Hallik, M. – 19
 Harro, H. – 4
 Harro, M. – 70
 Hasse, R.-M. – 101
 Haufe, G. – 1
 Heeg, J. – 3
 Heinaru, E. – 2
 Heinloo, A. – 1
 Heinsoo, E. – 1
 Helk, V. – 2
 Hellenurme, V. – 1
 Hennies, M. – 1
 Herem, T. – 3
 Hermlin, K. – 13
 Hesse, M. – 1
 Hetzer, A. – 1
 Heyde, J. – 1
 Hiir, perek. – 7
 Hintzsche, W. – 1
 Hollberg, N. – 2
 Huldt, B. – 1
 Iessen, perek. – 1
 Iljaševitš, V. – 2
 Ilus, M. – 1
 Ilves, G. – 1
 Issakov, S. – 20
 Ivask, I. – 36
 Jaagus, J. – 45
 Jakobson, T. – 3
 Javorszky, B., Ungari
 suursaadik – 1
 Jegorov, B. – 2
 Jentson, K. – 1
 Juhansoo, T. – 11
 Jõesaar, I. – 3
 Jõgi, E.-M. – 2
 Jõgi, R. – 1
 Järvanurm, E. – 1
 Järvinen, P. – 1
 Jürima, Ü. – 1
 Jürimäe, J. – 4
 Jürimäe, T. – 18
 Kabur, B. pärandist – 4
 Kaelas, A. – 25
 Kaer, K. – 1
 Kallaste, T. – 15
 Kalling, K. – 1
 Kalmann, H. – 2
 Kalnin, M. – 1
 Kalnin, V. – 8
 Kapli – 33
 Kard, P. pärandist – 1
 Karin, E. – 1
 Karling, K. – 772
 Kartul, A. – 4
 Kasekamp, A. – 4
 Kasemaa, K. – 16
 Kasemets, A. – 6
 Kask, K. – 2
 Kasvandik, S. – 2
 Kattel, R. – 1
 Kera, T. – 15
 Keynäs, P. – 1
 Kilp, H. – 12
 Kilp, M. – 1
 Kim, I. – 2
 Kippasto – 8
 Kissa, E. – 2
 Kisseljova, L. – 1
 Klement, V. – 1
 Knoll, K. – 88
 Kodama, K. – 1
 Kokassar, U. – 35
 Kolk, T. – 1
 Kollo, T. – 1
 Kolts, I. – 2
 Kool, H. – 1
 Koor, M. – 1
 Korb, H. – 2
 Koslov, V. – 3
 Krass, E. – 1
 Kreinin, L. – 3
 Krinal, V. – 1
 Kroll, W. – 1
 Krotova, L. N. – 1
 Kukk, J. – 2
 Kukk, K. – 7
 Kultaranta, I. – 3
 Kuusk, P. – 3
 Kvaerno, O. – 5
 Kõlli, R. – 10
 Kärk, L. – 1
 König, G. – 2
 Kümnik, M. – 1
 Laanekask, H. vt.
 Pajusalu, K.,
 Laanekask, H.
 Laanemäe, R. – 36
 Laaneots, A. – 5
 Laanes, H. – 1
 Laar, M. – 4
 Laasik, J. – 5
 Laestadius, L. L. – 1
 LaGrone, R. – 25
 Lancmanis, I. – 5
 Lang, V. – 1
 Lapin, I. – 1
 Lapin, L. – 1
 Larsson, J. – 8
 Laur, M. – 2
 Lebedev – 1
 Leige – 13
 Lepa, J. – 23
 Lepik, R. – 1
 Lepp, A. – 8
 Leppik, L. – 1
 Leppik, P. – 5
 Levitski, V. V. – 4
 Liidemaa, H. pärandist – 1
 Liivamägi, L. – 9
 Liivamägi, T. – 4
 Liivamägi, V. – 1
 Lindroos, R. T. – 15
 Linkberg, R. – 4
 Linner, S. ja B. – 1
 Linnumägi, E. – 2
 Lintala, P. – 1
 Loeber, D. A. – 3
 Lohmann, K.-P. – 16
 Loosme, I. – 9
 Lorents, P. – 1
 Lukas, L. – 1
 Luts, K. – 19

- Luur, E. – 15
 Lõhkivi, E. – 1
 Marand, A. – 3
 Mardiste, H. – 5
 Mark – 10
 Masing, V. pärandist –
 184
 Matsulevitš, T. – 11
 Meikar, T. – 4
 Meissner, B. – 6
 Meyer, J. – 2
 Miil, K. – 1
 Mikk, A. – 1
 Mikk, J. – 2
 Mittler, E. – 105
 Murumets, M. – 1
 Must, A. – 3
 Mäelo, H. – 1
 Mägi, M. – 1
 Mänd – 128
 Mändar, H. – 27
 Mückenheim, U. – 1
 Müller-Hagedorn, L. – 1
 Naaber, P. – 1
 Nazyrova, R. – 1
 Nederström, A. – 1
 Neggo, R. – 3
 Nekrassova, G. A. – 1
 Noodla, K. – 4
 Nurk, T. – 20
 Nõmmik, T. – 25
 Oberländer, E. – 1
 Ohvril, H. – 13
 Ojaste, I. – 2
 Olden, A. – 1
 Olesk, S. ja P. – 260
 Ootsing, R. – 2
 Ormio, K. vt. Pärnamäe,
 J., Ormio, K.
 Ossipova, E. F. – 1
 Ots, A. – 2
 Otsman, R. – 2
 Outakoski, N. – 1
 Pai, K. – 5
 Pajumägi, A. – 1
 Pajusalu, K.,
 Laanekask, H. – 1
 Paklar, V. – 1
 Palkovic, M. – 17
 Pandis, A. – 2
 Pangsep, M. – 1
 Panov, A. ja M. – 25
 Paris, K. – 1
 Pauska, I. – 8
 Pensa, K. – 1
 Persi, U. – 1
 Pettai, K. – 34
 Plaat, J. – 1
 Poljakov, M. – 1
 Pool, R. – 4
 Poots, L. – 2
 Poroiila, H. – 6
 Posti – 16
 Preiman, K. – 78
 Priimägi, S. – 4
 Prüller, P. – 9
 Puura, I. – 1
 Pähn, R. – 17
 Päll, P. – 4
 Pärkma, H. – 3
 Pärnamäe, J., Ormio, K. – 7
 Pääsuke, M. – 10
 Püssa, A. – 5
 Püssa, T. – 2
 Raag, R. – 2
 Raamat, A. – 6
 Radler, A. – 1
 Rahn, M. – 1
 Rahu, M. – 1
 Randjärv, J. – 3
 Randma, T. – 2
 Raudsepp, H. – 15
 Rebane, K.-S. pärandist – 3
 Reiljan, J. – 1
 Reiman, G. – 4
 Reinikainen, P. – 2
 Reštšinski, P. – 1
 Reventlow, H. – 1
 Riives-Kaagjärv, K. – 3
 Romer, J.-C. – 4
 Roosaare, J. – 4
 Rootslane, M. – 1
 Rumessen, V. – 1
 Rutiku, S. – 1
 Rykkje, H. – 1
 Saar, E. – 2
 Saarmaa, E. pärandist – 4
 Sade, T. – 1
 Saks, O. – 1
 Samarüütel, J. – 15
 Sandberg, M. – 32
 Sanden, E. – 1
 Sarv, L. – 1
 Sauks, F. – 285
 Sayyid Mujtaba Musavi
 Lari – 4
 Schlumberger – 12
 Schmidt, P. G. – 1
 Schumacher, G.-H. – 1
 Schwartz, H. – 1
 Schweizer, M., Stricker-
 Bachmann, V. – 1
 Seilenthal, T. – 11
 Selart, A. – 6
 Sepper, V. – 3
 Sermat, V. – 1
 Sheffield, G. – 1
 Sibul, S. – 33
 Siinmaa, Ü. – 9
 Silberg, U. – 15
 Sild, O. – 19
 Silm, E. – 48
 Smolej, Milan V. – 1
 Smundts, D. – 1
 Soldatov, S. – 9
 Soodla, M. – 1
 Sootak, J. – 122
 Staats, R. – 2
 Streimann, H. – 3
 Stricker-Bachmann, V.
 vt. Schweizer, M.,
 Stricker-Bachmann,
 V.
 Stäcker, T. – 1
 Susi – 5

ANNETUSTE REGISTER

Suslov, A. T. – 6	Throckmorton, R. – 1	Valmet, A. pärandist – 4
Sutrop, M. ja U. – 13	Tiidenberg, A. – 1	Walton, D. – 34
Suumann, M. – 11	Tiik, M. – 2	Vanags, P. – 4
Särg, I. – 2	Tinnuri, U. – 1	Vara, R. – 6
Zarkovski, A. – 1	Toom, M. – 15	Vares, H. – 3
Zurbuchen, F. – 2	Torro, K. – 17	Vassilčenko, L. – 1
Talonen, J. – 2	Tóth, S. – 2	Weibull, N. – 2
Talve, S. – 1	Trainer, J. – 1	Velnic, P. – 2
Talviste, K. – 106	Trautner, J. – 1	Vihalemm, R. – 1
Tammaru, K. – 2	Tsurkan, R. K. – 1	Vihalemm, T. – 10
Taniloo-Tekkel, K. – 1	Tsöpanov, E. – 1	Vihma, J. – 3
Tankler, H. – 3	Tuldava, J. – 1	Viigimaa, M. – 41
Tapfer, H. – 4	Tulviste, P. – 3	Viirsalu, K. – 1
Tarand, A. – 1	Tõeleid, T.-J. – 1	Viirsalu, V. – 4
Tarm, M. – 1	Tõnnov, M. – 1	Vilimaa, Ü. – 9
Tarro, V. – 1	Tymchenko, O. – 1	Vinkman – 57
Taska, S. – 25	Uibo, R. – 4	Viru, A. – 1
Tasso, R. – 4	Uibu, J. – 3	Voolaid, H. – 3
Taterka, T. – 6	Univere, A. pärandist –	Võrk, A. – 1
Taul, J. – 5	83	Värnik, A. – 12
Tavit, A. – 6	Urmet, J. – 1	Vääri, E. – 2
Teder, E. – 2	Vadi, M. – 10	Õim, H. – 1
Teek – 22	Vakar, E. – 1	Õnnepalu, T. – 55
Teesalu, S. – 4	Valdsaar – 65	
Thomson – 68	Valkna, P. – 1	

KÄSIKIRJADE JA HARULDASTE RAAMATUTE OSAKONNAS REGISTREERITUD ANNETUSED

- T. Põllumaa** Jurist J. Mühlberg-Kauri foto. 1934. 2001:1
M. Mätik 2 fotot F. Puksoost. 2001:2
H. Tankler Foto Giesseni ülikooli loomaarstiteaduskonna hoonest. 2001:3
A. Kirna Värvifotod rareiteetselt köitest *Album baltischer Ansichten*. 2001:4
P. Järvelaid P. Järvelaidi isikuarhiivi materjale. 1997–2000. 2001:5
O.-M. Klaassen 2 portreefotot. 2001:6
Eesti Raamatu Aasta Peakomitee Raamatu osa Eesti arengus. Tartu, 2001. Eks. nr. 063. 2001:7
A. Joala 4 värvifotot TÜ Raamatukogu hoonest. 10.04.01. 2001:8
K. Tammaru Ma-rahwa kalender. Tartu, 1835; Eesti rahwa kasuline kalender. Tartu, 1878. 2001:9
V. Korrovitš Kserokoopia 1697. a. (?) sõjaseadusest. 2001:10
M. Onga 36 reprofotot seoses näitusega “Soome-ugri keelte uurimisest Eestis aastani 1995”. 2001:11
H. Lahi 342 eesti, vene, läti, leedu jt. kunstnike eksliibrist. 2001:12
I. Palm Edgar Naarits. Meenutused. 2001. 2001:13

- T. Põmets** 2 säilikut TÜ keemiaosakonna materjale. 1890–1923. 2001:14
- L. Tuulmets** J. Orgussaar. Teder mulle... Näitemäng. 1889. Käsikiri. 2001:15
- Eesti Orientaalselts** (M. Kark) Tiibeti riiderullpilt; *khatak* (tervitusvall). 2001:16
- I. Palm** Akadeemilise Muinsuskaitse Seltsi vilistlaskogu 12. aastapäeva foto. 2001. 2001:17
- T. Tuvikene** 4 fotot näituse "Eesti ulmeraamat" avamiselt. 7.03.01. 2001:18
- R. Saukas** 3 originaal- ja 15 reprofotot TÜ Raamatukogu töötajatest. 2001:19
- L. Poots** V. Masingu isikuarhiivi materjale. 12 kasti. 2001:20
- A. Adelbert** (U. Tõnnovi vahendus) G. von Rauch. Balti riikide ajalugu. Tlk. R. Mesilane. Littereeritud raadio "Vaba Euroopa" lindistusest. Masinakiri. 2001:21
- M. Balev** М. Балеv. Выдавил из себя раба? Käsikiri. 2001:22
- L. Kaelas** A. Kaelase ja L. Kaelase isikuarhiivi materjale. 2001:23
- L. Poots** V. Masingu isikuarhiivi materjale. 2 kasti. 2001:24
- S. Karlingi raamatukogust** Freddie. 1945; Festschrift... Stockholm, 1987; A. Laigo. Exlibris I. 1940. 2001:25
- H. Palamets** H. Palametsa isikuarhiivi materjale. 11 kd. 2001:26
- P. Järvelaid** Artikli separaat, 10 fotot. 2001:27
- H. Palamets** H. Palametsa isikuarhiivi materjale. 5 kd. 2001:28
- H. Kurm** M. Härma foto autograafiga. 2001:29
- I. Loosme** 2 miniraamatut. 2001:30
- I. Levin** Ettekanne ISFNR kongressil Indias 1994. Masinakiri allkirjaga. 2001:31
- H. Palamets** H. Palametsa isikuarhiivi materjale. 4 kd. 2001:32
- D. A. Loeber** Gustav von Knorringi materjalid (kirjad, kutsed, fotod). 2001:33
- Tartu Üksik Jalaväepataljon** (T. Liivamägi vahendus) Pataljoni suveniirvapp. 2001:34
- H. Palamets** H. Palametsa isikuarhiivi materjale. 2001:35
- S. Ulp** Prof. E. Kuusi doktoridissertatsioon. 1989. Masinakiri. 2001:36
- D. A. Loeber** Koopia R. Stalgevitši käsikirjast; V. Saarsen. Johan Laidoner. Stockholm, 1953. Autoripühendusega. 2001:37
- TÜ Raamatupoe oksjonilt** 2 portreefotot — J. Hurt, J. W. Jannsen. 2001:38

MUID TOETUSI

- Melloni Fond** Projektile "Eesti rahvusbibliograafia: eesti raamatute ja perioodika eksemplarikirjete sisestamine elektronkataloogi ESTER" 153 378 kr. * Projektile "Võõrkeelsete raamatute (1970–1994) biblio- ja eksemplarikirjete sisestamine" 284 828 kr.
- EV Haridusministeerium, sihtprogramm "Eesti keel ja rahvuskultuur"** Projektile "Tartu Ülikooli Raamatukogu humanitaar-teaduslike ja museoloogiliste kogude säilitamine, täiendamine ja kättesaadavaks tegemine" 80 000 kr.
- Tartu Kultuurkapital** K. Jalasele ja E. Sarapile komandeeringuks Moskvasse rahvusvahelisele teaduslik-metoodilisele konverentsile "Исследования в реставрации" 7 800 kr.

**ÜCHS LUGGO ROZI=KUNNINGAST GUSTAW ADOLFIST,
TEMMAST SEÄTUD ACADEMIAST
JA SELLE BIBLIOTEKIST TÄNNAPÄWANI**

Kirjotanud Raimundus Caraparensis, auch Birke genannt

Se Gustaw Teine Adolf olli Rozi=kuningas
Ja kõrgest wägga au sehs köick Ristirachwa Maas.
Temma andis sedda seädust Nürnbergi linna ehs,
Et tarckaukt Kunsti Teadwust saks kätte iggames.

Temma teggi Tarpto=Linna sedda Academiast,
Kus lubba olli minna echk ollex Sax wõi sandt.
Se kül nüüd ni ei tulnud se polle Temma Süd
Se ikka ni on ollud ni enne kud ka nüüd:
Et Kuningas kül kässip ja wöttab techa Healt
Agga Ammet=seisus wässip ep ligo Paickast tealt
Wõi Taggaspiddi lächab Ja huckab koggoni
Ja tüchja Waiwa nähäb ninck teb köick wöriti.

Kuy sedda kallist asja Ta olli Jonde ahnd
Ta on sihs warsti ärra sest Södda=Lagrist sand
Ja Surma kätte langend Lützeni linna al
Ja surmas ärrakangend Hing läinud taewa tal
Sihs Wallensteini Ritrid Temma ülle söitsiwad,
Agga Temma Regimendid sedda Taplust wöitsiwad.

Et ärramaetud olli se wäggew Kuningas
Nüüd peagi kätte tulli Nut Academiast
Ep enam kange Kässi se ülle walwanud
Kül wainlased on hästi ka tedda salwanud:
Ei Tibo lechwitada Ei Jalgo alla sahd
Temma wöitles Walgust näitas — Ja waus wasta Mad...

Kuy hulcka Ahsta pärrast sai Academia
Üchest uest Keisri-Herrast omma ue Ello=A
Ücht põllenud ja wanna ja raisus Kirrickut
Mes laggonud ja kolle kud Taewast põllatud, —
Sai Academiälle ni pärris kinckitud
Et ollex kuhho panda temmal omma Ramatud
Neid olli Essiotsa ni mönni Tuchat wist.

Ex nendega ka tulli ommajaggo teggemist
 Kuy Ahstad eddenesid neid icka ennamb sai
 Et Mürid rebbenesid ja Lagged nõrgaks jäid
 (Ned Lagged olli pannud üchs ossaw Architect
 Se Kirrick kohhendadda Se olli ta Proiect
 Kül panti wasto Tallad aga wäche möus Se
 Suhr Raskus tückis alla ninck Immet jo ei te, —

Sihs olli kegi näinudt selle hirmsa Unne=nä
 Et olli Machaläinudt se Maia üllepäh
 Ja ollid alla jänud kes wannad, nored wehl
 Üchs einsam Kiwwi=hunick seal röchus nende pähl.

Ja ollid ülle Reichi sihs tulnud Kaewajad
 Ninck leidnud üche Neitzi kes ellas Waewaga
 Temma ütles nõnda weidi ja nõdra Heale kaas
 "Ma Fondi=Raumi peitnud tücht kotti Saiaga..."
 (Agga ärrakeldud olli seal Paickas igga Söhck
 Sest Hallitaus wöis töusta Echk mönni mugi Nöhk)
 Sel Neitzil andex anti Se muido raske Path
 Tedda Surno=aeda kanti Temma Hauwal seisis Wacht.

Mis imme illos Assi et se köick Unni old
 Mes Unnes ettetulnud ep sedda pole old
 Las Mürid packatawad ei katke Paickast ned
 Neid mitto=sadda Ahstadt on katsond Tuled Wehd.

Ja ammu=aega kuldub se armas Lubbadus
 Et köicki Ramatulle sab walmis Tubba uhs
 Commission jo istub ja Palle=higgiga
 Teb töhd ja wälja arwab ja mötleb wäggewast
 Echk einsam Assi pudo mis Idealist jähb
 On mönni Alkiri wehl Aufbau sihs käima läb
 Ei olle jo ka Aega on Materiali-Bas
 Se Kallal näeme Waewa Waim otab Taggalas.

Kolm sadda ja wihs kümmet on warssi möda läind
 Sest Ahst kuy Gustaw Adolf on omma Surma näind
 Mes Jaggo olli Temmal Kulturi=luggo sehs
 Wai ainuldt Poick ta emmal ja omma Naese Mehs?
 Ma sedda wälja sannan mis isse arwan ma
 Ja Wastautust ka kannan kuy miskit wallest sab:
 Mu seas Ta sedda* teggi sest Mötteid täis Ta Pea

* Academiast.

Temma Rigi ülle näggi mis sandt on seal wöi hea
Ta köicki Rigi pöchi se Södda, Södda (Krieg)
Temma Ello happox teggi (Temma söddis, et jo Lig)
Egga Kunningas ja Werri ei anna lahhuta ...
Temma agga armas olli omma paxo Köchoga
Et nenda holetumalt käis ümber Rahhaga:
Sa mötle isse järgi Suhr=tycken mis Temma sahx
Kui üchsnes ärrajätax sedda Academiast.

Üchs Düsenflugzeug maxab...
Agga löpegu se Jut
Kuy ta wehl ennast kestab
Sihs alles jäb üchs Nut.

Kuy löppox pärris walmis on meie Maia uhs
Kus Ramatud köick hingwadt kud Leiwadt Achjo=sus
Ja Kodda echitawad Sur=Mehste Bildportreed
Ja Kujod kechitawad end Waatja Pilcko ehs, —
Sihs köicki nende Parwes kes terwe Ello=A
On Ramatute=Armos kuy Unnes möda sahd —
Ni pärris Seina weres ühhe Warjo=kohha sehs
Las seisap ka üx Moögaga ja Rauwast Särckis Mehs.

Temma wähhhe Waewa näggi üchs einsam Sulle=Jon
Agga mönnel tännapawal ka segi raske on.

Raimo Kask (18.05.1941–2.08.1983) sai TÜ-st ajaloolase diplomi 1970. a., töötas TÜ raamatukogus 1.–16. aprillini 1972. a. köitja-restauraatorina ja 16. aprillist 1972 kuni 3. juulini 1977 kataloogimisosakonnas vanemraamatukoguhoidjana, tegeldes peamiselt vanatrukise ja *Estica* sõnastikkataloogiga. Koos kaastöötajate Vaike Leegi ja Pille Tiirmaaga osales ta TÜ raamatukogu andmete esitamises koondkataloogi *Сводный каталог книг на иностранных языках, изданных в России в XVIII веке : 1701–1800* (Leningrad, 1984–1986).

1972. aastal koostas Raimo Kask koos Arvo Teringuga ulatusliku näituse “*Academia Gustaviana 1632–1665. Academia Gustavo-Carolina 1690–1710*”, mille kommenteeritud kataloog ilmus 1974. aastal. 13. oktoobril 1972 avatud näitus oli pühendatud Tartu ülikooli 340. aastapäevale ja sai julgelt teoks ajal, kui Nõukogude Liidus polnud aasta 1632 TÜ asutamisaastana võimude poolt veel aktsepteeritud. Ülikooli raamatukogu pidas sel ajal võitlust uue hoone saamise eest — ruumikitsikus oli biblioteeki vaevanud juba enam kui sada aastat.

Sel ajal loodud osava ja vaimuka juhuluuletusega esitleb autor end ülikooli ajaloo ja raamatukogu olude hea tundja ning hämmastava keelemehena. Luuletus avaldati esmalt: Aja Kiri / tegevtoim. V. Salo. 1982, nr. 3 (39), lk. 48–50. Dateerimata käsikiri asub KHO-s. — Toimetaja.

RAAMATUKOGUTEADUR — ÜHENDUSLÜLI RAAMATUKOGU JA TEADUSE VAHEL*

Thomas Stäcker

Hertsog Augusti Raamatukogu Wolfenbüttelis

Kahtlemata hästi tuntud ajaloolane Eunapius kirjutab, et Porphyriose õpetajat ja temast kindlasti mitte vähem kuulsat filosoofi Longinost hüüti omal ajal tänu tema õpetatusele “elavaks raamatukoguks”, kreeka keeli BIBLIOTHÄKÄ EMPSYCHÄ. Daniel Georg Morhof (1639–1691), kelle *Polyhistor*¹ on avaldanud muljet paljudele 17. ja 18. sajandi raamatukoguhoidjatele, kommenteerib Longinose hüüdnime oma teose peatükis *De Re Bibliothecaria* nõnda:

“[...] seda tiitlit ei saa endale omistada mitte ükski, kes pole “surnud raamatukogude” varal iseennast “elavaks” teinud. Mõlema raamatukogu vahel on olemas teatav ühendus. Ei saa olla “elavaks raamatukoguks” nimetatud see, kes pole “surnud raamatukogusid” põhjalikult läbi uurinud. Raamatukogu, mille juhiks ei panda mõnda “elavat raamatukogu”, hävineb.”²

Mis raamatukoguhoidjad need aga on, kes oleksid valmis seda eesmärki teenima? Morhof meenutab, et raamatukoguhoidjad olid kunagi kõrge au sees:

“Sest sellesse ametisse määrati kõigis asjus väga sügavate teadmistega varustatud, kes oskasid nii raamatute väärtust hinnata kui ka nendest varakambritest just nagu mingitest viljaaitadest hulgaliselt välja tuua üldiseks hüvanguks kasulikku, ja suurendada omaenda vaimuvara, et seda viljakalt tarvitada riigi huvides.³ [...] Mõistagi samuti, nagu raha ja varadega tegelejale koguneb sellest korraldamisest hõlpsasti münte, nõnda ka raamatute hulgas oma eluaega kulutaval õpetatud mehel on keeruline raamatuid mitte kirjutada, [...]”⁴

Raamatukoguhoidjad tegelevad Morhofi sõnul, kes ka ise viimastel eluaastatel seda ametit pidas, raamatukogu korrastamisega, rakendades oma laialdasi teadmisi; nad loovad tingimused kirjandusloo õppimiseks ja annavad õpitu raamatute näol tagasi. Siinkohal ei tuleks aga mõista raamatukoguhoidjaid tänapäevases mõttes. Liialt palju on seda, mis meie aegu tollastest lahutab. Ometi sisaldub selles vaatenurgas vaimulooline hinnang raamatukogundusele ja raamatukoguhoidjale ning austus nende vastu, suuresti erinev sellest, mida me tänapäeval kogeme. Pilt ulatuslike teadmistega raamatukoguhoidjast, *homo literarius*’est või polühistorist, on põhjalikult muutunud ning teinud ruumi uuele, juba kõikjal ilmnevale tehniseeritud arusaamisele raamatukogutööst; ning seda protsessis, mille eri staadiumidesse mahuvad Ebert⁵, Leyh⁶ ja 1960-ndate aastate keskpaigast kanda kinnitanud

* Saksakeelsest käsikirjast tõlkinud Anne Arold.

¹ Morhof, D. G. *Polyhistor sive de notitia auctorum et rerum commentarii*. Lübeck : Böckmann, 1688.

² Morhof, D. G. *Op. cit.* Lib. I, III.1. — Morhofi tsitaadid tõlkinud Mari Murdvee.

³ Morhof, D. G. *Op. cit.* Lib. I, VI.1.

⁴ Morhof, D. G. *Op. cit.* Lib. I, VI.4.

⁵ Ebert, F. A. *Die Bildung des Bibliothekars*. Leipzig, 1820.

⁶ Leyh, G. *Handbuch der Bibliothekswissenschaft*. Bd. 2 : Bibliotheksverwaltung. Wiesbaden, 1961 S. 1ff., 81ff. : raamatukoguhoidja kujunemise kohta.

sotsiaalteaduslik-tehnoloogiline paradigma,⁷ mille kohaselt on esiplaanile tõusnud selle elukutse organisatoorsed ja haldustehnilised aspektid ning raamatukoguhoidja on hakanud end defineerima mänedžeri või koguni ärijuhina.

Selle tõdemusega võiks siinkohal rahulduda. Kummatigi on ajalool ebameeldiv, ent pühapäevakõnedes ikka ja alati soovitatav omadus tuua esile erinevusi, mis on ühtaegu peeglik. Kui me kahetsusega kuuleme, et 17. sajandi raamatukoguhoidja oli intensiivne lugeja ja oma fondide privilegeeritud kasutaja, ning et raamatukogu õpetatud hoidja veetis aega raamatuid kirjutades, siis võib meie argielu rahutu askeldamine ja tehiseeritus panna meid tundma võõrandumist või vahest ka rahulolematust, mõeldes neile hõlmamatuile saavutustele ja kirjanduslikele monumentidele, mille varasemad ajad ja raamatukoguhoidjad on meie ette püstitanud. Oleks meil ometi rohkem aega! kostab igast kaarest, ning samas lohutatakse end mõttega, et ülesannete rohkus lihtsalt ei võimalda enam vaba ja süüvivat tegelemist meie hoolde usaldatud fondide sisuga. 17. sajandil ikka veel populaarse Seneca teravkeelne märkus *epistulae morales*'e 62. kirjas Luciliusele väljendab tema skeptilist mõtet, et säärane kurtmine pole eriti originaalne, vahest isegi mitte asjakohane:

"Ei räägi tõtt need, kes püüavad jätta muljet, et toimetuste koorem ei lase neil filosoofiliste õpingutega tegelda; hõivatust teeseldes tähtsustavad nad oma tegemisi üle ning panevad niimoodi aja hakkama."⁸

Kas me siis petame iseendid? Oleme siis ehk ise selles kurdunud võõrandumises süüdi? — Sellele küsimusele üldiselt vastata ei ole kindlasti võimalik.

Mille kohta aga pärida tasub, on see, kas need kaitsemehhanismid ja rahulolematuse tunne, millega me raamatukoguhoidjatena oma igapäevatöös silmitsi seisame, on ka tegelikult põhjendatud, kas neil on oma selgesti tajutav pinnas ja kas sellest saab tuletada täpsemat ettekujutust raamatukoguhoidja kui raamatukogu ja teaduse vahendaja tegevusest justkui mingist sümptomist, mis osutab selle kutseala iseenesest skisofreenilisele olemusele, mis seda Morhofi-aegseist õnnelikemaist päevist saati lõhestab — ühelt poolt teadlane ja uurija, teiselt poolt mänedžer ja teenindaja.

Kui siin on juttu uurimistegevuse ja raamatukogu suhtest, siis peetakse silmas humanitaarteaduslikku raamatukogu, taustaks mitmekesised ja peaaegu piiritlematuks muutunud ettekujutused teadusraamatukogu hoidja kutsest ning selle arenguvõimalustest. See kõik puudutab iseäranis seda raamatukoguhoidjate tüüpi, keda Jürgen Weber on oma kirjutises "Raamatukoguteadur: teesid uue elukutse kohta"⁹ nimetanud "raamatukoguteaduriks" ning arendanud oma nägemust edasi uue raamatukogutüübi — "uurimisraamatukogu" — kontekstis, mille ristiisaks võib omakorda lugeda Hertsog Augusti Raamatukogu Wolfenbüttelis.¹⁰ Vaevalt püüaks keegi vaidlustada, et ka ülikoolis töötava kolleegi tegevus seonduv uurimise ja raamatukoguga, ja ka uurimistöö ise ei võimalda seesugust eristust *prima facie* kuidagi teha, sest "uuritakse" ju nii siin kui ka seal. Ometi töötas juba Weber välja need erilised tingimused, millega raamatukoguteaduri tööd, *resp.* vahendajategevust tuleb

⁷ Jochum, U. Die Aufgabe des höheren Dienstes // Der Ort der Bücher : Festschrift für Joachim Stoltzenburg zum 75. Geburtstag / hrsg. v. U. Jochum. Konstanz, 1996. S 69–79.

⁸ Ilmar Vene tõlge: Seneca, L. A. Moraalikirjad Luciliusele. Tartu : Ilmamaa, [1995?]. Lk. 174.

⁹ Weber, J. Forschungsbibliothek/in : Thesen zu einem neuen Berufsbild // Bibliothek. Forschung und Praxis. 1998. Jg. 22. Nr. 3. S. 309–313.

¹⁰ Knoche, M. Die Forschungsbibliothek : Umriss eines in Deutschland neuen Bibliothekstyps // Bibliothek. Forschung und Praxis. 1993. Jg. 17. Nr. 3. S. 291–300.

seostada, ja näitas, et sellel on olulisi erinevusi, võrreldes klassikalise erialareferendi tegevusega. On muidugi ka ühisjooni, eelkõige selles, kuidas omaenese elukutse olemust mõistetakse. Raamatukoguteadur paikneb samuti kui klassikaline ülikooli erialareferentki Uwe Jochumi visandatud ajaloolis-humanitaarteadusliku ja tehnilis-sotsiaalteadusliku paradigma skisofreenilises konfliktiväljas. Weber kujutab raamatukoguteadurit teatud liiki "kultuurimänedžerina", tuginedes tehnilis-sotsiaalteaduslikule paradigmale. Teisalt väidab autor, et raamatukoguteadur peab isiklikult suhestama sellega, mida ta vahendab, ja sellega orienteerub ta pigem filoloogilis-humanitaarteaduslikule paradigmale. Erialareferent on aga konfliktis tegeliku teadusliku töö ja juba mainitud halduskohustustega. Vähemalt selles aspektis on raamatukoguteaduri puhul oluline heita valgust kirjeldatud *melancholia*'le, mida psühholoogias jm. interpreteeritakse enesevaatluse häirena.

Weber rõhutab oma kirjutises, et pilt "raamatukoguteaduri" elukutsest ei ole välja mõeldud selleks, et säilitada veel viimseid väljasuremisohus olevaid õpetlase tüüpi raamatukoguhoidjate liigi isendeid. Paljugi selles peab paika, isegi kui tolles õpetlasest raamatukoguhoidja tõrjumises võib jällegi näha kirjeldatud skisofreenia peegeldust, kuna eelkõige jääb ebaselgeks, mida on tegelikult mõeldud määratlusega "õpetlasest raamatukoguhoidja", kui juttu ei ole otseselt 17. sajandi polühistorist. Paika peab see, et raamatukoguteaduri tegevus ei seisne mitte niivõrd mõne spetsiifilise teema süvendatud uurimises (selles, millega õpetlane üldise arvamuse kohaselt peaks tegelema), kuivõrd ühelt poolt fondides talletatava laialdases teadvustamises nii enesele kui ka teistele, teiselt poolt uurijate kokkutoomises ja teaduslike ürituste ja projektide organiseerimises. Uut tüüpi raamatukoguhoidja töö ei tegele mitte niivõrd märksõnastamise ja kirjanduse võimalikult ökonoomse kättesaadavaks tegemise ja vahendamisega, neid ülikooli massifenomenidest tingitult ettevõtetmajanduslikult ja informatsiooniteoreetiliselt põhjendatult ühte põimides. Hoopis tähtsamal kohal on optimaalsete raamtingimuste loomine tippteaduse tarvis, nagu näiteks spetsiaalsete lugemissaalide sisustamine teaduslikuks uurimistööks või stipendiaatidele tehniliselt ja organisatoorselt optimaalsete kasutustingimuste loomine. Erinevalt tänapäevasest ülikooliraamatukogust, mille tegevus on suunatud pigem kirjanduse leidmise ja kättesaadavuse hõlbustamisele ning mis abistab väljaspool toimuvat uurimistegevust teenuse korras, muutub raamatukogu selle kaasamisega uurimistegevusse ise uurimis-asutuseks, selliseks "ülikooliväliseks uurimis- ja õppeasutuseks", nagu see on kirja pandud Hertsog Augusti Raamatukogu (HAB) põhimääruses 1990. aastal, nimelt orientatsiooniga kogudele ja suunatuna ülesannete selgetele raskuspunktile, kuid avatuna ja paindlikuna aktuaalsete uurimissuundade suhtes.¹¹ Raamatukogu muutmine kultuuri- ja uurimis-asutuseks, kus ei tegutse mitte ainult väljaõppinud teadusbibliograafid, vaid ka erialateadlased, vahest ka muuseumipedagoogid ja kultuuriametnikud ning avalike suhete spetsialistid, tingib ülesannete ümberpaiknemisega ka uue arusaamise omaenese kohast raamatukoguhoidjana. See piirdub siiski vaid vaimuteadusliku uurimisasutusega või, peenemalt öeldes, humanitaarteadusliku valdkonnaga, kusjuures juba Weber osutas õigustatult asjaolule, et selline teaduste kategoriseerimine ei ole tänapäeval enam mõõndusteta aktsepteeritav. Kohasem oleks ehk Foucault' kombel mõelda jaotusele töö, elu ja keele valdkondadeks, mis oleksid käsitatavad kui *mathesis universalis*. Loodusteadustele jääb

¹¹ Schmidt-Glitzter, H. Die tausend Schnittstellen der Herzog August Bibliothek // Wolfenbütteler Bibliotheks-Informationen. 1995. Jg. 20. Nr. 1–2. S. 5.

selles liigituses vaid “ajalooline” või “kultuuriteaduslik” osa. Kas ja kuivõrd uurimiseks vajalikud eri laadi tegevused loodusteadusliku orientatsiooniga teaduslikus raamatukogus võimalikuks osutuvad, vajaks veel uurimist. Sageli saavad siin takistuseks lihtsalt tehnilised tingimused, näiteks keemia- ja bioloogialabori puudumine.

Tutvudes lähemalt vastava uurimisobjektiga ja omandades sellega seotud teadmisi, läheneb kaasaegne raamatukoguteadur näiliselt uuesti tolele Morhofi polühistorile, keda omal ajal kõigi teadmiste haldajana näha sooviti. Ta mitte ainult ei püstita teemasid, mitte ainult ei loo kontakte uurijatega ega korralda üritusi, ta ei tegele mitte ainult uurimiseks oluliste allikate bibliografeerimise ja kataloogimisega ega otsi välja vajalikku sekundaar-kirjandust, ei, ta loeb ka ise seda, mida vahendab, püüab saada ülevaadet uurimise hetke-seisust, hindab uurimissuundi oma käsutuses olevate fondide taustal ja tegutseb vajadusel literaadina. Sedasorti raamatukoguhoidja töö on põhimõtteliselt interdistsiplinaarne, seda mitte selles tähenduses, et hargnemine mitmesse suunda leiab aset ühest kindlast teadus-alast lähtuvalt, vaid pigem uut laadi polühistorina, kes pöörab võrdsele tähelepanu igale erialale ning eemaldub omaenese akadeemilisest ettevalmistusest küll selles, mis puudutab objekti, mitte aga metodoloogiliselt. Ta ei ole siin küll kunagi ekspert, kuid püüab ometi olla kursis kõigi nende teadmistega, mida tema hoole all olevad fondid suudavad pakkuda. Selline raamatukoguhoidja on — erialateadlasena — kergesti rünnatav, sest arvestades tänapäevast spetsialiseerumise astet on ta diletant, kes püüab korraga mitmes pulmas tantsida. Kummatigi peitub ehk just selles tema tegevuse erilisus. Raamatukoguteadur kui universaalteadlane, kui polühistor? Kas asume jällegi otsima üldist?¹² Kriitikat, mille alla sattus juba Morhof, ei saa jätta tähelepanuta. Oma tuntud universaalleksikonis märksõna “Polyhistorie” (“polühistorlus”) all hoiatab Zedler:

“Ometi on ka selle tiitli väärtarvitus laialt levinud. Polühistorlus on midagi, millele ei maksaks end pühendada. Sest kõigis õpetatuse valdkondades ilmutab tõde end sellisel hulgal [...] et inimelu jääb liiga üürikeseks, et keegi üheaegselt paljudes õpetatuse osades ka üksnes mõõduka õpetatuseni jõuaks. [...] Kes jagab oma jõudu ja tööd liiga paljudele asjadele, see ei saa oma erialal just erilist meisterlikkust saavutada.”¹³

Ning Hegel pilkab, et õpetatuse kasu peituvatki eelkõige selles, et teatakse seda endal olevat. Universaalne õpetatus või polühistorlus või entsüklopedism ei saa tänapäevases kontekstis olla eesmärk iseeneses, midagi harimisvahendi taolist — ja kes ongi üldse see ise, keda harida tuleb —, vaid selle funktsioon seisneb teadmiste levitamises ja omandamises teadusliku uurimistöö huvides.

Mida selle all on mõeldud? Raskusi valmistab polühistori sellise kontseptsiooni taga peituv teadmise mõiste. Kindlasti ei ole siin tegu sellega, nagu peaks kõike peensusteni teadma. Teiselt poolt ei paku see tänapäeval puuduv ja veel 17. sajandilgi levinud teaduste kaardistamine näiteks kasvõi Lulluse süsteemi baasil mingit võimalust otsida pidet millestki üldisest otsekui puust, millest kasvavad harudena välja eriteadused.¹⁴ Teadmised, mida tänapäeva diskussioonides tähistatakse enamasti ekslikult sõnaga “informatsioon”, on

¹² Jochum, U. Die vergebliche Suche nach dem Allgemeinen : 100 Jahre Höherer Dienst // Arbeitsfeld Bibliothek / hrsg. v. H. Lohse. Frankfurt a. M., 1994. S. 39–50.

¹³ Grosses vollständiges Universallexicon aller Wissenschaften und Künste... Halle ; Leipzig : Zedler, 1741. Bd. 28. Sp. 1319.

¹⁴ Vrd. Schmidt-Biggemann, W. Topica universalis : eine Modellgeschichte humanistischer und barocker Wissenschaft. Hamburg, 1983.

muutunud raskesti hoomatavaks ning üha vähem mõistetud ja mõistetavaks objektiks. Teadusliku raamatukoguhoidja kutsetöö jaoks ei ole vastus küsimusele teadmistest isegi mitte määrav, nii nagu ka kvantfüüsik ei pea selleks, et mateerias toimuvate protsesside kohta midagi sisukat öelda, ilmtingimata teadma, mis see mateeria on. Tähtis on aga teadvustada endale teadmisteni jõudmise praktikat ja teaduslikku tunnetusprotsessi, et kindlustada funktsionaalselt niisugust raamatukogule omast enese mõistetavaks tegemise protsessi teadmiste levitamise ja võimaldamise kaudu ja õigustada selle niinimetatud polühistorluse või polümaatia (*Polymathie* < kr. *poly* 'palju' + *mathema* 'teadus' — A. A.) kasulikkust.

Esiteks. Erineval kujul väljendatud teesi, et uurimises toimub midagi "plaanipärase otsingu" taolist, millele tuleks vastu seada konkreetne teenuse pakkumine, võib kerge südamega muinasjutude kilda arvata. Väga ilusasti eemaldas sellelt protsessilt maski Bernhard Fabian oma kirjatöös *Raamatu ja kuvari vahel*,¹⁵ juhtides selles *implicite* tähelepanu fenomenile, mida on kirjeldanud juba Kleist oma väikeses traktaadis *Mõtete järkjärgulisest valmimisest kõnelemisel* (*Über die allmähliche Verfertigung der Gedanken beim Reden*). Uurimine ei kulge laias plaanis nii, nagu raamatukogunduse maailm seda meelsasti sooviks; nimelt et kellelgi tekib soov midagi uurida (kust see tuleb?), siis hakkab ta selle üle mõtlema, sõnastab hüpoteesi, asub seejärel plaani järgi kirjandust otsima, töötades läbi teemakohased raamatud ja artiklid, et neist lõpuks kokkuvõtte teha või siis oma hüpoteesi kinnitada. Kui niisugune plaanipärane otsimine aset leiaks, siis oleks Fabiani järgi koondkataloog ainuõige lahendus. Kui me aga oma lugejate soove tähelepanelikult kuulame — ja enamasti jäävad need välja ütlemata —, siis avaneb sootuks teine pilt, millel on üpris kaootiline nägu. Loomingulisel vaimutööl on ülimalt individuaalseid, puhuti veidraid ja nurgelisi tahke. Siinkohal üks ajalooline näide. Eckermann kirjutab, kuidas Goethel kunagi Schilleri pool külas viibides korraka kole halb hakkas.

Goethe: "Ma ei teadnud esiti, mida ma selle viletsa, minu jaoks täiesti harjumatu seisundi põhjuseks pidin arvama, kuni märkasin lõpuks, et ühest sahtlist minu kõrval tõusis ülimalt ebameeldivat lehma. Kui ma sahtli avasin, leidsin oma imestuseks, et see oli täis mädanenud õunu. [...] Vahepeal oli uuesti sisse astunud tema naine, kes ütles mulle, et sahtel peabki alati mädanenud õuntega täidetud olema, kuivõrd see lehk olevat Schillerile meele järele ja ta ei saavat ilma selleta elada ega töötada."¹⁶

Leidmise loominguks protsessis on alati midagi hägusat. Uurija jaoks optimaalsed töötingimused, mis on saanud uurimisraamatukogude lipukirjaks, sisaldavad tubli annuse väga individuaalsete isikslike struktuuridega arvestamist ning omajagu selliseid tingimusi, mis ei ole normeeritavad. Mitte ilmaasjata ei tekkinud juba iidsetel aegadel kujutlus loominguks protsessist kui millestki muusade poolt juhitud ega lahutatud seda vahetust tahtest ja reeglitest; see ei tähenda ometi, nagu kinkinuks muusa lauljale ka ainese, selle pidi too siiski ise õppimise teel omandama. Muusa ülesandeks oli "toetada teda ettekande juures heasoovliku armuga, tugevdada tema mälu ja tõsta vaimu".¹⁷ Nii võibki kogu selle individuaalsuse juures leida küllalt võimalusi vajalike raamtingimuste loomiseks, et

¹⁵ Fabian, B. Zwischen Buch und Bildschirm // Literaturversorgung in den Geisteswissenschaften : 75. Deutscher Bibliothekartag in Trier 1985 / hrsg. v. R. Frankenberger und A. Haberman. Frankfurt a. M., 1986. S. 297–311. (Sonderheft der Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie ; 43).

¹⁶ Gespräche mit Eckermann (7. Oktober 1827) // Biedermann, Woldemar Freiherr v. (Hrsg.) : Anhang an Goethes Werke, Goethes Gespräche. Bd. 6 : 1827 und 1828. Leipzig, 1890. S. 231.

¹⁷ Stoll, H. W. Bilder aus dem altgriechischen Leben. Leipzig, 1875. 2. Aufl. S. 9.

saada osa jumalate soosingust, ning aidata institutsionaalsete vahenditega kaasa muusade ema Mnemosyne tugevdamisele.

Seda tuleb vaadelda lahus teaduslik-metoodilise varustuse pakkumisest. Uurimise teadusliku pooleni, metoodilise silumise ja töötlemiseni jõutakse enamasti alles lõpus — nii nägi seda ka Fabian — ning see on omaette protsess. Tõendusmaterjali sihipärase otsingu puhul teatakse, mida otsitakse, selleks vajatakse ideaaljuhul suurt elektroonilist universaal-kataloogi, mille saab läbi otsida formaalseid kriteeriume ja märksõnade süsteemi rakendades. Leidmise loominguilise protsessi juures seevastu elektrooniline koondkataloog reeglina vahendiks ei sobi. Umberto Eco on osutanud sellele oma väikeses töös pealkirjaga *Raamatukogu*:

“Üks eksiarvamusi, mis on valdav raamatukogu üldise mõiste puhul, on kujutus, nagu võiks minna raamatukokku, et muretseda endale mingi kindel raamat, mille pealkirja teatakse. Loomulikult tuleb seda ette ..., aga raamatukogu põhifunktsioon ... on pakkuda võimalust raamatute avastamiseks, mille olemasolu me ei aimanudki, mis aga osutuvad vägagi olulisteks.”¹⁸

Selle väljendamiseks on loodud mõisted nagu *browsing* või *serendipity*. Tegelikult on vahetu ligipääs kogudele üks väheseid nõudmisi, mida uurijad on ikka ja jälle esitanud. Vastuseks sellele on Göttingeni *Paulinerkirche* hiljuti asutatud uurimisraamatukogus mindud nii kaugele, et kavatakse koguni vanimad fondid (teaduslugu ilmumisaastatega 1600 kuni ca 1900) osaliselt vahetuks kasutamiseks avada.¹⁹ Eksperiment, mille kulgu kõikjal pingsalt jälgitakse.

Mida aga suudab korda saata raamatukoguteadur, seistes silmitsi nende — tunnistagem — pigem kaootiliselt läbiseegi paisatud põllulapikestega, kuidas näeb välja see eriline teadmiste levitamise ja võimaldamise viis? Kui meil tänapäeval ongi veel tegemist üksik-uurija tavaolukorraga, siis on ometi just organisatoorses ja institutsionaalses vallas käimas otsustavad pöörded. Tendents on suunatud uurimise organiseerimisele. Need ei ole enam üksnes individuaalsed huvid, mis mingi ainese uurimiseks tõuke annavad. Mis loodus-teaduslikus ja tehnika-alases töös juba ammu tavaliseks on saanud, näib ka vaimuteadustes korduvat. Liiatigi, kui Fabian märgib, et “raamatukogud ... teeksid hästi, kui harjutaksid end mõttega, et teadus ei ole oma organisatoorsete ja institutsionaalsete eelduste suhtes mitmeski mõttes eriti selgepilguline”, on mõte uurimisraamatukogude kui institutsiooni aktiivsuse tõstmisest täiesti põhjendatud.²⁰ Raamatukogunduslike põhiülesannete ümberpaiknemine sageli välisvahendite toel teostatavatele projektidele on siinjuures kesksel kohal. Võttes arvesse Leyh manitsust, kes hoiatas projektitsemisse langemise eest, võidakse selle üle küll kaevata, aga kaasaegne uurimine ei ole enam võimalik üksnes nii-öelda ühest põlvest teise kestva tööga kogude kallal, seda “stimuleeritakse” kindla eesmärgiga ja kindlat tulemust silmas pidades. Sellel taustal tuleb mõista teaduslikule raamatukoguhoidjale iseomast spetsiifilist tegevust ja selgub ka, miks poliühistorlus uuesti ausse võib tõusta ja milleks see vajalik on.

Raamatukoguteadur kasutab kaheksugust kompetentsust, mis on ühtviisi hädavajalikud. Ühelt poolt on ta spetsialist oma erialal, ta on saanud hariduse ülikoolis ning omandanud

¹⁸ Eco, U. Die Bibliothek. München, 1987. S. 24.

¹⁹ http://www.sub.uni-goettingen.de/ebene_1/1_forschungsls.html

²⁰ Fabian, B. *Op. cit.*

koos sellega metoodilised vahendid, mis võimaldavad anda hinnanguid ka teistes valdkondades peale oma eriala, ning — mis pole sugugi vähem tähtis — tal on olemas vaist, tundmaks seda, mida ülikooli-elu tähendab. Teiseks tähtsaks toeks on tema raamatukogundusealane ettevalmistus, milleni Saksamaal jõutakse kaheaastase tasustatud referendaaritöö käigus, mis on jaotatud üheks teooria- ja üheks praktika-aastaks väljaõppe-raamatukogu juures ja mille vältel omandatakse selle elukutse põhialused. Raamatukoguteaduri praktiline igapäevatöö hõlmab kirjeldatud taustal tegevusvaldkondi, nagu näiteks kogusid puudutavate väljaannete ilmumise kindlustamine, spetsiaalsete fondinimistute ja bibliograafiate koostamine, teadusliku ja praktilise suunitlusega hanked ning mitte enam pelgalt kitsalt erialaliselt, vaid pigem kultuuriteaduslikult põhjendatud raamatukogundusliku teabe pakkumine, lisaks sellele, ja see on üks olulisi uusi aspekte, välisvahendite kaasamine ning erisuunitlusega üksikprojektide juhendamine. Seejuures on välistoetusega projektide käivitamine järjest enam kommunikatiivne protsess, mis nõuab eelarutelusid uurijate ja raamatukogu vahel. Tähtis on võita rahvusvahelisel areenil enda poole teadlasi, kes oleksid valmis selliseid projekte oma teadmistega toetama ja ühtlasi garanteeriks nende olulisuse teaduse jaoks. Teiselt poolt peab raamatukogu teadlastele konkreetsete otsinguvahendite ja publikatsioonide võimaldamise teel samavõrra kasu tagasi andma. Tuleb luua võrgustikke, mille üheks sõlmeks on raamatukogu. Suutmaks selles protsessis aktiivselt osaleda, peab raamatukoguteadur olema valmis süvenema vastavasse teemasse.

Näitena võib nimetada Wolfenbütteli digiteerimisprojekti “Baroki peokultuur”. Tegemist on juba pikemat aega rahvusvaheliselt uuritava teemaga. Nii esitas Warrick'i Ülikool koos *British Library*'ga just ühe mahuka projektitaotluse ja sai sellele kinnituse. Hiljaaegu ilmunud Watanabe O'Kelly koostatud oluline bibliograafia peokultuuri kohta *Festivals and ceremonies : a bibliography of works relating to court, civic and religious festivals in Europe 1500–1800* ning Béhar'i ja Watanabe poolt välja antud *Spectaculum Europaeum (1580–1780)* on tõestuseks selles vallas tehtavale intensiivsele uurimistöole. Neile eelnesid arvukad tööd Jörg Jochen Bernsilt, Mara Wadeilt, Claudia Schnitzlerilt, Thomas Rahnilt jpt. Ühisnimetuse *Europa Triumphans* alla on koondunud rahvusvaheline teadlaste ring, kes toimetab ka väikest perioodilist väljaannet. Möödunud aastal toimus Lucas suur konverents, millest võttis osa ka HAB, oodata on järgmisi konverentse.

Projekti ettevalmistusfaasis selekteeriti kõigepealt nimekate peourijate osalusel välja uurimuse jaoks oluliste teoste pealkirjad, seejärel algas raskem faas, nimelt nende avamine ja esitus. Sel eesmärgil korraldas HAB tõise vestlusringi tubli tosina peourijaga, et pidada aru ootuste ja lahendusvõimaluste üle. Teema iseenesest sobib muuseas suurepäraselt eri valdkondade kokkuviiamiseks. Germanistikast alustades ja muusikaga lõpetades on sellesse kaasatud veel ajalugu, kunstiajalugu jne. Sealjuures jääb raamatukoguhoidjale modereerija, uurimise sügavust silmas pidades vahest ka mõõdukusele kutsuja roll, sest lähtekohaks on enamasti mõne eriala seisukohalt püstitatud maksimumnõue, mida nii aega ja kulutusi kui ka uurimise raskuspunkti arvestades tuleb piirata. Mõnikord ei ole sugugi kerge teemast kinni pidada, sest rikkalikult illustreeritud peokirjeldusi, nagu näiteks Johann Wagnerilt 1568. a. Bergi juures ilmunud kirjeldus peost Renata von Lothringeni ja pfaltskrahv Wilhelmi abiellumise puhul, saab loomulikult ka muudest aspektidest analüüsida. Kunstiajaloolisest vaatepunktist olnuks huvipakkuv sümbolirühmade väljaselgitamine. Siiski oli üllatav, kui hästi see arvamuste sobitamine laabus. Vestlusringi otsese tulemusena sündis ideaalne dokumendikirjeldus ja käsile võeti tesauruse koostamine, millele aitasid kaasa

vestlusringis osalenud ja teised asjatundjad. Selle saksa-inglisekeelne versioon on elektrooniliselt kättesaadav pealkirja all *Wolfenbütteler Thesaurus zur frühneuzeitlichen Festkultur*²¹ (*Wolfenbütteli tesaurus vara-uusaegsest peokultuurist*). Kõik selle projekti seisukohalt olulised tööd, mis puudutasid kirjeldamisreegleid, arutati vestlusringis osalejate vahel läbi kas kirja teel või e-posti vahendusel, töötati välja ühiseisukohad ja võeti arvesse kriitilised märkused. Tööst anti hiljem ülevaade Wolfenbütteli barokiteatajas ja Wolfenbütteli raamatukogu infolehes. Publikatsiooni eesmärgiks oli tutvustada projekti laiemale ringile. Teatavat edu saavutati, kuivõrd magistrid ja doktorandid on just sellele projektile viidates pöördunud HAB-i poole. Ühe asjast huvitatud uurijaga on praeguseks jõutud läbirääkimisteni vastavateemalise publikatsiooni avaldamise üle Internetis. Raamatukogu osutab tööle omapoolset sihipärast toetust sel teel, et pakub uurijale võimaluse kasutada digitaalkoopiaid. Kõiki neid toiminguid — alates digiteerimisest ja töövestluste organiseerimisest kuni projekti materjalide publitseerimiseni — suunas just toosama nn. raamatukoguteadur. Vahendustegevust uurimise ja raamatukogu vahel tuleb siin mõista kui diskussioonide, arupidamiste, valikute tegemise ja kontaktide hoidmise tihedalt põimunud kompleksi. Muu hulgas mahub sellesse vahest ka tihe reisimine. Raamatukoguhoidja võtab enda peale administratiivse ja organisatoorse töö, vabastab teadlase tülikatest ülesannetest, püüab tasakaalustada erinevaid huvisid. Samas esindab ta üht institutsiooni, tema on see, kes saab koostöös uurija või uurijatega taotleda vajalikke vahendeid ning seega on tal ka üha enam “stimuleeriv” funktsioon. Võimalik, et niisuguses kontekstis omandavad senisest suurema tähtsuse ka koostööna teostatavad “tellimusuuringud”. Ei saa jätta märkamata, et paljude uurimis- ja kirjastamiskavade puhul (näiteks Karlstadt²² tööd) pole üksnes seetõttu plaanidest kaugemale jõutud, et neile pole suudetud leida üheltki institutsioonilt sihtotstarbelist toetust ning ülikooliteadlased on need unarusse jätnud kui pahatihti liialt töömahukad ning ülikooli profiili arvestades mitte kuigi tulusad ettevõtmised. Siin peitub uurimisraamatukogu jaoks tõeliselt hea võimalus, mis seisneb nimelt uute teede rajamises uurimistööde institutsionaalses edendamises, nii nagu see loodus- ja inseneriteadustes juba ammu tavaks on saanud. Raamatukogu kui uurimisraamatukogu, nagu seda ideaalis nähakse, peaks olema paigaks, kus toimuvad õpetatud arutelud, milles osalevad kõik töötajad ning ka raamatukogu kasutajad.²³ Raamatukoguteaduril on selles arutelus täita oluline roll, mis nõuab talt, pidades silmas uurimisvaldkondade vahetumist, üha uut süvenemist eri teemadesse ning paigutamist vastavasse kultuuriteaduslikku konteksti. Selles kontekstis saab raamatukoguteadurist polühistor, see, kes peab temaatiliselt tegelema paljuga, püüdmata seejuures — nagu see veel Morhofi-laadi polühistorite puhul tavaks oli — “kõike” süstemaatiliselt teada. Kas ta salgab seal maha karmid tõsiasiad? Entsüklopedistide purunenud kosmose? Jochum on koos Max Weberiga juhtinud tähelepanu sellele, et teaduslik töö saab edasi kesta üksnes “spetsialistide saavutusena”.²⁴ See on põhimõtteliselt õige, kuid ei anna asjast täit pilti. Sest spetsialiseerumise nurjab küsimus relevantsusest. See räägib vastu igasugusele spetsialiseerumisele, sest kui teaduspõlde hariksid ainult

²¹ <http://www.hab.de/forschung/de/vdf/fb-thesa.htm>

²² Saksa reformatsioonitegelase ja Martin Lutheri konkurendi Karlstadt, pärisnimega Andreas Bodensteini (1486–1541) kogutud teoseid pole kaasaegsete editioonipõhimõtete järgi suudetud tänaseni välja anda. — Autori täiendus 8.05.2002.

²³ Schmidt-Glitzner, H. *Op. cit.* S. 3.

²⁴ Jochum, U. *Die vergebliche Suche ...* S. 44.

spetsialistid, siis ei oleks enam ühtki instantsi, kes otsustaks, millist küsimust üldse uurida tasub. Kui Husserl ja Dilthey käsitlesid veel elu keskset mõistet sellena, mis moodustas teaduse tuuma, mis selle lõppude-lõpuks legitimeeris, siis tänapäeval tuleb püstitada uued kriteeriumid ja tõmmata uued piirid. Võetagu kõike siin öeldut nii poolikuna kui tahes, ometi võib siit ehk esile kerkida mingi aimdus sellest, missugusesse konteksti paigutatuna tuleks polühistorlust konstruktiivselt näha. Mitte kui entsüklopeedilisi teadmisi, mis rajanevad suletud kosmosele, vaid vahest küll ühendamatuna näivate, ülimalt erinevate, kuid ettearvatult viljakaks osutuvate eesmärkide vaba sidumist. Kui teadmiste vaba edastamist ja vaba teadasaamist, millega on täidetud inimene kui töötav-majandav, elav-hindav keeleline olend ning mis, olles korraldatud asutusena, toob kokku teadmiste erinevad valdkonnad. Selleks asutuseks on uurimisraamatukogu.

Teadusnõukogu, Saksamaa valitsuse ja liidumaade valitsuste keskne nõuandev organ, väljendas oma teesides Saksamaa teadussüsteemi edasise arengu kohta seisukohta ka raamatukogude küsimuses. See dokument pakub oma teaduspoliitiliselt määrava tähtsuse tõttu erilist huvi, kuivõrd selles kajastub roll, mida raamatukogudele riiklikul tasandil kõrgeima teadusliku nõuandva organi poolt omistatakse. Selles öeldakse: “[Raamatukogud ja nendesarnased asutused] tuleb arendada välja teadmiste haldamise ja vahendamise keskusteks teaduse tarbeks, mille ülesandeks on — olemasolevate teadmiste salvestamise ja hoidmise kõrval ning isegi eelkõige — teadmisi organiseerivate ja seega sisuliselt suunavate funktsioonide ülevõtmine. [...] Senine range vahetegemine ühelt poolt raamatukogude ja nendega võrreldavate asutuste ning teiselt poolt kitsamalt uurimiseks ja õpetamiseks loodud asutuste vahel peab taanduma. Tulevikus saab uurimise ja õppetöö eest vastutavate institutsioonide üheks oluliseks ülesandeks tihedas koostöös raamatukogude ja teiste teadmisi salvestavate ja informatsiooni vahendavate asutustega tagada sisuliselt suunavad ja kvaliteedinõuetele vastavalt organiseeritud juurdepääsuteed elektrooniliselt salvestatud teadmistele ning nende eest järjepidevalt hoolt kanda. Selleks tuleb ette näha vastavad ressursid.”²⁵

Pealesunnitud säästmise ja kulude vähendamise aegadel aktuaalse üleskutse kõrval — eraldada raamatukogudele rohkem vahendeid — äratav imestust soov, et raamatukogud peaksid võtma üle “teadmisi organiseeriva” ja “sisuliselt suunava funktsiooni”. Sest teadusnõukogu sooviga, et raamatukogud peaksid “sisuliselt suunava funktsiooni” üle võtma, asetuvad need just kirjeldatud polühistorlikku pingevälja. Nii jääb kogu avalik-ametliku teadusretoorika juures raamatukoguteaduri jaoks oluliseks ülesanne muuta “surnud raamatukogu” “elavaks raamatukoguks”, anda lugemisele ja uurimisele rohkem võimalusi, et saada teadlase vestluspartneriks, taganttõukajaks, vahest ka kriitikuks. Uurimisraamatukogu, paiknedes väljaspool massiülikooli või selle kõrval, pakub selleks ideaalset pinda. Ta võib anda vajaliku atmosfääri ka uurija individuaalsele loominguulisele leidmisprotsessile. See ei pea olema Epikurose aed, ehkki niisugusel mõttel oleks oma võlu, küll aga vähemalt ühine laud, mille ääres kohvi joomiseks kokku saadakse.

Thomas Stäcker, Hertsog Augusti Raamatukogu Wolfenbüttelis vanaraamatu osakonna juhataja, dr. Õppinud Essexi (Inglismaa) ülikoolis filosoofiat ja klassikalist filoloogiat, Osnabrücki (SLV) ülikoolis kirjandusteadust ning Kölnis raamatukogundust ja informatsioonindust. Kõrgelt hinnatud asjatundja käsikirjade ja vanaraamatu digiteerimise ning elektroonilise kirjeldamise alal. — Toimetaja.

²⁵ <http://www.wissenschaftsrat.de/>

HUGO KAPP (1826–1887)

Asta Pintsaar

Hilf mir das Bild Hugo Kapp.

Hugo Bernhard Kapp sündis 23. okt. 1826. a. Viljandimaal Põltsamaa kihelkonnas Vana-Põltsamaa (Schloss Oberpahlen) mõisas.¹ Tema vanemad olid pärit praegusel Tüüringi Liidumaal asunud Schwarzburg-Sonderhauseni vürstiriigist, kuulusid sotsiaalselt päritolult väikekodanluse hulka, päritud tiitleid ega valdusi neil ei olnud.

Pere elas mõisa ligidale ostetud väikeses puumajas. Hugo Kappi isa Christian Ludwig Kapp oli 33 aastat õpetaja kohalikus saksa rahvakoolis ning ühtlasi orelimängija Põltsamaa kirikus (1818–1851). Ema Amalia Juliana hooleks olid pere 2 last, poeg Hugo ja temast 12 aastat vanem õde Rosalie (sünd. 19.04.1814). Christian Ludwig Kapp oli nõudlik kohusetruu ja täpsust armastav kooliõpetaja. Mitmel korral avaldati talle tänu eeskujuliku teenistuse, kooli hea seisukorra ning eraldi hea distsipliini eest koolis. Võib arvata, et laste õpetamisega tegeles peres rohkem kooliõpetajast isa ning et töökuse, korralikkuse ja täpsuse päris poeg Hugo just temalt.

1838. a., olles 12 a. vana, asus Hugo Kapp õppima Tartu gümnaasiumi. Kool jäi lõpetamata. Õppinud 6 aastat, pidi ta väliste takistuste tõttu lahkuma gümnaasiumi 2., s.o. eelviimasest klassist veidi enne kursuse lõpetamist. Nii jäi saamata ka igatsetud akadeemiline haridus, sest ainult gümnaasiumi lõpetanud oli õigus asuda õppima ülikooli.

Teadmishimuline nooruk õppis aga iseseisvalt edasi ning sooritas 1844. a. veebruaris Tartu ülikooli juures eksami, mis andis koduõpetaja kutse. Eksamiprotokollist võime lugeda, "et härra Kapp kõikides eksamiainetes: matemaatikas, geograafias, ajaloos ja saksa keeles hinnangut "head teadmised" väärrib".²

1844. a. sügisel alustaski Hugo Kapp 18-aastasena tööd koduõpetajana. 23. nov. 1844 – 21. det. 1845. a. töötas ta parun Hermann von Tiesenhauseni Idavere (Itfer) mõisas Virumaal Haljala kihelkonnas ning 10. märtsist 1848 – 13. juulini 1848. a. Alexei von Wahli Taevere (Taifer) mõisas Viljandimaal Suure-Jaani kihelkonnas. Mida tegi noormees det. 1845 – märts 1848, pole teada. Arvata võib, et see aeg kulus enesetäiendamiseks.

1848. a. alustas tegevust Tartu Veterinaariakool. Hugo Kapp ütles üles koduõpetaja koha ja palus endale tööd veterinaariakooli kantseleis, kuhu saigi kirjutajaks.

Kaks aastat hiljem taotles noormees kirjutaja kohta Tartu ülikooli kantseleisse. Ta võeti tööle 15. maist 1850, peajasjalikult venekeelse asjaajamise peale.

* Kuupäevad siin ja edaspidi vana kalendri järgi.

¹ Kõik põhilised eluloolised andmed pärinevad Hugo Kappi isiklikust toimikust: EAA, f. 402, nim. 3, s. 718.

² EAA, f. 402, nim. 3, s. 718, l. 28.

26. okt. 1853. a. viidi Hugo Kapp üle kirjutajaks raamatukogusse. Ta oli siis 27-aastane. Sellest ajast kuni oma viimase elupäevani töötas ta pidevalt ülikooli raamatukogus. Siin leidis ta endale tegevusala, mis vastas kõige enam tema huvidele ja kalduvustele.

Kirjutaja allus otseselt raamatukogu sekretärile. Tema hoole all oli kõik raamatute laenutamisse puutuv. Peale selle tuli pidada arvestust kõitmisele saadetud teoste üle, kanda vastavatesse nimistutesse saabunud ajalehed ja ajakirjad, koostada aruandeid ja arveid ning registreerida tsensuurikeelud.³

1865. a. jõustus uus ülikooli põhikiri, mis muutis töökorraldust ka raamatukogus. Kirjutaja koht kaotati. Senisele ühele raamatukoguhoidja abile, kellenä oli juba pikka aega töötanud Adolph Specht, määrati juurde veel teine. 6. märtsil 1865. a. sai selleks Hugo Kapp. Raamatukoguhoidja abid pidid täitma kõiki raamatukoguhoidja (tol ajal Emil Anders) korraldusi ja viimase haiguse või äraoleku puhul teda asendama. Üks abidest pidi raamatukoguhoidja juhendamisel tegelema kataloogide koostamise ja täiendamisega, teise põhiülesandeks jäi lugejateenindus.⁴ Millist ülesannet selles tööjaotuses täitis H. Kapp, arhiivimaterjalidest ei selgu.

1871. a. läks pensionile kauane raamatukoguhoidja E. Anders. Raamatukogukomisjoni ettepanek ülikooli nõukogule oli: valida uueks raamatukoguhoidjaks senine raamatukoguhoidja abi Hugo Kapp. Raamatukogukomisjoni nimel kirjutas H. Kappile iseloomustuse-soovituse⁵ direktor Carl Paucker. See kanti ette ülikooli nõukogus 21. sept. 1871. a. Iseloomustuses põhjendati, miks valik langes just Hugo Kappile, kuigi viimasel polnud akadeemilist haridust. C. Paucker märgib, et härra Kapp on juba sageli raamatukoguhoidja äraolekul viimase ülesandeid täitnud. Ta on raamatukogus töötades pika aja vältel silmapaistva kohusetunde, asjalikkuse ja vilumusega asjatoimetustes, tööalase agaruse ja püüdlikkusega nii üleüldise lugupidamise võitnud, et iga edasine sõna tema kiituseks üleliigne peaks olema. Taotletud edutamises ei ole ka väliseid takistusi, kuna H. Kappil on olemas vajalik teenistusaste (oli sel ajal kolleegiumiassessor). Varem kehtinud nõue, et raamatukoguhoidjal peab olema akadeemiline kraad, ülikooli uues põhikirjas puudub. Et aga raamatukogu kõrgem juhtimine on usaldatud professorite hulgast valitud raamatukogu direktorile ja teaduskondade esindajatest moodustatud raamatukogukomisjonile, siis peaks sellega juhtimise teadusalane külg juba piisavalt esindatud olema. Raamatukoguhoidja on kehtiva reglemendi järgi määratud täitma eelkõige raamatukogu sekretäri raskeid administratiivseid kohustusi, sobides seda enam, kui ta ei ole mingi kitsa ala eriteadlane, vaid võimalikult laia entsüklopeedilise haridusega. Kui hästi just härra Kapp nendele ülesannetele oma suurepärase raamatukogu ja tema varade tundmisega vastab, selles veendumiseks on kõigil raamatukogu kasutajatel pidev võimalus olnud. H. Kappi teadusalaste teadmiste mitmekülgst näitab ka see, et ta on oma otsese ametialase tegevuse kõrval aastaid tütarlastekoolis mitmesuguseid aineid õpetanud.

Raamatukogukomisjon oli veendunud tema poolt soovitatud kandidaadi silmapaistvas tubliduses ega näinud oma vaateväljas ühtegi teist nii sobivat isikut.

³ EAA, f. 4, nim. 1, s. 52, l. 7.

⁴ Reglement für die Bibliotheksverwaltung bei der Dorpater Universität. Dorpat, [1865]. S. 3.

⁵ EAA, f. 402, nim. 3. s. 718, l. 88–88p.

UURIMUSI ENDISTEST TÖÖTAJATEST

Tartu õpperingkonna kuraatori otsusega nr. 2440 29. okt. 1871. a. kinnitatigi Hugo Kapp Tartu ülikooli raamatukoguhoidjaks.⁶ Sellele ametikohale jäi ta elu lõpuni, töötades raamatukoguhoidjana kokku 16 aastat.

	<i>Sept. 1871. 8°</i>			
36265. (57172) K ^o .	<i>v. Oettingen (Stett.) Malenkoy. Des. kauplaseks arvestat. in Dorpat. in J. 1866, mitu järeljärgijate Mäkel. mõjand (1866-1870), S: Järgijad. Dorpat, Laanma, 1871. 8°</i>	1.		X. 322 ²²
36266. (54,109) K ^o .	<i>Stark (Prt.) Synopsis bitt. excyd. in Vth. 8. N. Jyl., and Jyl. v. Teany. Siegenand. A. Jyl. 6. III. Jyl. 18. 19. Berlin, Buss, 1871. 4°</i>	1.	10 ^o K ^o .	III, IV. 351 ²²
36267. (57,165) K ^o .	<i>Stadler (v. Enam.) Verpfändiget Gr^o Lizen. Lappou, Jyl. v. J. N. Gi- nat. 6. III. Jyl. 5. Augsburg, B. Schmidt. 1871. 8°</i>	1.		III, IV. 559.
36268. (16,382) K ^o .	<i>Maassen (Fdt.) Gatzinger des Bittler in der des Litteratur hat zusammenf^o</i>	1.	8 ^o K ^o .	IV. Ka. 39

Hugo Kappi esimesed sissekanded aktsessiooniraamatusse (KHO, f. 4, nim. 1, s. 347, l. 325)

Missugused töövaldkonnad kuulusid raamatukoguhoidja kompetentsi? Ainult raamatukoguhoidjal oli õigus teha sissekandeid nõöraamatusse. H. Kappi esimene sissekanne kannab acc. nr. 36 265, viimane acc. nr. 60 531.⁷ Seega 24 267 sissekannet, kõik väga korrapärase peene käekirjaga, ilma mingisuguste parandusteta.

Hugo Kappi raamatukoguhoidjaks oleku ajal oli raamatukogus suuremaks tööks süstemaatilise kataloogi koostamise lõpetamine, mille valmistamine võeti plaani ja eeltööd tehti juba E. Andersi ajal, 1860. aastate lõpul. Uue kataloogi liigitussüsteemi töötasid välja ülikooli õppejõud. See arutati läbi ja võeti vastu raamatukogukomisjoni koosolekul 1872. aastal. Juba järgmisel aastal ilmus see trükist pealkirja all *Schlüssel zum systematischen Catalog der Dorpater Universitäts-Bibliothek*.

1872. a. märtsis taotles H. Kapp ülikoolilt summasid uuele kataloogile kartoteegikapi ehitamiseks.⁸ Kapp oli plaanis teha poleeritud leppapuust pikkusega 24 jalga, pidi sisaldama 400 sahtlit, millest igäüks oli mõeldud 500 sedeli mahutamiseks. Kapi pidi kohalik tislerr Stamm valmis ehitama 1. juuliks. Summad saadi, kartoteegikapp valmis ning juba 1872. a. sügissemestril anti uus, süstemaatiline kataloog lugejate kasutusse. Praegu asub see

⁶ EAA, f. 402, nim. 3, s. 719, l. 2.

⁷ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 347, l. 325, s. 350, l. 350.

⁸ EAA, f. 402, nim. 5, s. 638, l. 58.

kartoteegikapp, raamatukoguhoidjate keeles “kirst” muuseumieksponaadina Toomel, tema sisu aga on meil kataloogisaalis.

Paralleelselt tööga süstemaatilise kataloogi juures jätkus H. Kappi ajal suure alfa-beetilise sedelkataloogi ning dissertatsioonide kataloogi täiendamine. Valmis sai dublettide kataloog,⁹ mis võimaldas vahetust riigi teiste ülikoolide ning teadusasutustega, nagu Peterburi Teaduste Akadeemia, Moskva Ülikool jt. Lõpetati ka akadeemiliste trükiste kataloogimine ning Morgensterni memoriaalkogu kataloog liideti suure sedelkataloogiga.

Suurimaks annetuseks sel perioodil oli Raadi mõisa omaniku, kunstharrastaja ja kolleksionääri Karl Eduard von Lipharti oma: 1815 teost 4541 köites.¹⁰ Kinkija palus endale saata täieliku kataloogi kingitud teoste kohta. Selle koostas Hugo Kapp ise. Väiksematest annetustest võiks nimetada 250-kõitelist publikatsioonide kogu Peterburi Teaduste Akadeemialt 1873. a. ning Peterburi tervishoiuinspektor Peter Magnus Maydelli poolt pärandatud rohkem kui 250 köidet meditsiinilist kirjandust 1885. a.¹¹

Juba varem vahetati publikatsioone Saksamaa ülikoolidega. Alates 1880. aastatest algas vahetus ka Prantsusmaa, Rootsi, Taani ja mõningate Põhja-Ameerika ülikoolidega. Saksamaa keskkoolidega hakati vahetama ka kooliprogramme.

1876. aastast ülikooli peahoones tegutsenud lugemistuba (*Lesezimmer*), mis oli õppejõududele ajakirjade ja ajalehtede lugemise kohaks, laiendati. Lugemistuba hooldas raamatukoguhoidja; Kapp hakkas selle töö eest tasu saama 1878. a.¹²

Selle kohta, kuidas Hugo Kapp töötas, milline inimesena oli ja mida tegi peale raamatukogutöö, on kasutada vähe materjale. Arvesse tulevad vaid kaks tööalast iseloomustust ja nekroloog. C. Pauckeri poolt kirjutatud iseloomustusest oli juba eespool juttu.

1878. a. täitus H. Kappil 25 aastat tööd raamatukogus. Iseloomustuse-soovituse¹³ tööle edasijätmiseks kirjutas tolleaegne direktor prof. Eugen Petersen, kes rõhutab Hugo Kappi laitmatut kutsetruudust, äärmist hoolsust ja korralikkust. Ta kirjutab Kappi alalisest abivalmidusest ja vastutulelikkusest, väsimatust töövoimest, mis säilib ka suurenenud töökoormuse puhul.

Iseõppimise teel omandas Hugo Kapp laialdased teadmised mitmel alal, eriti loodusteadustes. Aastaid töötas ta raamatukogutöö kõrvalt kohalikus tütarlastekoolis, õpetades loodusteadust. Ka hoolitses ta ise oma 9 lapse kogu kooliõpetuse eest.

Hugo Kapp oli innukas kolleksionäär. Aastate vältel kogus ta endale oivalise herbariumi. Ilmselt hakkas ta sellega pihta juba 1856. a., kui palus endale 28 päeva puhkust teadusliku eesmärgiga seotud reisiks läbi kogu Liivimaa ja selle ümberkaudsete alade.

H. Kappi huvi loodusteaduste vastu näitab ka see, et ta töötas paralleelselt ülikooli raamatukoguga pikka aega (18 aastat) Loodusuurijate Seltsi (LUS) raamatukoguhoidjana. 1869. a. esimesel poolel sai H. Kapp LUS-ilt ülesande korda teha ja kataloogida seltsi raamatukogu. Novembriks oli töö tehtud. Seltsi novembrikuu koosolekul arutati ühe küsimusena raamatukogu tööd. Aruande esitas H. Kapp, kes ütles: “Alfa-beetiline kataloog,

⁹ Doubletten-Katalog der Universitäts-Bibliothek zu Dorpat. Dorpat, 1875. 71 S.

¹⁰ ЕАА, ф. 402, ним. 4, с. 1065, л. 2.

¹¹ ЕАА, ф. 402, ним. 4, с. 1065, л. 210.

¹² Петухов Е. В. Императорский Юрьевский, бывший Дерптский, университет за сто лет его существования (1802–1902). Санкт-Петербург, 1906. Т. 2: университет в последний период своего столетнего существования (1865–1902). С. 120

¹³ ЕАА, ф. 402, ним. 3, с. 718, л. 96–97.

mille kallal ma 9 nädalat iga päev 8–10 tundi päevas töötasin, on nüüd valmis. See koosneb 9123 sedelist ja on koostatud saksa bibliograafi Eberti poolt välja töötatud meetodi järgi.”¹⁴ Samal koosolekul kinnitati Kapp LUS-i tasuliseks raamatukoguhoidjaks, kellena töötas elu lõpuni. 1878. aastast, kui võeti vastu LUS-i uus põhikiri, oli ta üks neljast kirjavahetajaliikmest.

Hugo Kapp elas oma perega Tartus Tiigi tänavas isiklikus majas, algul majas nr. 57, alates 1875. a. nr. 9. (Mõlemad olid puumajad ega ole säilinud.) Ta oli kaks korda abielus ja kasvatas üles üheksa last. Esimene abikaasa, sünd. Emmeline Catharina Eschscholz suri sept. 1853. a. Sellest abielust sündis kaks tütart, Mathilde (suri 3. eluaastal) ja Amalia Aurora. Teine abikaasa Emma Carolina Mathilde Grübladt oli Ronneburg-Neuhofi mõisavalitseja tütar. Sellest abielust sündis kaheksa last: Rosalie Caroline (1855), Bertha Marie (1858), Mathilde Hanna (1860), Ida Friederike (1862), Martha Augusta (1865), Walther Theophil (1866), Kurt Johannes (1870), Hans Adalbert (1878). Kui H. Kapp suri, oli abielus vaid üks tütar, teised lapsed elasid kõik vanemate juures. Tütar Bertha oli invaliid. Kindlasti oli sellist suurt peret raske ülal pidada ja koolitada. Vaid Walther Kappi nime kohtame TÜ meditsiiniüliõpilaste nimekirjas.¹⁵

Raamatukoguhoidja palk oli 1200 rbl. aastas. Sellele lisandusid tasu eritööde eest (näit. Lipharti kataloogi koostamise eest 250 rbl.) ning preemiad eeskujuliku töö eest või seoses teenistusliku astme tõusuga. Kui täitus 25 aastat tööd riigiteenistuses, hakkas H. Kapp lisaks palgale saama täispensioni 714 rbl. 80 kop. aastas.¹⁶

Hugo Kappi vanemad olid kirjas välismaalastena, tema ise aga oli alates 1856. aastast Vene alam. Riigiteenistuses jõudis ta tol ajal Vene tsiviilteenistuses kehtinud 14-klassilises auastmete süsteemis 4. klassini, s.t. kolleegiumiregistraatorist (madalaim, 14. klass) 1854. a. tõelise riiginõuniku auastmeni 1885. a.¹⁷

Eeskujuliku teenistuse ja eriliste teenete eest sai Hugo Kapp ka mitmed Tsaari-Venemaal tol ajal kehtinud medalid ja ordenid:¹⁸ 1859 — 1853–1856. a. sõja mälestuseks välja antud pronksmedal Andrejevi lindil; 1873 — Püha Stanislavi orden, II järk; 1877 — Püha Anna orden, II järk; 1882 — Püha Vladimiri orden, IV järk.

1883. a. sai Hugo Kappil täis 30 aastat tööd ülikooli raamatukogus. Ta valiti veel 5 aastaks ametisse.

H. Kapp töötas raamatukogus kokku 34 aastat. Võib-olla oleks see aeg pikemgi olnud, kui poleks saabunud suhteliselt varajane surm. Tartu ülikooli raamatukoguhoidja Kapp suri 26. dets. 1887. a., olles vaid 61-aastane. Mis oli surma põhjus ning kuhu ta maetud on, selle kohta andmed puuduvad. Nekroloog ajalehes *Neue Dörptsche Zeitung* ja lühike teade *Olevikus* sellele vastust ei anna.¹⁹

¹⁴ Sitzungsberichte der Naturforscher Gesellschaft zu Dorpat. Dorpat, 1874. Bd. 3. S. 37–38.

¹⁵ *Album Academicum* der Kaiserlichen Universität Dorpat. Dorpat, 1889. Nr.12 511.

¹⁶ EAA, f. 402, nim. 3, s. 719, l. 4.

¹⁷ Ettepanekud edutamiseks tegi tollal teenistuja vahetu ülemus, arvestades alluva käitumist ja tööd. H. Kappi seisund andis talle isikliku aadli õigused.

¹⁸ EAA, f. 402, nim. 3, s. 718, l. 158–160.

¹⁹ *Neue Dörptsche Zeitung*. 1887. 28. Dec., Nr. 300. S. 2; *Olevik*. 1888. 4. jaan., nr. 1. Lk. 2.

1888. a. maalis kunstnik Julie Wilhelmine Hagen-Schwarz Hugo Kappi portree (vt. lk. 130), mis riputati teeneka raamatukogutöötaja mälestuseks tema endise töölaua kohale raamatukogus.²⁰

Hugo Kapp võitis töökaaslaste ja raamatukogu küllastajate täie lugupidamise ja austuse. Oma elutöö tegi Hugo Kapp ülikooli raamatukogus, millele lisandus lugemistoa juhatamine, aastatepikkune töö raamatukoguhoidjana Loodusuurijate Seltsis ning õpetajana tütarlastekoolis. Raamatukogu ajaloos oli selle perioodi suurimaks saavutuseks süstemaatilise kataloogi koostamine ja lugejate kasutusse andmine.

Nekroloogis on kirjutatud: "Ta oli nagu loodud tööks raamatukogus. Ehkki piinlikult kohusetruu ja täpne tööülesannete täitmisel, ei olnud ta kunagi, nagu sarnaste iseloomude juures sageli kohtab, pahur ega halvatujuline. Vastupidi, tema alatine muutumatuks jääv lihtsus, tema väsimatu abivalmidus leidsid siirast tunnustust kõikidelt, kel eales midagi raamatukogusse asja oli. Tegevus raamatukogus, nii on Hugo Kapp kord ise öelnud, pakub talle mõõtmatu rahuldust: "Võimalust olla paljude teenistuses ja paljudele kasulik". Nii ta mõtles ja nii on ta ka alati tegutsenud!"²¹

²⁰ Maal asub praegu raamatukogu kunstikogus (M 9).

²¹ Neue Dörptsche Zeitung. 1887. 28. Dec., Nr. 300. S. 2.

OTTO FREYMUTH: *ESTICA/BALTICA* KATALOOGI LOOJA JA TARTU VARASEMA AJALOO UURIJA

Ene-Lille Jaanson

Otto Freymuthi kõige tegusamad eluaastad langesid kahe maailmasõja vahelisele ajale. Kaks-kümmend aastat innukat tööd Tartu ülikooli raamatukogus (TÜR) pani aluse *Estica/Baltica* sihipärasele komplekteerimisele ja kataloogimisele. Tulemuseks on vanema Eesti-ainelise võõrkeelse kirjanduse uurijaid ja huvilisi tänapäevani rõõmutav kataloog, mille kaartidest üle poole on kirjutatud Freymuthi hästiloetava ja selge käekirjaga. Väljaspool raamatukogu sai Freymuth tunnustuse kui kesk-aegse arhitektuuri ja Tartu varasema ajaloo uurija. Tema arhiiviotsingute silmapaistvamaks tulemuseks kujunes vanuselt teise säilinud eesti keelt sisaldava raamatu *Agenda parva Brunsbergae* avastamine Saksamaal.

Otto Freymuth sündis Tartus 11./23. novembril 1892.¹ Tema eesti pärisorjadest esivanemad Madis ja Viiv elasid 18. sajandi lõpus Haapsalus. Madis oli lihunikust raehärra sulaseks. Nende poeg Johann Friedrich (1799–1863), kes oli Otto vanaisa, jäi

varakult orvuks, lapsendati sakslasest peremehe poolt ja sai vaba isikuna perekonnanime Freymuth. Teda märgitakse esmakordselt perekonnanimega 1811. aastal. Johann Friedrich Freymuth abiellus sakslannaga, saksastus ja sai hiljem isegi Haapsalu raehärraks.² Otto Freymuthi isa, Karl-Konstantin (2.01.1843–19.02.1930) oli juba 19. sajandi lõpus asunud Tartusse, kus töötas pangaametnikuna. Ema Alma-Leontine Larsch (8.04.1855–1916) oli sündinud Hallistes Pornusel.³

¹ EAA, f. 1254, nim. 1, s. 53, l. 3. — Tartu ülikooli kiriku meetrikaraamat. Mitmed teatmeteosed annavad sünnikuupäevaks ekslikult 12./24.11.1892.

² Andmete eest Freymuthi perekonna eesti päritolust võlgneb autor tänu EAA arhivaarile Kalev Jaagole.

³ Otto Freymuthi elulooandmete aluseks on tema materjalid Eesti Ajalooarhiivis Tartus (EAA):
1) f. 402, nim. 1, s. 27779. — Otto Freymuthi tsariaegse Tartu ülikooli (TÜ) üliõpilastoimik 26.10.1911–1918.
2) f. 2100, nim. 2, s. 136. — Otto Freymuthi toimik töötamisajast TÜR-is 14.09.1919–1939.
3) f. 2111, nim. 1, s. 6697. — Otto Freymuthi Galgenbergi eksliibrise kliše (71x47) ja väljatrükk. 1930. Kunstnik Richard Kivit.
4) f. 5239, 49 säilikut. — Otto Freymuthi materjalid töötamise ajast Gdańskis ja Toruńis 1939–1944, mis Poola RV andis 1985. aastal üle Eestile.
Vt. ka Pillak, P. Arhiivide elust : [Otto Freymuthi arhiivist] // Looming. 1986. Nr. 5. Lk. 711–

1910. aastal lõpetas Freymuth õpingud Tartus von Zeddelmanni poeglaste erakoolis⁴ ja sooritas sama aasta kevadel küpsuseksamid Peterburi 3. gümnaasiumis (erakoolidel ei olnud õigust anda välja küpsustunnistust). Järgmise aasta (1911) oktoobris immatrikuleeriti Freymuth Keiserliku Jurjevi Ülikooli ajaloo-keeleteaduskonnas, kitsamaks erialaks sai klassikaline filoloogia, nimetatakse ka slaavi keeli ja ajalugu. Sügavamat huvi pakkus aga kunstiajalugu. 1913. aasta detsembris sai Freymuth hõbemedali üliõpilastöö *Амазонки в античном искусстве* (*Amatsoonid antiikkunstis*) eest. Maailma- ja vabadussõjast Freymuth osa ei võtnud, kuna oli tunnistatud nii 1916. kui ka 1919. aastal tervise tõttu "täiesti kõlbmatuks". 1918. aasta segastel aegadel katkesid Freymuthi edukalt kulgenud õpingud ülikoolis, põhjuseks tõi ta hiljem kehva tervise ja rahaliste vahendite nappuse, ka sulgesid saksa okupatsioonivõimud ülikooli. Lõpudiplomist jäigi puudu mõni eksam.

Oktoobris 1918 sõlmis Freymuth TÜ kirikus abielu Läti päritolu preili *Hertha*-Helene-Erna Moltrechtiga (3.03.1895–1991). Perekonda sündis kaks tütar.⁵ Majanduslik seisukord ei olnud kuigi soodus. Paludes ülikooli valitsusel (1920, 1922) määrata abiraha, märkis Freymuth, et "perekonna liikmetel mingisugust varandust ega abiraha, normist suuremat alalist erisissetulekut ei ole". Perekonnaelu ei laabunud nähtavasti kuigi hästi, sest 1924. aastal abielu lahutati. Tütar Hallgerd jäi kohtu poolt ema kasvatada ja Freymuth maksis talle elatisraha.

Raamatukogutöö kogemused sai Freymuth juba üliõpilaspõlves, olles ajaloo-keeleteaduskonna üliõpilasraamatukogu hoidjaks aastast 1915 kuni raamatukogu evakueerimiseni Venemaale 1917. Saksa okupatsiooni lõppedes alustati ettevalmistusi eestikeelse ülikooli avamiseks. Samaaegselt hakkas oma tööd korraldama ka raamatukogu. Esimeste hulgas, keda ülikooli ajutine nõukogu raamatukokku tööle võttis, oli Otto Freymuth. 20.09.1919 määrati ta raamatukoguhoidja nooremaks abiks, mõne aasta möödudes, 30.06.1922 andis ta ametivande kui TÜR-i assistent. See staatus võrdus assistendi ametikohaga ükskõik millises ülikooli allüksuses. Alles paar kuud enne töölt lahkumist (1.08.1939) edutati ta raamatukoguhoidjaks. 25.10.1939 palus Freymuth end vabastada töölt, kuna lahkub Saksamaale kui rahvuselt sakslane.

Asunud tööle, sai Freymuthi esimeseks ülesandeks filosoofiateaduskonna seminari-raamatukogu korraldamine ja raamatute laenutamine.⁶ Ühine seminar kõigi filosoofiateaduskonna õppetoolide jaoks oli asutatud äsja, novembris 1919, ja töö toimus endise kreeka-õigeusu kiriku ruumes ülikooli peahoones.⁷ Seminari esimene juhataja, indoeuroopa keeleteaduse õppetooli professor Max Vasmer (1886–1962) oli sinna kogunud üle 500 (758?) kõite endisest veneaegsest üliõpilasraamatukogust ja mujalt pärit raamatutest, mis oli vaja inventeerida ja kirjeldada tähestik- ning ainekataloogi jaoks.

713. (Kroonikat).

⁴ Rüütelkonna poolt toetatud saksa vaimuga erakool, mille direktoriks oli *Rudolf* Oskar von Zeddelmann (1851–1916), asus Magasini tn. 3–5.

⁵ Neist noorem, Dagny, suri 4-kuuselt, vanem Hallgerd (29.09.1920–27.09.1958, abielus Hammer) lahkus Eestist 1939. aasta sügisel ja elas hiljem Saksamaal Hamburgis.

⁶ Sellele tööle soovitas Freymuthi raamatukoguhoidja Karl Duhmberg, kes oli juhataja Friedrich Puksoo asetäitjaks tema äraolekul, hiljem aga assistent mineraloogiakabinetis.

⁷ Ramul, K. Filosoofiateaduskond // Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919–1929. Tartu, 1929. Lk. 192. (TÜ Toim. C ; 10).

Eestikeelse ülikooli käivitumisega astus raamatukogu uude ajajärku. Tuli sisse viia muudatusi, korraldada töö vastavalt rahvusliku ülikooli nõuetele ja raamatukogunduse uuematele suundadele. Esiplaanile tõusis eestikeelne raamat ja Eestit teistes keeltes käsitlev kirjandus. Õppe- ja teadustöös tõusid erilise tähelepanu alla eestlaste keel, ajalugu, eluolustik ja mitmed teised uurimissuunad. Tsaariaegses Jurjevi ülikooli raamatukogus ei toimunud ju rahvusteaduste — *Estica*, s.h. *Baltica* ja *localia* — sihipärasest komplekteerimist.⁸

Assistent Freymuthi põhitööks TÜR-is kujuneski aastail 1919–1920 moodustatud *Estica*-osakonna *Baltica*-ainelise kirjanduse komplekteerimine, kataloogimine ja korrashoid. 1921. aastal said valmis kataloogimise reeglid. *Estica* jagunes tol ajal kahte ossa:

1) kogu eestikeelne kirjandus,

2) *Baltica*, kuhu loeti kuuluvaks:

a) Eestisse puutuv muukeelne kirjandus,

b) Vana-Liivimaa ja tsaariaegseid Balti kubermange käsitlev kirjandus,

c) Balti kirjanike ilukirjanduslik looming.⁹

Estica/Baltica moodustamine toimus üldkogust vastavasisulise kirjanduse eraldamise teel. Seda tehti, kasutades soodsat momenti, Venemaalt reevakueeritud raamatute kohaleasetamise käigus. Esialgu sai kogu suuruseks ligi 980 köidet. Väärtuslikuks täienduseks kujunes endiselt TÜ ajaloprofessorilt, tuntud baltisaksa ajaloolaselt ja arheoloogilt Richard Gustav Gotthard Hausmannilt (1842–1918) 1918. aastal saadud pärand.¹⁰ Sellest rikkalikult *Baltica*'t sisaldavast kollektioonist sai omaette memoriaalkogu. Lisa pakkus seni sorteerimata ja korraldamata, reevakueeritud Tartu tsensori osakond. Raamatukogu juhataja Puksoo märgib 1920. aastal *Baltica* suuruseks 1400 köidet.¹¹ Edaspidi kasvas kogu ostude (Tartu ja Tallinna raamatukauplustest ja eraisikutelt), annetuste ja sundeksemplari teel.¹² Tänu Freymuthi agarusele kirjanduse hankimisel¹³ ulatus *Baltica* osakond 1932. aastal juba 4700 köiteni. Alul oli lugejate kasutada vaid ajutine tähestikkataloog, mis oli moodustatud 1921. aastal süstemaatilise kataloogist eraldatud kaartidest ja mida jätkati veel järgmisel aastakümnel. Aastal 1928 asuti koostama iseseisvat *Estica/Baltica* sõnastik-kataloogi.¹⁴ See töö lasus täiel määral Freymuthi õlul. Tema koostas kataloogi märksõnade loetelu,¹⁵ tegi raamatute kirjed nii lugejate kui ka, osaliselt, kohakataloogi jaoks, kirjutas sedelid võrkeelsete raamatute kataloogi (nn. *general'i*) *Baltica*-kirjanduse osas. Aastast 1928 inventeeris Freymuth ise ka kogu juurdetuleva Eesti-ainelise võrkeelse kirjanduse.

⁸ Raamatukogu juhataja Friedrich Puksoo sõnul tuli just sellele osale suuremat tähelepanu juhtida, "... hoolikalt otsida, osta kõike kirjandust, mis veel praegu saadaval, kuid mis mõne aasta järel täiesti kaob turult." — EAA, f. 2100, nim. 9, s. 25, l. 359.

⁹ Vt. Kase, H. Eestikeelse kirjanduse ja *Estica* komplekteerimine // TÜ Toim. 1990. Vihik 910. Lk. 9–20. Aja jooksul on *Estica* mõistes toimunud nihe ja praegu *Estica*=*Baltica*.

¹⁰ Täpsi, T. R. Hausmanni memoriaalkogu // TRÜ Teadusliku Raamatukogu 11. teaduskonverentsi ettekannete teesid. Tartu, 1987. Lk. 24–25.

¹¹ Ülikooli raamatukogu // Tartu ülikool sõnas ja pildis 1919–1932. Tartu, 1932. Lk 168.

¹² Rand, M. *Estica* // Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa / hrsg. von B. Fabian. Hildesheim ; Zürich ; New York, 1998. Bd. 7:2. S. 111–113.

¹³ Puksoo, F. Tartu ülikooli raamatukogu 1920. aastail // TRÜ Toim. 1968. Vihik 224. Lk. 38.

¹⁴ Puksov, F. Ülikooli Raamatukogu // Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919–1929. Tartu, 1929. Lk. 328; Liblik, M. Tartu ülikooli raamatukogu kataloogid // Raamatukogu. 1932. Nr. 2. Lk. 58.

¹⁵ TÜR KHO, f. 4, nim. 2, s. 113, l. 1–10.

Baltisaksa biograafilises leksikonis nimetataksegi teda ülikooli raamatukogu *Baltica* osakonna juhatajaks,¹⁶ mis ka sisuliselt nii oli, kuigi ametlikult fikseerimata.¹⁷ Nähtavasti takistas ametikõrgendust ülikoolidiplomi puudumine. Kõrgharidus oli nõutav nii assistendile kui ka raamatukoguhoidjale. Lähemaid andmeid Freymuthi tegevusest *Baltica* osakonna organiseerimisel TÜR-is pole ametlikes dokumentides kuigi palju, kuid meile on kättesaadav tema töö tulemus — hästi komplekteeritud ja korraldatud kogu ning kataloog, millest paistab välja tegija arukus, täpsus ja töökus. Ebakohad, mis mõnikord häirivad selle kasutajat, on pärit sõja- ja sõjajärgsetest aegadest.

Põhitöö kõrval täitis Freymuth TÜR-is ka muid ülesandeid. Oma perfektse keeleoskusega oli ta raamatukogu juhatajale abiks saksakeelse kirjavahetuse pidamisel (kas kirjade koostajana, tõlkijana või korrektorina), tegi teatmebibliograafi tööd, andes vastuseid välismaalt saabuvatele päringutele mitmesuguste raamatute või materjalide leidumise kohta. Aastail 1924–1929 tegi TÜR kaastööd Berliinis ilmuva *Osteuropäische Bibliographie* jaoks, saates Eestis välja antud raamatute ja juhtivates ajakirjades avaldatud artiklite nimestikke.¹⁸ Kuigi puuduvad otsesed andmed, võib arvata, et võõrkeelse kirjanduse osa ja soovitud eestikeelsete tiitlite tõlked saksa keelde tegi Freymuth. Samalaadne töö jätkus ka *Eesti raamatute üldnimestiku* jaoks, kui hakati avaldama *Eestis ilmunud võõrkeelse kirjanduse ja Eestis ilmunud võõrkeelsete ajalehtede ja ajakirjade nimestikke*. Need ilmusid aastate 1934–1938 kohta.¹⁹

Juunis 1927 sõitis Freymuth teaduslikul otstarbel Saksamaale, nimelt Soestis ja Münsteris toimuvale Hansa Ajalooseltsi (*Hansischer Geschichtsverein*) 50. aastakoosolekule. Puksoo ülesandel pidi ta tutvuma “väljamaa raamatukogude uuemate sisseadetega”, et raamatukogu saaks otstarbekalt kulutada ettenähtud 10 miljonit marka Toome peakoguhuone juurdeehituseks. Kõige rohkem oldi huvitatud Lübecki uuest, pärast maailmasõda ehitatud raamatukoguhoonest. Järgmise aasta mais külastas Freymuth jälle Saksamaad, seekord eesmärgiga osa võtta Stralsundis ja Greifswaldis toimuvast Hansa Ajalooseltsi peakoosolekust. Puksoo soovil käis ta rahvusvahelisel *Pressa* näitusel Kölnis, kust ka TÜR pidi osa võtma, kuid lõpuks Eesti loobus osavõtust. Järgnevatel aastatel käis Freymuth veel kuuel korral Saksamaal Hansa Ajalooseltsi konverentsidel ja koosolekutel (Stendalis — 1929, Bremenis — 1931, Dortmundis — 1932, ? — 1935, Elbingis — 1937 ja Osnabrückis — 1939). Alul olid need komanderingud tööajast ja maksti ka rahalist toetust, hiljem toimus sõit puhkuse arvelt. Sõidu põhjusena on avaldustel sageli märgitud: teaduslikel eesmärkidel või raamatukogu huvides.

¹⁶ Deutschbaltisches biographisches Lexicon 1710–1960. Köln ; Wien, 1970. S. 226.

¹⁷ Soovituskirjas (18.11.1939) Danzig-Westpreusseni asevalitsejale Otto Freymuthi sobivusest Toruńi linnaraamatukogu juhataja ametikohale väitis senaator Boeck, et Freymuth oli alates 1926. aastast TÜR-i direktori asetäitja, pidi aga selle ameti 1933 poliitilistel põhjustel kui sakslane maha panema. Seevastu *Baltica* osakonda võis ta iseseisvalt üles ehitada ja juhatada. Samas mainitakse, et Freymuth oli kauemat aega erialareisil Helsingi Ülikooli Raamatukogus ja Berliini linnaraamatukogus, mille kohta arhiivis dokumendid puuduvad. — EAA, f. 5239, nim. 1, s. 1, l. 17–18. Freymuthi TÜR-i toimikust ilmneb, et ta asendas aastail 1930–1935 raamatukogu juhatajat tema puhkuse ajal.

¹⁸ Ööpik, I. Teatmebibliograafiatöö // TÜ Toim. 1990. Vihik 910. Lk. 121–122.

¹⁹ Endise töötaja Linda Lao sõnade järgi kuulus see töö Freymuthi ülesannete hulka.

URIMUSI ENDISTEST TÖÖTAJATEST

Reisid Saksamaale olid otseselt seotud Freymuthi ajaloolase teadusliku tegevusega. Võib arvata, et innustuse uurimistööks andis talle tegelemine Richard Hausmanni pärandiga raamatukogus. 1921. aasta Õpetatud Eesti Seltsi (ÕES) toimetistes ilmus Freymuthi sulest artikkel *Zur Biographie Balthasar Russows (Lisandusi Balthasar Russowi eluloole)*, mis tugines autori uutel leidudel Tallinna raearhiivis. Tõukeks said mõned Russowit puudutavad väljavõtted Hausmanni materjalide hulgast. Järgmisel aastal esines Freymuth ÕES-i istungil pikema kõnega Richard Hausmanni elu ja tegevuse kohta, mis ka toimetistes (1923) ära trükiti.

TARTU ÜLIKOOL. 24
18 MAI 1928
Nr. 889.

Tartu Ülikoolivalitsusele.

Palun Ülikoolivalitsust mind kommandeerida üheks kuuks Saksamaale, arvates 22. 5. 28. See kommandeerimine võimaldaks mulle osavõtta ka-
sa- ajalooallesi peavõrosolekust 28.-31. mail Stral-
sundis ja Greifwaldis, milleni mulle kutsu saadetak
ja annaks ka võimalust külastada Rahvusvab-
last Pressa i Kölnis. Selleni palun mulle, kui
vähegi võimalik, määrata rahalist toetust 250.
kr. ulatuses.

Kõrge austusega

O. Freymuth.

Tartu, 18. 5. 28.

Toetan raamatukogu assistendi hra Frey-
muthi palvet Saksamaale kommandeerimise
asjus. Ta on seotud Ülikooli raamatukogu
asjudega. Eriti tahtis on tutvunemine
Pressa näitusega Kölnis, kust ka Ülikooli ra-
matukogu fondi osavõtma, kuid heatahvasti loobus
hest. lõpuks osavõtust.
18.V.1928a.

K. Pureson

Avaldus komanderinguks Saksamaale, 18.05.1928
(EAA, f. 2100, nim. 2, s. 136, l. 24)

Freymuthi sügavamad teaduslikud huvid neil aastail olid seotud arhitektuuriajalooa. 1920. aastad olid murrangulise tähtsusega eesti kunstiteaduse arengus. 1919. aastal asutati ülikooli juurde kunstiajaloo professor. Esimeseks professoriks valiti rootsi kunstiajaloo- lane *Tor Helge Kjellin* (1885–1984). Seni kasutusel olnud ajaloolis-kirjeldava meetodi asemel tõusid päevakorda ehitismälestiste täpne stiilianalüüs ja mõjutuste probleemid.

1922. aasta veebruaris pidas Freymuth ÕES-is ettekande Tartu frantsiskaanlaste kloostrist. Kõige rohkem pakkus aga huvi varemeis seisev toomkirik, millest mööda viis igapäevane tee tööle — raamatukokku. Toomkiriku müüristikus läbiviidud vaatlustest rääkis Freymuth ÕES-is ja avaldas tulemused *Ajaloolises Ajakirjas* pealkirja all *Tartu doomkiriku ehitamislugu* (1923). Kõrvuti ajalooliste andmete ja varasemate uurijate seisukohtadega tõi Freymuth siin esile ka omapoolse vaatevinkli toomkiriku ehitusjärgkudele. Hävitava kriitika osaliseks sai seejuures ülikooli toonane arhitekt Johann Wilhelm Krause (1757–1828), kelle projekti järgi ehitati möödunud sajandi alguses toomi kooriosa ümber raamatukoguhooneks. Tsiteerigem: "... Siis asus ülikooli arhitekt Krause mineva aastasaja algusel varemete kallale. Tema pöörane mõte, raamatukogu endisesse kooriruumi ehitada, saadeti täide. Selle juures ehitati aknad ümber, vastavalt kolmekordsele ehitusele, ning varemete kõige toredam ja omapärasem osa oli sellega jäädavalt rüvetatud. Krause üli-pentsikud fantaasiad läksid aga veel kaugemale. Ta kavatses pikklöövi ja tornidesse elu-ruume, muuseumi, kirikut, tähetorni jne. sisse ehitada. ... Tänu jumalale on see kavatsus teostamata jäänud ja nii võime me rõõmu tunda vähemalt neist jäänustestki, mis Krause ehitamistuju eest pääsenud."²⁰

Kiriku algkuju kindlakstegemiseks ja ümberehituste dateerimiseks tegi Freymuth 1924. ja 1925. aasta suvel arheoloogilisi kaevamisi Toome varemeis (ühed ulatuslikumad seni tehtuist). Rahalist toetust saadi Eesti Kultuurkapitalt, vastavalt 25 000 ja 30 000 marka. Kaevamistulemused ilmusid *Ajaloolises Ajakirjas* [14].²¹ Kriteerides tolleaegse Balti-maade suurima kunstiajaloo autoriteedi Wilhelm Neumanni (1849–1919) seisukohti, nagu oleks Tartu toomkirik oma pikilöövi ja tornidega ühtne ehitus ning valminud Lübecki *St. Marien* kiriku eeskujul 14. sajandi II poolel, esitas Freymuth omapoolse kontseptsiooni: Tartu toomkiriku esialgne kuju oli kolmelööviline kodakirik, täpsemalt pseudobasiilika, alles hilisemad põhjalikud ümberehitamised muutsid ta basiilikaks, müüriehituse algus sai toimuda pärast 1262. aastat, koor ja tornid ehitati umbes 1475.

Samal ajal esines Freymuth ajakirjanduse veergudel ka teisi arhitektuuri-mälestusmärke käsitlevate kirjutistega. Esile võiks tõsta tema sulest ilmunud nelja artiklit ajakirjas *Odamees* aastast 1924: *Helme lossi varemed*, *Kastre lahing* (Kastre-Warbecki lossist), *Tõid Saare- ja Läänemaa kirikutes*, *Üks kurb mälestuspäev* (Tartu toomkiriku põlemisest 1624). Materjal oli rikkalikult illustreeritud vanade gravüüride reproduktsioonidega.

Asjalikkuse ja argumenteeritusega paistavad silma Freymuthi retsensioonid *Ernst* Gustav Kühnerti (1885–1961), Paul Johanseni (1901–1965), *Otto* Ferdinand August Moritz Greiffenhageni (1871–1938), Helge Kjellini kunstiajaloolaste uurimuste kohta, mis ilmusid neil aastail *Ajaloolises Ajakirjas*. Arvustaja kas nõustub või vaidleb ägedalt vastu

²⁰ Freymuth, O. Tartu doomkiriku ehitamislugu // Ajalooline Ajakiri. 1923. Nr. Lk. 46. Tegelikult kuulub idee ehitada raamatukogu Toomkiriku varemetesse ülikooli esimesele rektorile G. F. Parrotile, mida arendas edasi raamatukogu direktor Karl Morgenstern. — Georg Friedrich Parroti ja Karl Morgensterni kirjavahetus 1802–1803 / koost. I. Loosme, M. Rand. Tartu, 1992. Lk. 36–42.

²¹ Siin ja edaspidi viitab number teksti nurksulgudes Freymuthi tööde nimestikule artikli lõpus.

autori seisukohtadele. On omaette küsimus, kummale neist jääb õigus, mille kohta siin kirjutaja ei ole pädev otsustama. Tundub, et Freymuth kaitseb baltisaksa ajalookontseptsiooni. Näiteks, tunnustades TÜ esimese kunstiajaloo professori, rootslase Helge Kjellini professionaalseid käsitlusi Saaremaa Karja kiriku ning Eesti ja Ojamaa kodakirikute kohta (1928), leiab Freymuth muude puuduste ja viltulaskmiste kõrval, et Kjellin tähtsustab äärmiselt üle Skandinaavia (Taani, Rootsi ja Ojamaa) mõjutusi Eesti keskaegsele ehituskunstile.

1929. aastaks kujunes Freymuthil säilinud keskaegsete sakraalehituste uurimise põhjal seisukoht, et Vana-Liivimaa oli kuni 15. sajandini domineerivaks ruumivormiks kodakirik. Alles hilisemal ajal ehitati kodakirikud ümber basiilikaks. Oma sellekohased arvamused kandis ta ette 1929. aastal Stendalis Hansa Ajalooseltsi aastapäeval ja avaldas saksa keeles ka trükis. Järgmisel aastal ilmusid need *Ajaloolises Ajakirjas* pealkirja all *Meie arhitektuuriajaloo seniseist saavutusist* [25, 26, 31]. Freymuthi seisukohad lükkas hiljem ümber kunstiajaloolane Voldemar Vaga (1899–1999), tõendades basiilika ehitusvormi valitsemist Vana-Liivimaa lõunaosas. Kaasajal leitakse Lõuna-Eesti keskaegse arhitektuuri lahtimõtestamisel veel palju ebaselget.

Viimati nimetatud artiklis nagu ka mitmel pool varem rõhutas Freymuth kunstiajaloo uurimise vajadust ja arhitektuurimälestusmärkide kaitse probleeme. Erilist tähelepanu nõudis ta profaanarhitektuuri uurimisele, sest just seda materjali ähvardab suurim hädaoht — linnusevaremete ja losside puhul lagunemine, eramajade ja avalike linnaehituste juures lammutamine või moonutav ümberehitamine. Sakraalehituste *status praesens*'it on siiski kergem säilitada.

Samal ajal (1929) võttis Freymuth ajakirjanduses sõna Palamuse kirikus teostatud ennistustööde [30] ja Vormsi Olavi kiriku lagunemisohu kohta. Tartu ajalehtedes osutas ta vajadusele pöörata tähelepanu endiste ehitiste ja inimtegevuse jälgedele, mis tulevad päevalgele seoses kaevamistöödega (veevärk, kanalisatsioon) Tartu all-linnas [28].

Kõrvuti ehituskunsti ajaloo küsimustega avaldas Freymuth töid Tartu vanemast ajalooost. 1925 ilmus tema sulest artikkel *Tartu linna tekkimise ajaloo*st [9], kus autor muu seas püüdis määrata linna rajamise, õigupoolest linnaõiguse saamise daatumit, jõudes arvamusele, et see võis toimuda veidi enne 1262. aastat. Kui 1927. aastal jõudis lugejateni Tartu linna-uurimise toimkonna välja antud koguteos *Tartu*, ei puudunud autorite hulgas Freymuthi nimi. Tema kirjutatud on kolm peatükki Tartu ajaloo varasemast ajajärgust aastani 1625 [19, 20, 21]. Siia juurde tuleks lisada arhiivimaterjalidel põhinev uurimus aastast 1931 *Das Jungfrauenkloster zu St. Claren in Dorpat (Püha Klara neitsiklooster Tartus)* [32].

Freymuthi täpsust ja ajalooalast eruditsiooni läks tarvis *Eesti biograafilise leksikoni* koostamisel. Ta kirjutas ligi 20 biograafilist artiklit, tegi ettepanekuid ühe või teise isiku sissevõtmiseks, seda peamiselt baltisakslaste osas.

Freymuthi laialdast tegevust kultuuriloo vallas, eriti baltisaksa ajaloo suunas, kinnitab tema kuulumine Õpetatud Eesti Seltsi, kuhu ta astus esimesel sõjajärgsel koosolekul 23.08.1919. Kohe valiti ta seltsi juhatusse, üheks aastaks sekretäriks ja aasta lõpus seltsi väärtusliku raamatukogu hoidjaks. Seda ametit pidas ta 1932. aasta detsembrikoosolekuni, mil lõpuks viimase baltisakslasena (oma tegelikku päritolu kas teadmata või sellest vaikides) keeldus enda valimisest seltsi juhatusse.²² Seltsi koosolekul pidas ta 1921–1930 kokku 16

²² EAA f. 2569, nim. 2, s. 1, l. 48. — Andmed saadud Kersti Taalilt.

ettekannet, peamiselt ehitusajaloolistel teemadel. 1927. aastast oli Freymuth Tallinna tegutseva Eestimaa Kirjanduse Ühingu (EKÜ) korrespondentliige, esinedes seal mitmel korral ettekandega,²³ samuti Tallinna Ajaloo Seltsi liige ja usaldusmees-laekur Tartus (tema asemele valiti hiljem F. Puksoo) ning Saksamaal tegutseva Hansa Ajalooseltsi liige.

Siinkohal ei saa mööda minna veel ühest Freymuthi andest ja harrastusest: a-st 1918 oli ta tegev ülikooli kiriku organistina, 1929–1939 samas saksa pihtkonna muusikaõpetaja ja laulukoori dirigendina, esines vaimulikel kontsertidel orelisaatja või -solistina.²⁴ Kohalikud ajalehed räägivad temast kui “ühest meie paremast organistist”.²⁵ Mitmel korral andis Freymuth orelitõhtuid Tallinna toomkirikus. Freymuthi muusikahuvi sügavusest annavad tunnistust muusikaajaloolised materjalid tema isikufondis: noodid, ajaleheväljalõiked kontserdiarvustustega, eriti just aastail 1909–1939 Tartu *Bürgermusse*'s ja “Vanemuise” saalis, Jaani ja ülikooli kirikus jm. toimunud kontsertide programmid ning kavad.²⁶ On huvitav jälgida, kuidas alul saksakeelsed kavad muutuvad saksa-eestikeelseiks ja lõpuks läbinisti eestikeelseiks, kuidas järk-järgult tulevad sisse eesti heliloojate nimed. Freymuthi enda sulest ilmusid ajalehtedes ka mõned kontserdiarvustused varjunime all, peale selle artiklid uuendatud ülikoolikiriku [11]²⁷ ja Pärnu Elisabeti kiriku uuest orelist [27].²⁸ Just Freymuthi entusiasmile ja asjatundlikkusele muusika vallas võlgneb TÜ Raamatukogu tänu, et tema fondidesse on jõudnud hoiele märkimisväärne kogus balti

Kristliku Üliõpilassühinguga korraldatud

Vaimulik kontsert

Ülikooli kirikus
pühapäeval, 19. novembril 1922. a.
kell 6 p. l.

- Koraalpreludium ((Straf mich nicht in deinem Zorn) . . . Max Reger.
hra Otto Freymuth.
- Vaterunser Krebs.
Ave Maria G. P. Cherubini.
pr. E. Pöder-Boht.
- Motette J. Haydn.
Jumal meie varjupaik O. Lorenz.
Eesti Üliõp. laulukoor.
- Die Himmel rühmen des Ewigen Ehre Beethoven.
Pax vobiscum. Fr. Schubert.
pr. O. Blumberg.
- Variatsioonid Bachi teema üle (Kantaat:
Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen) Fr. Liszt.
hra O. Freymuth.
- Блажен муж Архангельско
Херувимская песнь Ломакина.
С нами Бог Григаского.
хор любит: хором. пения при Успенской церкви.
- Ave Maria Bach-Gounod.
Selig sind, die Verfolgung leiden. Kjenzl.
pr. O. Blumberg.
- Passacaglia D. Buxtehude.
hra O. Freymuth.

²³ Näiteks pidas Freymuth 3.12.1927 EKS-is ettekande Westfali ja Vana-Liivimaa kodakirikutest. — Revaler Bote. 1927. 3. Dec., Nr. 277 : 2. Beilage der Revaler Bote. S. [2].

²⁴ EAA, f. 5239, nim. 1, s. 28, l. 99 : Ülikooli kogudus 75-aastane. 1855–1930. — Lühikest aega, 1927–1929 oli organistik Joosep Aavik.

²⁵ Kontsert ülikooli kirikus // Postimees. 1928. 9. sept., nr. 245. Lk. 9.

²⁶ EAA, f. 5239, nim. 1, s. 24–31.

²⁷ Ülikooli orel, mis oli valmistatud 1910. aastal firma *Furtwängler und Hammer* poolt Hannoveris, ei rahuldanud kasutajaid. 1926. aastal renoveeris mänguriista Riia oreliehitaja Herbert Kolbe.

²⁸ Artikkel ilmus Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Seltsi poolt väljaantavas *Eesti Muusika Kuukirjas*, mille peatoimetajaks oli Miina Härma. Ajakiri pidas vastu ainult ühe aasta. Pärnu Elisabeti kiriku orelit valmistas 1928. aastal orelimeister Kolbe firma (vt. viide 25), dispoitsiooni ehk registreite valiku koostas Otto Freymuth, järgides 20. sajandi alguses mõjule pääsenud orelit uuendusliikumise põhimõtteid. — www.eelk.ee/~eelk96/tekstid/ajalugu.htm. — 8.3.2002.

päritoluga heliloojate noodivarast, mille hulgas ei puudu ka haruldused ja ainueksemplarid.²⁹ Üheks selliseks väljaandeks on Freymuthi poolt 1937. aastal "ühe saksa proua raamatukogust" leitud noodiraamat, mille 1854. aastal laskis Münchenis trükkida omaaegne Vana-Vigala majoraathärra parun *Berend* (Boris) Johann Friedrich von Uexküll (1793–1870).³⁰ Noodiraamat on mahult 26 lehekülge ja määratud laulmiseks neljale häälele. 24 koraalist ja motetist on eestikeelsete sõnadega — 15, ladinakeelseid — 5 ja ilma sõnadeta — 4. Tõenäoliselt trükkali süül väga vigases eesti keeles noodiraamat oli mõeldud Oese koolile, mis tollal asus Vana-Vigala mõisa maal ja kus õpetajaks oli Matthias Johann Eiseni isa Jaan.³¹ Freymuthi enda käest on ostetud ülikooli raamatukogu ainus varasem, 16. sajandi I poolde dateeritud noodikäsikiri (katoliku palvete, psalmide ja palvelaulude kogu, TÜR KHO, Mscr. 675), mille kaas kujutab endast pärgamendist käsikirjafragmenti veel varasemast sajandist. On peetud võimalikuks, et käsikiri pärineb Põhja- või Baltimailt.³²

1930. aastate algusest peale hakkas Freymuthi ajaloo suunaline tegevus vaibuma. Esiplaanile oli tõusnud uus põlvkond eesti ajaloolasi, kes oli saanud hariduse juba eesti ülikoolis (Rudolf Kenkmaa, Hans Kruus, Otto Liiv, Lemmit Mark, Peeter Tarvel, Hendrik Sepp, Ferdinand Linnus, Voldemar Vaga jt.). Nende hulgas polnud Freymuthil kui taanduva baltisaksa ajalookäsitluse esindajal enam kohta. Vastukaaluks varem kehtinud sakslaste osatähtsuse ülehindamisele Eesti kultuuriloos nähti suuremaid mõjutusi Skandinaavia maade suunast. Esikohale tõusis eestlaste eneste osa oma maa arengus.

Freymuthi kogu jõud kulus nüüd raamatukogutööle. Tänu Wanradt-Koelli eestikeelse katekismuse katkendlehtede leidmisele EKÜ raamatukogus ja sellele järgnenud eesti raamatu 400. juubeli tähistamisele 1935. aastal, muutus aktuaalseks aegade jooksul kaduma läinud vanemate eesti raamatute otsimine välismaa raamatukogudes ja arhiivides. Ehk polegi nii vale oletada, et eelmainitud Hansa Ajalooseltsi koosolekul käis Freymuth, kaasas ülesanne juhataja Friedrich Puksoolt otsida eesti raamatuid Saksamaa raamatuhoidlatest. Informatsiooni hankimist ja juurdepääsu peidikutele soodustas hea kontakt saksa ajaloolastega. 1937. aastal avastas Freymuth teel Elbingisse Braunschgeri (praegu Braniewo) Riikliku Akadeemia Raamatukogus vastureformatsiooniaegse katoliku preestrite käsiraamatu *Agenda parva*, ilmunud 1622 Georg Schönfelsi trükikojas Braunschgeris.³³ Raamat sisaldab riitusi, palveid, liturgilisi vormeleid ja juhatusi preestritele ladina keeles. Lihtrahvale määratud osa on kirjutatud läti, eesti, poola ja saksa keeles. Eestikeelseid tekste

²⁹ Rand, M., Jaanson, E.-L. Muusikaharuldusi käsikirjas ja trükis // Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Tartu, 2000. Kd. 11. Lk. 86–89 : ill.

³⁰ Tartus leiti vanimad eestikeelse tekstiga noodiraamatud : kas esimene sellane noodiraamat Eestis? // Päevaleht. 1937. 13. juuli, nr. 186. Lk. 2.

³¹ Uexküll, *Berend* (Boris) Johann Friedrich von. XXIV Chorale und Motette in allen Tonarten für die Oisische-Schule mit Esthnischen Texte vierstimmig gesetzt, ... München, 1854 : Lith. Anstalt von J. Wilde. — Vt. Eestikeelne raamat 1525–1850 / toim. E. Annus. Tallinn, 2000. Täiendused. Lk. 689.

³² Rand, M., Jaanson, E.-L. *Op. cit.* Lk. 78.

³³ AGENDA PARVA. In commodiorem usum Sacerdotum Provinciae Livoniae conscripta. Brunschgerae, Typis Georgij Schönfels, Anno M.DC.XXII. (Väike käsiraamat. Kirjutatud sobivaks kasutamiseks Liivimaa preestritele). Praegu säilitatakse raamatut Põhja-Poolas Olsztyni vaimuliku seminari *Hosianum* raamatukogus. — Vt. Eestikeelne raamat 1525–1850 / toim. E. Annus. Tallinn, 2000. Lk. 61, nr. 8.

on 89 rida, võrdlemisi heas lõunaeesti keeles — Sangaste kihelkonna murdes — paremas kui näit. Joachim Rossihniuse tekstid (1632) ja Johannes Gutsblaffi grammatika (1648). Ka ortograafia on lähedasem tänapäevasele: *abielo, kättega, sinoga*. See on vanuselt esimene tervikuna säilinud eestikeelse tekstiga raamat. Tänu poola kolleegide vastutulelikkusele saadeti see uunikum korraks üksikasjalikumaks uurimiseks Tartu ülikooli raamatukokku, mis andis 1938. aastal Freymuthile võimaluse avaldada sellest haruldasest väljaandest tähtsam osa (leheküljed eesti, läti, poola, saksa tekstidega) faksiimile kujul trükis ja varustada raamat põhjaliku sissejuhatuse ning sõnade registriga. ÕES-ile pühendatud raamatu kõrgetasemeline trükitehniline teostus pärines trükigraafikult ja raamatuajaloolaselt Hans Treumannilt (1905–1974) ning sellest ilmus 650 nummerdatud eksemplari [34].

1939

AGENDA PARVA

BRUNSBURGAE

M.DC.XXII

Eestikeelseid tekste vastureformatsiooniga
katoliku preestrite käsiraamatust
*Handbüchlein für katholische Geistliche
aus Livlands Poleszen.*

J. G. KRÜGER · TARTU
MCMXXXVIII

rariteedid Otto Freymuthi kaasabil Saksamaalt tagasi.³⁴ Raamatukogujuhataja töö kõrval jätkas Freymuth oma lemmiktegevust — kirikute arhitektuuriloo uurimist. Nüüd pälvis tema tähelepanu hansalinn Toruńi keskaegne St. Jacobi kirik, mille ehitusjärgkude määramisel võis kasutada võrdlusandmeid ka Tartu, Tallinna ja Riia vanade kirikutega. Tulemuks oli ulatuslik uurimus, mis jäi autori eluajal käsikirja ja ilmus alles 28 aastat hiljem, kui Euroopa oli rahunenud pärast suurt sõda [37].

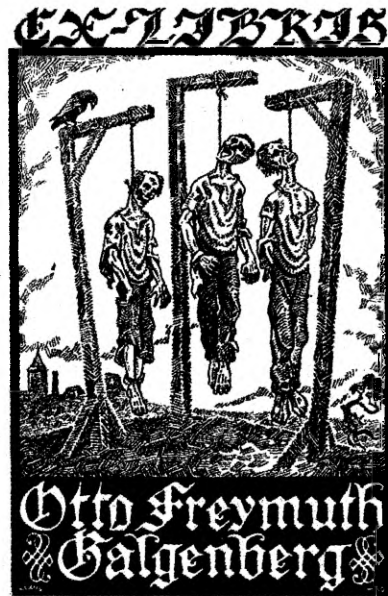
12.02.1940 oli Freymuth abiellunud, nüüd juba teist korda, lesestunud Mary von Samson-Himmelstjerna (sünd. Kieseritzky, 15.10.1883–?). Sõja lõpul asus Freymuth Lääne-

1939. aasta lõpus lahkus Freymuth Eestist. Nagu enamik Hitleri kutsele järgnenud baltisakslasi asus ta elama Poolasse, jäädes truuks bibliotekaari ametile: 1939. aasta oktoobrist oli ta Gdańskis, veebruarist 1940–1944 aasta lõpuni juhatas Toruńi linnaraamatukogu. Olles nüüd Saksa võimu esindajaks okupeeritud Poolas, pälvis Otto Freymuth ometi oma kultuurilembese ja inimliku tegutsemisega poolakate tänu ja tunnustuse: ta korraldas poolakeelsete raamatute täieliku säilimise raamatukogu kinnistes ruumides ja hoidis nii ära kirjasõna kavatsatud hävitamise või maku-leerimise. 1944. aasta keskel olid raamatukogutöötajad sunnitud sõjaväevõimude käsul siiski pakkima kokku 35 kastitait kõige väärtuslikumaid teoseid ja dokumente (peamiselt *Koperniana*, *Prussica* ja Toruńi ajalugu) ja saatma Saksamaale. Lahkudes oma tööpostilt Toruńist, jättis Otto Freymuth lausahtlisse väljaviidud raamatute üksikasjalikud nimestikud koos uue asukoha aadressiga. Juba kaks aastat pärast sõja lõppu sai Toruńi linn oma

³⁴ Zakrzewski, T. Freymuth, Otto // Torunski slownik biograficzny / ed. K. Mikulski. Toruń, 2000. Vol. 1. S. 103–104.

Saksamaale, elas maakodus Holsteinis, hiljem Goslaris, kus 60 aasta vanuselt suri 28. aprillil 1953.

Kaasaegsete mälestusse on Otto Freymuth jäänud heatahtliku ja seltsiva inimesena, humoorika ja huvitava vestluskaaslasena. Ta oli heas vahekorras nii oma kolleegide kui ka juhataja Friedrich Puksooga, kes Freymuthi igati toetas. Tema nimi võib raamatukogus esile tõusta neil puhkudel, kui tuleb juttu *Estica/Baltica* kogust, kataloogist ja selle korrastamisest kaasaegsel elektroonilisel tasemel ja unustada ei tohi teda *Agenda parva* avastaja ning tutvustajana. Tal on koht Tartu muusikaloos ning Eesti arhitektuuriajaloo on ta jäädvustanud end mitte ainult Tartu toomkiriku uurija, vaid ka innuka võitlejana ehitismälestiste kaitsmise eest.

Kunstnik Richard Kivit, 1930

Otto Freymuthi tööde nimestik

1. Zur Biographie Balthasar Russows // Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft 1921. Dorpat, 1922. S. 89–128. — Bibl. in den Fussnoten.
Idem. Dorpat, 1922. 42 S. — Sonderabdr.
2. Tartu toomkiriku minevik : [referaat ettekandest “Die Baugeschichte der Dorpater Doms” ÕES-is 2. nov.] // Postimees. 1922. 3. nov., nr. 255. Lk. 4.
- 2a. Die Gelehrte Estnische Gesellschaft : [Referat über den Vortrag “Die Baugeschichte der Dorpater Doms” am 2 Nov.] // Dorpater Nachrichten. 1922. 6. Nov., Nr. 253. S. 4. (Kunst und Wissenschaft).
3. Richard Hausmann : Rede gehalten am Stiftungstage der Gelehrten Estnischen Gesellschaft den 18. Januar 1922 zu seinem Gedächtnis // Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft 1922. Dorpat, 1923. S. 5–25, 1 Bl. Portr.
Idem. Dorpat, 1923. 25 S. — 1 Bl. Portr. — Sonderabdr.
4. Tartu doomkiriku ehitamislugu / autori saksakeelsest käsikirjast tlk. M. Pukits // Ajalooline Ajakiri. 1923. Nr. 2. Lk. 46–55. — Jooneal. bibl. — Lisa : Sõnastik, lk. 55.
5. Helme lossi varemed // Odamees. 1924. Nr. 2. Lk. 35–38 : ill.
6. Kastre lahing [1704] // Odamees. 1924. Nr. 3. Lk. 67–68 : ill.
7. Tööd Saare- ja Läänemaa kirikutes // Odamees. 1924. Nr. 5. Lk. 129–135 : ill.

8. Üks kurb mälestuspäev : [Tartu Toomkiriku põlemise 300. aastapäev : 23.–24.06.1624] // *Odamees*. 1924. Nr. 7. Lk. 193–196 : ill.
9. Tartu linna tekkimise ajalooost // *Ajalooline Ajakiri*. 1925. Nr. 3. Lk. 87–97. — Jooneal. bibl.
10. Bergmann, Gustav v.; Brotze, Johann Christoph; Frey, Johannes Adam Justus; Kempf, Matthias; Kuiwleha, Martin; Lichtenstein, Hugo; Otto (Ottow), Richard August Eduard; Russow, Balthasar; Russwurm, Carl Friedrich Wilhelm; Schroeder, Leopold Alexander v.; Sivers, Jegór Julius v.; Stieda, Wilhelm; Winkelmann, Eduard; Viskovatov, Paul Aleksandrovič // *Eesti biograafiline leksikon*. Tartu, 1926–1929. Lk. 42–43, 57, 93, 211, 242, 273, 356–357, 437–440, 462, 480, 494–495, 589–590, 598. — Allk.: O. F.
Idem. Saku, 2001. Lk. 41, 54–55, 89, 202, 231–232, 261–262, 341, 418–421, 442, 459, 473, 564, 572. — Allk.: O. F.
11. Beschreibung der Orgel // *Die Orgel der Universitätskirche zu Dorpat*. Dorpat : C. Mattiesen, 1926. S. 3–21.
12. [Rets.: Keila kirikuvööründrite arveraamat = Das Rechnungsbuch der Kegelschen Kirchenvormünder 1472–1553 / toim. P. Johansen. Tallinn, 1926] // *Ajalooline Ajakiri*. 1926. Nr. 1. Lk. 38–39. (*Varia*). — Allk.: O. F.
13. Uus teos Tallinna dominikaanlaste kloostriga kohta : [rets.: E. Kühnert. Das Dominikanerkloster zu Reval. Reval, 1926] // *Ajalooline Ajakiri*. 1926. Nr. 3. Lk. 110–117.
14. Ülevaade Tartu Doomevaremete kaevamistöist aastail 1924 ja 1925 // *Ajalooline Ajakiri*. 1926. Nr. 1. Lk. 20–35 : joon., [I–IV] lk. ill. — Jooneal. bibl. — Lisa : Sõnastik. Lk. 35–36; Nr. 3. Lk. 116–117; 1927. Nr. 2. Lk. 111.
Idem. Tartu, 1926. 17 lk. : joon., [4] lk. ill. — Äratr.
15. Hermann Bruiningk † : [1849–1927, ajaloolane-arhivaar] // *Ajalooline Ajakiri*. 1927. Nr. 3. Lk. 164–168. — Jooneal. bibl.
16. Lõpuaruanne kaevamiste kohta Tartu Doomevaremete pikihoones // *Ajalooline Ajakiri*. 1927. Nr. 2. Lk. 90–111 : 2 l. joon.
Idem. Tartu, 1927. 24 lk., [4] lk. ill. — Äratr.
17. [Rets.: Beiträge zur Kunde Estlands. Reval, 1927. Bd. 13, H. 4] // *Ajalooline Ajakiri*. 1927. Nr. 4. Lk. 238. (*Varia*). — Allk.: O. F.
18. [Rets.: Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft 1925. Dorpat, 1927] // *Ajalooline Ajakiri*. 1927. Nr. 4. Lk. 239. (*Varia*). — Allk.: O. F.
19. Tartu linn aastail 1558–1625 // *Tartu / Tartu linna-uurimise toimkonna korraldatud ja toimetatud*. Tartu, 1927. Lk. 44–58.
Idem // *Tartu ajalugu keskajal ja XVI sajangul*. Tartu, 1926. Lk. 44–58. — Äratr.
20. Tartu linn orduajal // *Tartu / Tartu linna-uurimise toimkonna korraldatud ja toimetatud*. Tartu, 1927. Lk. 12–43.
Idem // *Tartu ajalugu keskajal ja XVI sajangul*. Tartu, 1926. Lk. 12–43. — Äratr.
21. Tartu välisilme kujunemine // *Tartu / Tartu linna-uurimise toimkonna korraldatud ja toimetatud*. Tartu, 1927. Lk. 3–11.
Idem // *Tartu ajalugu keskajal ja XVI sajangul*. Tartu, 1926. Lk. 3–11. — Äratr.
22. Westfälische und altlivländische Hallenkirchen : [Autoreferat des am 16. Nov. 1927 in der Estländischen Literarischen Gesellschaft gehaltenen Lichtbildervortrages] // *Revaler Bote*. 1927. 3. Dec., Nr. 277 : 2. Beilage der *Revaler Bote*. S. [2].

23. Hämaral keskajal : imelik juhtumine Tartu ajaloos : külaline ei tohi kaubelda : [kauplemisest Pihkvaga] // Postimees. 1928. 12. mai, nr. 128. Lk. 5.
24. Uus teos kodumaa kirikute uurimise alal : [rets.: H. Kjellin. Die Kirche zu Karris auf Oesel und ihre Beziehungen zu Gotland. Lund, 1928] // Ajalooline Ajakiri. 1928. Nr. 4. Lk. 194–210.
25. [Besprechung : H. Kjellin. Die Hallenkirchen Estlands und Gotlands. Lund, 1928 ; H. Kjellin. Die Kirche zu Karris auf Oesel und ihre Beziehungen zu Gotland. Lund, 1928] // Hansische Geschichtsblätter. 1929. 54. Jg. S. 225–236.
Idem. [Lübeck, 1930]. Sonderabdr.
26. Hallenkirche und Basilika in Altlivland : [Referat] // Revaler Bote. 1929. 1. Aug., Nr. 173. S. 3–4.
27. Pärnu Püha-Eliisabeti kiriku uuest orelist // Eesti Muusika Kuukiri. 1929. Nr. 3. Lk. 81–84; Nr. 4/5. Lk. 108–111; Nr. 6/12. Lk. 155–159.
28. Spuren des alten Dorpats // Dorpater Zeitung. 1929. 30.–31. Dez., Nr. 299–300. S. 2–3.
29. Uus teos Eestimaa kodakirikute kohta : [rets.: H. Kjellin. Die Hallenkirchen Estlands und Gotland. Lund, 1928] // Ajalooline Ajakiri. 1929. Nr. 2. Lk. 83–90.
30. Die Wiederherstellung der Kirche zu Bartholomäi // Dorpater Zeitung. 1929. 11. Dez., Nr. 286. S. 2–3.
31. Meie arhitektuuriajaloo seniseist saavutusist // Ajalooline Ajakiri. 1930. Nr. 1/2. Lk. 109–117. — Bibl. 8 nim.
32. Das Jungfrauenkloster zu St. Claren in Dorpat // Beiträge zur Kunde Estlands. Reval, 1931. Bd. 17, H. 1. S. 1–34. — Bibl. 33 Tit.
33. Die Weisen unserer Kirchenlieder und die Reform des Gesangbuches // Dorpater Zeitung. 1933. 14.–18. Aug., Nr. 14–18. S. 2–3.
Idem : Vortrag gehalten zur XIII. Synode des deutschen Sprengels am 2. Mai vom Organisten des deutschen Beichtkreises der Universitätsgemeinde zu Dorpat. Dorpat, 1933. 29 S.
34. Agenda Parva Brunsbergae M.DC.XXII : eestikeelseid tekste vastureformatsioonieaegsest katoliku preestrite käsiraamatust Handbüchlein für katholische Geistliche aus Livlands Polenzeit. Tartu : J. G. Krüger, 1938. 102 lk. : ill. — Tekst eesti ja saksa keeles. — Autor näidatud lk. 33. — Reproduktsioonid = Textnachbildungen, lk. 65–94. — Eestikeelsete sõnade loend, lk. 97–99. — Lettisches Wörterverzeichnis, lk. 100–102.
35. [Besprechung: Otto Kloeppel. Die Marienkirche in Danzig und das Hüttengeheimnis vom gerechten Steinmetzengrund. Danzig, Kasemann, 1935] // Weichselland : Mitteilungen des Westpreußischen Geschichtsvereins 1938. Bd. 37. S. 43–44.
36. Buccius (Bucki), Wilhelm; Liphart, Ernst Friedrich v.; Liphart, Karl Eduard v.; Notke (Notken, Nodcken), Bernt (Bernd); Pirang, Heinrich (Heinz) // Eesti biograafilise leksikoni täiendusköide. Tartu ; Tallinn, 1940. Lk. 35, 182, 221, 244–245 — Allk.: O. F.
Idem. Saku, 2001. Lk. 29, 148–149, 180, 199. — Allk.: O. F.
37. Untersuchungen zur mittelalterlichen Baugeschichte der Neustädter Pfarrkirche St. Jakobi zu Thorn // Beiträge zur Geschichte Westpreußens. 1981. Bd. 7 : THORN — Königin der Weichsel 1231–1981. S. 13–98 : Ill. — Bibl. in den Fussnoten.

Otto Freymuthi ettekanded Õpetatud Eesti Seltsis

1. Biographisches zu Balthasar Russow, 7.12.1921.
2. Zur Biographie Richard Hausmanns, 18.01.1922.
3. Zur Frage des Franziskanerinnenklosters in Dorpat, 1.02.1922.
4. Geschichte des Stackelbergschen Hauses in Dorpat nach den Kaufs- und Verkaufs-urkunden, 13.09.1922.
5. Die Baugeschichte der Dorpater Doms, 2.11.1922.
6. Die Grabungen in der Domruine, 1.10.1924.
7. Bemerkungen zur Entstehungsgeschichte Dorpats (mit Lichtbildern), 6.05.1925.
8. Die Ausgrabungen am Dorpater Dom im Sommer 1925 (mit Lichtbildern), 7.10.1925.
9. Über das Dominikanerkloster in Reval (mit Lichtbildern), 4.10.1926.
10. Schlussbericht über die Ausgrabungen im Langschiff des Dorpater Doms, 2.03.1927.
11. Bericht über die Tagung des Hanseatischen Geschichtsvereins in Münster, 5.10.1927.
12. Die Kirchen Soests und die Hallenkirchen im Baltikum, 7.12.1927.
13. Die Grabungen in der St. Nikolaikirche zu Reval im Sommer 1926, 9.05.1928.
14. Die Hallenkirchen Estlands in der Beleuchtung Prof. Kjellins, 6.02.1929.
15. Die Datierung des Doms zu Riga, 8.05.1929.
16. Baugeschichtliche Untersuchungen in der Kirche zu Bartholomäi, 5.03.1930.

GDANŒKI VANARAAMAT TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGUS

Niina Vorobjova

Gedani, Danzig, Gdańsk — Dorpat, Jurjev, Tartu... Juba linnanimedega mitmekordne ümbermuutmine annab tunnistust nende kandjate saatuse sarnasusest. Eesti ja Poola, Tartu ja Gdańsk on tänu geograafilisele lähedusele, ajaloolisele saatusele sarnasusele, kultuurilistele ja olmekontaktidele teineteisega lõikunud rohkem kui kord. Aastad 1582–1625 on Eesti ajaloos tuntud nn. Poola-perioodina. 1583. a. rajasid jesuiidid Tartusse esimese gümnaasiumi, mille üliõpilasteks olid suuremalt jaolt poolakad.¹ Hiljem, kui gümnaasium organiseeriti ümber kolleegiumiks, oli selle õppejõudude hulgas nii väljarändajaid Gdańskist kui ka Gdańskisse suundujaid (Paul Dulcius, Philipp Friis, Petrus Graben jt.).² *Collegium Derpatense Societatis Jesu* rajas tee tulevasele ülikoolile Tartus, mis avati rootslaste poolt 1632. a. 19. sajandil sai Tartu ülikool *alma mater*'iks paljudele poola üliõpilastele.³

Tartu ülikooli raamatukogu, alustanud oma tegevust 1802. aastal, on seotud Gdańskiga täiesti vahetult: tema esimene direktor, elokventsi ja klassikalise filoloogia, esteetika, kirjandus- ja kunstiajaloo professor Karl Morgenstern (1770–1852) saabus Tartusse otse Gdańskist, kus ta aastatel 1798–1802 töötas professorina *Athenaeum Gedanensis*'es, ja jäi Emajõelinnaku surmani. 29. novembril 1798. a. tutvustas *Gimnazjum Akademickie* prorektor Daniel Gralath *jun.* õpetatud nõukogu pidulikult koosolekul uut professorit Morgensterni, kes esines akadeemilise kõnega *De literis humanioribus...* (Lipsiae; Gedani, 1800). Selle sündmuse nagu ka oma edasise viibimise Gdańskis jäädvustas Morgenstern päevikus, mida ta pidas 1787. aastast kuni elu lõpuni.⁴ Gdański-aastate päevikuis kirjeldas ta igapäevaelu sündmusi ja tutvumist uute inimestega, külaskäike tuttavate juurde, kuid kõige rohkem oli siiski juttu õppejõuetist, arvamusi ja tähelepanekuid loetust. 28-aastane professor võeti Danzigis vaimustusega vastu. Talle pühendatud 14-salmiline ülistusluuletus anti välja uhkes, kullaga kaunistatud köites, trükituna atlaskile (Danzig, 1798). Gdańskis publitseeris Morgenstern mõned teaduslikud tööd, omaette väljaandena esimese luuletuse *Elegie* (Danzig, 1802), koostas kava viievaatuselise näidendi *Cecilia* kirjutamiseks. Kirgliku bibliofiili ja raamatu-asjatundjana kogus Morgenstern elu jooksul endale enam kui 11 000-köitelise raamatukogu, mille ta koos arvestatavalt suure käsikirjakoguga Tartu ülikooli raamatukogule pärandas. Gdańskis veedetud aastad on jätnud jälje Morgensterni bibliofiilia-harrastusse. Osa poola autorite ja poola teadlaste kuulunud raamatuid oli Morgensternil soetatud juba Gdańskis viibimise ajal. Morgensterni ulatuslik kirj vahetus peidab kirju tuttavatelt ja kolleegidelt Gdańskis, kellega tal säilivad sõbralikud suhted: kirikuõpetaja Duisburg, koolide inspektor ja superintendant Johann Wilhelm Linde, akadeemilise gümnaasiumi professor Friedrich Theodor Rink jpt. Isiklike kirjade kõrval oli

¹ Kivimäe, J. Jesuiitide koolitegevusest Tartus // Tartu ülikooli ajaloo küsimusi. Tartu, 1975. Vihik 1. Lk. 9.

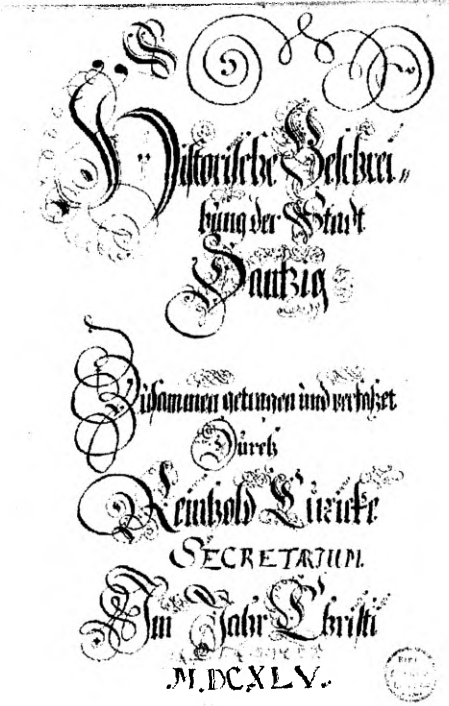
² Helk, V. Die Jesuiten in Dorpat (1583–1625). Odense, 1977. S. 216–217, 224–225, 227.

³ Исаков С., Сигалов П. Польские студенческие организации в ТУ в XIX в. // Tartu ülikooli ajaloo küsimusi. Tartu, 1975. Vihik 1. Lk. 123–131.

⁴ TÜR KHO, f. 3, s. 591–592.

Morgensterni valduses tuntud inimeste autograafe J. J. v. Esseni kollektsoonist, nende hulgas Gdański akadeemilise gümnaasiumi professorite omi: M. C. Hanowi kiri J. J. Mascowile, H. Kühni kirjad tuntud Peterburi akadeemikule Leonhard Eulerile ja J. D. Tietzile. Veel ühe kuulsa gdańskilase autograaf asub ülikooli raamatukogus, nimelt Peterburi arhivaari F. L. Schardiuse kollektsoonis — poola keele õpetaja, leksikograafi ja tõlkija Krzysztof Celestyn Mrongowiusze (1764–1855) poolt 6. novembril 1850. a. tundmatule adressaadile mälestuseks kirjutatud katkend C. M. Wielandi *Oberon*'i poolakeelsest tõlkest.

Ülalöeldu ergutas vastama Poola kolleegide ettepanekule kirjutada seoses linna 1000. juubeli tähistamisega 1999. aastal Gdańskiga seotud haruldastest raamatutest, mis asuvad TÜ Raamatukogu universaalses fondis. Selle tulemusena sündis väike artikkel,* mille ümbertöötatud variant siin ilmub. Ülevaade ei pretendeerinud mitte mingil juhul ammen-davale esitusele või niivõrd rikka poola raamatuajaloo täiendamisele. Eesmärgiks oli tutvustada gdańskilastele üksikuid näiteid TÜR-i kogudest, mis on seotud nende linnaga, ja artikkel kujutas endast pigem esseed teemal “raamatud ja saatused”.

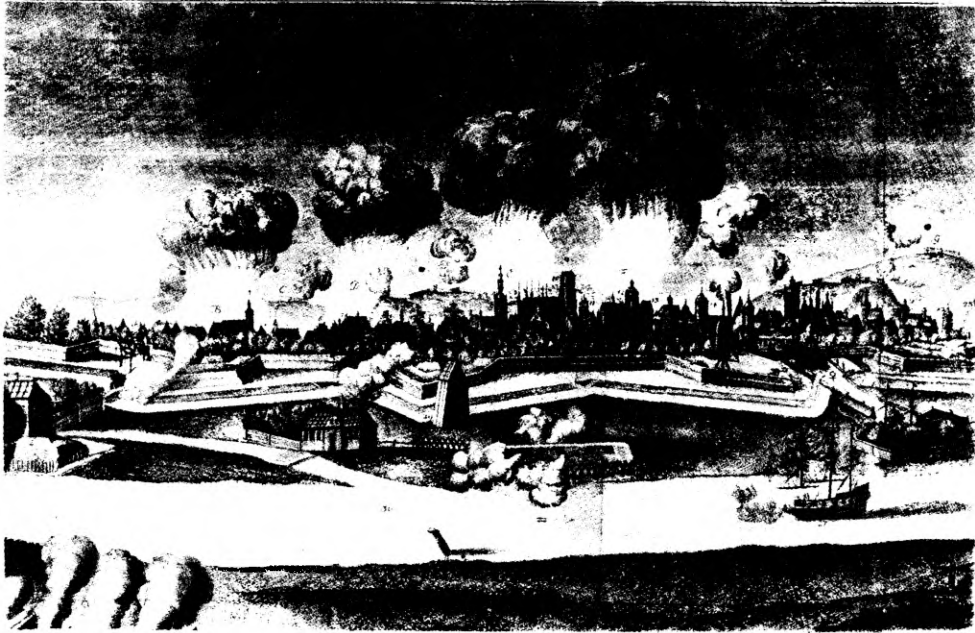
Loomulik on alustada ülevaadet vanematest väljaannetest, mis on pühendatud Gdańskile, tema ajalool, võitlusele vabalinna staatuse eest, teadus- ja kultuurielule. Siinkohal ei saa jätta mainimata Kaspar Schützi (u. 1540–1594) nime. Ajaloolane, jurist, kauaaegne Gdański raesekretär koostas oma *Historia rerum Prussicarum ...* (Zerbst, 1592) aastate 997–1525 kohta, toetudes Peter Duisburgi ja Wigandi kroonikale, Maciej Miechowita, Marcin Kromeri jt. töödele, samuti arhiiviallikatele, millele tal avanes juurdepääs. Paljud selle raamatu leheküljed on pühendatud Gdańskile. Kordustrükk ilmus 1599. a. täiendatud kujul David Chytraeuse lisaga *Historica continuatio rerum Prussicarum...* ja Georg Knoffi kirjeldusega Gdański sõjast Stefan Batory'ga.

K. Schütz sai raesekretäriks oma tulevase äia Johann Brettschneideri soovitusel, kes on rohkem tuntud pseudonüümi Placotomus all (1514–1576). Ph. Melanchthoni sõber, Königsbergi meditsiiniprofessor Placotomus elas 1554. aastast Gdańskis, juhatas raeapteeki, populaarseid teoseid tervishoiust, ravitoitlus-

tegeles koolihariduse andmisega, kirjutas õpetusest, ka õpikuid.

* Worobjova, N. Dawne druki gdańskie w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Tartu (dawnego Dorpatu) // *Porta Aurea* : Rosznik Nr. 6. Gdańsk, 1999. S. 175–186. (Zakład historii sztuki Uniwersytetu Gdańskiego).

DAVIZIUM in tropischer Wärschulskits unter der Zeygah, Wärschulskits, Keltia, 1773

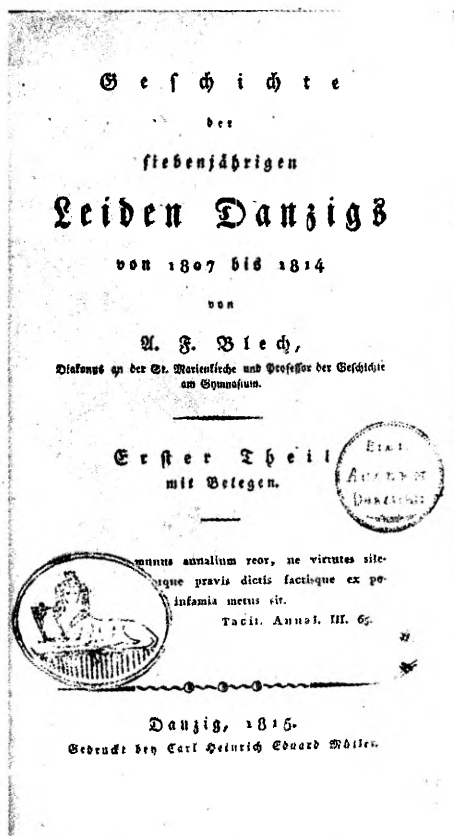

Temalt pärineb vanim Gdański trükis Tartu Ülikooli Raamatukogus — tagasihoidlik brošüür *Ein kurtzer und einfeltiger Bericht wie man sich in diesem für fallenden Sterbens lauff der wütenden Pestilenz vorhalten mag, dem gemeinen Manne dieser löblichen Stadt Dantzick zu gute geschrieben* (Dantzick, 1564), trükitud Jakob Rhode poolt. Tartu eksemplar on teose teine, haruldaseks muutunud väljaanne — selle leidumuse kohta raamatukogudes ei anna tunnistust ükski kättesaadavaks osutunud bibliograafiline teatmeteos.⁵

Teised vanimad Gdański trükised Tartus pärinevad samuti K. Schützi sulest. Gdański rae ülesandel kirjeldas ta linlaste konflikte kuningas Stefaniga esmalt ladina keeles ja hiljem tõlgituna saksa keelde. Kaheosaline *Gründliche Erklerung aus was ursachen die Ordnungen der Statt Danzigk ja Anhang der Declaration der Ordnungen der Statt Danzigk...* (Danzigk, 1577) ilmus Jakob Rhode trükikoja väljaannetele tüüpiliste graveeritud raamide ja dekoratiivsete initsiaalidega. Tähelepanu äratav omanikumärgis tiitellehe pöördel: *Ex bibliotheca J. C. Rubinkowski Consulis et Postaemagistri SRMtis Thorunensis. Woyna krola Stefana Batorego z gdansczanij*. Raamatu omanik, Toruńi bürger- ja postmeister, kirjanik-panegüür, tuntud bibliofiil ja käsikirjade kolleksionäär Jakob Kazimierz Rubinkowski (1668–1749) on jätnud TÜ Raamatukogu eksemplari oma märkused ja allajoonimised. Oleks suur kiusatus kirja panna, et nimetatud raamat saabus Tartusse koos ülejäänud 1400-ga, mille kinkis Toruńi arst J. G. Schultz ülikooli raamatukogule tema tegevuse algul 1804. a. — kuid selleks pole piisavaid tõendeid. Schultzi sidemetest Tartu ülikooliga pole midagi teada ja tema

⁵ Estreicher, K. Bibliografia polska. Kraków, 1872–1936; Adam, H. M. Catalogue of books printed on the continent of Europe 1501–1600 in Cambridge Libraries. Cambridge, 1967; Index Aureliensis : catalogus librorum sedecimo saeculo impressorum. Aureliae Aquensis, 1991.

heldet, rohkesti meditsiini-, loodusteaduste ning teistegi teadusharude rariteete sisaldanud kingitust saab seletada ainult sooviga toetada uut, alles tööd alustavat ülikooli.⁶

Rhode trükikoja järgmise toote, *Jura municipalia terrarum Prussiae* (Dantisci, 1578) saabumine TÜ raamatukokku on rohkem kui selge, kuna kaanel on etikett *Bibliotheca Reckiana*. 1806. aastal ostis Tartu ülikooli raamatukogu tuntud balti ajaloolase, Liivi- ja Kuramaa ajaloo uurija Johann Friedrich Recke (1764–1846) 511-kõitelise raamatute ja käsikirjade kogu. Recke kogus on ajaloolaseid materjale Kura- ja Liivimaa, samuti Preisimaa, Rootsi ja Poola kohta,⁷ nende hulgas ka Gdański väljaandeid, nagu Joachim Pastoriuse *Historiae Poloniae...* (Gedani, 1680), Godfryd Lengnichi *Pacta conventa Augusti III...* (Dantisci ; Leipzig, 1763), Johannes Nixdorffi *Regni Poloniae terrarum...* (Gedani, 1654).

Gdański käsitlustest on üks väärtuslikumaid kauaaegse linnasekretäri Reinhold Curicke (Kuerike, 1610–1667) teos *Historische Beschreibung der Stadt Dantzig* ... (Amsterdam ; Dantzig, 1687) [vt. ill. lk. 152]. Uhkelt graveeritud tiitellehega haruldast huvitav väljaanne sisaldab hulga gravüüre linnavaadetega, nende seas linnaarhitekt Peter Willeri joonistuse järgi valmistatud suureformaadiline kokkumurtud Gdański linna plaan.⁸ Üksikasjalised joonised ja

plaanid on lisatud ka dokumendikogumikule *Accurate Nachricht von der Russisch und Sächsischen Belager und Bombardirung der Stadt Dantzig...* (Cöln, 1735), mis kirjeldab Gdański ümberpiiramist venelaste ja saksilaste poolt aastatel 1733–1734 [vt. ill. lk. 153].⁹

⁶ Vigel, E. Tartu Riikliku Ülikooli Teadusliku Raamatukogu asutamine ja areng aastail 1802–1839. Tartu, 1962. Lk. 58.

⁷ Jaanson, E. J. F. Recke *Livonica* ja *Curonica* // TRÜ Teadusliku Raamatukogu 11. teaduskonverents : raamatukogu ajaloo küsimusi : 21.–22. mail 1987 : ettekannete teesid. Tartu, 1987. Lk. 9–11.

⁸ Seda teost on arvukate illustatsioonidega ja üksikasjalikult tutvustatud raamatus: Boguckie, M. *Życie w dawnym Gdańsku : wiek XVI–XVII*. Warszawa, 1997.

⁹ Poola uurijatele peaks olema tuttav mees, kelle saatus on seotud veel ühe Gdański piiramise ja Tartuga. See on Friedrich von Löwis of Menar (1767–1824), vene sõjaväelane, Liivimaa rüütelkonna tegelane. 1813. aastal Napoleoni sõdade ajal võttis ta osa Danzigi blokaadist, seda detailselt oma päevikus kirjeldades. Päeviku Danzigi ümberpiiramist puudutav osa koos plaanide ja kaartidega asub Tartu Ülikooli Raamatukogus (TÜR KHO, Mscr 358 a, b), kuna erru minnes oli kindral tartlane.

Tartu Ülikooli Raamatukogu fondides on veel küllalt raamatuid, mis kirjeldavad Gdański kuulsusrikast ja traagilist ajalugu (F. C. Duisburg, D. Gralath, T. Hitsch, G. Hufeland jpt.). Mainimata ei või jätta Tomasz Świeckie teost *Historyczna wiadomość o ziemi Pomorskiej, miście Gdańsku...* (Warszawa, 1811).

Abram Friedrich Blechi töö *Geschichte der siebenjährigen Leiden Danzigs von 1807 bis 1814* (Danzig, 1815) [vt. ill. lk. 154] on mitu tähelepanuväärset märget: kaanele on jätnud oma nime Riia ajaloolane ja agronoom Horbord von Bienenstamm (1778–1840), aga tiitellehele on raamatukogu pannud oma templi sfinksi kujutisega peegli ees, mis tähendab, et raamat kuulus keelatud hulka. Niisuguse templiga märgistati 19. sajandi algul TÜ raamatukogus raamatud, mille sisus võimulolijad arvasid leiduvat kaheldavaid või ohtlikke seiku.

Lisaks templile kirjutas raamatukoguhoidja tavaliselt eeslehele veel keelu alla kuuluvate lehekülgede numbrid ja lõigud, juhtides niimoodi tahtmatult nendele lugeja tähelepanu. Mingeid väljavõtteid või mahakriipsutusi raamatusse seejuures ei tehtud. Nimetagem veel üht keelu alla pandud varasemat Gdański trükist — *Denkwürdigkeiten der Lebens- und Staats-Geschichte des ohnlangst verstorbenen unglücklichen Czaars Peter des Dritten...* (Danzig, 1762).

Pöördudes taas Gdański vanema trükitoodangu juurde, võib nentida, et küllaltki laialt ja mitmekülgselt on Tartu Ülikooli Raamatukogus esindatud Gdański trükitoodang 17. sajandist, aastasajast, mida iseloomustab teaduse tormiline areng, patriotismist ajendatud tõusev huvi ajaloo vastu, trükikunsti õitseng. 1632. a. trükiti Gdańskis Andrzej Hünefeldi trükikojas *Biblia Świata to jest Księgi Starego y Nowoego Przymierza ...*, millega loodeti kaotada emakeelsete piiblite põud, mis oli 69 aasta jooksul tekkinud pärast kuulsa poolakeelse piibli ilmumist 1563. aastal Brest-Litovskis. Nn. Gdański Piibel (Bergm 257) saabus Tartusse Ruhja pastori Gustav Bergmanni (1749–1814)

GEBRI, REGIS ARABUM

PHILOSOPHI PERSPICACISSIMI,

Summa perfectionis Magisterii in sua natura;

Ex Bibliothecæ Vaticanæ Exemplari undecunq; emendatissimo edica,

Cum vera genuinâ delineatione Vafutum & Fornacum.

Deniq; libri Investigationis Magisterii & Testamenti ejusdem Gebri,

AUREI TRIUM VERBORUM LIBELLI,

Avicennæ, Summi Medici & acutissimi Philofophi, Mineralium additione Castigatiffima.

G E D A N I,

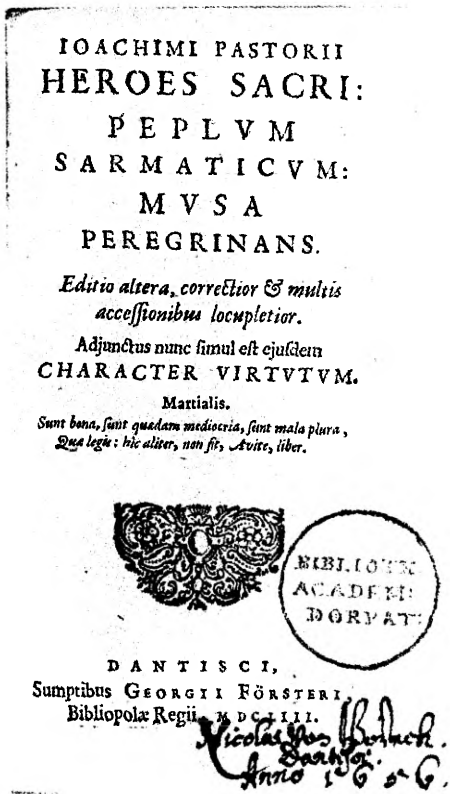
Apud BRUNONEM LAURENTIUM TANCKEN.
ANNO M DC LXXXII.

piiblite kogu koosseisus, mille tema poeg 1837. a. raamatukogule müüs.

Kui A. Hünefeldi trükikoja toodangust piibli ja D. Patersoni juriidiliste teoste tagasihoidlik kujundus ei anna täit ettekujutust selle ettevõtte tehnilistest võimalustest, siis kaaslinlase Jan Heweliusze tööde luksusliku väljaande valmimisse rakendasid trükkalid kõik oma oskused. 17. sajandi poola kuulsaim õpetlane Jan Hewelusz (1611–1687) sündis jõuka õllepruulija perekonnas, ja nagu selles ringkonnas kombeks, omandas püüdlikult isa elukute. Kuid õhtuti pööras noor õllepruulija pilgu taevasse, pärast päikesevarjutuse nägemist muutus aga korraliku väikekodanlase maja teaduslikuks laboratooriumiks. Noormees ostis raamatuid, instrumente, ehitas oma jõududega teleskoobi, ja kutsudes välja naabrite keelepeksu, alustas vaatlustega. 1647. aastal nägi ilmavalgust tema esimene töö — *Selenographia, sive Lunae descriptio...* (Gedani, 1647) —, mille autor pühendas kodulinna. Raamat, mis oli kaunistatud autori enda poolt peenelt graveeritud Kuu kaartidega, Jeremiasz Falcki teostatud frontispissi ja autori portreega, kutsus esile sensatsiooni ja selle järele tekkis suur nõudmine. Pariisis kisti seda lausa käest, Louis XIV annetas autorile eluaegse pensioni. Kodulinna valitsus kinkis astronoomile hõbedase anuma ja 1000 zlotti. Uudis Heweliusze teosest jõudis ka Rooma ning paavst on öelnud: “Seda raamatut võiks nimetada võrratuks, kui seda ei oleks kirjutanud ketser.”

A. Hünefeldile ei anna tüpograafilises meisterlikkuses alla S. Reiniger, kes kasutas Heweliusze *Cometographia...* (Gedani, 1668) trükkimiseks samuti autori koostatud tabelleid, erinevaid kirju, päisvinjette, gravüüre. Nagu kinnitab sissekirjutus Tartu eksemplaris, kuulub see saksa teoloogile Gotthilf Christian Reccardile (1735–1798). Heweliusze kuulsuse tipul ilmus tema tähistaeva atlas *Catalogus stellarum fixarum* (Gedani : J. Z. Stolle, 1687) ja kolm aastat pärast autori surma *Prodromus astronomiae...* (Gedani, 1690). *Prodromus...*’e lisaks osutunud *Catalogus...* sisaldab 56 lehte: kahel lehel on põhja- ja lõunapoolkera, teistel 54 tähtkuju. Väikesetiraažilised raamatud on tänapäeval muutunud bibliograafiliseks harulduseks. Kommenteerides Heweliusze täheatlase uusväljaannet, mis oli pühendatud Samarkandi 2000. aastapäevale ja tuntud usbeki astronoomile Ulugbekile, kinnitas akadeemik V. P. Štšeglov, et Nõukogude Liidus on atlasest ainult 4 eksemplari — Usbeki NSV TA Astronoomia Instituudi raamatukogus, Pulkovo Peaobservatooriumis, Kaasani Ülikooli Raamatukogus ja Ukraina NSV TA Teaduslikus Keskraamatukogus,

teadlase kodumaal aga 22 eksemplari.¹⁰ Tartu eksemplar jäi tal tuvastamata, kuigi sel on eriline tähendus juba seetõttu, et gravüür *Prodromus astronomiae* alguses, mis kujutab möödaniku kuulsaid astronoomide ümmarguse laua ümber, on ilma autorite allkirjadeta, s.t. kuulub rubriiki *avant la lettre*, mis trükiti enne, kui raamatu autorid või teised kompetentsed isikud andsid sellele oma heakskiidu, ja leidub vaid üksikutes eksemplarides. Teisel gravüüril, millega algas *Catalogus stellarum*, on samade autorite, kunstnik Andrzej Stechi ja graveerija Carolus de La Haye, nimed juba toodud. Gravüür kujutab Heweliuszt, kes on toonud oma tööd Uranuse ja maailma silmapaistvate astronoomide Hipparchose, Ptolemaiuse, Regiomontanuse, M. Koperniku, Tycho Brahe jt. kohtu ette. Tartus asuvad teosed on köidetud kolme köitesse: esimese moodustab *Prodromus astronomiae* ja *Catalogus stellarum*'i tekst, tähistaevakaardid on paigutatud kahte köitesse.

Teaduskirjandust andsid välja ka teised Gdański trükkalid. Bruno Laurentius Tancken trükkis 1682. aastal *Summa perfectionis magisterii in sua natura...* [vt. ill. lk. 155], kogumiku 8.–9. sajandi araabia alkeemiku, matemaatiku ja astronoomi Geberi (Jabir ibn Hayan) kolme tööga. Illustratsioonidega varustatud väljaanne lähtus oma aja kohta täielikult ja täpselt Vatikani raamatukogus asunud käsikirjast.¹¹

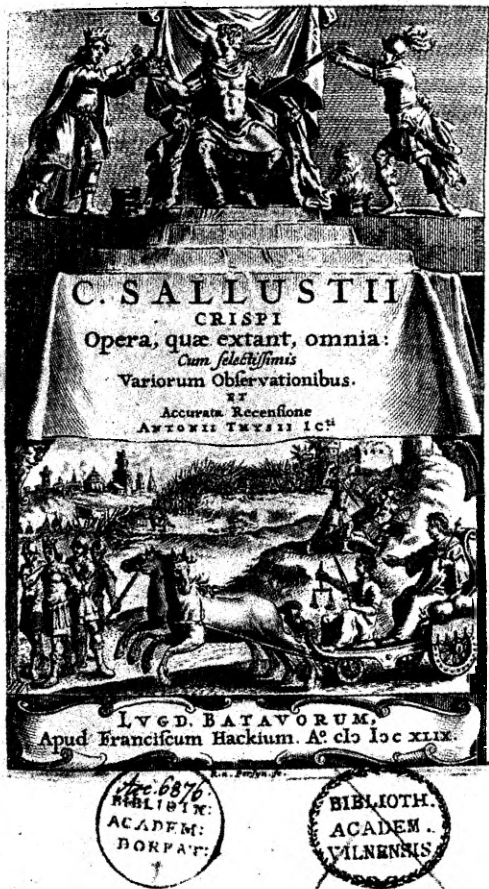
Luksusliku *Helvetiana* kõrval tunduvad Jerzy Försteri (u. 1615–1660) trükikoja teised väljaanded tagasihoidlikud ja vähe märgatavad, ega ilmaasjata pole trükkalid nimetatud Poola Elsevieriks. Jäljendades kuulsat hollandi kolleegi, avaldas Förster väikesi, taskuformaadis raamatukesi ajaloost, juurast, teoloogias, kasutades selleks selgeid, erikujulisi kirju, mis hõlbustasid lugemist. Tema väljaannete alguses olid sageli graveeritud frontispissid allegoorilistel teemadel. Försteri trükikoda eelistati kohalike autorite hulgas ja kuna nende tööd ei kaotanud oma tähtsust ka 19. sajandi alguseks, on TÜ Raamatukogus Szymon Starowolski miniatuurne *Polonia...* (Dantisci, 1652), usuteadlase ja ajaloolase, vaimulike abiellumiskeelu vastu abiellumisega välja astunud Stanisław Orzechowski (1513–1566) teos *Annales* (Dantisci, 1652), samuti tuntud ajaloolase ja pedagoogi Joachim Pastoriuse (1611–1681) tööd.

Peenelt valgesse pärgamenti köidetud, kuldse, sissepressitud mustri ja lõikega *Peplum sarmaticum...* (Dantisci, 1653) [vt. ill. lk. 156] kuulus, nagu nähtub kirjutisest tiitellehel, Nicola(u)s von Bodeckile Danzigist. Omaniku isikuandmeid ei õnnestunud kindlaks teha, kuid kaheldamatult oli tegemist kõrgesti haritud inimesega, kellel oli suur raamatukogu. Ka kahes luksuslikus TÜR-i paleotüübis on leitud tema autograaf: Rotterdami Erasmuse üheksaköiteline *Opera omnia* (Basel, 1539–1542) ning ladina- ja kreeakeelne *Biblia* (Basel, 1522).

J. Förster ei andnud välja mitte ainult väikeseformaadilisi raamatukesi. Ajaloolased teosed formaadis 4° kordasid üsna täpselt hollandi eeskujusid. Lwówi peapiiskopi Jan Dymitr Solikowski (1528–1602) *Commentarius brevis rerum polonicarum...* (Dantisci, 1647) eiras küll ajaloolist täpsust ja objektiivsust, kuid saavutas ometi populaarsuse tänu Försteri trükikoja imekaunile trükisele. TÜ Raamatukogus on *Commentarius...* prantsuse erudiidi Etienne Baluze'i (1630–1718) kogust, kes laskis pärijatel oma raamatukogu jaoks maha müüa, et võimalikult palju õpetatud inimesi ja bibliofiile saaksid selle trükiseid kasutada.

¹⁰ Гевелий Я. Атлас звездного неба / ред. и вступительная статья акад. АН УЗССР В. П. Щеглова. Ташкент, 1978. С. xx1.

¹¹ Fresnoy, L. du. Histoire de la philosophie hermétique. La Haye, 1742. T. 1. P. 75.

Krakówi piiskopi Andrzej Lipski (1572–1631) soliidne töö *Practicae observationes ex jure civili...* (Dantisci, 1648) nagu ka konvoluut Poola Tacituseks nimetatud Andrzej Maksymilian Fredro (u. 1620–1679) ja teiste autorite teostega saabusid Tartusse kindraladjutant Pavel Konstantinovitš Aleksandrovi (1808–1857) kogu koosseisus. Aleksandrov oli Poola (tegeliku) asehalduri suurvürst Konstantini (1779–1831) ja tema kauaaegse armukese Josephine Friedrichsi ainus (ja abieluväline) poeg. Aleksandrov elas isa ja emaga Belvedere lossis Varssavi lähistel. Pärast suurvürsti surma sai Aleksandrov päranduseks tema hiiglasuure raamatuvaramu, mille kogumisega ei isa ega poeg polnud tegelikult seotud. Oma isa, imperaator Paul I testamendi järgi oli Konstantin Pavlovitš saanud päranduseks Peterburi Teaduste Akadeemia presidendi ja diplomaadi J. A. Korffi suurepärase raamatukogu. Kirgliku bibliofiilina kogus Korff hiiglasliku, enam kui 30 000-köitelise raamatukogu erinevatest teaduse valdkondadest. Ta hoolitses tähelepanelikult kogu eest, laskis selle kaunilt nahka köita. Mõnikord võttis kirk raamatu vastu kummalised vormid: lihtsalt esindusliku väljanägemise pärast kogus ta armastusega kokku formaadi poolest

sarnased raamatud, arvestamata nende sisu ja tellis nende jaoks stiilse kõite. Kahte Fredro tööd, mis olid ühte köitesse köidetud koos Ericus Puteanuse *Civillis doctrinae lineae...* (Dantisci, 1646) ja S. Orzechowski *Annales...*'ga, ühendas siiski kindel tunnus — konvulüdi kõik osad on trükitud J. Försteri trükikojas.

STEFANI PLANCHARDI
LEXICON
NOVUM MEDICUM
GRECO-LATINUM,
Ceteris editionibus longe perfectissimum.
In hoc enim totius artis medicae terminum...
ANATOMIA, CHIRURGIA, PHARMACIA,
CHEMIA, REBOTANICA, &c. Secundum
Neotericorum placita dilucidè &
verè exponuntur: & definiuntur.
GRÆCÆ quæque vocæ ex origine sua deducuntur: Etsi
præterea adfertur HÆLICA, GERMANICA,
GALLICA ANGLICA &c. inexpressivissimas
INDICIBUS non minus lucifertissimas, quæ
Jussu omnium Philostrarum, Philologorum
Philosophorum commentatissimè
atque illustrantur.

STEFANI PLANCHARDI
LEXICON
NOVUM MEDICUM
GRECO-LATINUM,

Ceteris editionibus longe perfectissimum.

In hoc enim totius artis medicae terminum...
ANATOMIA, CHIRURGIA, PHARMACIA,
CHEMIA, REBOTANICA, &c. Secundum
Neotericorum placita dilucidè &
verè exponuntur: & definiuntur.

GRÆCÆ quæque vocæ ex origine sua deducuntur: Etsi
præterea adfertur HÆLICA, GERMANICA,
GALLICA ANGLICA &c. inexpressivissimas
INDICIBUS non minus lucifertissimas, quæ
Jussu omnium Philostrarum, Philologorum
Philosophorum commentatissimè
atque illustrantur.

LUGDUNI BATAVORUM,
CORNELIUM BOUTESTEYEN,
Apud { JORDANUM LUCHTMANN. } 1702.

Ex Bibliotheca
KLEINIANA.

EX BIBLIOTHECA
GRALATHIANA.

Tundmata raamatute vastu erilist huvi, võttis kindralleitnant P. Aleksandrov endale Korffi raamatukogust mõne sõjandusalase raamatu ja ilukirjandust, suurema osa kogust

kinkis tulekahjus kannatada saanud Helsingi ülikoolile, aga juriidilise ja poliitilise kirjanduse, mille hulgas oli ka rida Gdański väljaandeid, Tartu ülikoolile.¹²

Nii ühendavad vanade raamatute keerukad saatused sageli omavahel kaugel asuvaid linnu ja maid. Hoopis otsesemalt annavad sidemetest tunnistust raamatumärgid, ülestähendused, endiste omanike märkmed. Iga vana, rikkalike kogudega raamatukogu peidab saatuste saladusi, mida võimaluse korral avada püütakse. Mõistatused, mis on seotud kunagi Gdański linna elanikele kuulunud raamatutega Tartu Ülikooli Raamatukogus, on küllaltki lihtsad, pealispinnal asuvad. Nende lahendamine aitab loodetavasti gdańskilasi oma kultuuriloo rekonstrueerimisel.¹³

Gdański vanim, akadeemilise gümnaasiumi raamatukogu on oma ajaloo jooksul üle elanud palju raskusi ja kannatusi. Üks tema raamatutest — Sallustiuse *Opera* (Lugd. Bat., 1649) [vt. ill. lk. 158] —, tähistatud *Bibliotheca Senatus Gedanensis*'e eksliibrisega, saabus Tartu Ülikooli Raamatukogusse teistest sama traagilise saatusega raamatukogust: tiitellehel on säilinud *Bibliotheca Academiae Vilnensis* tempel. Hirmutatud Poola ülestõusust 1831. aastal, sulges Vene tsaarivalitsus 1832. a. Vilniuse ülikooli, mille varad, sealhulgas ka raamatud, jaotati teiste õppeasutuste vahel. Tartu ülikoolgi sai 1843. a. 240 nimetusest koosnenud loendi ettepanekuga valida sealt endale vajalikke trükiseid.¹⁴ Nii jõudis Vilniusest saabunud 498 kõite hulgas Tartusse raamat, mis kunagi oli kuulunud Gdański raamatukogule.

Nagu eespool öeldud, saabus enamik poola haritlaste raamatuid Tartusse ülikooli raamatukokku tänu K. Morgensterni isiklikele kontaktidele autorite või raamatute omanikega.

Haritud inimeste ring oli 18.–19. sajandil küllaltki kitsuke, Gdańskis koondus see akadeemilise gümnaasiumi ümber ja raamatukollektsioonid liikusid ühe professori käest teise kätte, kes olid sageli omavahel seotud veel sugulussidemetega. Nii on St. Blancardi *Lexicon novum medicum graeco-latinum...* (Lugd. Bat., 1702) [vt. ill. lk. 159] märgistatud korraga kahe eksliibrisega — üks on loodusuurija, Gdański botaanikaiaia rajaja Jakob Teodor Kleini (1685–1759) oma ja teine *Ex Bibliotheca Gralathiana*. Teine eksliibris kinnitab, et Kleini raamatud sai endale tema väimees Daniel Gralath (1708–1768), kelle poeg Daniel Gralath *jun.* tervitas K. Morgensterni tema ametisse astumise puhul *Athenaeum Gedanensis*'es, nagu eelpool juba märgitud. Poeg päris isa raamatukogu, seda omakorda kasvatades. Daniel Gralath *jun.* 5000-kõiteline raamatukogu pudenes erinevaid teid pidi laiali — pea igal Poola suuremal raamatukogul on selle eksliibrisega raamatuid.

Veel tihedam sugulus ühendas tuntud ajaloolast Gotfryd Lengnichi (1689–1774) ning tema õepoega ja samal ajal väimeest, ülemdiakon Karol Beniamin Lengnichi (1743–1795). K. B. Lengnichil oli suur, Poola ja Preisimaa ajalookäsitluste poolest rikas haruldaste raamatute kogu. Tõenäoliselt läks G. Lengnichi üheksakõiteline *Geschichte der Preussischen Lande, Königlich-polnischen Antheils seit dem Jahr 1526 biss auf den Todt*

¹² Keisrikojast Tartu raamatuvaramusse : näitus Tartu Ülikooli Raamatukogus, detsember 1995 – märts 1996 = Vom Zarenhof in die Tartuer Bücherschätze : Ausstellung in der Universitätsbibliothek Tartu, Dezember 1995 – März 1996 = Из царского дворца в Тартуское книгохранилище : выставка в Библиотеке Тартуского университета, декабрь 1995 – март 1996 / näitus ja kataloog N. Vorobjova. Tartu, 1995. 104 lk. : ill.

¹³ Nowak, Z. Miejsce piśmiennictwa polskiego w kulturze Gdańska do 1793 // Książka polska w dawnym Gdańsku. Gdańsk, 1974. S. 10.

¹⁴ TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 256 : Verzeichniss der der Dörptschen Universitäts-Bibliothek aus der Bibliothek der Wilnaschen medico-chirurgischen Akademie übermachten Bücher 1843.

Königes Sigismundi I ... (Danzig, 1722–1755) autori omakäeliste märkustega samuti sellesse kogusse, kuigi seal ei ole tema raamatumärki: esimesesse köitesse on K. B. Lengnich teinud kalligraafilise allkirja *Exemplar manu. Auctoris propria passim. Notatum emendatum et auctum testatur...*

Kõige enam hinnatud raamat Lengnichi raamatukogust, mis saabus Tartu ülikooli raamatukogusse G. Bergmanni piiblitekogu koosseisus, on Martin Lutheri toimetatud ja L. Cranachi illustreeritud *Biblia* (Wittenberg, 1541). K. B. Lengnichi graveeritud ekssliibrisele on käsitsi kirjutatud *in Danzig* nagu täpsustuseks raamatu omaniku kohta. K. Morgensterni kogu raamatutes on K. B. Lengnichi ekssliibris Benjamin Stabenau ekssliibrise kõrval. Viimane oli diakon sealsamas Püha Maria kirikus, kus K. B. Lengnich ülemdiakonina teenis.

Ajaloo sõlmuvad kokku inimeste ja raamatute saatused. Rikka, 1000-aastase ajalooga Gdański jaoks on raamatu-sidemed Eesti linna Tartuga vaid imepeen niidike, kuid kas mitte niisugustest niidikestest ei arene kestva sajanditepikkused kontaktid.

Kasutatud kirjandus

1. Cieślak, E., Biernat, C. *Dzieje gdańska*. Gdańsk, 1969.
2. *Książka polska w dawnym Gdańsku*. Gdańsk, 1974.
3. Salupere, M. Raamatuist poola-aegses Tartus // *Akadeemia*. 1994. Nr. 10. Lk. 2120–2135.
4. Wiszniewski, M. *Historia literatury polskiej*. Krakow, 1844. T. 1–6.
5. Wittyg, W. *Ex-libris'y bibliotek polskich XVII i XVIII wieku*. Warszawa, 1903–1907. T. 1–2.

ESTICA-ESTONICA-BALTICA MÄÄRATLEMISEST

Ruth Michelson

Kohanime ladinakeelse tuletisega on traditsiooniliselt tähistatud antud regioonis ilmunud ja seda käsitlevaid trükiseid (*Provincialia*). Ehkki taoliste nimetuste kasutamine on mõnevõrra laienenud teistelegi aladele, kuulub *Estica/Estonica/Baltica* eeskätt raamatukogunduse ja bibliograafia oskussõnavarasse, mille areng on meil kestnud pikka aega ja kannab endas ajaloo eri etappide otseseid mõjutusi. Kuna eelmise poole sajandi vältel valitsenud võõrideoloogiasse on eriti häirivalt takerdunud kõik lokaalse ja rahvuskultuuriga seonduv, on selle ohvriks langenud ka kohaliku tähtsusega trükitoodangu hindamine ja käsitlused. Selle valdkonna mõistetes on tekkinud nii väärtõlgendusi kui ka rakenduslikke ebakohti, mistõttu on tekkinud vajadus teoreetiliste lahenduste järele, seda enam, et teema on pakkunud huvi ka väljaspool erialast ringi.¹ Mõistagi hõlmab vaadeldav kirjandus nii käsikirjalisi, trükitud kui ka kaasaegsemal kujul teavikuid, mida siinkohal on edaspidi lihtsama sõnakasutuse ja ajaloolise tõepära huvides nimetatud üldistavas tähenduses — raamat, trükis jms. Ka on järgnevas käsitluses tähelepanu fookuses vaid silmapaistvamad näited erialase ladinakeelse nimekasutuse kohta, enam nende nimetuste kui mõistete teoreetilised tõlgendused teatmekirjanduses.

Regionaalse iseloomuga kirjanduse määratlemine on meil läbi aegade tulenenud praktilistest vajadustest, s.o. kasvanud välja kogude komplekteerimisest või bibliograafiate koostamisest. Seega on trükiste valikul, osadeks jaotamisel ja viimaste pealkirjastamisel enamasti aluseks olnud füüsiliselt olemas olev kirjandus, mis sageli on määranud ka loodava kogumi nimevormi. Nii näiteks on Tartu ülikooli raamatukogus juba Karl Morgensterni ajal kohalikku ainet käsitlevate ja kohalike trükiste kogumisel ja korraldamisel kasutatud nimetusi *Livonica*, *Curonica*,² puudub aga analoog *Estonica*. See tulenes Eestimaa kubermangu toonasest suhteliselt väiksemast erikaalust kultuurielus Liivimaa (Riia) ja Kuramaa (Miiavi) kõrval. 17/18. sajandil on ladinakeelset tuletist kohanimest "Eesti" kasutatud eesti keele tähenduses,³ 19. sajandi algupoolel ka seoses eestikeelse kirjandusega (näit. J. H. Rosenpläneri *Bibliotheca esthonica*),⁴ ja on kulunud kaugelt enam kui sajand, enne kui see tänapäevases mõistes kasutusele võeti.

Trükiste territoriaalne liigendamine provintside kaupa on 19. sajandil jätkunud peamiselt saksakeelsete kohanimedega kaudu. Vajadusel hõlmata kogu territooriumi on valdavalt kasutatud kõigi provintside (s.o. kubermangude) nimeloendit. Ajapikku käibele tulnud ala koondnimetus *Ostseeprovinzen* ei võimaldanud ladinakeelset tuletist, mida ei ole enam kasutatud ülikooli raamatukoguski tolleaegsetes süstemaatilistes kataloogides.

¹ Matjus, Ü. Tallamisi Eesti rahvusbibliograafia radadel // Akadeemia. 1999. Nr. 4. Lk. 832–849.

² Noodla, K. K. Morgenstern ja Tartu ülikooli raamatukogu // TRÜ Toim. Tartu, 1970. Vihik 262. Lk. 53.

³ Vrd. Gutschlaff, J. *Observationes grammaticae circa linguam Esthonicam*. Dorpati, 1648; Göseken, H. *Manuductio ad Linguam Oesthonicam*. Reval, 1660; Hornung, J. *Grammatica Esthonica, brevis Perspicua tamen methodo ad dialectum Revaliensem*. Riga, 1693.

⁴ Hamburg, I. Eesti bibliograafia ajalugu 19. sajandi lõpuni. Tallinn, 1986. Lk. 16, 260.

Nimetuse "Balti" ilmumine kõiki provintse hõlmavana on V. Milleri järgi alguse saanud 19. sajandi keskpaiku,⁵ enam levinud siiski alles alates venestamisest sajandi lõpupoole, kust pärineb ka ladinakeelseid tuletisi (näit. Riias asunud N. Kymmeli antikvaarses kataloogis *Bibliotheca Baltica*). Saksakeelses erialakirjanduses ja bibliograafiates on sellal (ja hiljemgi) koondnimena eelistatud *Livland*, ja seda Vana-Liivimaa tähenduses, mis hõlmas kõigi kolme provintsi alasid kokku. Bibliograafias on selle näiteks E. Winkelmanni *Bibliotheca Livoniae historica* (St. Petersburg, 1870; 2. tr. Berlin, 1878), mida mõningate piirangutega sisuliselt ja mõtteliselt jätkas iseseisvunud Eestis Blumfeldti ja Loone bibliograafia, nüüd juba uue pealkirja all.⁶

Toodud näidetes on kõne all olevaid ladinakeelseid tuletisi kasutatud peamiselt omadussõna funktsioonis, mis on alles sammuks nimisõnalise vormi suunas, s.o. nimetuste kujunemises iseseisvateks mõisteteks. Raamatukogundusse on niisugune mõiste *Baltica* kujul jõudnud Eesti Üliõpilaste Seltsi kaudu 19. sajandi lõpul, kust see võõrkeelse kirjanduse koguga 1909. a. anti üle Eesti Rahva Muuseumi arhiivraamatukokku⁷ ja kuulub sama nime all praegusele Eesti Kirjandusmuuseumile. See on tõenäoliselt ka esimene samm kohaliku kirjanduse liigitamises keeleprintsibi alusel.

Eesti "maa ja rahva" nime kasutamine vastava(te)s ladinakeelse(te)s tuletistes ongi oskusteabes alguse saanud alles Eesti rahvusriigi tekkimisega. Esimese sammu selleks on astunud ülikooli raamatukogu toonane direktor F. Puksoo, andes ühele rajatavatest kogudest nime *Estica*, seda ilmselt soomlaste analoogi *Fennica*⁸ eeskujul. F. Puksoogi jätkas rahvuskeelse kirjanduse käsitamist lahus muukeelsest, sest tema rajatud *Estica* "osakond" koosnes kahest eraldiseisvast osast — eestikeelsest ja võõrkeelsest. Viimast on ta sisu tõttu küll nimetanud ka *Baltica*'ks,⁹ nimevormi praktikas aga mitte kasutanud.

Siitpeale saab alguse vajadus Eestiga seonduvate trükiste liigitamises tänaseni kasutuses olnud vähestegi terminiteks kujunenud nimetuste sisutihedamaks tõlgitsemiseks ja piiritlemiseks, seega nende käsitamiseks teoreetiliste mõistetena.

Uudse termini *Estica* sisu on entsüklopeedias esmakordselt lahti seletanud arvatavasti F. Puksoo ise oma aja teoreetilise mõtte tasemel: "Kogu ühikuid, näit. raamatuid, mis puudutavad ja käsitlevad Eestit, eesti rahvast jne. Suuremais kogudes moodustavad nad eri osakonnad; raamatukogudes kuuluvad siia hulka ka kõik eestikeelsed trükised."¹⁰

Selle formuleeringu järgi on Puksoo, paraku pisut ebamäärases sõnastuses, ilmselgelt eraldanud eestikeelse kirjanduse omaette tervikuks nii, nagu ta tegi seda ülikooli raamatukogus kogude struktuuri uuendades. Seejuures ei ole ta eestikeelsele kirjandusele omistanud omaette võõrapärast nimetust, terminit *Estica* aga kasutanud üldnimena, mis ühendas kõike Eestiga seonduvat.

⁵ Miller, V. Baltika, tema kujunemine ja määrang // Miller, V. Minevikust tulevikku. Tallinn, 1972. Lk. 94.

⁶ Blumfeldt, E., Loone, N. Eesti ajaloo bibliograafia 1877–1917 = Bibliotheca Estoniae historica MDCCCLXXVII–MCMXVII. Tartu, 1933–1939. (Akadeemilise Ajaloo-seltsi toim. ; 8).

⁷ Antik, R. Eesti rahvuslik arhiivraamatukogu. Tartu, 1931. Lk. 16.

⁸ Sisaldas nii Soomes ilmunut kui ka Soomet käsitlevat kirjandust.

⁹ Puksov, F. Ülikooli raamatukogu // Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919–1929. Tartu, 1929. Lk. 304. (TÜ Toim. C ; 10); Puksoo, F. Tartu ülikooli raamatukogu 1920. aastail // TRÜ Toim. Tartu, 1968. Vihik 224. Lk. 31.

¹⁰ Eesti entsüklopeedia. Tartu, [1932]. Kd. 1. Vrg. 1251.

II maailmasõja järgsetes teatmeteostes on *Estica* iseseisva märksõnana kadunud, esineb vaid äraviide *Estonica*'le, puudub see isegi uusima EE märksõnaregistri köites. Ometi on *Estonica* all ENE ühest väljaandest teise korduv lisamärge: "Eesti rmtk-des ja bibliograafias eristatakse *E-st Estica*'t, s.o. eesti keeles ja Eestis ilmunud väljaandeid."¹¹

Ka raamatukogunduse oskussõnaraamatutes on *Estica*'lt enamasti vaid viidatud *Estonica*'le,¹² või nimetatud seda viimase sünonüümiks.¹³ Termin puudub ka meie võõrsõnastikes, esineb aga üllatuslikult uusimas õigekeelsuse sõnaraamatus seletusega: "Eesti keeles ja Eestis ilmunud väljaanded."¹⁴ Näib, nagu oleks tegemist Puksoo mõtte kergekälise parafraseerimisega, mis mehaaniliselt kandunud tänasessegi.

Nõukogude okupatsiooni aja teatmeteostes n.-ö. tagaplaanil antud *Estica* määratluses on aimata ideoloogilist survet, millele lisanduvad ka põhjendamatud viited sõna etümooloogiale¹⁵ ja kokkuvõttes jääb vaid kahetseda nimetuse elimineerimist oskussõnavara niigi napist loendist. Suurim mõõdalask seisneb aga selles, et eestikeelne trükisõna oleks nii justkui kaotanud oma iseseisva eluõiguse, sulandudes uusimas erialases sõnaraamatuski üldmõistesse *Estonica*.

Siiski on nimetus *Estica* leidnud praktilist kasutamist ka sõjajärgsetel aastatel, näit. endise ENSV TA Teadusliku Raamatukogu jätkuvas bibliograafias,¹⁶ mis hõlmab üpris laiahaardeliselt välisperiodikas ilmunud valdavalt võõrkeelseid, sekka väheseid eestikeelseid artikleid, maksimaalse detailsusega seonduvaid Eesti ning selle maa rahvaga.

Ladinakeelne termin ja mõiste *Estonica* on peale väheste erandite ilmunud erialasesse sõnavarasse 1960. aastatel, võimalik, et sellenimelise kogu taasloomisega toonases ENSV Riiklikus Raamatukogus,¹⁷ kus vanem osa kirjandusest koosneb valdavalt Eestimaa kubermanguga seonduvast. Esimeses sõjajärgses oskussõnaraamatus on antud seletus: "Eesti kohta või eesti autorite sulest väljaspool Eestit ilmunud kirjandus; laiemas mõttes üldse Eesti kohta teistes keeltes ilmunud kirjandus; mõnedes välismaa raamatukogudes eestikeelse kirjanduse fond. Sünonüüm: *Estica*."¹⁸

Üldsisulises entsüklopeedias on märksõna tähendust avardatud: "Eestit käsitlevad või tema kohta teateid andvad materjalid: vastavad kogud rmtk-des, arhiivides ja muuseumides; Eesti-alast materjali peegeldavad bibliograafiavahendid..."¹⁹ mis väheste sõnavaraliste erinevustega oli toodud ka selle esimeses väljaandes.²⁰ Täpsustus trükiste keele kohta selgub antud juhul lisamärkusest *Estica*, mis eraldas mõistest eestikeelse.

¹¹ Eesti nõukogude entsüklopeedia. Tallinn, 1970. Kd. 2. Lk. 266b, 268b; *Idem*. Tallinn, 1987. Kd. 2. Lk. 618a, 620b.

¹² Raamatukoguhoidja sõnaraamat / koost. H. Jürman. Tallinn, 1996. Lk. 40.

¹³ Raamatukogunduse sõnastik : eesti-vene ja vene-eesti / toim. H. Jürman. Tallinn, 1969. Lk. 33.

¹⁴ Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999 / toim. T. Ereht. Tallinn, 1999. Lk. 138a.

¹⁵ Miller, V. *Estonica* mõiste areng ja olukord raamatukogudes // Nõukogude Eesti raamatukogundus. Tallinn, 1981. Kd. 11. Lk. 100; Jürman, H. Eesti raamat ja *Estonica* // Raamatukogu. 1984. Aug. Lk. 14.

¹⁶ *Estica* : ühiskonnateadused : anoteeritud bibliograafia 1973–1997. Tallinn, 1974–1998. — Alates 1991 pealkiri *Estonica*.

¹⁷ Lotman, P. Parlamendiraamatukogust rahvusraamatukoguks. Tallinn, 2000. Kd. 3. Lk. 17.

¹⁸ Raamatukogunduse sõnastik ... Lk. 33.

¹⁹ Eesti nõukogude entsüklopeedia. Tallinn, 1987. Kd. 2. Lk. 620b.

²⁰ Eesti nõukogude entsüklopeedia. Tallinn, 1970. Kd. 2. Lk. 268b.

Sedagi terminit pole võõrsõnade leksikonid registreerinud, uusim õigekeelsuse sõnaraamat aga annab tähenduse lakooniliselt: "Eesti kohta teateid andvad materjalid."²¹ H. Jürmani koostatud uusim erialane sõnaraamat on loobunud ebamäärasest "materjalist" järgmiselt: "Eestit käsitlev kirjandus, esijoones Eesti ja eestlaste kohta teistes keeltes ja väljaspool Eestit eestlaste avaldatud teosed."²²

Ka mõiste *Baltica* on aegade/olude muutudes läbinud omalaadse kujunemisloo, ometi mitte lõpliku mõtteselguseni. Eesti esimeses entsüklopeedias on see formuleeritud veel üsna häguselt: "... rühmitatud kogu ühikuid, nagu raamatud, ürikud jne., mis käsitlevad Baltikumi. Selle tõttu nimetatakse B-ks eriti suuremate raamatukogude osakondi, kuhu on koondatud terve Baltimaise puutuv kirjandus kui ka kõik siin ilmunud trükitooted."²³

Tsaariaegse nimetuse taassünd II maailmasõja järel on seostatav ENSV TA Raamatukogus Baltika osakonna loomisega,²⁴ mis hõlmab küll ka kirjandust laiemalt mõistega määratavatest piiridest.

Mõiste määratlus, mis sisaldas ka trükiste keele kriteeriumi, on ENE esimeses väljaandes antud peaaegu sõna-sõnalt esimese sõjajärgse oskussõnaraamatu järgi: "... end. Balti kubermangudes Eesti-, Liivi- ja Kuramaal ilmunud ja samuti neid puudutav mujal ilmunud võõrkeelne kirjandus; kasut. laiemas tähenduses ka kogu Baltimaid (Eestit, Lätit, harvemini Leedut) käsitleva kirjanduse kohta."²⁵

ENE teises väljaandes on territooriumi märgitsev ebatäpsus kõrvaldatud (loobutud Balti provintside (kubermangude) ekslikust võrdsustamisest Balti riikidega) ja antud viitega väga vajalik seos *Estonica*'ga, lisaks eraldi rõhutatud venekeelse kirjanduse kaasamist.²⁶

Baltica on siin käsitletuist ka ainus termin, mis on jõudnud võõrsõnade leksikoni, kus kordub peaaegu sõnasõnalt uusimas H. Jürmani sõnaraamatus esitatu: "... endistes Balti kubermangudes (Eestimaa, Liivimaa, Kuramaa) ilmunud ja neid käsitlev kirjandus,"²⁷ sedapuhku trükiste keelelist kuuluvust märkimata.

Kõigis tsiteeritud määratlustes jääb lähemal vaatlusel selgusetuks rida küsimusi. Kui pidada (tõlke)sõnaraamatutes lubatavaks terminite sisuseletuse nappi sõnastust, erialastes terminoloogilistes kasutajate sihtgruppi arvestades mõnevõrra ehk samuti, siis universaalne teatmeteos peaks mõõndusteta sisaldama võimalikult ammendava, vähemalt mitte desorienteeriva definitsiooni.

Eespool toodud *Estica/Estonica* mõistete seletustes jääb kaksipidi tõlgendatavaks isegi trükiste keel, sest sõnastus lubaks "Eestis ilmunud väljaannete" hulka peale eestikeelsete justkui siin ilmunud muukeelsedki. Täht-täheliselt tuleks "Eesti" all mõista EV territooriumi, seega ajaliselt alates aastast 1918. Nõuab eriomast mõttepingutust avastamiseks, et sõnapaar "väljaspool Eestit" võiks hõlmata välismaa kõrval ka a e g a enne Eesti Vabariigi sündi ja seega piirkonda, mille moodustasid kubermangud, Vana-Liivimaa või isegi muinasaeg — nagu see sisuliselt olema peakski. Antud formuleeringute järgi eestikeelset

²¹ Eesti keele sõnaraamat... Lk. 138a.

²² Raamatukoguhoidja ... Lk. 40.

²³ Eesti entsüklopeedia. Tartu, [1932]. Kd. 1. Vrg. 825.

²⁴ Reimo, T. Baltikaosakond // Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogu 50. Tallinn, 1996. Lk. 45.

²⁵ Eesti nõukogude entsüklopeedia. Tallinn, 1968. Kd. 1. Lk. 285a; Raamatukogunduse ... Lk. 22.

²⁶ Eesti nõukogude entsüklopeedia. Tallinn, 1985. Kd. 1. Lk. 450a.

²⁷ Raamatukoguhoidja ... Lk. 25; Võõrsõnade leksikon. Tallinn, 2000. Lk. 107.

trükisõna enne aastat 1918 olemas ei olnud, Eestit käsitlev kirjandus mistahes keeles saab aga alguse alles pärast omariikluse sündi.

Lahenduse eelõeldule pakub, paraku näiliselt, mõiste *Baltica* määratlus, mille järgi ka Eesti ala käsitlev võõrkeelne kirjandus kandub nii ilmumise kui ka ainekäsitlesega ajas tagasi, s.o. Balti kubermangude perioodi. Territooriumi piiritlemine tsaariaegsete kubermangudega (seesütlevas käändes) välistab sõnaselgelt meie ajaloo enne Põhjasõda, seega ka näit. Rootsi aja koos toonaste trükistega, rääkimata varasematest käsitlustest.

Loovtöö käsitletud mõistete mõtestamisel ja määratlemisel pärineb valdavalt II maailmasõja järgsetest šovinistliku režiimi politiseeritud oludest.²⁸ Ometi pole algsetele seisukohtadele edaspidigi järgnenud eeldatavaid korrektiive, mis võinuksid koha leida ehk ENE uustrükis (2. kd. ilmus 1987) või siis selle täiendköites (1999) või vähemalt erialasõnaraamatus (1996). Hetkel on toodud formuleeringud jäänud ainukehtivaiks, eksitades praktikuid ja hägustades aine niigi komplitseeritud olemust.

Eestiga seonduva trükitoodangu määratlemisel ja liigitamisel tuleb arvestada tervet rida tunnuseid, millest enamik on üksteisega seotud ja määravad trükise olemuse vaid koostoi me tulemusel. Sellisteks tunnusteks on trükiste keel, autor, ilmumiskoht, ilmumisaeg, temaatika, käsitletav ajastu, otstarve, puhuti ka väljaande laad, mida arvestamata trükiste eesmärgipärane klassifitseerimine ei ole võimalik. Neid valikukriteeriume on spetsialistide nõupidamistel suurelt osalt arvestatavaks tunnustatud ja arvatavasti korduvalt,²⁹ kuid lõppeesmärgiga mahutada vaid kahe kasutamist leidnud mõiste — *Estonica* ja *Baltica* — alla kogu vaatlusalune kirjandus. See koosneb aga nii eesti- kui ka võõrkeelsest, nii kohapeal kui ka väljaspool ilmunust, nii Eestiga temaatiliselt seonduvast kui ka teemavälisest käsitlustest, olles ajas ja ruumis üksteist osalt välistavad ja osalt k a t v a d. Viimane asjaolu ei võimaldagi kogu vaatlusalust trükitoodangut liigitada pelgalt 1–2 tunnusjoone alusel.

Ühese kriteeriumina, mis kogu Eestiga seonduva trükitoodangu jaotab kaheks teineteist välistavaks osaks, on k e e l e p r i n t s i i p. Selle alusel on eraldi vaadeldavad eestikeelsed ja muukeelsed trükised, mis teiste tunnusjoonte (ilmumiskoht, autorsus, sisu jm.) järgi on käsitatavad omaette. Ometi pole seegi rakendatav kõigil juhtudel: rööpteksti(de)ga väljaanne kuuluks vajadusel mõlemasse keelerühma, mitmekeelse sisuga kogumikud samuti.

Eestikeelse trükitoodangu sünd, kujunemislugu, ka tekkeline leviala, olgu põhi- komponentides sarnane Eestiga seonduva võõrkeelse trükitoodanguga, on sedavõrd rahvus- kultuuriline nähtus, et nõuab tingimusteta käsitamist iseseisvana ja seda ilma võõrkeelse nimevormita. Sõjajärgsed püüded mahutada seda *Estica* raamidesse ei ole põhjendatud ja on tulenenud pigem võõrmõjudest. Ka omamaiste suurte raamatukogude praktikas (peale mõnesuguste kõrvalekallete) on see üldjuhul paigutatudki täieõiguslikuna omaette ja oma eestikeelse nime all. Seega eestikeelne raamat on **eestikeelne raamat**³⁰ (joon. 1).

Meie omamaise raamatukultuuri areng ei ole aga määratav kitsalt rahvuskeelse kirjan- duse baasil, mis on ju sündinud kohaliku võõrkeelse rüpest, kasvanud ajapikku ainu-

²⁸ Miller, V. *Estonica* mõiste... Lk. 95–96.

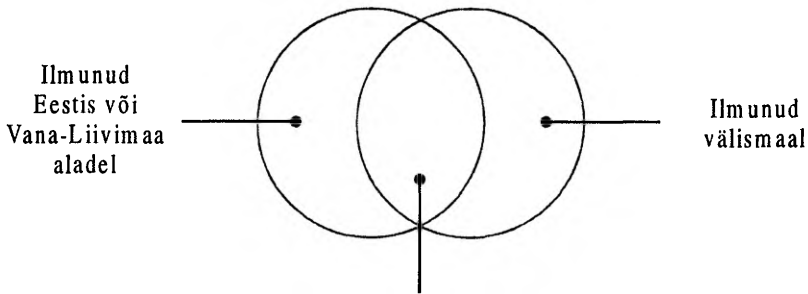
²⁹ Jürman, H. Eesti raamat ja *Estonica* // Raamatukogu. 1984. Aug. Lk. 14–15; Jürman, H. Oskussõnastik raamatukoguhoidjale // Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat : 5 (1993). Tallinn, 1994. Lk. 71–73.

³⁰ Jürman, H. Eesti raamat... Lk. 14.

valitsevaks, andes selle kõrval tänapäeva integreeruvus maailmas ka enam maad võõrkeelsele. See Eesti piirides arenenud kooslus tingib siinse *m i t m e k e e l s e* trükitoodangu vaatlemist taas omaette nähtusena kitsalt raamatuloolisest aspektist. Kodumaine trükitoodang tervikuna keelele/sisule vaatamata kätkeb endas nii trükinduse, raamatukujunduse kui ka arvuliste üldnäitajate arengulugu läbi aegade — mida varasematest, seda väärtuslikumana,³¹ mida lähemale kaasajale, seda arvukamana. See ilmumis-/trükkimiskoha järgi Eesti piirides teoks saanud kirjandus on — **Eesti raamat** (joon. 2).

Joon. 1

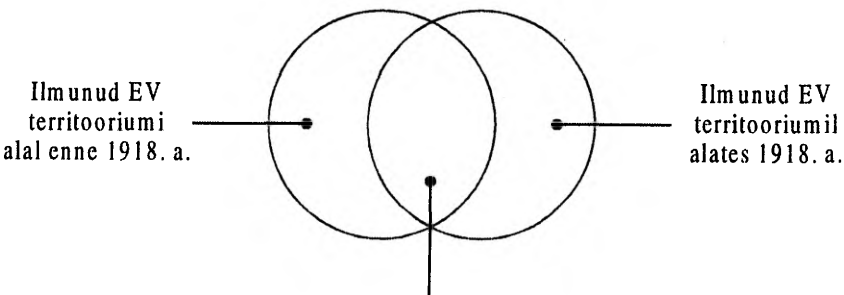
Eestikeelne raamat

Rööptekstiga trükised,
eestikeelse tekstiga kogumikud

Joon. 2

Eesti raamat

Kirjastatud/toimetatud Eestis,
trükitud välismaal

³¹ Vt. ka Miller, V. *Estonica mõiste...* Lk. 97–98.

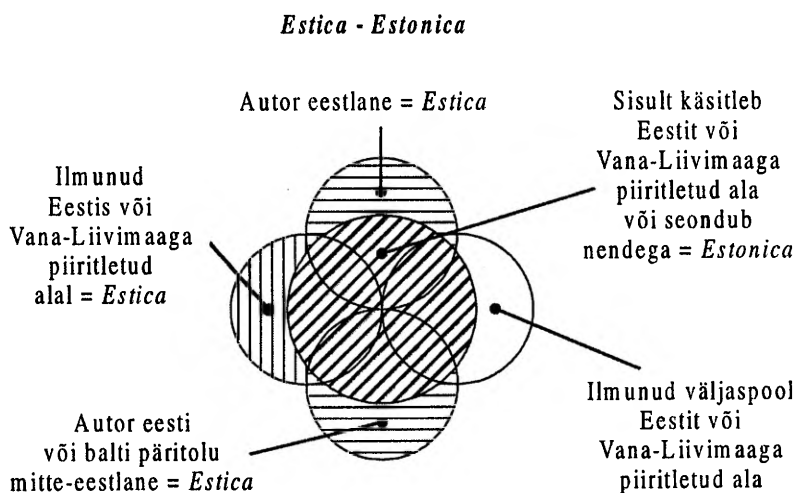
Eestikeelse/eestimaise trükisõna kõrval seondub Eestiga samaväärne v õ r k e e l n e kirjandus. See on formaalsete tunnuste (ilmumiskoht, -aeg) alusel osalt kattuv mõistega "Eesti raamat", on aga tekkelooliselt vanem ja hõlmab laiemat piirkonda. See osa trükisõnast ei ole ühitatav rahvuskeelsega, vaid kujutab endast omaette tervikut, mis keeleerisuse alusel on tähistatav traditsioonilise ladinakeelse nimevormiga. See Eestiga mitmeti seonduv v õ r k e e l n e kirjandus on ajaloolis-territoriaalse printsiibi, s.o. i l m u m i s a j a j a k o h a järgi vaadeldav peamiselt kolmes grupis: 1) kuni a. 1917 (*incl.*) kogu endiste Balti provintside, s.o. Vana-Liivimaa alal (mitte vaid Balti kubermangudes!) ilmunud kirjandus; 2) alates a. 1918 Eesti Vabariigi territooriumil ilmunu ja 3) siinset päritolu autorite trükised väljaspool mainitud piire, s.o. välismaal (ka endises NLiidus) ja seda läbi aegade (joon. 3).

Autorite valikul on siinjuures määravaks päritolu, elukoht, peategevusega seotud piirkond ja aeg, välismaalaste korral peamise loometegevuse või elutöö etapp, kuivõrd see on toimunud antud piirkonnas. Rahvusliku päritolu pinnal on kaugemas minevikus esinenud autorid valdavalt muulased, kaasajal on järsult kasvanud tendents eestlastest autorite tööde avaldamiseks v õ r k e e l n e s nii siin kui ka välismaal.

Mitmene ja suhteliselt formaalne seos Eestiga tingib vaadeldava kirjanduse universaalse temaatika, mis peegeldab siinset tegevust ja mõttemaailma üldiselt, teoreetiliste ja praktiliste teadmiste arengut ja levikut nii kohapeal kui ka väljaspool, siinsete autorite sidemeid muu maailmaga. Kõik see on kokkuvõttes meie rahva kujunemise/olemise kultuurilooliseks taustaks meie endi jaoks, olles ühtlasi üheks komponendiks, mis näitab meie erikaalu maailmakultuuri üldises kontekstis.

Kuivõrd tegu on kirjanduse piiritlemisega m e i e n d i s e i s u k o h a s t ja m e i e o m a t a r b e k s, peaks vaatlusaluse trükisõna nimevormgi olema seotud Eestiga. Sisuliselt laia haaret arvestades ei tohiks see aga rõhutada "maad ja rahvast", mistõttu sobitub selleks teretulnult seni põhjendamatu kõrval jäänud nimetus — *Estica* (joon. 3).

Joon. 3

Formaalsete tunnustega piiritletud trükistest kattub *Estica* suure osa kirjandusega, mis sisuliselt käsitleb Eesti asuala kõige laiemas mõttes: ajalugu, loodust, majandust, siin elavaid/elanud rahvaid ja nende tegevust, ühiskonnaelu tervikuna jne. ehk teisi sõnu: on seotud konkreetsete sündmuste, paikkonna või isikutega läbi aegade.

Lõivu makstes ajaloolisele tööle, ei saa siinkohal territoriaalselt piirduda kitsalt Eesti riigi piiridega määratud olgu kaasajal või minevikus. Eesti aines sisaldub nii väliseestlaste tegevuses (kaasa arvatud eestlaste asundused Venemaal) ja seondub kõigi Balti provintside elu-olu käsitlustega minevikus. Sealt pärinevad kultuuri, majanduse või õigusloome suhted Eesti ja eestlaste jaoks, rääkimata siinsetest teiste rahvuste esindajatest.³² Territoriaalselt tuleb kuni Eesti iseseisvumiseni siingi arvesse Vana-Liivimaa ala kui suhteliselt kõike hõlmav tervik juba alates 13. sajandist. Juurde tuleb arvestada veel Narva ja selle piirkond, mis tsariaajast peale kuulus Peterburi kubermangu, samuti setud ja Petseri, mis administratiivse jaotuse järgi kuulus Eesti piiridesse ainult aastatel 1918–1946, enne ja pärast aga Pihkva kubermangu/oblastisse.

Kohapealsetele trükistele lisanduvad selles seoses ka välismaal ilmunud, seda mitte autorist, vaid ainekäsitlusest lähtuvalt, olgu temaatiliste uurimuste või personaaliaga. Samuti on siinkohal arvestatavad väljaspool ilmunud trükised, mis on läbi aegade olnud sihtotstarbeliselt määratud kasutamiseks siinsetel aladel, nagu kirikukirjandus, seaduste tekstid, kooliõpikud jms. Kuivõrd tegemist on meie endi nägemusega meie “maa ja rahva” arenguteest, on seegi trükiste kogum eristatav eestitüvelise nimetusega — *Estonica*. See on see osa kirjandusest, mida tundmata/mõistmata meie asuala ajaloo ja tänapäeva käsitamine ei saa olla adekvaatne ja on tervikuna seatud uurimistöö teenistusse (joon. 3).

Kuna mõiste *Estonica* hõlmab ka Liivimaale ja Kuramaale pühendatud käsitlusi ja seal ilmunut, on nende aladega lokaalselt seonduvate trükiste täpsem liigitamine võimalik *Livonica* ja *Curonica* abil, kui selleks peaks olema vajadust.

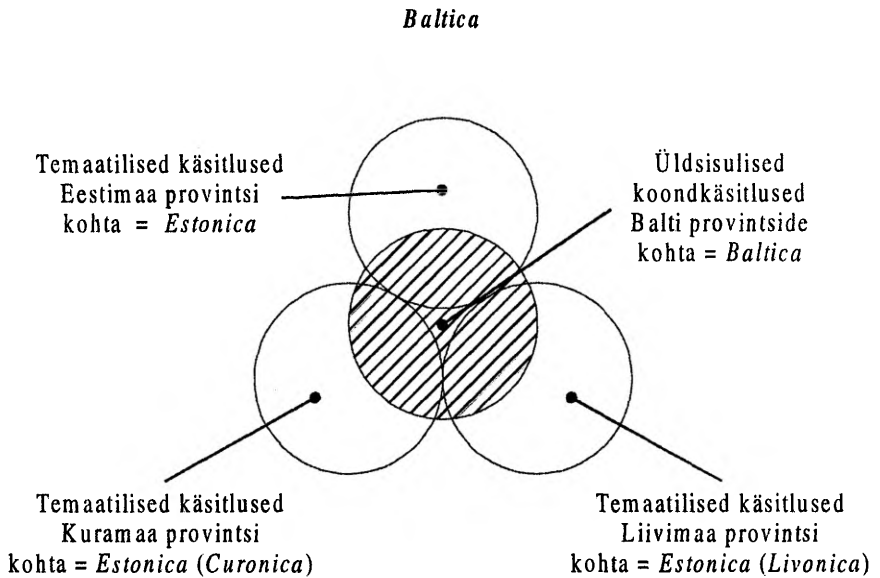
Eelkäsitletud *Estica/Estonica* mõistetes sisaldub suur osa nõukogude okupatsiooni aastate eelisnimega *Baltica* hõlmatust, mille otstarve uutes oludes näikse olevat kahanenud miinimumini. Mineviku trükised, mille koguhulk ei suurene, on meie jaoks ikkagi Eesti, mitte Balti ajalugu, ja käsitav Eesti ajaloo kontekstis. Nägemus Eestist pelgalt omaaegse Balti koostisosana on lõpptulemusena meie endi jaoks tähtsama pisendamine milleski suuremas ja justkui olulisemas või selle kõrval. Piiride tõmbamine omaaegsete Balti provintside ja Eesti vahel minevikus on äärmiselt tinglik nii ajalises kui ka territoriaalses mõttes, trükiste endi selekteerimine lõplikult isegi teostamatu. Tulevikku suunduv mõte käsitab Eestit Eestina ja sellega seonduv kirjanduski piirdub Eestiga, mida aeg edasi, seda arvukamana. Seega on mõiste *Baltica* kasutamine ka Eesti iseseisvumisele eelnenud perioodi trükiste osas häirivalt tinglik ja sobitub koos uuemaegsega meie jaoks olulisemasse mõistesse *Estonica*. Alternatiivse võimalusena on endisaegne mõiste *Baltica* kasutatav kitsamas tähenduses kõiki omaaegseid Balti provintse hõlmavate üldsisuliste koondkäsitluste korral, kui selleks on vajadust (joon. 4).

Siiski on mõistel *Baltica* eluõigus ka tänapäeval, ent seda uues tähenduses ja kolme Balti riiki, Eestit, Lätit, Leedut ühendavate käsitluste korral. Viimaste hulk näitab kasvutendentsi ega ole ühitatav endisaegse mõistega, on aga rakendatav ühistest saatusaastatest 1939/1940 alates. Mõistagi saab siin olla tegemist vaid üldistavate ja võrdlevate koond-

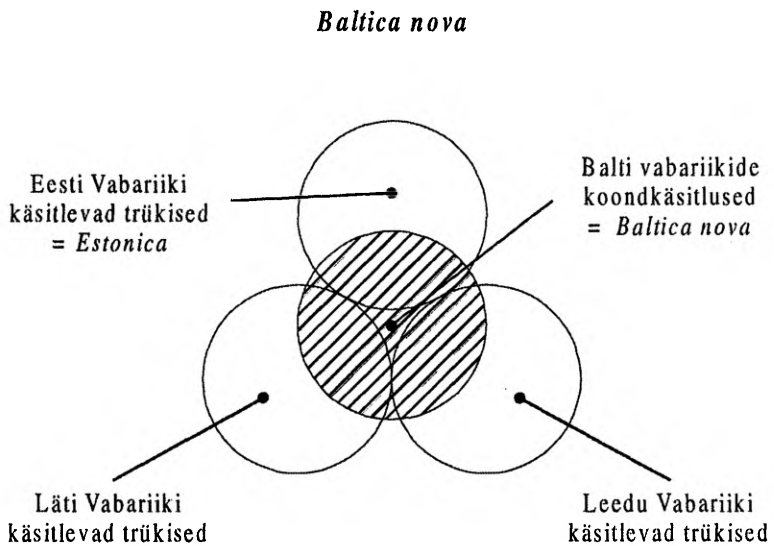
³² Vt. ka Miller, V. Baltika... Lk. 94–100.

käsitlustega, mitte aga üksiku riigi temaatikaga eraldi. Need ei ole liidetavad ainult eesti-aineliste trükiste hulka, küll aga moodustavad kasvava ja sisulistel kaalutlustel möödapääsmatult vajaliku kirjanduse liigi Euroopa suundumuste taustal. Eksituste vältimiseks lähiminevikus elavalt kasutuses olnud endisaegse samanimelise kõrval võiks see osa kirjandust vajaduse korral olla koondatud mõiste alla *Baltica nova* (joon. 5).

Joon. 4

Joon. 5

Kirjeldatud eestikeelne raamat / Eesti raamat / *Estica/Estonica/Baltica/Baltica nova* mõisted on üksteist osalt kattes, osalt välistades haaranud kogu Eestiga seonduva trükitoodangu, mida ühese kõikehõlmava nimetusega tähistada polegi võimalik. Tüpoloogia selline rakendus teenib objekti käsitlust meie endi vaatekohast ega tarvitse ühtida nägemusega meist väljastpoolt.

Orienteerumine Eestiga seonduva trükisõna suhteliselt komplitseeritud koosluses on vajalik eelkõige meile endile, et paremini mõista kogu valdkonna üksikosade olemust ja omavahelisi seoseid. Samas on teoreetilisel lähenemisel ka praktiline tähtsus meie olemasolevate kogude hindamisel ja edasisel (järel)komplekteerimisel.

Teadaovalt on vanim võõrkeelne eestiaineline kogu Eesti Kirjandusmuuseumis alguse saanud eestlaste endi suundumustest ja tegevusest, täienenud ka hiljem sihipäraselt, mistõttu see on ehk teistega võrreldes täielikumgi. Ometi kannab see ajaloolist nimetust *Baltica*. TÜ Raamatukogu sellesisulise trükiste kogu tuumik on moodustunud omaaegse ülikooli vajadusi arvestades, keskendunud peamiselt Liivimaale ja Kuramaale, täienenud aga edaspidigi laiemas profiili suunas ja kannab nimetust *Estica*. Eesti Rahvusraamatukogu eestiaineliste trükiste kogu algse tuumiku moodustavad tsaariaegse Eestimaa kubermanguvalitsuse profiilile vastavad trükised, aegade/olude muutudes mõistagi sisult avardunud. See kogu kannab nimetust *Estonica*. Eesti Akadeemilise Raamatukogu sellekohase kogu koosseisu on algselt määranud Tallinnas asunud baltisaksa kirjanduslik-kultuurilise organisatsiooni — Eestimaa Kirjanduse Ühingu — suunitlus ja on edaspidigi täienenud vajadustele vastavalt. Koguga on ühitatud teistegi Tallinna vanade kogude varad ja see kannab nimetust *Baltica* (Baltika osakond), seda rohkem päritolult kui sisust lähtuvalt.

Seega on Eesti suuremate raamatukogude eestiainelised kogu algselt olnud hoopis eriilmelised, rahvuskultuuri arenedes hakanud üksteisele lähenema, kaasajal üldjoontes koguni sarnanema, ehkki kannavad erinevaid nimetusi. Seejuures sisaldub neis kõigis eelkäsitletud mõistete valgusel nii *Estica* kui ka *Estonica*, nii *Baltica* kui ka *Baltica nova* erinevas mahus ja paraku kaugel ammendavusest. Eestiainelise kirjanduse teoreetiline käsitlus ei tähenda ajalooliselt kujunenud nimemuutusi raamatukogudes, küll aga vajalike mõistete üheseid ja põhjendatud definitsioone erialakirjanduses ning teatmeteostes.

Eestiainelised kõikehõlmavad täiuslikud kogud ilmselt ei olegi enam reaalsus, küll aga eesmärk, mille poole tuleb püüelda mistahes muusisulise ja paratamatult vananeva trükitoodangu kõrval. Oma “maa ja rahvaga” seonduv kirjandus on vaieldamatult koguulatuses aegumatu. Selle teadlik ja sihipärane kogumine, korrastamine, säilivuse kindlustamine on meie suuremate raamatukogude pärisosa, mis hoolimata eri nimetustest, erinevustest/sarnasustest koostises, peaks tänu hajutatusele garanteerima ka jäädava säilivuse mistahes oludes või võimalikes katastroofides.

LÜHENDID

- AR — Tartu Ülikooli arstiteaduskond
BA — TÜ botaanikaaed
BG — Tartu Ülikooli bioloogia-geograafiateaduskond
EAA — Eesti Ajalooarhiiv
EAR — Eesti Akadeemiline Raamatukogu
EBSCO — Elton B. Stephens Company
EE — Eesti entsüklopeedia
eIFL — Electronic Information for Libraries
EKÜ — Eestimaa Kirjanduse Ühing
EMKÜ — Eesti Muusikakogude Ühendus
ENE — Eesti nõukogude entsüklopeedia
EPMÜ — Eesti Põllumajandusülikool
EÜM — Eesti üldine märksõnastik
FI — Tartu Ülikooli füüsika instituut
FK — Tartu Ülikooli füüsika-keemiateaduskond
FL — Tartu Ülikooli filosoofiateaduskond
HT — Tartu Ülikooli haridusteaduskond
HTML — HyperText Markup Language
HUM — Humanitaarraamatukogu
INNOPAC — *Innovative Interfaces Inc.* toodetud raamatukogusüsteem
JV — TÜ majandusteaduskonna juhtimise ja turunduse instituut
KHO — käsikirjade ja haruldaste raamatute osakond
KK — Tartu Ülikooli kehakultuuriteaduskond
MJ — Tartu Ülikooli majandusteaduskond
MT — Tartu Ülikooli matemaatika-informaatikateaduskond
OI — Tartu Ülikooli õigusteaduskond
OSI — Open Society Institute
RA — TÜ majandusteaduskonna rahanduse ja arvestuse instituut
RI — TÜ majandusteaduskonna rahvamajanduse instituut
RR — Eesti Rahvusraamatukogu
SO — Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskond
STN — Scientific & Technical Information Network
TA — Teaduste Akadeemia
TPÜ — Tallinna Pedagoogikaülikool
TPÜR — Tallinna Pedagoogikaülikooli raamatukogu
TTÜ — Tallinna Tehnikaülikool
TÜ — Tartu Ülikool
TÜK — Tartu Ülikooli Kliinikum
TÜR — Tartu Ülikooli Raamatukogu
UDK — universaalne detsimaalklassifikatsioon
US — Tartu Ülikooli usuteaduskond
ÕES — Õpetatud Eesti Selts

TARTU UNIVERSITY LIBRARY

YEARBOOK

2001

S u m m a r y

FOREWORD

Tartu University Library Yearbook 2001 consists of the following subdivisions:

- 1) "About Scientific Information and Research Libraries" – An essay by Library Director Toomas Liivamägi.
- 2) Annual Report, containing the text and supplementing appendices (tables, statistics, lists, etc.).
- 3) Photos of library events in 2001.
- 4) *Personalia* — short articles with photos to celebrate the anniversaries of library staff members, and two obituaries.
- 5) List of book donators for 2001 (persons, institutions).
- 6) Four papers written by staff members of Tartu University Library and one paper by Thomas Stäcker, a German librarian.

General information about the library in Estonian, English and German can be found on the library homepage, <http://www.utlib.ee>

ANNUAL REPORT 2001

Contents of the Annual Report in Estonian

- I. General
- II. Budget
- III. Staff
- IV. Structure
- V. Acquisitions
- VI. Cataloguing, electronic catalogue ESTER
- VII. Bibliographies
- VIII. Collection management
- IX. Introduction of the system of subject librarians
- X. Public services
- XI. Library and bibliographic instruction
- XII. Research
- XIII. Publishing
- XIV. Co-operation with Estonian libraries
- XV. International co-operation
- XVI. Library committees, councils and boards, temporary work groups
- XVII. Continuous learning of the staff
- XVIII. Public Relations
- XIX. European Documentation Centre (EDC)
- XX. NATO Information Centre

A p p e n d i c e s

- I. Decisions of the Library Development Board
- II. Collections (ISO 2789–1991)

SUMMARY

- III. Acquisitions in 1997–2001 (ISO 2789–1991)
- IV. Acquisition sources in 2001 (ISO 2789–1991)
- V. Acquisitions in 1999–2001 (statistics)
- VI. Use of acquisition sums in 1999–2001 (thous. of EEK)
- VII. Allocation of acquisition sums in 2001 (approved by the TU budget committee on 8.12.2000)
- VIII. Growth of collections in 1999–2001
- IX. Materials entered into the electronic catalogue ESTER (%) on 31.12.2000 and 31.12.2001
- X. Databases created in the library (31.12.2001)
- XI. Archival collections processed in 2001
- XII. Public services in 1999–2001 (statistics)
- XIII. Loans (with the help of staff)
- XIV. Visits to the main library (Sept.–Dec. 2001)
- XV. Loans, returns and the renewals of library cards in the main library (Sept.–Dec. 2001)
- XVI. Use of EBSCO databases in 2000–2001
- XVII. Maintenance and binding, restoration and conservation in 1999–2001 (statistics)
- XVIII. Exhibitions of library materials and patron events 1999–2001 (statistics)
- XIX. Exhibitions
- XX. Publications
- XXI. Articles, bibliographic lists, news articles, Master's theses, books published by staff
- XXII. Electronic publications
- XXIII. Short bibliographic lists
- XXIV. Presentations
- XXV. Lectures
- XXVI. Conferences, seminars, meetings
- XXVII. Business trips and travel abroad
- XXVIII. Reports on business trips and travel
- XXIX. Structure of the library and the staff (01.01.2001–31.12.2001)
- XXX. Staff members with academic degrees (31.12.2001)
- XXXI. Members of ELA (31.12.2001)
- XXXII. Members of scientific organisations (31.12.2001)
- XXXIII. News

I. General

Tartu University Library (founded in 1802) is operating, according to its statutes, adopted in 1997, as a national and state universal research library. In the structure of Tartu University the library reports directly to the Rector Prof. Jaak Aaviksoo.

Director Toomas Liivamägi, Head of Public Services Mare-Nelli Ilus and Managing Director Heiki Epner filled the administrative positions of the library, library administration was guided by the Library Committee.

The Library Development Board, consisting of 13 members, discusses and solves problems related to the library.

To solve more specific problems, permanent or temporary committees/work groups have been formed, such as the collections development committee, the collections management committee, the cataloguing committee, the information technology committee, the publishing board, and a work group for developing the preservation principles for card and sheet catalogues.

On the Independence Day on 24th of February the President of the Estonian Republic gave the Estonian State Honours to four staff members of TUL to acknowledge their services to the state and nation.

The year under review could be characterised by the following highlights and events: the final application of the system of subject librarians on the first of March; developing of the principles of the new library structure, staff classification and salary groups (the system was approved and applied on 01.01.2002); the completion of an INNOPAC-based database *Lotman, Juri. Mints, Zara. Epistolar Personal Archive*, and the confusion and indefiniteness related to the future fate of J. Lotman's archive; the approval of the members of the new Library Committee; preparations for the opening of an INNOPAC-based digital database of portraits accessible via the library homepage (about 600 entries and 300 pictures); renovation of the entrance hall and the users' entrance to the library; outlining of the program of events to celebrate the library's 200th anniversary; and the continuously insufficient budget of the library, resulting in the conservation of several bibliographic databases.

II. Budget

In 2001, the total budget income of the library was expected to be 27 486 400 EEK; the total of 27 416 400 EEK came in. The actual intake from scientific and development contract works was less than planned.

The total expenditure of the library was 26 904 600 EEK in 2001, containing the salaries — 50,9%, acquisition sums — 31,6%, electricity and heating — 8,4%, office and management costs — 7%. Compared with the planned budget, the greatest increase occurred in office and management costs and salaries. Compared with the previous year, the expenditures for salaries decreased, but the office and management costs increased.

III. Staff

As of 31.12.2001, the number of FTE staff in the library was 221,25 (252 staff members). The number of professional FTE staff was 167,25 (188 staff members), support FTE staff was 53,75 (64 workers).

The number of FTE staff was reduced by 35 (35 staff members), including 27,5 professional FTE staff (26 staff members), and 7,5 support FTE staff (9 workers).

130 professional staff members have university degrees, 5 professional staff members have graduated from colleges, and 53 have finished secondary schools. 25 staff members have been professionally trained in librarianship; 16 of them have university degrees, 5 — college education and 4 — specialised secondary education. 5 staff members have a scientific degree (two Candidates of History, three Masters).

SUMMARY

All positions of cloakroom attendants and a part of the positions at customer services were transferred to fixed-date contracts.

New job descriptions were made for all library positions according to the newly adopted salary regulations of the university. Important changes were made in the classification, official titles and educational requirements of the staff. Staff salaries were brought into accordance with the university salary regulations. The changes became effective on 01.01.2002.

IV. Structure

Regulating of the library structure was continued. A new structural unit — the Department of Institutional Development and Administrative Assistance — was formed on 01.12.2002 by merging the former Departments of Research and Public Relations and Statistical Service. The aim of the new department is to support the administration and development of the library, and the development and promotion of the library's image.

The new structural scheme of the library was worked out in the last months of the year; it became effective on 01.01.2002. New descriptions of all structural units were made in accordance with the university regulations.

V. Acquisitions

Acquisition sums for 2001 were 8 500 000 EEK. It remained almost the same as the sums allocated for the year of 2000 (8 445 000 EEK). Such financing does not support the meeting of tasks set for the library. The prices of publications rise about 10–15% yearly; since the budget does not increase, providing the university with research and teaching materials is seriously hindered.

Two major changes were initiated in the field of acquisitions.

The system of subject librarians was fully applied on the 1st of March. Subject librarians co-operate with the university faculties in specifying acquisition needs. The responsibility for acquisition decisions was greatly shifted to the subject librarians. Such appointment made the using of special offers made by the publishers more complicated, since, as a rule, such offers are not centred on certain subject areas, but on the whole production of a publisher.

The second change was related to the allocating of acquisition sums for foreign publications to the faculties according to the percentage of the faculty budget in the university budget. Such method allows for fairer distribution of acquisition sums. The sums designated for the purchase of Estonian publications and *generalia* (general reference works, foreign newspapers, journals of general interest) were not divided among the faculties.

The faculties participated more energetically in the acquisition of materials in their subject areas by supplying additional sums. The Faculty of Economics showed the highest interest and initiative by substantially contributing to the acquisition sums.

The proportion of electronic information among library acquisitions has grown from year to year. During the year under review, the library spent 973 100 EEK (11,4% of acquisition sums) on **electronic information**. The library acquired 4747 titles of electronic

journals, 55 on-line databases; on 14 occasions the publishers offered a trial use of on-line databases to the library.

A consortium, consisting of four Estonian libraries, purchased access to the Elsevier database *ScienceDirect*, an archive of electronic journals *JSTOR*, the American Institute of Science Information databases *Current Contents Connect* and a number of others in 2001.

The number of titles of foreign scientific periodicals on paper slightly diminished in 2001 (700 titles in 2000; 655 titles in 2001). 60% of acquisition sums were spent on the purchase of foreign periodicals. As in 2000, the purchase of materials supporting teaching activities continued to be the other acquisition priority among foreign materials, second to scientific journals.

Foreign exchange activities were not expanded due to irregular opportunities of sending the materials, high prices of materials published by the university publishers, and high mailing costs; the exchange of publications has not proved to be cost-effective at present time.

More important book donations to the library were: information materials and a book series containing the works of American literature classics and selected works of American politicians from the Embassy of the USA; a book donation from the publisher Wachholz from Schleswig-Holstein federal state, Germany, organised by Dr. Jürgen Beyer; the library of Prof. Isidor Levin from St. Petersburg, Russia.

The number of purchased copies of **Estonian publications** (in addition to legal deposits) has constantly been diminished. In the previous years the library bought one textbook for every five students, now the balance is 1:10.

Acquisitions of the year are summarised in the Table (p. 180).

VI. Cataloguing, electronic catalogue ESTER

Cataloguing was mainly done in the information system INNOPAC.

During the year under review, four types of records were entered into the electronic union catalogue of Estonian research libraries ESTER:

1. Original records for new acquisitions — 19 569 titles.
2. Copied records for new acquisitions — 2 529 titles.
3. Short records for materials that had already been entered into card catalogue — 18 392 titles.
4. Retrospective conversion (conversion of card catalogues into electronic format, and the conversion of short record entries into full records) — 54 999 titles.

By the end of the year, 18,8% of all items held in library's active collections had been entered into the electronic catalogue (in 2000 — 10,8%, increase 8%).

Instructions were prepared for entering the uniform titles of serials, changes in serial titles, journal supplements, etc. into electronic catalogue.

The cataloguing of Estonian publications has been made easier due to the opportunity of using record entries created by the National Library of Estonia in the framework of Estonian National Bibliography. Still, about 40% of all records are original records created

SUMMARY

Table

	01.01.2001	Acquisitions	Withdrawals	31.12.2001
Books (No of copies)	2 641 485	26 369	29 216	2 638 638
Serials	614 298	11 961	203	626 056
incl. journals	169 890	3 579	-	173 469
(Complete sets)				
newspapers	8 442	994	-	9 436
(Complete sets)				
Serials (No of copies)	435 966	7 388	203	443 151
Special modes of technical literature	172	178	-	350
Cartographic documents	7 979	333	-	8 312
Printed music documents	3 565	216	-	3 781
Graphic documents	49 757	2 843	-	52 600
incl. art collection	14 433	3	-	14 436
photos	35 324	2 840	-	38 164
Manuscripts	31 105	1 168	-	32 273
Small prints	70 377	3 581	-	73 958
Audiovisual documents	16 560	1 158	-	17 717
Electronic documents	5 981	186	44	6 123
incl. CD-ROMs	1 496	184	44	1 636
discs	4 485	2	-	4 487
Microforms	11 955	-	-	11 955
incl. microfiches	7 340	-	-	7 340
microfilms	4 615	-	-	4 615
	3 453 234	47 993	29 464	3 471 763
Reserve collection	306 762	9 074	1 640	314 196
Exchange collection	29 764	5 082	6 864	27 982
Total:	3 789 760 (or 64 174 linear metres)	62 149	37 968	3 813 941 (or 64 768 linear metres)

series; as a rule, materials published in Tartu, especially those published by the university publishers, and about 50% of electronic materials need original cataloguing.

The creating of collection records for archival collections, which had been started in 2000, was continued.

Retrospective cataloguing was continued under different long-term projects in the following fields:

- A database of old publications (published up to 1830) was created within an OSI (Open Society Institute) project. Retrospective conversion of old publications was discontinued, when the respective department was dissolved on 01.01.2002.
- About 46 000 bibliographic records (A–M in the catalogue of foreign books) were created within the project of retrospective conversion of foreign books (published in 1970–1994), and 53 000 item records were added to them.
- Records of Estonian-language publications were converted within the project for retrospective national bibliography. Bibliographic records created in the National Library were downloaded, modified and supplemented or edited if necessary, and location codes were specified for the items. About 10% of the records needed checking up *de visu*.

17 392 items were subject catalogued in 2001 (in 2000 — 20 536). The total number of subject entries was smaller due to the reducing of the staff of the department, as several subject cataloguers started working as subject librarians.

The compilation, revising and improving of Tartu University Library Thesaurus (the Subject Index of INGRID) was continued. By the end of 2001, INGRID contained 19 902 subject headings and 2859 references. 3825 subject headings and 393 references were added in 2001.

19 specialised libraries had joined the electronic catalogue ESTER by 31.12.2001, including 16 libraries of the university institutions, and the libraries of the BALTDEFCOL, the Estonian Defence College and the Supreme Court of Estonia. 41 992 records describing the materials held in these libraries had been entered into the electronic catalogue by the end of the year.

Card and sheaf catalogues (alphabetic and subject) were continued only in the Manuscripts and Rare Books Department, about 1500 new cards were added into the catalogues.

VII. Bibliographies

Six themes were continued in the field of bibliography throughout 2001, and databases, or in a few cases, files, were added upon.

1) Tartu University. History. Biographical Bibliography of the Faculty, Staff and Alumni (1632–1710, 1802–2001 □)

Relevant materials concerning the years of 1987, 1990 and 1992 have been entered into files and local/departmental computer databases. Materials connected with the University of Tartu (history of the faculties, chairs, etc.), and materials connected with people, who study

SUMMARY

or work at the university, or have previously studied or worked at the university, or are otherwise connected with the university (honorary doctors, honorary members) have been entered into the electronic catalogue ESTER since October 2000. The university-related materials can now be accessed through the general electronic catalogue, as well as through one part of the catalogue – the database ARTIKKEL, compiled as a joint effort of Estonian scientific libraries.

2185 titles (mainly from the newspapers *Universitas Tartuensis*, *Eesti Kirik*, and *Postimees*, but also from the collections of articles, published at the university prior to 1999) were added into the file during the year of 2001 (3733 in 2000); 1082 cards were given subject headings (834 cards in 2000). 2653 cards were added to the file.

1824 records of university-related materials were added into the electronic catalogue ESTER. All in all, 4371 titles of university-related materials were added to catalogues.

2) History of Sciences in Estonia (1956–2001) □

4 titles were added to the file.

3) Bibliography of Estonian History (1918–1944)

1459 titles were bibliographed, 1716 cards were added to the file. Specifying and bibliographing of relevant periodicals and books (*L'Europa orientale*, *Archiv der Gegenwart*, *Genos*, *Scandia*, *Päevaleht* and others) was continued, as well as the examining of different foreign bibliographies, personal bibliographies and lists of references. All work on this subject was stopped due to the shortage of funding at the end of the year.

4) URBIS, International database, Finno-Ugric linguistics 1988–2001 □ (published in the Russian areas). ARTAL. School textbooks and newspaper articles of Finno-Ugric peoples 1996–2001 □

767 new records were entered into the database. Due to the shortage of funding, the work with the database was discontinued on 31.12.2001.

5) ARTIKKEL (1999–2001). A union database belonging to the ELNET Consortium, an electronic catalogue of the contents of Estonian journals and serials in INNOPAC system.

As a part of the joint effort of Estonian scientific libraries, 22 journals and a number of serials published by Tartu University are bibliographed at the library. 1824 articles were bibliographed and given subject headings in 2001.

6) Recent Publications on Librarianship.

80 titles on librarianship, information technology and bibliography, selected from new library acquisitions, were added to the bibliographic *Pro-Cite* database.

VIII. Collection management

By 31.12.2000, the library collections contained 3 813 941 different items.

Routine work was carried on in the stacks — materials in the collection of Estonian books (Call Nos. A 1–2000) were put in order and wrapped in special covers; new and retrospective archival copies of Estonian-language publications were labelled; format B dissertations were relocated according to the need; the collection of Estonian newspapers was reviewed, the presence of duplicates was specified, unnecessary copies were marked

for withdrawal. An inventory was carried out in the open collection of the Humanities Library; 89 books, or about 1,5% of the collection, had been lost; new books in the open collections were labelled according to loan terms.

Unfortunately, it was not possible to pay as much attention as necessary to old collections (to check shelving, to compare them with location catalogues). The memorial collection of K. E. v. Baer was formed (886 items), based on the materials handed over by the Chair of Histology in 1999. Because of insufficient funding, it was not possible to continue the processing of the **reserve collection**; the main effort was focused on the processing of older publications received from different institutions of the university.

37 968 out of date or lost items and unnecessary duplicates were **withdrawn** from all collections (34 929 in 2000). 28 384 items of Estonian and older Russian books were withdrawn from the textbook collection.

A number of items were transferred from the general collection into the collection of Manuscripts and Rare Books Department, such as materials containing original works of art, two publications from the first half of the 16th century, publications made to celebrate the anniversaries of the university in 1827 and 1852, and 15 Master's and Doctoral diplomas from the 19th century. 34 titles (52 volumes) were added to the collection of rare materials, including 29 titles (37 volumes) of Estonian books.

Seven **archival collections** were processed (Juri Lotman, Zara Mints, Peeter Järveldaid, Valeri Bezzubov, Dieter Thoma, materials about Tartu University, and about the Department of Physics of the university). Documents concerning the year of 1996 were added to the modern archive of the library.

786 items of new and older arrivals were processed into the photograph collection. A separate archival collection was formed of 2054 glass positives/slides donated to the library in 1999. Two artefacts and one bookplate were added to the art collection.

The Library Development Board approved the preservation strategy for the library collections up to the year of 2004; rules for photocopying the materials held in the collections of old books, manuscripts and special materials were worked out according to the strategy.

Materials were cleaned on all floors of the stacks. The microclimate of the stacks is still unfavourable — in 2001, the mean temperature was 22,6°, and the mean humidity was 54,4%. In the summer months, the temperature in some stacks rose to 27° and in the reading-rooms to 33°, humidity fluctuated between 42% and 83%.

IX. The system of subject librarians

The work of subject librarians was based on the decision *The application of the system of subject librarians at Tartu University* made by the Library Development Board on 14.12.2000. The specific tasks of the subject librarians include the acquisition of library materials, collection development and the forming of the package of users services at the library.

The subject librarians faced the following problems:

- establishing of contacts and relations with the faculties and departments of the university, designing of the system of information dissemination among the faculties and departments, and the collecting of suggestions for the acquisition of library materials;

SUMMARY

- work with the library materials (receiving lists of necessary materials from the faculties, co-ordination and approval of journal subscriptions, monitoring of the use of acquisition sums);
- development of open collections;
- information dissemination and exchange (information about new arrivals, introduction of the trial databases and ILL services via mailing lists, individual e-mails, changes in library services according to the needs of teaching staff and researchers);
- library training for freshmen, etc.

X. Public services

The strategy of library services up to the year of 2003, approved by the Library Development Board on 25.01.2001, specified the goal of the library of being an indispensable and appreciated co-operation partner for its users, and offering more client-centred services.

By 31.12.2001, the library had 24 475 registered patrons; 71,5% of them were the students, post-graduates and doctoral students, teaching staff and researchers of Tartu universities, and 28,5% were others. Such division of library users has remained stable for many years. Tartu University students account for the greatest part of library users — 38,9%; the percentage of university teaching staff and researchers is 2,8; the percentage of post-graduates and doctoral students is 7,5; the percentage of the students of the Open University is 5,2. 54,4% of library users are connected to Tartu University; 9,5% of the users are connected to the Estonian Agricultural University, and 7,6% of users are connected to other Estonian universities.

510 000 visits and 674 780 loans were registered during the year of 2001, including 415 380 in-house loans and 259 400 home loans. 131 021 searches were performed in on-line databases, 202 525 downloads or printouts were made from electronic journals.

The reading-rooms of the main library seat 711 users; there are 62 individual workrooms. Together with the branch libraries, the library offers 108 computer work places for catalogue and information search and e-mail. The open collections of the main library contained 4823 linear metres of volumes (4487 linear metres in 2000); this comprises 8% of the accessible collections. About 9700 volumes or more than 18% were added to the open shelves in the main collection reading-rooms. By 31.12.2001 the main collection reading-rooms contained about 53 000 volumes of books (43 300 in 2000). The growing popularity of open collections is confirmed by the fact that 41 960 volumes were borrowed from the open shelves of the textbook collection, compared to 38 362 volumes borrowed from the stacks of the textbook collection. About 350 titles of journals were deposited to 13 branch libraries, faculty libraries and other university institutions for 2–3 weeks.

Since the beginning of March, the arrival of users to the library has been registered with bar-code scanners. The opening hours of the main library were reduced by nine hours a week to economise resources.

Already for several years the library staff has aimed at a wider application of the INNOPAC services module in public services at the main library.

The more important improvements in public services were:

- Electronic circulation was applied in three branch libraries.

- Electronic ordering of library materials from the stacks for home loans or in-house loans via the Internet (electronic catalogue on the library home page).
- The opportunity to check the user's record and return dates of borrowed books over the Internet using PIN codes.
- Reduction of fines.
- The opportunity to reserve packages of course materials was first offered at the beginning of the academic year 2001/2002. The new service enables the lecturers to reserve a complete package of scientific and study materials necessary for his course.
- Depositing of required/recommendable works of fiction into the reading-room collection.
- A new scheme of shelving was worked out for the main collection reading-room.
- The year under review brought along the enlarging the role of self-services in the library, which was caused, first, by the development of services accessible via the Internet and, second, by the reduction of the number of the library staff.
- The **Law Reading-room** was formed as a part of the main collection reading-room, drawing together law journals, and materials from the main collection and textbook collection. A new shelving system was worked out in co-operation with the teaching staff of the Faculty of Law.
- Another new development in reading-rooms was the establishment of the **reading-area of theological science**, the open collection of which was formed in co-operation with the Faculty of Theology.

The number of ILL orders increased considerably, reaching to 4420 in 2001. In 2000, the number was 3605. The same applies to the number of ILL patrons, which amounted to 570 in 2001 (518 in 2000). The amount of materials supplied by TUL to other libraries increased as well – 1028 orders were filled in 2001 (940 orders in 2000).

1858 visits were registered at the Manuscript and Rare Book Department, 5816 items were brought from the stacks of the department to 339 patrons. Foreign researchers mostly came from Germany, but also from Latvia, Russia, Sweden, Finland, Great Britain, Switzerland, Poland, USA and Japan, using materials related with the history of science and culture, history, personal histories and literary history.

1069 written queries were provided with answers (810 in 2000), 626 pages of photocopies were made. Letters (the total of 235, about three quarters of them via e-mail) came from Estonia, Denmark, Germany, Japan, Italy, Finland, England, Ireland, Sweden, Latvia, Slovenia and USA.

XI. Library and Bibliographic Instruction

The training of freshmen was organised differently from the previous years.

- Subject librarians offered introductory classes for freshmen, teaching them how to find materials in the reading-rooms and training them in the use of electronic and card catalogues (the total of 59 classes for 331 participants).
- Regular class sessions conducted by library staff members were offered several times a day at the beginning of the academic term (80 classes for 342 participants).

SUMMARY

The participants mostly studied at the Faculties of Philosophy and Education. In 2001, the classes also contained the introduction of the materials offered on the library web page and the training in electronic catalogue search.

XII. Research

Five subject areas were under research in 2001.

1) The History of Tartu University Library and Its Collections in the 19th and 20th Centuries.

Additional materials for the monograph on the history of the library were gathered at the Estonian Historical Archive and at the library archive. The part of the manuscript covering the years from 1802 to 1944 was completed.

2) The History of Tartu University in the 19th and the First Half of the 20th Centuries.

H. Tankler focused his research on the relations between Tartu University and German universities (he completed the manuscript of an illustrated bilingual publication *Medicine at Tartu and Berlin Universities: Historical Relations*, and a presentation discussing the alumni of Tartu University, who had worked as university lecturers in Germany). Together with the Tartu University scholars of the history of medicine (T. Hinrikus, A. Raal and A. Panov), he gave a presentation at the Conference of the History of Sciences in the Baltic Countries about the Golden Age of pharmacy at Tartu University and the first professor of ophthalmology Georg von Oettingen. An article "A University Between Two Cultures" was published in the CC-indexed journal *Boston Studies in the Philosophy of Science*.

3) The Development of Intelligentsia in Estonia, Livonia and Kurland and Their Academic Relations in the 17th–18th Centuries.

A. Tering continued the compilation of a reference work *The Immatriculation Book of Students from Estonia, Livonia and Kurland in 1561–1800*. In addition to the prosopographic articles, which will fill the first volume of the book, he also completed the much-needed chronological immatriculation book listing the students immatriculated into the Swedish university in Tartu. A. Tering also published two articles in Estonian and foreign publications about the relations between Königsberg University and Estonia, Livonia and Kurland in the 17th century, and about the monetary expenses of the students from the Baltic provinces in Germany in the second half of the 18th century.

4) Early publications in the collections of Tartu University Library.

N. Vorobjova completed the manuscript of an illustrated catalogue containing 588 bibliographical records and describing books in German, Latin, Greek, Italian or other languages, and giving historical commentaries and annotations about the provenience of the publications and volumes. Six indices have been compiled: an index of personal names (ca 780 names), indices of publishers and printers, and locations of publishing, a chronological index, an index of previous owners and an index of anonymous publications and of publications, where the name of the author has not been indicated on the title pages or colophon. N. Vorobjova wrote the preliminary version of the foreword, offering comments on the history of the collection and its characteristics, and the afterword, stating the compilation principles of the catalogue.

5) The Estonian-language materials for studying the Latin language from the first half of the 20th century

This is a new research subject. M. Murdvee started the compilation of a file of textbooks, grammars and translations of original texts used in teaching Latin in Estonia, and began the work of specifying the occurrence of such materials in the library to get the data necessary for filling in the gaps in library collections. After researching the materials she will write a comparative article discussing the treatment of syntax problems in different editions of study materials.

The traditional Friedrich Puksoo Day on the subject *The Libraries as the Preservers of Estonian Books* was organised at the library. The Juri Lotman Seminar was held in co-operation with the Chair of Russian Literature of the university. Twenty four presentations were given at these events, four of which were by library staff members.

Library staff members participated in conferences and seminars held in Estonia and gave 15 presentations. They also gave two presentations in abroad, at an international conference on the restoration of historical materials in Moscow, Russia, and at a summer seminar of the music librarians of the Baltic countries held in Jurmala, Latvia.

The library published its *Yearbook 2000*, a collection of presentations given at the NATO seminar, the theses of the presentations given at the Puksoo Day (a quasi-publication), and 15 titles of different leaflets and advertising publications.

XIII. Co-operation with Estonian libraries

Co-operation between the member libraries of the ELNET Consortium has become more intensive. In addition to co-ordinated acquisitions, co-operation in cataloguing and bibliography work has also become important. Co-operation has been established in organising conferences and seminars and in participating in them, in compiling collections of articles, in research and in other questions. Visits have been organised to different libraries to share each other's experience. The joint purchases of electronic information were co-ordinated by M. Meltsas from Tartu University Library — she also held talks with the publishers concerning the joint purchases, made preparations for the joint purchase of e-journals from the Elsevier Publisher, co-ordinated the eIFL project in Estonia and made preparations for the continuation of the eIFL project.

Exchange of publications with Estonian libraries has ceased to be an important acquisition source for the library. Only four exchange partners have remained active of the initial number of 30. Exchange is still carried on with the Estonian National Library, the Library of Tallinn Technological University, the Library of Tallinn Pedagogical University, and the Department of Social Work of TPU. About 24 000 EEK is spent a year on book exchange with Estonian libraries.

Active and successful co-operation has been carried out within the Estonian Music Library Association. Library staff members participated at the EMLA jubilee conference in Tallinn on 17.11.2001.

Inter-institutional committees have been set up with the Estonian Librarians' Association and the Ministry of Culture and others to solve problems common to many libraries; representatives of Tartu University Library participate in the work of these committees.

XV. International Co-operation

The library had exchange relationships with 320 foreign research libraries and other scientific institutions.

The library widely co-operates with a number of libraries and museums in Latvia (the National Library of Latvia and the Latvian Academic Library), Sweden, Germany, Switzerland and USA in the fields of study and processing of rarities, and exchange photocopies of rarities with these institutions. Co-operation with individual researchers in Germany has been especially resultful (with Professor of literary history at Bielefeld University Dirk Sangmeister, and the Director of the Museum of Islamic Culture in Berlin Dr. Claus-Peter Haase). The guest lecturer of the Italian language at Tartu University Pietro Lauretta's research on Italian-language autographs should give scientifically precise data for the cataloguers to improve the library catalogues.

The library's long-time co-operation with embassies of several foreign countries with respect to the organisation of guest exhibitions has given good results.

More important partners of ILL are university libraries in Sweden (Stockholm, Linköping, Umeå, Lund, Uppsala), Finland (Helsinki, Turku, Jyväskylä, Joensuu, Kuopio), Denmark (Odense), Germany (Berlin) and Norway (Oslo).

During the traditional German-Estonian academic week *Academica V*, hosted by the University of Tartu, two visiting lecturers gave talks at the library. The Head of the Department of Old Books at the Herzog August Library, Dr. Thomas Stäcker ("Old Publications on the Internet — Presentation and Description", "Library Researcher — A Connecting Link Between the Library and Sciences"), and the Director of the Library of Merseburg University of Applied Sciences Prof. Klaus Krug ("Multimedia at University Libraries", "Budget Models for University Libraries").

Peter Ulich, a student of librarianship and information science at Leipzig University of Technology, Economics and Culture, spent a training period at Tartu University Library. His aim was to familiarise himself with the work of acquisitions, cataloguing, user services, and collection management at our library.

Library staff members gave the total of nine presentations at four international conferences and seminars (Tartu, Tallinn, Jurmala, and Moscow). H. Tankler and A. Tering published articles in foreign journals, and K. Taal published annotations on *humaniora* materials published in Estonia.

The library participated in an international co-operation project *URBIS. International database, Finno-Ugric linguistics 1988–2001* □ (*Published in the Russian areas*). *ARTAL. School textbooks and newspaper articles of Finno-Ugric peoples 1996–2001* □. (together with the Finnish Research Centre for Native Languages and the Institute of Linguistics at the Hungarian Academy of Sciences)

Tartu University Library belongs to the following international organisations: Association of Libraries of the Baltic Area *Bibliotheca Baltica*, European Association of Health Information Libraries (EAHIL), International Association of Music Libraries (IAML), European Information Association (EIA) and its branch for Baltic and Nordic Countries.

RESEARCH

LIBRARY RESEARCHER — A CONNECTING LINK BETWEEN LIBRARY AND SCIENCE

Thomas Stäcker,

Herzog August Library, Wolfenbüttel

Daniel Georg Morhof (1639–1691) offers in his work *Polyhistor sive de notitia auctorum et rerum commentarii* (Lübeck 1688) an image of a librarian of extraordinary wide knowledge, a *homo literarus* or a polyhistor, who has, while studying "dead libraries", developed himself into a "living library". But in the recent decades, the organisational and technical aspects of the profession of librarianship have become more prominent, and a librarian has rather been defined as a manager or even a business executive.

New notions have emerged in Germany in the 1990s, such as a "research library" and a "library researcher". The latter does not so much study exhaustingly some specific subject, as familiarise himself, as well as the wider public, with the materials held in library collections. He also organises scientific events, carries out projects and draws together researchers.

Instead of, or in addition to traditional work, such as classification of materials and making them accessible in the most efficient way, and offering auxiliary services to research, the work of the new type of a librarian rather embodies the creating of optimal framework for high-level research, such as designing special reading-rooms for researchers, or creating technically and organisationally optimal conditions for research fellows. The library itself becomes a research institution, as it is fixed in the statute of Herzog August Library in Wolfenbüttel of 1990. The library researcher, who is becoming a polyhistor of a kind, finds research subjects, establishes contacts with researchers, organises different events, searches for necessary literature, reads the literature, strives to get an overview of the present state of research, and if necessary, acts as a mediator.

In greater detail the article discusses the digitisation project of the Wolfenbüttel library called *The Party Culture in Baroque*.

The above standpoints have found mentioning in the theses of the central counselling organ for the German government and the governments of the federal states of Germany – the Scientific Council – about the further development of the German system of sciences. The document declares: "[Libraries and similar institutions] must be developed into the centres of knowledge management and mediation for sciences; their task will be, besides the collecting and preserving of the existing knowledge, the obtaining of functions of knowledge organisation, meaning the giving of directions to research."

HUGO KAPP (1826–1887)

Asta Pintsaar

The parents of Hugo Bernhard Kapp came from the Schwarzburg-Sonderhausen principality, located on the territory of the present Thuringia in Germany. His father was an

SUMMARY

organist at Põltsamaa church and taught at the local German elementary school. Kapp studied at Tartu Gymnasium and passed an exam at the university to become a professional tutor. For several years he worked as a private tutor.

Kapp started his career at Tartu University as a clerk at the university office in 1850.

Beginning from 1853 until his death in 1887, Hugo Kapp continuously worked at the university library. For the first twelve years he fulfilled the position of a clerk, being responsible for everything concerning circulation, for processing newly arrived newspapers and journals, for writing reports and drawing up bills, and for registering censor's bans. In 1865–1871 he was the assistant librarian, and later on the librarian, which at that time meant being the real administrative manager of the library besides the director of the library, elected among the university professors, and the library commission, formed of the representatives of the faculties.

One of the tasks Hugo Kapp had to perform was the entering of library materials into the accession books (he made all in all 24 267 entries). During his office, the library faced a great task of completing the subject catalogue and publishing the classification scheme under the title of *Schlüssel zum systematischen Catalog der Dorpater Universitäts-Bibliothek* in 1873.

Simultaneously with working on the subject catalogue, Kapp and his staff continued the compilation of the general slip catalogue and the dissertations' catalogue, and completed the catalogue of duplicate materials, etc.

The greatest donation the library received during that period was the private collection of the owner of Raadi manor, art lover and collector Karl Eduard von Liphart (1815 titles in 4541 volumes). The library had already been exchanging publications with German universities. Beginning from 1880, exchange relations were established with some universities in France, Sweden, Denmark and the USA as well.

In addition to library work, for many years Kapp taught natural science at the local girls' school. Being a keen collector, he gathered an excellent herbarium from Livonia and the neighbouring areas.

Parallel to his work at the university library, Kapp worked as the librarian of the Estonian Naturalists' Society for 18 years.

Hugo Kapp has said that his work at the university library offered him immeasurable satisfaction, the opportunity of being of service to many people and of being useful to many people.

OTTO FREYMUTH – THE CREATOR OF *ESTICA/BALTICA* CATALOGUE AND A SCHOLAR OF THE EARLY HISTORY OF TARTU Ene-Lille Jaanson

Otto Freymuth was born in Tartu in 1892.

In 1911, Freymuth was admitted into the Faculty of History and Philology at Yuryev Imperial University. He left university in 1918 because of poor health and shortage of finances. He started his career as a librarian in 1915 as the keeper of the student library of the Faculty of History and Philology, where he worked for two years. He worked as a librarian at the university main library for twenty years (1919–1939).

Tartu University became a national university in 1919, and the teaching and studying of national sciences became its first priority. University library set the acquisition of Estonian publications and materials discussing Estonia in other languages as its primary goal. From that on, Freymuth's main task was the development of *Estica/Baltica* collection and the compilation of the dictionary catalogue of the collection, which has not lost its usefulness even now. In addition to these activities he helped the Head of the library with German-language correspondence, answered inquiries and made his contribution to the *General List of Estonian Books* and *Ost-Europäische Bibliographie*.

In addition to his library work, Freymuth was acknowledged as an expert scholar of medieval architecture and the earlier history of Tartu; his most important research was concerned with Tartu Dome Church, based on large-scale archaeological excavations. The list of his publications contains 37 titles; he has presented 16 papers at the meetings of the Estonian Learned Society. His most remarkable achievement in the study of archival materials was the discovery of the second oldest preserved book, containing some parts of text in Estonian — *Agenda parva Brunsbergae* (1622) — in Germany. He published parts of the book as a facsimile edition together with a thorough foreword and exhausting commentaries in 1938.

Freymuth was a member of the Learned Estonian Society (a member of the board, and the librarian of the society), the Society of Literature in Estonia, the Tallinn Historical Society and the German Society of Hanseatic History.

Being a talented musician, Freymuth was the organist of the university church since 1918; for ten years (1929–1939) he was active as the teacher of music and the conductor of the choir of the German subparish at the university; he played organ accompaniment or solo pieces at concerts of sacred music.

Freymuth left Estonia at the end of 1939, in 1940–1945 he was the Head of Toruń City Library. At the end of WWII Freymuth moved to West Germany, and lived in his country home in Holstein, later in Goslar, where he died in 1953.

OLD BOOKS FROM GDAŃSK AT TARTU UNIVERSITY LIBRARY

Niina Vorobjova

The Polish city of Gdańsk and the Estonian university town of Tartu have, due to their geographical closeness, similarity of their historical fates, and cultural and everyday contacts been connected more than once during their history. Among the teaching staff of *Collegium Derpatense Societatis Jesu* there were both emigrants from Gdańsk and people on their way to Gdańsk (Paul Dulcius, Philipp Friis, Petrus Graben and others). Quite a large number of Polish students studied at Tartu University in the 19th century.

Karl Morgenstern (1770–1852), the first director of Tartu University Library, which was established in 1802, worked as a professor of *Athenaeum Gedanensis* in Gdańsk in 1798–1802. In his diaries Morgenstern wrote much about the time spent in Gdańsk, his enormous personal archive contains letters from acquaintances and colleagues in the city (pastor Duisburg, inspector of schools and superintendent Johann Wilhelm Linde, professor of academic gymnasium Friedrich Theodor Rink and many others), and a number of autographs from famous inhabitants of Gdańsk.

SUMMARY

Much of the article space is devoted to works discussing the history of Gdańsk, published in the same city, to the provenience of the works and to different stamps and remarks written on the pages of the works.

Rich collections of Tartu University Library hold books dealing with the history of Gdańsk, such as Kaspar Schütz's *Historia rerum Prussicarum...* (Zerbst, 1592), and an amply illustrated volume *Historische Beschreibung der Stadt Danzigs ...* (Amsterdam; Dantzig, 1687) written by city clerk Reinhold Curicke.

The oldest books published in Gdańsk are a modest booklet by Johann Brettschneider *Ein kurtzer und einfeltiger Bericht wie man sich in diesem für fallenden Sterbens lauff der wütenden Pestilenz vorhalten mag, dem gemeinen Manne dieser löblichen Stadt Dantzig zu gute geschrieben* (Dantzig, 1564) and Kaspar Schütz's two-part booklet *Gründliche Erklerung aus was ursachen die Ordnungen der Statt Danzigk and Anhang der Declaration der Ordnungen der Statt Danzigk ...* (Danzig, 1577). All three booklets were printed at Jakub Rhode's printing shop.

The production of Gdańsk printers of the 17th century is rather widely and well represented at Tartu University Library (printers Andrzej Hünefeld, Jerzy Förster (ca 1615–1660), also called the Polish Elsevier, and Bruno Laurentius Tancken). The more important publications of the period are *Biblia Świata to jest Księgi Starego y Nowoego Przymierza ...* (Gdańsk, 1632), and the works of a Gdańsk astronomer Jan Heweliusz (1611–1687) *Prodromus astronomiae...* (Gedani, 1690) and *Catalogus stellarum fixarum* (Gedani, 1687), which at present are bibliographical rarities.

Names, stamps and remarks written into the books reveal that the Tartu collections contain books that have belonged to the citizens of Gdańsk (Nicola(u)s von Bodeck, the creator of the botanical garden Jakub Teodor Klein (1685–1759), and Daniel Gralath (1708–1768)), as well as to the oldest library of Gdańsk – the library of the academic gymnasium (*Opera* by Sallust (Lugd. Bat., 1649)).

The majority of books written by Polish scholars reached Tartu University Library thanks to K. Morgenstern's personal contacts, but a number of volumes have also been among the purchased or donated collections (Pavel Aleksandrov, Gustav Bergmann, Johann Friedrich Recke, the collections from the University of Vilnius, closed by the Czarist powers, etc.).

ON THE SPECIFICATION OF ESTICA-ESTONICA-BALTICA

Ruth Michelson

The article discusses the specification and typology of literature published in Estonia and dealing with Estonian subject matters (*Provincialia*). In Estonian librarianship the typology of this field has become confused and hazy during the Soviet occupation. The content and interrelation of the notions *Estica*, *Estonica*, *Baltica* and *Baltica nova* are explained by the theoretical essence of these notions, and by the selection criteria concerning foreign-language publications dealing with Estonian subject matters.